

BEGROTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1899.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Ter beantwoording van het Voorloopig Verslag, dat, nopens het in de afdelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal gehouden onderzoek van het wetsontwerp tot vaststelling van de begroting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1899, door de daartoe benoemde Commissie van Rapporteurs werd uitgebracht op 18 November 1898, heeft de ondergeteekende de eer het navolgende te doen kennen.

Herziening der Vestingwet. Ten opzichte van eene herziening der wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* no. 64) is de ondergeteekende nog geheel dezelfde meening toegedaan door hem kenbaar gemaakt in de Memorie van Antwoord betreffende de vestingbegroting voor den dienst van 1898.

Aan hetgeen aldaar en ook ad § 1 in de Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer betreffende dezelfde begroting, is aangeteekend, vermeent de ondergeteekende alleen te moeten toevoegen, dat, voor het op afdoende wijze medehelpen aan het nemen van maatregelen ter bevordering van de ontwikkeling en de welvaart van Ter Neuzen, dezerzijds met het bestuur van die gemeente in overleg is getreden, omtrent de inkrimping van de vestingwerken aldaar tot eene, op zich zelf verdedigbare, afzonderlijke kustbatterij. Daarbij is uitgegaan van het beginsel dat de kosten van het bouwen van bedoelde batterij door de gemeente zullen worden betaald, in ruil voor de vestinggronden, die na dien bouw voor den Staat niet meer noodig zullen zijn. Alvorens tot bedoeld overleg is overgegaan, heeft de ondergeteekende voor het maken van genoemde kustbatterij te Ter Neuzen een nieuw ontwerp doen opmaken, dat voldoet aan de eenvoudigste daarvoor te stellen eischen en dan ook nog niet de helft behoeft te kosten van het bedrag daarvoor vroeger gesteld.

Aangezien de ondergeteekende verder van meening is, dat bij eene eventuele herziening van de Vestingwet het beginsel, neergelegd in art. 5 van de wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* no. 64), niet mag worden prijsgegeven, en het in genoemd artikel bepaalde dus onveranderd in de nieuwe wet zal moeten worden opgenomen, kan hij geen gevolg geven aan het in de 6de alinea van het Voorloopig Verslag uitgesproken verzoek, eene zoodanige herziening van de Vestingwet in overweging te nemen, waardoor aan de opgegeven bezwaren, waartoe thans die wet leidt voor de voltooiing van menig werk van algemeen nut, zou worden tegemoet gekomen.

Fort te Spaarndam. In de oplevering van de fundeeringen der bomvrije gebouwen in de Positie van Spaarndam is, bij vergelijking met den daarvoor in het bestek voor de uitvoering van het werk gestelden termijn, eene vertraging gekomen, welke vertraging ook van invloed is op de verdere werkzaamheden tot het optrekken van de gebouwen zelve.

De ondergeteekende acht het niet gewenscht thans, nu het werk nog in uitvoering is, omtrent de onderwerpelijke aangelegenheid verder in het openbaar uit te weiden; hij kan evenwel de verzekering geven, dat de rechten van den Staat door de genie behoorlijk worden gehandhaafd.

Zandophoogingen. Ten aanzien van de door sommige leden uitgesproken vraag, of het waar is, dat de zandophoogingen geenszins beantwoorden aan het daarmede beoogde doel, moet de ondergeteekende het volgende doen kennen.

Zooals de ondergeteekende bereids heeft medegedeeld in de Memorie van Toelichting, betreffende het wetsontwerp tot verhooging van de vestingbegroting voor den dienst van 1898, is, na het afgraven van de zandbelastin-

tingen, in de forten Velsen, Aagtendijk en Veldhuis, gebleken dat de daar-
 onder gemaakte zandbedden geen voldoende draagvermogen bezaten om, zonder
 verdere voorziening, de fundamente van de zware bomvrije gebouwen op
 het staal te doen aanleggen, en is machtiging gegeven tot het doen onder-
 heien van de hoofdgebouwen op de genoemde forten. Voor de drie genoemde
 forten is dus afgeweken van de oorspronkelijke bedoeling de hoofdgebouwen
 op de gemaakte zandbedden op staal te fundeeren; zulks is echter geenszins
 het geval geweest voor alle gebouwen in de forten, waarvan de afwerking
 thans in uitvoering is, bij voorbeeld in het geheel niet voor de gebouwen in
 het fort Vijfhuizen. Met zekerheid kan reeds thans worden gezegd, dat onder-
 heing van de gebouwen in meerdere forten van de Stelling niet noodig zal
 zijn. Voor de forten waar zulks wél zal moeten geschieden, moet echter niet
 uit het oog worden verloren, dat toch de door de zandophoogingen teweeg-
 gebrachte vermeerdering van vastheid van den ondergrond, ook in het gewij-
 zigde stelsel van fundeeren, onbetwistbare waarde heeft, niet alleen uit een
 financieel, maar ook uit een technisch oogpunt. Dit betreft niet alleen den
 ondergrond van de gebouwen zelve, maar vooral ook het draagvermogen van
 den ondergrond onder de buiten tegen de gebouwen aan te brengen zware
 gronddekkingen. Voorts moet hierbij nog in aanmerking worden genomen, dat
 het van elders aangevoerde zand, waarmede indertijd de meergenoemde aan-
 vankelijke zandophoogingen zijn gemaakt, toch bij het afwerken van de forten
 noodig is voor het maken van de gronddekkingen op en tegen de gebouwen,
 de borstweringen en de verdere aardwerken van de forten.

Gebruik van baksteen bij den bouw van forten. Tegen het denkbeeld, dat in
 de vergadering van 20 December 1897, door het lid van de Tweede Kamer,
 den heer KOLKMAN, is kenbaar gemaakt, bestaat geen enkele bedenking. In
 verband met het desbetreffend door den inspecteur der genie uitgebracht ad-
 vies bestaat het voornemen om voor de uitvoering van de verdere werkzaam-
 heden voor het maken van de bomvrije gebouwen in de forten Liebrug en
 Penningsveer, waarvoor op de begrooting een post is uitgetrokken, eene twee-
 ledige aanbesteding te doen plaats hebben, derwijze, dat kan worden ingeschre-
 ven op den voet dat de bomvrije gebouwen — met uitzondering van de gedeelten
 die om fortificatorische redenen van beton moeten zijn, — zullen worden ge-
 maakt, hetzij van baksteen, hetzij van beton. Naar gelang van de uitkomsten
 van de aanbestedingen zal daarna door den ondergeteekende eene beslissing
 worden genomen, waarbij de belangen van de nationale baksteen-industrie
 een gewichtigen factor zullen uitmaken.

Inrichting der stukken. Bij de samenstelling van de volgende begrotingen
 zullen de beide laatste kolommen van de verzameling na den toelichtenden
 staat (stuk no. 5) worden weggelaten.

Voltooiing der Stelling van Amsterdam. Art 4. De vraag van enkele leden,
 of de Stelling van Amsterdam uitgebreider is dan die van Parijs, moet in
 ontkennenden zin worden beantwoord. De omtrek van de Stelling van Amster-
 dam bedraagt ongeveer 120 KM., waarvan ongeveer 90 KM. landfront; die
 van de Stelling van Parijs is omstreeks 130 KM. Wel is waar is de gemid-
 delde afstand tusschen den kring van de forten en de stad Amsterdam be-
 trekkelijk groot, doch dit is het gevolg hiervan, dat de Stelling van Amsterdam
 is eene inundatiestelling, waarbij alleen langs boezemkanalen of langs tot
 gelijke hoogten, als deze, keerende liniën stelling kan worden genomen, om-
 dat dáárlangs de kaden liggen, die door hare bestemming in hare soort de
 hoogste zijn en moeten zijn.

Het karakter van de Stelling van Amsterdam is echter geheel verschillend
 van dat der Stelling van Parijs, zoodat de sterkte van de voor de verdediging
 van laatstgenoemde Stelling vereischte troepenmacht niet als grondslag kan
 dienen voor de berekening van het aantal troepen, voor de verdediging van
 de Stelling van Amsterdam gevorderd. Eene vergelijking tusschen hetgeen
 voor beide Stellingen is benoodigd valt zeer ten voordeele van de Stelling
 van Amsterdam uit. De uitgebreidheid van laatstgenoemde Stelling is voor de
 verdediging geenszins een bezwaar, en ten gevolge van het nauwkeurig onder-
 zoek, dat de ondergeteekende daaromtrent in zijne vorige betrekking heeft
 ingesteld, is hij volkomen overtuigd, dat wij zeer goed bij machte zijn de
 Stelling van Amsterdam naar eisch te verdedigen — althans na de voltooiing

daarvan, waardoor het aantal der voor de verdediging benodigde troepen geringer kan zijn.

De ondergeteekende deelt dan ook geheel het gevoelen van de leden die van oordeel waren, dat voor de voltooiing van de Stelling van Amsterdam op den eens ingeslagen weg moet worden voortgegaan. Aan de leden die daar aan het woord waren moet hij evenwel doen kennen, dat voltooiing hier geuit beteekent het maken van bomvrije gebouwen en eenige andere werken, zoodat uitstel van het maken van de bomvrije gebouwen gelijk zou staan met niet voltooiën. Vooropstellende, dat, al zijn de kosten van het voltooiën van de Stelling groot, de opofferingen, die van de natie worden gevraagd, inderdaad geenszins zwaar kunnen worden genoemd in vergelijking met hetgeen andere kleine Staten, zooals bijv. het *neutrale* België, Rumenië en andere, zich te dier zake in de laatste jaren hebben getroost, zou de ondergeteekende zijne verantwoordelijkheid volkomen ongedekt achten met voorstellen te doen tot eene nog langzamere wijze van afwerken van de Stelling, bij welke thans aangenomen werkwijze toch reeds minstens een 12-tal jaren zullen verlopen eer die Stelling voltooid zal kunnen zijn. Alhoewel de ondergeteekende, op grond van de daartegen door zijnen ambtgenoot van Financien ingebrachte bezwaren, zijne hoop, om de Stelling in een korteren tijd, bijv. 5 of 6 jaren, te doen afwerken, met verdediging van de daarmede gepaard gaande kosten over meerdere jaren, tijdelijk heeft moeten prijsgeven, ligt het toch in zijne bedoeling om, zoodra de financieele toestand van het Rijk het gedooft, opnieuw voor te stellen, om krachtiger met het afwerken van de Stelling te doen voortgaan.

Ten aanzien van de door sommige leden gestelde vraag, of de Minister thans reeds kan opgeven, wanneer de afwerking van de forten van den gesloten kring zoóverre zal zijn gevorderd, dat inderdaad de Stelling van Amsterdam verdedigbaar is, moet de ondergeteekende doen opmerken, dat de Stelling in den toestand waarin zij thans verkeert tot op zekere hoogte wel te verdedigen is, doch dat de verdedigbare aardwerken, waaruit zij nog grootendeels bestaat, bij een eventueelen aanval van geringe beteekenis zullen zijn, daar in die aardwerken alle bomvrije gebouwen, zoo voor logies als voor munitieberging, ontbreken en daarin alleen door tijdelijke, en alzoo onvoldoenden weerstand biedende middelen kan worden voorzien, die bovendien hoogstwaarschijnlijk niet eens gereed zouden zijn op het oogenblik dat dit noodig zou blijken. Aan eene langdurige verdediging van die aardwerken kan dus niet worden gedacht; met elk gebouw echter, dat in de forten wordt tot stand gebracht, wordt de verdedigbaarheid van de Stelling verhoogd. Maar eerst nadat alle forten van den gesloten kring der Stelling van bomvrije gebouwen zullen zijn voorzien, zal de verdediging inderdaad krachtig en hardnekkig kunnen worden gevoerd; het tijdstip waarop dit zal kunnen geschieden valt dus samen met dat van de voltooiing der Stelling.

Het vraagstuk van de approviandeering der Stelling van Amsterdam is reeds sedert jaren in onderzoek. Tot in details is nagegaan, wat voor approviandeering zou noodig zijn, en op welke wijze het benodigde op een gegeven oogenblik ware te verkrijgen.

Het drinkwater buiten beschouwing latende, zijn de artikelen waaraan de grootste behoefte bestaat, en waarvan de volledige aanschaffing van het benodigde, bij een onverwacht opkomenden oorlog, wellicht het meeste bezwaar zou opleveren, graan en steenkolen.

Het ware wenschelijk, indien van die artikelen steeds een groot deel van den benodigden voorraad in de Stelling kon worden opgelegd, maar eensdeels zouden hiervoor belangrijke uitgaven noodig zijn, anderdeels zou, bij niet regelmatig verbruik, de hoedanigheid van de granen, bij langdurige bewaring, sterk verminderen.

Door den ondergeteekende is, voor eenigen tijd, van den commandant der Stelling van Amsterdam, een rapport ontvangen betreffende de maatregelen, waardoor aan laatstvermeld bezwaar ware te gemoet te komen, indien tot de oplegging, binnen de Stelling, van groote hoeveelheden graan werd besloten.

In hetzelfde rapport zijn voorstellen opgenomen, strekkende om, door gebruik te maken van de omstandigheid, dat de artillerie-inrichtingen weldra, voor het grootste gedeelte, naar het terrein bij de Hembrug, binnen de Stelling, zullen zijn overgebracht, eene oplossing van het brandstoffenvraagstuk mogelijk te maken.

De ten aanzien van de granen en van de brandstoffen gedane voorstellen zijn thans bij den ondergeteekende in overweging.

Blijken geen overwegende bezwaren te bestaan tegen de uitvoering van de, met opzicht tot de aanschaffing en oplegging van brandstoffen, gedane voorstellen, dan schijnt — ook in verband met den voorraad steenkolen dien de spoorwegmaatschappijen op grond van art. 51 van de overeenkomst, bekrachtigd bij de wet van 22 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 134), steeds in voorraad moeten hebben — de beschikking over eene voldoende hoeveelheid brandstoffen genoegzaam verzekerd.

Hetgeen, behalve granen en brandstoffen, verder noodig zal zijn, zal, bij de approviandeering der Stelling, aangekocht moeten worden.

Ten einde nu, in vreedestijd, steeds beter op de hoogte te blijven van de voorhanden voorraden van de verschillende benoodigde artikelen, van de plaatsen waar het ontbrekende, buiten de Stelling, het best ware te verkrijgen, alsmede van de personen die, op een gegeven oogenblik, het beste met de aanschaffing zouden zijn te belasten, zijn door den ondergeteekende reeds voorbereidende stappen gedaan, tot het in het leven roepen van eene bij Koninklijk besluit te benoemen „Permanente Commissie voor de approviandeering van de Stelling van Amsterdam”.

Deze commissie zou den stellingcommandant moeten voorlichten omtrent veel van hetgeen hij, voor de uitvoering van zijne taak, op een gegeven oogenblik, zou noodig hebben te weten.

Uit den aard der zaak kan niet met volledige zekerheid worden gezegd, dat alles, wat in oorlogstijd voor de volledige approviandeering van de Stelling van Amsterdam gewenscht zou worden, ook werkelijk tot in de geringste bijzonderheden aanwezig zal zijn, daar de approviandeering van eene zoodanige Stelling altijd eene zeer omvangrijke taak blijft. Intusschen is de zaak voldoende voorbereid, om — als de hiervoren genoemde maatregelen zijn genomen en de Regeering niet draaft op het juiste oogenblik de machtiging tot het verrichten der approviandeering te geven — met vertrouwen de toekomst in dit opzicht, te gemoet te gaan.

De 10 in het jaar 1897 en de 10 in het loopende jaar gemaakte bronboringen, ten behoeve van eene drinkwatervoorziening in de Stelling van Amsterdam, leveren bruikbaar drinkwater op. Op de eerste tien bronboringen werd bereids, met gunstigen uitslag, proefgepompt ter beoordeeling van de capaciteit. Op de andere tien bronboringen moet zulks nog geschieden. Alhoewel dan ook een afdoend oordeel eerst kan worden uitgesproken na afloop van de nog in gang zijnde werkzaamheden, vermeent men toch reeds nu te mogen onderstellen, dat het verkrijgen van eene bevredigende uitkomst zeer waarschijnlijk is. Blijkt dit werkelijk het geval te zijn, dan zal de oplossing der drinkwaterquaestie uit den aard der zaak veel minder kosten dan eene oplossing met de vroeger ontworpen zoetwatervijvers, al zullen die kosten toch nog betrekkelijk hoog blijven. Immers behalve het boren van meerdere bronnen zullen gemaakt moeten worden een gebouw met pompwerktuigen, eene ontijzerings- en filtreerinrichting en eene aansluiting van de geheele installatie met de duinwaterleiding van de gemeente Amsterdam.

Men verwachtte van den ondergeteekende o.a. alsnog eene weerlegging van de meening van hen die aan wachtforten de voorkeur schenken boven woonforten. Aan die verwachting kan hij onmogelijk voldoen in het bestek eener Memorie van Antwoord, hetgeen ongetwijfeld zal worden toegestemd door die leden, welke de literatuur over dat onderwerp hebben gevolgd; hij meent daarom met het volgende te kunnen volstaan.

De bezetting van een wachtfort moet, indien de vijand het werk onder vuur houdt, 24 uren achtereen, tot het gevecht gereed, op banken zitten in een klein, geheel gesloten lokaal; gelegenheid om eenige beweging te nemen bestaat slechts in zeer geringe mate. De ondergeteekende aarzelt niet, dit eene marteling te noemen voor de bezetting, te grooter omdat aflossing om de 24 uren *moet* geschieden en dus in veel gevallen met verliezen gepaard zal gaan; die marteling en die verliezen zullen vermeden worden, wanneer men de forten zoodanig inricht, dat eene behoorlijke verpleging van den gezonde en den gekwetste verzekerd is, terwijl de verdediger zelf het tijdstip in de hand kan houden, om de bezetting af te lossen, indien hem dit om de eene of andere reden noodig voorkomt. Mocht door het overstelpende vijandelijke vuur, de

aflossing bij een wachtfort een of meer etmalen achterwege moeten blijven, dan zou voor de tijdelijke bezetting een toestand ontstaan, zoo ellendig als zich nauwelijks laat denken.

Op dien grond zeide de ondergeteekende het vorig jaar (*Handelingen der Staten-Generaal*, Zitting 1897—1898, Tweede Kamer, bladz. 621) dat de wachtforten van den luitenant jhr. von SCHMID de zijne niet waren; zijne wachtforten zijn alleen kleiner dan de andere en daardoor goedkooper. Ook verklaarde hij, dat op het westfront der Stelling, tot welk front de forten Liebrug en Penningsveer behooren — op eene enkele uitzondering na — geen zijner wachtforten konden worden toegelaten, omdat de toestand van het voor- en achtergelegen terrein aldaar niet gunstig genoeg is te achten om de verdediging op al te kleine bezettingen te laten aankomen, en die verklaring herhaalt hij hier gaarne.

Behalve de groote bezuiniging die voor het afwerken van de Stelling reeds is verkregen, door in de forten, met uitzondering voor het fort Velzen, geen zware vuurmonden in koepels op te stellen, zal ondertusschen met het oog op besparing van kosten bij het maken der verdere ontwerpen telkens nauwgezet worden overwogen, in welke mate de verschillende werken van meer of minder uitgebreide gebouwen zullen moeten worden voorzien, en tot welke grens het zoogenaamde groote flankement der forten kan worden beperkt. In dien zin zijn door den ondergeteekende voor de forten Liebrug en Penningsveer reeds maatregelen genomen, hetgeen kan worden afgeleid uit het in de begrooting voor het afwerken van die forten uitgetrokken bedrag. Blijkens de Memorie van Toelichting betreffende de vestingbegrooting voor 1898, zijn de kosten voor die werken in hun geheel geraamd op *f* 520 000. Voor het maken van de fundeeringssputten der gebouwen werd het vorig jaar *f* 25 000, als eerste termijn voor de uitvoering van die werken, toegestaan. Ofschoon de forten Liebrug en Penningsveer op het westelijk front der stelling tusschen de forten Spaarndam en Vijfhuizen zijn gelegen, is, ten gevolge van eene wijziging in de oorspronkelijke plannen der gebouwen in die werken, het maken van de fundeeringssputten aangenomen voor *f* 18 000, zoodat, met het thans aangevraagde bedrag *f* 484 000, in het geheel voor de uitvoering van die werken *f* 502 000 benoodigd zal zijn.

Voor het maken van de gebouwen in de forten van Zuidwijkermeer, den Ham, Krommedijk, Marken-binnen en Edam heeft de ondergeteekende op nieuw een nauwgezet onderzoek ingesteld.

Op de vragen, hoe de hiervoren vermelde forten elk afzonderlijk zullen worden ingericht, en hoeveel de kosten van de in elk daarvan vereischte gebouwen zullen bedragen, meent de ondergeteekende in het openbaar geen nadere inlichtingen te mogen verstrekken. Het gezamenlijk bedrag van de kosten voor het afwerken van de genoemde forten wordt geraamd op *f* 1 483 000. De in de begrooting als 1ste termijn, voor de uitvoering van die vijf werken, uitgetrokken post van *f* 80 000 is bestemd voor het, in het volgende jaar doen ontgraven van de fundeeringssputten der gebouwen met het oog op bodem-onderzoek; de gebouwen zelf kunnen dan worden gemaakt, zoodra het geld daarvoor zal zijn toegestaan; het aannemen van de onderwerpelijke begrooting beteekent echter volstrekt niet, dat de Kamer zich zou binden voor de verdere voltooiing dier werken in een bepaald tijdsverloop. Het getal van 5 dezer werken houdt verband met hetgeen hiervoren werd medegedeeld omtrent de hoop, welke de ondergeteekende nog niet geheel heeft laten varen, om de Stelling in 5 of 6 jaren te voltooien, met verdeling van de kosten over een lang tijdperk.

Door den aanleg van groepdepots en sectorparken voor het opleggen van het artillerie- en geniematerieel in de Stelling, wordt in de voorgenomen werkwijze voor het afwerken van de Stelling volstrekt geene verandering gebracht. Zij vormen een integreerend deel van de Stelling en kunnen niet worden gemist. Het bedoelde materieel kan niet in zijn geheel in eerste linie dat is in de forten, worden opgelegd, maar een gedeelte van dat materieel moet meer achterwaarts binnen de Stelling worden geborgen in depots om het, in oorlogstijd in de verdedigingslijn benoodigde materieel aan te vullen en het onbruikbaar geraakte te vervangen, terwijl die depots wederom van uit de parken moeten worden aangevuld. Het inrichten van de groote meerderheid der groepdepots kan tot het tijdstip van de mobilisatie worden uitgesteld, het voor die depots bestemde materieel kan intusschen worden ge-

borgen in de, bijna bij alle forten, aanwezige loodsen, die na de omwerking van die forten voor het fortmaterieel overbodig worden. Voor 4 sectorparken en een drietal groepdepots, die reeds in vreedstijd moeten worden ingericht, worden de gezamenlijke kosten geraamd op f480 000; het gereedkomen van die werken hangt nauw samen met de aanschaffing van het verdedigingsmaterieel van de Stelling.

Het is juist dat in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie dergelijke depots en parken niet zijn ingericht. De reden hiervan is dat de nagenoeg rechtlijnige vorm dier Linie zich daartoe minder eigent, dan de kringstelling van Amsterdam; dit neemt niet weg, dat dergelijke parken en depots ook in genoemde Linie tot de noodzakelijke uitgaven zouden behooren, zoodra men mocht willen overgaan, ze in den toestand te brengen, welke voor eene permanente verdedigingsstelling van den nieuwen tijd wordt gevorderd. Maar aangezien aan dit laatste niet wordt gedacht, zal in de Stelling van Amsterdam en waar dit elders zonder te groote bezwaren kan geschieden, het materieel, dat voor de depots en parken der Nieuwe Hollandsche Waterlinie noodig is, opgelegd worden, terwijl de oprichting dier depots en parken nabij de Linie zelve eerst bij mobilisatie zal volgen.

De inrichting der voor de Stelling van Amsterdam vereischte depots en sectorparken kan niet langer uitgesteld worden, hetgeen anderzijds een gelukkig verschijnsel is. Want het beteekent dat de groote achterstand in materieel-uitrusting en munitievoorraad althans in zooverre begint te verminderen, dat de weinige op geschikte punten gelegen bergplaatsen niet meer voldoende zijn en dus, wat verder wordt verkregen, opgelegd zou moeten worden op punten van waar het weder naar elders zou moeten worden vervoerd en grootendeels zelfs buiten de Stelling van Amsterdam.

De uitgaven voor het inrichten van groepdepots en sectorparken waren niet begrepen in de raming der totale kosten voor de voltooiing van den gesloten kring der Stelling, welke vroeger zijn opgegeven.

De ondergeteekende moet evenwel doen opmerken dat tegenover de daarop vallende kosten eene bezuiniging staat van ruim f400 000, die door het, behalve in het fort Velzen, niet doen aanbrengen van koepels van zwaar of middelbaar geschut, op het vroeger voor die pantserkoepels geraamde bedrag van f721 000 zal worden verkregen. Op het oogenblik kan de ondergeteekende niet bepaald toezeggen, dat, door den aanleg van bedoelde depots en parken, de raming van de totale kosten voor de voltooiing van den gesloten kring der Stelling niet zal worden overschreden. Door evenwel de eischen voor het afwerken van de Stelling tot het strikt noodzakelijke te beperken, en door de vroeger reeds ter sprake gebrachte bezuinigingen, zal er naar worden gestreefd, de Stelling van Amsterdam binnen de grenzen van de opgegeven som van f10 250 000 te voltooien.

Het rapport der deskundige autoriteiten, aan welke de opdracht was verstrekt om gezamenlijk de kosten voor de bewapening der Stelling van Amsterdam na te gaan, raamde die kosten op ruim 5½ millioen, een cijfer dus dat veel overeenkomst had met het vroegere van 6 millioen, dat door den ambtsvoorganger van den ondergeteekende tot 4 millioen werd teruggebracht. Het komt ook hem voor, dat met laatstgemeld bedrag kan worden volstaan. Het verschil van gevoelen is gemakkelijk verklaarbaar door de verschillende beteekenis, die aan „strikt noodigen” munitievoorraad kan worden gegeven. De ondergeteekende hecht, evenals zijn ambtsvoorganger, aan die uitdrukking de beteekenis, dat slechts het dadelijk onmisbare uit buitengewone verhoogingen, maar hetgeen tot aanvulling daarvan strekt uit de jaarlijksche gewone kredieten moet worden bekostigd.

Telegraphische en telephonische verbinding. Art. 7. Omtrent de vraag of het op artikel 7 aangevraagde bedrag voor telegraphische of telephonische verbinding alleen strekt ten behoeve van het leger, kan de ondergeteekende mededeelen, dat, ofschoon uit den aard der zaak bedoelde verbinding zal worden aangelegd ten behoeve van militaire doeleinden, daarvan in sommige gevallen ook voorwaardelijk gebruik zal kunnen worden gemaakt voor andere Rijks- of gemeentebelangen.

Van het, voor het aanbrengen van wijzigingen en het doen van kleine voorzieningen uitgetrokken bedrag van f13 000, is f3000 bestemd tot onderhoud van al de reeds bestaande oorlogstelegraafverbindingen in de verschillende

verdedigingsstellingen. Het vorige bedrag van f 10 000 is bestemd voor het uitvoeren van tot nu toe uitgestelde wijzigingen en voorzieningen van ondergeschikt belang in het oorlogstelegraafnet van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie.

'sGravenhage, 6 December 1898.

De Minister van Oorlog,

ELAND.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1899.

VIIIste HOOFDSTUK.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Ter beantwoording van de vragen, gedaan in het Voorloopig Verslag, vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, betreffende het onderzoek van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1899, en, naar aanleiding van de daarin voorkomende opmerkingen en beschouwingen, heeft de ondergeteekende de eer, het navolgende mede te deelen.

Algemeene beschouwingen.

Tegenover de becijfering, welke in het Voorloopig Verslag wordt gemaakt, tot bewijsvoering voor de meening van vele leden, als zou bij de onderwerpelijke begrooting, in vergelijking met die voor 1898, eene belangrijke vermeerdering der gewone defensie-uitgaven te constateeren vallen, neemt de ondergeteekende de vrijheid de navolgende becijfering te stellen, bij welke hij korthedshalve zich meent te moeten bepalen tot de vermelding van de meest belangrijke sommen, die voor *verhoogingen*, ten aanzien van de daarbij gemelde onderwerpen, zijn aangevraagd.

Zij betreffen:

a. onderwerpen waarvan de ramingen onafhankelijk van den Minister zijn te achten, als: voor aankoop van brood f 9.016; voor aankoop van graan f 47.449; voor fourage f 80.286; voor de Koninklijke Militaire Academie f 8.699; voor pensioenen f 7.600;

b. verhoogingen van daggelden en werkloonen: bij de artillerie-inrichtingen f 100.000; bij de militaire bakkerijen f 11.150; bij de centrale magazijnen van kleeding f 1.500; bij de garnizoens-magazijnen van kleeding f 2.600;

c. de hogere ramingen — welke zijn uitgetrokken om valsche voorstellingen te vermijden, daar zij toch geene uitzetting van uitgaven beoogen — voor: eeretekenen, medailles en de daaraan verbonden gratificatiën f 1.400; drukwerk f 5.000; telegraphische en telephonische correspondentie f 900.

Voorts:

voor verhoogde soldijen aan vrijwilligers f 22.877; voor soldij en verhoogde soldij aan sergeanten-titulair bij de infanterie f 21.965; voor oefeningen op groote schaal en in den vestingoorlog f 25.700; voor scheeps- en wagenvrachten f 25.000; voor het wapen der marechaussee f 30.939, uitmakende een gezamenlijk bedrag van f 402.081. Hiervan aftrekkende het bedrag, dat voor buitengewone uitgaven en als dekkingcijfer voor de voltooiing van het vestingstelsel voor 1899 minder is uitgetrokken dan voor 1898 is toegestaan f 179.905 dan wijst het verschil van f 222.176 het bedrag aan, dat daartegenover voor andere onderwerpen der begrooting *voor gewone uitgaven* minder is uitgetrokken

verdedigingsstellingen. Het vorige bedrag van f 10 000 is bestemd voor het uitvoeren van tot nu toe uitgestelde wijzigingen en voorzieningen van ondergeschikt belang in het oorlogstelegraafnet van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie.

'sGravenhage, 6 December 1898.

De Minister van Oorlog,

ELAND.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1899.

VIIIste HOOFDSTUK.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Ter beantwoording van de vragen, gedaan in het Voorloopig Verslag, vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, betreffende het onderzoek van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1899, en, naar aanleiding van de daarin voorkomende opmerkingen en beschouwingen, heeft de ondergeteekende de eer, het navolgende mede te deelen.

Algemeene beschouwingen.

Tegenover de becijfering, welke in het Voorloopig Verslag wordt gemaakt, tot bewijsvoering voor de meening van vele leden, als zou bij de onderwerpelijke begrooting, in vergelijking met die voor 1898, eene belangrijke vermeerdering der gewone defensie-uitgaven te constateeren vallen, neemt de ondergeteekende de vrijheid de navolgende becijfering te stellen, bij welke hij korthedshalve zich meent te moeten bepalen tot de vermelding van de meest belangrijke sommen, die voor *verhoogingen*, ten aanzien van de daarbij gemelde onderwerpen, zijn aangevraagd.

Zij betreffen:

a. onderwerpen waarvan de ramingen onafhankelijk van den Minister zijn te achten, als: voor aankoop van brood f 9.016; voor aankoop van graan f 47.449; voor fourage f 80.286; voor de Koninklijke Militaire Academie f 8.699; voor pensioenen f 7.600;

b. verhoogingen van daggelden en werkloonen: bij de artillerie-inrichtingen f 100.000; bij de militaire bakkerijen f 11.150; bij de centrale magazijnen van kleeding f 1.500; bij de garnizoens-magazijnen van kleeding f 2.600;

c. de hogere ramingen — welke zijn uitgetrokken om valsche voorstellingen te vermijden, daar zij toch geene uitzetting van uitgaven beoogen — voor: eeretekenen, medailles en de daaraan verbonden gratificatiën f 1.400; drukwerk f 5.000; telegraphische en telephonische correspondentie f 900.

Voorts:

voor verhoogde soldijen aan vrijwilligers f 22.877; voor soldij en verhoogde soldij aan sergeanten-titulair bij de infanterie f 21.965; voor oefeningen op groote schaal en in den vestingoorlog f 25.700; voor scheeps- en wagenvrachten f 25.000; voor het wapen der marechaussee f 30.939, uitmakende een gezamenlijk bedrag van f 402.081. Hiervan aftrekkende het bedrag, dat voor buitengewone uitgaven en als dekkingcijfer voor de voltooiing van het vestingstelsel voor 1899 minder is uitgetrokken dan voor 1898 is toegestaan f 179.905 dan wijst het verschil van f 222.176 het bedrag aan, dat daartegenover voor andere onderwerpen der begrooting *voor gewone uitgaven* minder is uitgetrokken

Op grond hiervan moet de ondergeteekende dan ook het verwijt, dat hij bij de samenstelling der Oorlogsbegroting niet zooveel mogelijk naar inkrimping der uitgaven heeft gestreefd, van zich werpen.

Intusschen is het den ondergeteekende mogelijk geworden alsnog eene vermindering van het eindcijfer voor te stellen tot een bedrag van f 154.941,84. Hierdoor wordt het eindcijfer teruggebracht tot f 22.430.959,16 en beloopt het alzoo f 170.546,84 minder dan voor den dienst van 1898 is toegestaan.

Eene nota houdende opgave van de evengemelde wijzigingen en een overzicht van uit die wijzigingen voortvloeiende vermeerderingen en verminderingen zijn bij deze Memorie gevoegd.

Bezuiniging. Toont het vorenstaande, naar de ondergeteekende meent, aan, dat waar zulks eenigszins mogelijk bleek, bezuiniging heeft plaats gehad, met betrekking tot de hier besproken punten wenscht hij het navolgende te doen opmerken.

De hier bedoelde opdrijving van het aantal generaals in vergelijking met dat bij het leger in Nederlandsch-Indië, bestaat niet; bij het leger hier te lande waren:

in 1863	18	generaals	op	een	totaal	van.....	1789	officieren	;
"	1865	16	"	"	"	"	1831	"
thans	16	"	"	"	"	"	ruim	2000	"

terwijl het Indische leger vroeger, zelfs in 1865 nog, maar één generaal telde en de Marine thans heeft 6 vlagofficieren op ruim 600 officieren en adelbosten der 1ste klasse.

Voor de vele leden die meenden, dat de provinciale staven zonder bezwaar konden worden opgeheven, volgt hier een eenigszins gedetailleerd overzicht van de werkzaamheden van den provinciale-adjudant.

De provinciale-adjudant is belast met het overnemen en het aan de verschillende korpsen toewijzen van de manschappen die bij de nationale militie in dienst worden gesteld.

Om dit naar behooren te kunnen verrichten, moeten zeer vele en tot inde geringste bijzonderheden uitgewerkte voorbereidingen worden getroffen, die meer dan drie maanden tijds in beslag nemen; daarin moet worden gecorrespondeerd met burgemeesters, met korpscommandanten en met spoorwegmaatschappijen omtrent de regeling der transporten en het verstrekken van geleiders. Een voorstel omtrent tijd en plaats van indeeling moet worden opgemaakt en in overleg met den Commissaris der Koningin worden vastgesteld. De indeeling zelve en het beschikbaar stellen van localiteiten en personeel in overleg met de garnizoenscommandanten moeten worden geregeld. Zoodra de loting is afgeloopen, en zelfs reeds vóór dien tijd, komen tal van verzoekschriften in, die verzameld en afgedaan behooren te worden. Een schema van indeeling moet worden gemaakt, dat dikwijls herhaaldelijk moet worden omgewerkt, om met verschillende belangen rekening te kunnen houden. Daarbij moet voorts worden gelet op het beroep van den loteling, dat man voor man uit de staten, model N°. 19, moet worden overgenomen, zoomede op diens lengte en zijne meerdere of mindere geschiktheid voor eenig wapen.

Gedurende den tijd der eigenlijke indeeling wordt niet alleen den geheelen dag, maar in sommige provinciën ook 's avonds tot dikwijls 12 uur in den nacht gewerkt om gereed te kunnen komen met het opmaken en verzenden aan de korpscommandanten en aan de chefs der zelfstandige onderdeelen van korpsen, van de extract-staten model n°. 19 en de toewijzingsbrieven.

Uit den aard der zaak is alleen eene militaire autoriteit de aangewezen persoon om een en ander naar behooren te kunnen regelen; daarbij vergete men niet, dat het indeelen en toewijzen aan de korpsen eene zaak is van zuiver militaire aard, die niet wel aan burgerpersonen kan worden opgedragen en zeker niet aan ambtenaren van de provinciale griffiën, die juist in dien tijd zóó met werkzaamheden overladen zijn, dat, afgescheiden van hunne mindere geschiktheid voor zoodanigen werkkring, absoluut geen tijd daarvoor te vinden zou zijn.

Met de eigenlijke indeeling is echter de zaak niet afgeloopen; dan komen reeds spoedig aan de orde de herkeuringen krachtens de artt. 116 en 117 der Militiewet en de nieuwe oproeping, ten gevolge van de vele afkeuringen die alsdan plaats hebben. Zoo waren o.a. in de provincie Zuidholland in de

laatste helft van Maart en in het begin van April dit jaar reeds weder tussehen 200 en 300 ingelijfde miliciens door Gedeputeerde Staten voor den dienst afgekeurd. Ten gevolge daarvan moesten in April en Mei en ook nog in Juni weder indeelingen plaats hebben tot zulk een hoog cijfer, dat dezelfde werkzaamheden, hoewel niet op zoo uitgebreide schaal als in Maart, moesten geschieden. Die herkeuringen en nieuwe oproepingen blijven overigens den geheelen zomer doorgaan.

De verdere werkzaamheden van den provinciale-adjutant zijn :

Het als militair lid zitting nemen in den Militieraad, waar hij te zorgen heeft, dat de verschillende artikelen der Militiewet naar behooren worden nageleefd. Aangezien die raad overigens uit burgerleden bestaat, waarin de militiecommissaris alleen eene raadgevende stem heeft, kan een militair lid, waartoe uit den aard der zaak de provinciale-adjutant of een ander hoofd-officier wordt aangewezen, daarin niet wel gemist worden.

Niet het minst wordt het geheele jaar door in beslag genomen door het veranderen en bijwerken der reisroutes van miliciens, die zich met groot verlot in hunne haardsteden bevinden en dan van de eene naar de andere plaats verhuizen. In genoemde provincie bijv. gebeurt het meermalen, wanneer in het voorjaar, door de drukte der indeeling, die zakboekjes niet geregeld elken dag kunnen worden bijgewerkt, dat er 60 à 70 opgestapeld liggen; voor ieder zakboekje dat gewijzigd moet worden, moet, behalve de wijziging der reisroute, een geleidebrief aan den burgemeester der woonplaats worden gezonden en eene opgave aan den daarbij betrokken korpscommandant plaats hebben; dat daardoor de correspondentie nog al uitgebreid is, kan blijken uit het feit, dat thans in het brievenboek van den provinciale-adjutant in Zuidholland sedert 1 Januari 1898 reeds n°. 1700 is bereikt.

Verder zijn nog aan den provinciale-adjutant opgedragen :

De bemoeiingen in zake den overgang van miliciens als vrijwilliger bij de zeemacht en bij het korps mariniers; het in orde brengen der stukken daarvoor benoodigd en de daaruit volgende correspondentie met de directeuren en commandanten der marine-directiën; met den commandant van het korps mariniers en met de daarbij betrokken korpscommandanten.

Het verzamelen van de kazerneering- en stalling-staten, de sterkte-staten, de staten van de bezette wachten en voorts van al zoodanige opgaven als door de plaatselijke en garnizoenscommandanten in de provincie op bepaalde tijdstippen moeten worden opgemaakt en voor de bevelhebbers in de militaire afdelingen bestemd zijn, aan wie de provinciale-adjutant die staten en opgaven, voor zooveel noodig voorzien van zijne opmerkingen of toelichtingen, op den bepaalden tijd doet toekomen.

Het geven van orders om militairen die voor den krijgsraad terecht hebben gestaan, of wier straffijd geëindigd is, naar hunne korpsen te doen geleiden; zoomeo om op aanvraag van den auditeur-militair de veroordeelden naar de gevangenis te doen overbrengen.

Het opmaken en inzenden van verschillende verslagen, zoowel aan den bevelhebber in de militaire afdeling, omtrent zijne dienstverrichtingen, als aan den Minister van Oorlog, omtrent de indeeling en aflevering der militie van het loopende jaar, met de daarbij behoorende staten.

Met dit overzicht meent de ondergeteekende te kunnen volstaan om bij de leden die hier het woord voerden, de overtuiging te vestigen, dat er van opheffing van de provinciale staven geen sprake kan zijn. Dat aan het overbrengen van de werkzaamheden van de provinciale staven naar het Departement van Oorlog, wegens den aard van den arbeid, niet te denken valt, blijkt uit vorenstaand overzicht mede zonneklaar.

Wat de plaatselijke staven aangaat, daaromtrent herhaalt de ondergeteekende hetgeen hij het vorig jaar te kennen gaf, namelijk dat de werkzaamheden van de daartoe behoorende officieren veel uitgebreider en belangrijker zijn, dan velen wellicht meenen. Bezuiniging op de inrichting daarvan is dan ook niet wel mogelijk.

Over de instelling van eene Staatscommissie tot onderzoek naar eventueel mogelijke bezuinigingen is reeds het oordeel van den ondergeteekende medegedeeld bij de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende hoofdstuk I. (Zie bladz. 6, onderaan, van dat stuk.)

Plan voor de verdediging van Nederland. Ter voldoening aan den hier

door verscheidene leden uitgesproken wensch kan de Regeering mededeelen, dat het door hen onderstelde *niet juist* is. Hieraan kan toegevoegd worden, dat tusschen de Departementen van Oorlog en Marine omtrent deze aangelegenheid overleg gehouden is en, telkens als dit noodig is, nog gehouden wordt en dat de resultaten van een en ander in bepaalde plannen, voor zoover deze in tijd van vrede kunnen worden samengesteld, belichaamd zijn.

Hervorming onzer levende strijdkrachten. De ondergeteekende heeft gemeend met het doen van mededeelingen omtrent de wijze, waarop de hervorming onzer levende strijdkrachten, naar zijn gevoelen, zal moeten geschieden, en omtrent den daarmede verband houdenden arbeid, te moeten wachten tot het tijdstip waarop hij in het bezit was van de rapporten der verschillende autoriteiten omtrent de proef, op zijn last genomen, met een eerste-oefeningstijd van 8 maanden. Nu hij dezer dagen die rapporten heeft ontvangen, heeft hij den inhoud daarvan in studie genomen, en vertrouwt hij bij de openbare beraadslagingen over hoofdstuk VIII der Staatsbegroting gelegenheid te zullen vinden, om zoowel nopens zijne inzichten betreffende de hervorming onzer strijdkrachten, als ten aanzien van dien eerste-oefeningstijd, de verlangde inlichtingen te verstrekken.

In verband met het vorenstaande komt het den ondergeteekende beter voor hier niet in beschouwingen te treden omtrent de meerdere of mindere doelmatigheid van het Zwitsersche stelsel van legerhervorming. Slechts wensch hij al dadelijk te verklaren, dat hij weinig nut verwacht van het zenden van eenige stafofficieren naar de „jaarlijksche Zwitsersche revue's", ter beoordeeling van de resultaten van het daar gevolgde stelsel — zooals door enkele leden werd aanbevolen — vermits omtrent de waarde van dat stelsel talrijke en alleszins betrouwbare gegevens werden — en nog steeds worden — opgenomen in onderscheidene, ook Zwitsersche, militaire tijdschriften.

Verkorting van eerste-oefeningstijd. Onder verwijzing naar het zoeven gezegde, kan de ondergeteekende, omtrent de aan enkele leden ter oore gekomen klacht over den korteren oefeningstijd, mededeelen, dat hij reeds bij aanschrijving van 15 Maart 1898 zeer duidelijk aan de betrokken autoriteiten door tusschenkomst van den inspecteur der infanterie, heeft doen kennen „dat het geenszins de bedoeling mag zijn, tegenover vermindering van den duur der eerste oefening als het ware eenigermate een equivalent te stellen, door den tijd, welke per dag aan oefeningen wordt besteed, te vergrooten"; voorts dat de tijd nuttig moet worden besteed, „doch zonder dat van overmatige inspanning van den soldaat sprake mag zijn en zonder dat men den man door een onafgebroken of ten minste te lang achtereen bezig houden, nagenoeg geen vrijen tijd laat en hem lichamelijk en geestelijk uitput".

Werd nu in den afgelopen zomer toch meer van den soldaat gevergd dan anders het geval zou wezen, dan kan uit het voorafgaande blijken, dat zulks is geschied, geheel in strijd met de uitdrukkelijke bevelen door den ondergeteekende gegeven, en zou hij die afwijkingen, waren zij hem bekend geworden, niet alleen ten zeerste betreuren, maar tevens ten strengste hebben tegengegaan en dit niet alleen in het belang van den soldaat maar ook in dat van de krijgstuicht, welke vordert, dat de bevelen, van hooger hand gegeven, nauwgezet worden opgevolgd.

Den ondergeteekende is intusschen slechts één geval ter oore gekomen, dat, tijdens de groote warmte, bepaaldelijk meer gevorderd is geworden dan nuttig of noodig was; hij heeft toen onverwijld het vereischte verricht om daaraan een einde te maken en herhaling te voorkomen.

Loting. In de meening van sommige leden, dat aan de tooneelen van ruwheid en ongebondenheid, waartoe thans de loting maar al te veel aanleiding geeft, een einde zou worden gemaakt, wanneer in de wet werd bepaald, dat bij de loting niet meer de daarbij betrokkenen zelf hun nummer zullen trekken, maar dit voor hen zal geschieden door ouders of voogden, of, bij niet-aanwezigheid dezer personen, door den burgemeester, wordt door den ondergeteekende niet gedeeld. Het zou niet aangaan, aan de bij de loting betrokken ingeschrevenen te verbieden hunne ouders bij die gelegenheid te vergezellen en de vrees schijnt niet geheel en al ongewettigd, dat bedoelde wijziging ten gevolge zou hebben vergrooing van het aantal van hen die zich op de dagen der loting aan misbruik van sterken drank en vechterij plegen te buiten te gaan.

Of het beoogde doel volkomen zou worden bereikt, indien, naar het denkbeeld van andere leden die deze wetswijziging niet wenschten, van Regeeringswege zooveel mogelijk werd gewezen op de onjuistheid der thans vrij algemeen bestaande meening, dat een loteling in persoon moet opkomen, schijnt te mogen worden betwijfeld. Het diep geworteld volksgeloof, dat de trekkende hand invloed heeft op den uitslag der loting, zou daardoor niet worden uitgeroeid en zal steeds oorzaak blijven, dat de belanghebbende zelf zijn nummer komt trekken. Niettemin zal de ondergeteekende gaarne aan zijnen ambtgenoot voor Binnenlandsche Zaken in overweging geven om te bevorderen, dat bij de openbare kennisgevingen, ingevolge art. 28 der wet door burgemeester en wethouders te doen, er op worde gewezen, dat de bij de loting betrokken ingeschrevene niet in persoon behoeft op te komen om te loten.

Toelagen aan officieren. Tot eene nieuwe regeling van de toelagen der officieren wenscht ondergeteekende eerst over te gaan bij eene algeheele herziening der traktementen, welke laatste hij wenscht te doen wachten op de voorgenomen herziening der bepalingen omtrent de samenstelling van het leger.

Dat de bedoelde nieuwe regeling al spoedig tot stand zal komen in dan ook niet waarschijnlijk; en ook met het oog daarop moet ondergeteekende er zich voorshands van onthouden, zich uit te laten over de beginselen, naar welke de toelagen z. i. behooren te worden verleend.

Zondagsrust. Het was den ondergeteekende aangenaam in het Voorloopig Verslag de opmerking aan te treffen, dat de maatregelen, welke bij het leger zijn genomen tot bevordering van de Zondagsrust, werden gewaardeerd.

Gaarne is de ondergeteekende bereid om, waar het mogelijk is, daarin nog in enkele opzichten verbetering aan te brengen.

Ten aanzien van de opmerking omtrent het zadelen van officierspaarden, hetwelk door een lid op een Zondagmorgen zou zijn gezien, kan de ondergeteekende mededeelen, dat aan de officieren met een eigen dienstpaard het berijden daarvan niet kan worden belet, doch tevens, dat door hem, bij aanschrijving van 25 October jl., het buiten bepaalde noodzakelijkheid berijden van Rijkspaarden op Zon- en feestdagen is verboden.

Omtrent het gewapend appèl, dat, volgens sommige leden, bij een der regimenten vesting-artillerie op Zondag is gehouden, zij opgemerkt, dat het hier gold de uitreiking van een eereteken voor belangrijke krijgsbedrijven aan een milicien van bedoeld regiment. Die uitreiking, welke, overeenkomstig de reglementen, vóór het front van den troep op eene plechtige wijze moet geschieden, had plaats op het *middag-appèl*, waarbij de troep, met het oog op den Zondag, toch reeds in groote tenue was gekleed. Voor deze plechtigheid was bevolen, dat de manschappen bij dat appèl het geweer zouden medebrengen, doch overigens zonder ransel zouden zijn.

Op Zaterdag te voren kon die uitreiking niet meer geschieden, omdat eerst op dien dag de daarvoor noodige bevelen door den korpscommandant werden ontvangen.

Militaire Pensioenraad. In antwoord op de vraag, of binnenkort een wetsontwerp kan worden te gemoet gezien, houdende algeheele herziening van de bepalingen betreffende het toekennen van militair pensioen, moge dienen, dat een voorloopig ontwerp van zoodanige wet reeds voor eenigen tijd werd samengesteld, doch dat het, met het oog ook op het overleg, hetwelk te dier zake tusschen de Departementen van Marine en van Oorlog wordt gepleegd, niet mogelijk is aan te geven, binnen welken tijd de bedoelde wetsvoordracht kan worden te gemoet gezien.

Uniformveranderingen. Zooals ten vorigen jare reeds werd medegedeeld, wenscht de ondergeteekende zich, ten aanzien van de uniformen van het leger, uitsluitend te bepalen tot die wijzigingen, welke blijken noodig te zijn en de kosten van de kleeding kunnen verminderen.

De opmerking van sommige leden, dat de weinige uniformiteit bij de verschillende korpsen het gevolg is van de omstandigheid, dat de invoering van de uniformveranderingen geleidelijk plaats vindt, is juist.

Zoowel aan officieren als aan onderofficieren wordt, voor zoover het met de belangen van den dienst is overeen te brengen, de vereischte tijdruimte gelaten, waarin de, in hun bezit zijnde kleeding van vervallen model kan worden afgedragen.

Op die wijze wordt getracht de uitgaven, aan eene uniformverandering verbonden, zooveel mogelijk te beperken.

Die uitgaven worden door de officieren zelf gedragen — de gevallen, waarin officieren, ten gevolge van overplaatsing of verandering van dienstbetrekking zich van kleeding van ander model moeten voorzien, buiten beschouwing gelaten — en komen voor de onderofficieren en mindere militairen ten laste van hunne uitrusting- en reserverekening.

Het is aan onderofficieren en minderen verboden lakensche kleedingstukken te dragen, welke afwijken van de bestaande modellen; de commandeerende-officieren zijn verplicht er op toe te zien, dat dit verbod niet wordt overtreden.

De confectie van de kleeding, welke uit de magazijnen van kleeding wordt verstrekt, is zoodanig, dat daarin geene aanleiding behoeft gevonden te worden, om andere dan model kleeding te dragen.

Blijkens de ter zake ontvangen rapporten heeft de nieuwe kleeding der officieren en manschappen, bij de onlangs gehouden manoeuvres, over het algemeen goed voldaan.

Echter is de wenschelijkheid gebleken, om aan den ransel alsnog eene weinig kostbare verbetering aan te brengen, waardoor het dragen daarvan zal worden vergemakkelijkt.

Leger-revue te Renkum. Met leedwezen en ook niet zonder eenige verwondering heeft de ondergeteekende kennis genomen van hetgeen omtrent deze wapenschouwing in het Voorloopig Verslag, en wel in de 1ste alinea van het te dien aanzien gestelde, is aangeteekend, omdat hij zelf op het terrein den indruk heeft verkregen, dat „de Revue” op doeltreffende wijze was geregeld. Met betrekking tot de derde zinsnede dier alinea is hij geneigd te gelooven, dat deze haar ontstaan aan een misverstand heeft te danken; zijne *mededeeling* „dat, desgewenscht, voor de leden der Staten-Generaal de gelegenheid zou openstaan om van een gereserveerd terrein het militaire schouwspel te overzien” schijnt n.l. te zijn opgevat als eene *uitnoodiging* met alle voor den uitnoodiger daaraan verbonden verplichtingen jegens geïnviteerden.

Houdt men het verschil tusschen die mededeeling en eene bepaalde uitnoodiging in het oog, dan zal men moeten erkennen, dat, terwijl voor het handhaven der orde op het gereserveerde terrein ordonnansen en marechaussees gebruikt werden, meer bepaaldelijk voor het afzetten van dat terrein, dat door borden met opschriften was aangeduid en met eene ijzerdraad-afsluiting van het voor het publiek bestemde terrein was afgescheiden, gezorgd is geworden en wel door eene compagnie infanterie.

Dat desniettegenstaande tal van personen binnen het gereserveerde terrein gekomen zijn, die niet van eene toegangskaart waren voorzien, is een feit, te wijten aan den grooten toevloed van menschen. Moest men dezen met geweld keeren?

Men heeft getracht, hen door overreding daaruit weder te verwijderen, doch zonder gevolg, en toen hun gedrang onder de gegeven omstandigheden geen voldoende aanleiding gaf om tot andere maatregelen te hunnen opzichte over te gaan, heeft men hen laten blijven.

Bij de groote menigte der van verschillende richtingen toestroomende bezoekers, wier aantal op 50.000 à 60.000 is te schatten, was het niet mogelijk aan de houders van kaarten te voet den weg te wijzen. Zulks heeft wel kunnen plaats hebben ten opzichte van rijtuigen. Officieren, aan wie de noodige bereden militairen waren toegevoegd, waren hiertoe op het terrein aanwezig.

Het kan niet worden toegegeven dat het hoofd van het Departement van Oorlog verantwoordelijk moet worden geacht voor het vervoer der troepen, wanneer bij „gewoon militair vervoer” — zooals hier het geval was -- de betrokken spoorwegmaatschappij te kort schiet in het nemen van de vereischte maatregelen ter uitvoering van de, in overleg met de militaire autoriteit, vastgestelde regeling. De zorg voor het tijdig gereed staan en het op tijd doen vertrekken van de treinen berust bij de betrokken spoorwegmaatschappij. De militaire autoriteit kan daarbij niet handelend ingrijpen.

Voor alle maatregelen, het vervoer van troepen in vrede of de voorbereiding in vredetijd van het vervoer van troepen bij mobilisatie betreffende, is de militaire autoriteit in groote mate afhankelijk van de betrokken spoorwegmaatschappijen. Bij mindere geneigdheid tot samenwerking van deze laatste, van vasthouden aan eigen inzichten, of wel van de zucht om bezwaren op te

werpen of bestaande bezwaren niet uit den weg te nemen, kortom bij gemis van inschikkelijkheid om het militair gezag tegemoet te komen, treden de gevolgen daarvan te voorschijn.

Bij de voorbereiding voor het troepenvervoer naar het revue-terrein kwam de nadeelige zijde dezer verhouding in die mate aan den dag, dat de ondergeteekende zich o. a. genoopt heeft gezien voor het vervoer van sommige detachementen op 21 September gebruik te maken van de bevoegdheid, krachtens het bepaalde in art. 14 van de overeenkomst bekrachtigd bij de wet van 22 Juli 1890 (*Staatsblad* N°. 134), aan de Regeering verleend, door het requireeren van een extra-trein op de lijn 's Gravenhage—Utrecht—Wolfheze van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Maanden te voren gaf deze maatschappij als hare meening te kennen, dat het vervoer van reizigers naar het revue-terrein op den dag der revue op hare lijnen niet zeer aanzienlijk zou zijn en aan haar geen zeer groote voordelen zou opleveren.

In dit gevoelen is zij vermoedelijk blijven volharden.

Daarin moet dan ook waarschijnlijk de oorzaak gezocht worden van den slecht geregelden treinenloop en in verband daarmee van het groote gemis van orde op de nabij het revue-terrein gelegen spoorwegstations.

Wanneer echter omstandigheden van ernstigen aard plotseling troepenvervoer op groote schaal noodig maken, bijv. bij mobilisatie van het leger, dan treedt ten opzichte van het militair vervoer op de spoorwegen een geheel andere toestand in, namelijk die van het „*buitengewoon militair vervoer*”, aan welk vervoer elk ander spoorwegvervoer ondergeschikt is, terwijl de leiding van den dienst en van het gebruik der spoorwegen in handen komt van de Permanente Militaire Spoorwegcommissie, die over de vereischte, reeds in vreedstijd verzamelde, gegevens kan beschikken, en wier bevoegdheid alsdan van zeer uitgebreiden omvang is, zoodat inderdaad de groote bezorgdheid, waarmede men zich afvroeg welke alsdan de treurige gevolgen van „zoodanig gebrek aan organisatie” konden zijn, als ten eenenmale ongegrond moet worden beschouwd.

Bij het ingestelde onderzoek met betrekking tot het te laat uit Arnhem vervoeren van de voor Doesburgh en Deventer (niet Zutphen) bestemde bataljons is gebleken dat door de directie der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen wordt erkend dat, wanneer door haar het groot reizigersvervoer was kunnen worden vermoed, het zeker beter ware geweest, het bedoeld extra militair vervoer op den daarvoor gestelden tijd (het bataljon voor Doesburgh moest te 8 u. 20 m. namiddag Greenwichtijd uit Arnhem vertrekken en te 8 u. 43 m. namiddag te Dieren aankomen; dat voor Deventer te 7 ure 30 m. namiddag Greenwichtijd uit Arnhem vertrekken en te 8 u. 45 m. namiddag te Deventer aankomen) niet op zich te nemen.

Wanneer er alzoo al van schuld sprake kan zijn, zij komt geenszins voor rekening van onder het Departement van Oorlog ressorteerende personen.

Inhuldigingsfeesten. Omtrent het verzorgen van de militairen, die bij de inhuldigingsfeesten bijstand hebben verleend, moet de ondergeteekende doen opmerken, dat door de militaire autoriteit de meest geschikte maatregelen zijn genomen, om, voor zoover de toen gepresteerde diensten dit toelieten, die verzorging zoo goed mogelijk te doen zijn.

Wat betreft de wijze, waarop bij de bedoelde feesten te 's Gravenhage, van de militairen gebruik is gemaakt voor handhaving der orde, de daaromtrent in het *Voorloopig Verslag* voorkomende klachten kunnen door den ondergeteekende niet anders dan gegrond worden genoemd. Op de vraag, of in dezen voorafgaand overleg van den burgemeester met de militaire autoriteiten heeft plaats gehad, moet de ondergeteekende antwoorden, dat de enkele malen, dat overleg is gehouden, de aanvraag daartoe is uitgegaan van de militaire autoriteit, en zulks met het doel om in de eischen van den burgemeester althans zooveel vermindering of wijziging te doen brengen, dat de gevorderde macht door het garnizoen kon worden gegeven.

Doch dit is niet het overleg, hetgeen naar het gevoelen van den ondergeteekende in het belang der zaak wenschelijk was geweest. Ten einde zijne meening omtrent de onderwerpelijke aangelegenheid duidelijk te doen uitkomen, acht hij het niet overbodig het navolgende aan te teekenen.

Volgens de letter der wet van 29 Juni 1851 (*Staatsblad* N°. 85) zou militaire bijstand alleen moeten worden verleend in geval van oproerige beweging, van samenscholing of andere stoornis der openbare orde. De militaire autoriteit heeft evenwel de wet steeds — en terecht — in zeer ruimen zin opgevat, en zelfs nog ruimer dan volgens het Koninklijk besluit van 24 Juli 1875 (*Staatsblad* N°. 140) behoort te geschieden, n.l. dat ook wanneer, naar het gevoelen van den burgemeester, de openbare orde *bedreigd* wordt, de door dien ambtenaar krachtens art. 184 der wet gevorderde bijstand, overeenkomstig art. 185, terstond behoort te worden verleend. Het is genoegzaam bekend dat de openbare orde menigmaal nog al zeer spoedig bedreigd wordt geacht.

De burgemeester van 's Gravenhage heeft, geheel overeenkomstig de daarentrent bestaande bepalingen, reeds bij brief van 15 Augustus 1898 militairen bijstand gevraagd voor den intocht van H. M. de Koningin op 9 September: voor alle andere feestelijkheden geschiedde de vordering minstens 6 dagen te voren.

Aan tijd om in overleg te treden met de militaire autoriteit heeft het derhalve niet ontbroken.

Naar de ondergeteekende meent, zou alle aanleiding tot klachten achterwege zijn gebleven, wanneer de civiele autoriteit, alvorens de vordering te doen, met de militaire autoriteit had nagegaan hoeveel troepen noodig zouden zijn, en op welke uren deze zouden moeten dienst doen. Het aanwijzen van veel te sterke detachementen ware dan zeer waarschijnlijk voorkomen. De militaire autoriteit toch is de eenige, die op goede gronden kan beoordeelen, welke uitkomsten bij het bezigen van eene militaire macht van zekere sterkte kunnen worden verkregen, en zulks niet alleen in geval de verstoorde orde hersteld moet worden, doch ook wel degelijk ingeval het maatregelen geldt, waardoor ordeverstoring moet worden voorkomen. Men moge beweren dat een en ander evengoed door de civiele autoriteit kan worden beoordeeld, doch zulk een beweren is, naar de meening van den ondergeteekende, onjuist. Bovendien is de militaire autoriteit ook veel beter dan de civiele in staat te beoordeelen welke wapensoort voor een bepaald doel het meeste in aanmerking komt en hoe deze daarbij het doelmatigst kan worden gebezigd.

Betrekkelijk korten tijd na het tot stand komen van de Gemeentewet werd van Regeeringswege omtrent de bepaling der militaire krachten en de aanwending daarvan in geval van verleenen van militairen bijstand, aan de Commissarissen des Konings, aan de fungerende directeuren van politie en aan de militaire autoriteiten, o. a. het volgende medegedeeld:

„De burgerlijke autoriteiten wijzen het doel aan tot bereiking waarvan de militaire macht wordt gerequireerd. De militaire macht en haar bevelhebbers voldoen aan de opvorderingen door den burgemeester, 's Konings Commissaris of ook aan die door den officier van justitie tot haar gericht, doch aan haar is verbleven en de bepaling der krachten die tot het voorgesteld doel noodig schijnen en de wijze van aanwending derzelve.

„Ten aanzien dezer laatste punten kan het burgerlijk gezag wel inlichtingen en raadgevingen aan het militair gezag mededeelen maar blijft de bepaling aan hetzelfde overgelaten”. (Aanschrijving van den Minister van Justitie dd. 12 November 1855 N°. 7).

Nu is het wel verklaarbaar, dat die aanschrijving na zoovele jaren in vergetelheid is geraakt, doch ingetrokken of door andere bepalingen vervangen is zij, voor zoover den ondergeteekende bekend is, niet. Aangenomen zelfs dat haar inhoud in de tegenwoordige tijdsomstandigheden niet aan alle gewenschte eischen zou voldoen, zou toch, naar de ondergeteekende meent, hare voorname strekking ook thans nog in alle opzichten als juist moeten worden erkend.

Omtrent de vordering van troepen te 's Gravenhage in de maand September II., waarover door alle daar garnizoen houdende korpscommandanten ernstige klachten zijn ingediend, werd door den ondergeteekende bereids in correspondentie getreden met den Minister van Binnenlandsche Zaken. Het is hem gebleken dat ook reeds in vorige jaren, bij herhaling uitvoerige gedachtenwisseling tusschen de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Oorlog heeft plaats gehad over militairen bijstand te 's Gravenhage, waarbij het hoofdzakelijk gold het hoogst ondoelmatig gebruik dat van de militaire macht was gemaakt en het splitsen en verdeelen van die macht door de politie,

waarbij de militairen tevens onder de bevelen van deze laatste kwamen, een beginsel, voorzeker in strijd met geest en letter van de wet, en waarvan de bedenkelijke gevolgen in 1830 te Brussel helder aan den dag zijn gekomen.

Tot afdoende resultaten heeft die correspondentie tot dusverre niet geleid. Terwijl de ondergeteekende dit in hooge mate betreurt, zal hij er zijnerzijds naar blijven streven, om ten aanzien van het vorderen en verleen van militairen bijstand, een toestand te verkrijgen, waarbij de civiele autoriteit niet meer, zooals in de laatste jaren te 's Gravenhage het geval was, als het ware naar willekeur over de militaire macht beschikt.

Detachement te Veenhuizen. De ondergeteekende stemt geheel in met het gevoelen van de leden, die van oordeel zijn dat de bewaking van de Rijksgestichten te Veenhuizen zou behooren te geschieden door beambten, ressorteerende onder het Departement van Justitie.

Gezwegen nog van het feit dat de kosten van de bewaking op die wijze feitelijk ten laste komen van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting, levert het verstrekken van een detachement militairen van 53 manschappen voor de bewaking van die gestichten voortdurend ernstige bezwaren op zoowel voor den dienst als voor de oefeningen, die te Veenhuizen, ook met het oog op het doel der uitzending van het detachement, niet anders dan zeer onvolkomen kunnen zijn. Wel wordt getracht — o. a. door maandelijksche aflossing van het detachement — die bezwaren zoo min doenlijk op den dienst van het korps te doen drukken, doch zij kunnen niet worden weggenomen, en het zou dan ook hoogst wenschelijk zijn dat het leger van de bewaking der gestichten kon worden ontheven.

Zoowel door den ondergeteekende als door verscheidene zijner ambtsvoorgangers zijn pogingen aangewend om dezen gewenschten toestand in het leven te roepen, doch al die pogingen zijn afgestuit op de verklaring van den Minister van Justitie, dat op geen andere dan de tot nu toe gevolgde wijze in de bewaking der gestichten kan worden voorzien. Onder deze omstandigheden blijft er voor den ondergeteekende niet anders over, dan, al is het noode, te berusten in den bestaanden toestand, en de hoop uit te spreken dat, binnen niet te langen tijd, zijn ambtgenoot voor Justitie het middel zal vinden om de militairen te ontheffen van eene dienstverrichting, welke in geen enkel opzicht strookt met hunne bestemming, en ten nadeele strekt van de weerbaarheid.

Sergeanten, bestemd om de plaats van luitenant te vervullen. Het is den ondergeteekende niet duidelijk in welk opzicht de positie der sergeanten, bestemd, om, zoo noodig de plaats van een luitenant te vervullen, voor deze onderofficieren onbillijk zou wezen. Die sergeanten moeten, om voor de bedoelde functiën te kunnen worden aangewezen, een examen afleggen. Wenschen zij echter tevens bij eventueele vacature, voor sergeant-majoor of voor adjudant-onderofficier in aanmerking te komen, dan moeten zij bovendien bij nader examen aan eenige in den „Grondslag van het onderricht” omschreven eischen voldoen.

Dit voldoen aan de gestelde eischen geeft hun evenwel nog geen recht op onmiddellijke aanstelling tot den hooger graad. Zij worden eerst dan tot sergeant-majoor benoemd, wanneer zij daarvoor aan de beurt zijn gekomen.

Dat daarin iets onbillijks zou zijn gelegen, kan de ondergeteekende in geen enkel opzicht toegeven. Ware de in het Voorloopig Verslag vermelde opmerking juist, dat aan den sergeant-majoor minder hooge eischen worden gesteld dan aan den sergeant van de bedoelde categorie, dan zou er aanleiding zijn om van onbillijkheid te spreken; doch die opmerking is onjuist. Immers, om tot het examen voor sergeant-majoor te worden toegelaten moet de aspirant geheel voldoen aan de eischen, welke aan de meerbedoelde sergeanten worden gesteld. (Zie bladz. 31 van den Grondslag van het onderricht).

Evenmin is het juist dat uit de positie van de sergeanten, bestemd om in oorlogstijd zoo noodig de plaats van een luitenant te vervullen, scheeve verhoudingen of botsingen zouden kunnen ontstaan. Die onderofficieren mogen den dienst van officier van de week niet verrichten, en kunnen nimmer belast worden met een commando, waarbij zij den sergeant-majoor onder hun bevel zouden krijgen. Reeds ten vorigen jare werd een en ander, om alle misverstand in dit opzicht — zoo het mocht bestaan — weg te nemen, aan de betrokken autoriteit in herinnering gebracht.

Of en, zoo ja, in hoeverre het noodig is in de positie van de meerbedoelde sergeanten eene hervorming aan te brengen, zal bij een eventueele reorganisatie van het leger nader moeten worden overwogen; doch de ondergeteekende stelt er prijs op, hier te verklaren, dat voor die hervorming geene aanleiding bestaat op den grond in het Voorloopig Verslag ontwikkeld, terwijl volgens het gevoelen van den inspecteur der infanterie de tegenwoordige regeling alleszins voldoet, zoodat aan die autoriteit elke verandering in die positie volkomen overbodig voorkomt.

Pensioenfonds voor weduwen en wezen van militairen beneden den rang van officier. Het hierbedoelde adres van de vereeniging „Eendracht” maakte een punt van overleg uit tusschen de Departementen van Oorlog en van Financiën. Zoolang echter niet de gegevens voorhanden waren, welke door den Minister van Koloniën van uit Indië waren ontboden, om na te gaan of, ook voor zooveel de militairen van het Indische leger betreft — in overeenstemming met hetgeen door den algemeenen bond „Insulinde” ten deze gevraagd werd —, aan het in het leven roepen van een fonds voor weduwen en weezen van militairen beneden den rang van officier kon worden gedacht, was het niet mogelijk een juist denkbeeld te vormen van de grondslagen, waarop zoodanig fonds zou behooren te rusten. Bedoelde gegevens nu werden eerst onlangs uit Indië verkregen. De ondergeteekende heeft zich toen beijverd, omtrent de onderwerpelijke zaak het advies in te winnen van een deskundige. Het zal echter nog wel eenigen tijd duren, alvorens dat advies hem zal hebben bereikt. Kan alzoo de door de Kamer bedoelde mededeeling van resultaten door den ondergeteekende nog niet worden verstrekt en evenmin aan het verder ter zake gevraagde worden voldaan, het vorenstaande toont zijns inziens genoegzaam aan, dat aan deze aangelegenheid door de Regeering nog steeds hare aandacht geschonken wordt.

Art. 127bis der militiewet. Inderdaad zal de wijziging onlangs, vóór de eindstemming over het ontwerp van wet tot wijziging en aanvulling der Wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* N°. 72), gebracht in de vierde zinsnede van het bij de behandeling van dat ontwerp aangenomen art. 127bis, waardoor de oorspronkelijke woorden „het laatste nummer” thans luiden „de laatste twee nummers”, tot gevolg hebben dat een loteling, omtrent wien uitspraak moet worden gedaan nadat de termijn van uitstel van eerste-oefening of van verblijf onder de wapenen, krachtens het genoemde wetsartikel aan zijn broeder voor den tweeden keer verleend, is afgeloopen, aan den dienst van dezen broeder geen recht op vrijstelling zal kunnen ontleenen. Dit volgt uit de bepaling van de vierde zinsnede van art. 127bis der wet, waarbij ten aanzien van de bij de militie ingelijfd en voor de toepassing van art. 48 gelijkstelling is geschied met hen, die verkeerden in de laatste twee nummers van art. 51. Door deze bepaling zijn zij, die uitstel verkrijgen, ten opzichte van de bepalingen omtrent broederdienst, geheel gelijk gesteld met de personen aan wie ontheffing van werkelijken dienst wordt verleend.

Onderwijs aan soldaten. Bij den zeer beperkten tijd waarover kan worden beschikt voor de oefening en het onderricht aan de soldaten, komt het den ondergeteekende voor, dat, althans bij de korpsen hoofdzakelijk uit militie gevormd, voor het door sommige leden gewenschte onderwijs geen voldoende gelegenheid zal bestaan.

Hij teekent hierbij evenwel al dadelijk aan, dat bij het theoretisch onderricht ook nu reeds wordt gewezen op de schadelijke gevolgen voor het fysiek en het moreel, welke het misbruik maken van sterken drank teweegbrengt.

Intusschen is de ondergeteekende gaarne bereid om nader te onderzoeken of en in hoeverre het mogelijk zou wezen aan de van de verschillende zijden ondersteunde opmerking, gevolg te geven.

Algemeene voorwaarden voor de uitvoering van werken enz. voor den dienst der Genie. Door de commissie waaraan het ontwerpen van nieuwe voorwaarden voor de uitvoering van werken en leveringen voor den dienst der Genie, door den vorigen Minister van Oorlog is opgedragen, is een ontwerp voor de administratieve voorschriften ingezonden, dat thans aan het Departement van Oorlog wordt onderzocht.

Voorts is eene algemeene commissie benoemd, samengesteld uit ambtenaren der Departementen van Binnenlandsche Zaken, Justitie, Marine, Oorlog en

Waterstaat, Handel en Nijverheid, ten einde advies uit te brengen over de conclusiën van het Verslag der Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, omtrent het adres van den Nederlandschen aannemersbond (Gedrukte Stukken 1897—1898, 33, N°. 1). Dit advies is nog niet ingekomen.

Geval van zelfmoord in dienst. De ondergeteekende heeft de eer aan de leden die inlichtingen van hem wenschten te ontvangen omtrent het ter sprake gebrachte geval van zelfmoord, het navolgende mede te deelen.

De bedoelde onderofficier was sedert 1878 in militairen dienst en werd in 1882 sergeant.

Van 1888—1892 diende hij in dien graad als gedetacheerde bij het Nederlandsch-Indische leger.

In Indië liet zijn gedrag in het algemeen veel te wenschen over. Drie malen moest hij daar onder andere wegens dronkenschap worden gestraft, na te voren ook bij het leger hier te lande reeds twee malen voor misbruik van sterken drank te zijn gecorrigeerd. Ware hij bij het verlaten van het Nederlandsch-Indische leger tevens uit den militairen dienst getreden, dan zou hem, blijkens aanteekening op het stamboek, het certificaat van goed gedrag niet zijn onthouden, doch zou hij, wegens ongeschiktheid voor zijn graad, niet tot een reëngement in den graad van sergeant zijn toegelaten.

Na zijn terugkeer uit Indië weder ingedeeld bij zijn oorspronkelijk korps, werd hem in 1893 en in 1894 telkens vergund zich voor één jaar te reëngementen. Zijn gedrag liet in dien tijd wel te wenschen over, doch ernstige straffen behoefden hem niet te worden opgelegd, en wegens dronkenschap werd hij in dien tijd niet gestraft. Vermoedelijk met het oog op deze omstandigheden werd hij in 1895 toegelaten tot een reëngement voor 6 jaren.

Afgaande op het strafregister, zou men tot de gevolgtrekking komen, dat de bedoelde militair tot April van dat jaar geen misbruik maakte van sterken drank. Immers straffen deswege bevat dat register, na 1890, niet. Toch zou die gevolgtrekking onjuist zijn. Het was vrij algemeen bekend, dat die militair in de laatste jaren veel drank gebruikte op verschillende uren van den dag, zonder dat hij hem bepaalde dronkenschap viel te constateeren. Hij behoorde tot de categorie van personen, die zich het dagelijksch gebruik van veel sterken drank tot gewoonte hebben gemaakt, en hij vertoefde veel in kroegen en tapperijen, in gezelschap van personen met welke de onderofficieren in den regel geen verkeer hebben.

Bij de exercitie der recruten op 4 April jl., tusschen 9.15 en 10.30 v.m., is de meerbedoelde sergeant zoodanig onder den invloed van het gebruik van sterken drank in dienst gekomen, dat, zoowel zijn compagniescommandant als diens beide luitenanten, op het exercitieterrein — nadat zij hem hadden zien instrueren en hem hadden ondervraagd, — en bij den terugmarsch naar de kazerne zeer duidelijk konden waarnemen dat hij beschonken was. Van hunne bevinding hebben die officieren, elk afzonderlijk, reeds op 4 en 5 April, verslag uitgebracht.

De compagniescommandant straffe den sergeant wegens dronkenschap met acht dagen provoost. Voor het opleggen van provooststraffen moet evenwel door den commandeerenden officier autorisatie worden verleend. Deze laatste nu wilde de commandeerende officier niet geven, alvorens de zaak zelf te hebben onderzocht. De bedoelde onderofficier toch wilde niet erkennen beschonken te zijn geweest. De provooststraf werd dan ook nog niet ten uitvoer gelegd, doch den sergeant werd voorloopig arrest in het kwartier opgelegd.

Na het voorgevallene nauwgezet te hebben onderzocht, en daartoe o. a. den betrokken onderofficier persoonlijk te hebben ondervraagd en gehoord, — waarbij deze heeft erkend vóór de exercitie drank te hebben gedronken, doch heeft ontkend beschonken te zijn geweest — kwam de commandeerende officier, tevens regimentscommandant, tot de overtuiging dat, mede gelet op het minder gunstig verleden van den sergeant en op de omstandigheid dat deze hem als een stille dronkaard werd gesignaleerd, de straf van acht dagen provoost, welke de compagniescommandant wilde opleggen, niet doeltreffend en te licht moest worden geacht. De regimentscommandant was van oordeel, dat die onderofficier een zeer slecht voorbeeld was voor zijne minderen, een voorbeeld dat wellicht reeds oorzaak was geweest dat kort te voren bij dezelfde compagnie waartoe de sergeant behoorde, zich twee ernstige gevallen van dronkenschap met verzet en insubordinatie hadden voorgedaan.

Gebruik makende van de hem toekomende bevoegdheid, stond de regimentscommandant de gevraagde autorisatie om provooststraf op te leggen niet toe en strafte hij, den 9den April 1898, den deliquent met degradatie, met de volgende strafreden: „Ongeschikt en onwaardig langer een graad te bekleeden, zijnde hij ditmaal, niettegenstaande hij zich het gebruik maken van veel sterken drank tot eene gewoonte heeft gemaakt, bij eene voormiddagoefening der jonge miliciens zoodanig bedronken voor zijne klasse aangetroffen, dat hij ongeschikt was als onderwijzer op te treden.”

De aldus gestrafte heeft zich door een geweeschot van het leven beroofd, nadat hem even te voren deze straf was aangezegd. Hoewel die zelfmoord derhalve meer dan waarschijnlijk verband houdt met de straf, moet toch worden opgemerkt, dat de gestrafte zich, reeds voordat hij wist dat hij zou gedegradeerd worden, in het bezit moet hebben gesteld van een scherpe patroon, zoodat niet met zekerheid kan worden gezegd dat hij — gesteld hij ware met een andere straf gestraft — geen zelfmoord zou hebben gepleegd.

Artikelen.

ISTE AFDEELING.

Verhooging van traktementen. Art. 2. Het doet den ondergeteekende genoegen, dat, waar door sommige leden de wenschelijkheid van de door hem beoogde traktementsverhoogingen werd betwijfeld, dit toch niet ten aanzien van al die verhoogingen geschiedde, althans niet ten aanzien van die, welke werd uitgetrokken voor het verdienstelijk hoofd van de IIIde afdeeling van het Departement. Hiertegen toch schijnt bij het afdeelingsonderzoek alleen te zijn aangevoerd dat de verhooging niet noodzakelijk is.

De ondergeteekende meent, dat de leden die in deze opvatting deelden, daarin niet zullen volharden wanneer zij in aanmerking nemen dat de bedoelde hoofdamtenaar bereids den leeftijd van 62 jaar heeft en dus niet ver meer verwijderd is van den leeftijd, die hem aanspraak geeft op pensioen. Er bestaat derhalve wel degelijk noodzakelijkheid ten deze, opdat de hoofdamtenaar ten gevolge van de daarmee samenhangende bepalingen der Burgerlijke Pensioenwet, bij eene eventueele toekenning van pensioen niet minder erlange dan andere ambtenaren van denzelfden rang, die op grond van den bereikten ouderdom van 65 jaar pensioen verkrijgen.

Wat de noodzakelijkheid en de wenschelijkheid van de geraamde traktementsverhooging van een commies en zes adjunct-commiezen betreft, zij allereerst opgemerkt, dat hieromtrent bij het afdeelingsonderzoek eene vergissing is geschied. De raming geldt het jaar 1899 en niet het jaar 1898, zoodat eene in 1895 erlangde bezoldiging in het jaar, waarop de raming van de verhoogingen betrekking heeft, niet drie maar reeds vier jaar genoten zal zijn. En nu meent de ondergeteekende dat, in verband met den algemeenen maatregel van inwendig bestuur van 31 December 1874 (*Staatsblad* no. 231), waarbij voor de betrekking van commies een minimum van f 2000 en een maximum van f 2300 en voor de betrekking van adjunct-commiezen een minimum van f 1200 en een maximum van f 1900 vastgesteld werd, de traktementsverhoogingen niet geacht kunnen worden te snel plaats te vinden, bijaldien zij ten bedrage van f 100 (zooals in casu wordt voorgesteld) geschieden met zoodanige tusschenpoozen, dat een commies het maximum-traktement van zijn rang eerst na *twaalf* jaar (3×4 jaar) en een adjunct-commies het aan zijn rang verbonden traktements-maximum eerst na *acht en twintig* jaar (7×4 jaar) bereikt.

Wenschelijkheid en noodzakelijkheid mogen dus ook bij deze verhoogingen worden aangenomen. Maar om de Kamer daarvan nader te overtuigen, veroorlooft hij zich nog de volgende mededeelingen. De bedoelde commies is thans 57 jaar oud, bekleedt zijn tegenwoordigen rang — op minimum van traktement — sinds 21 Februari 1895 en zou dus, bijaldien volgende traktementsverhoogingen voor hem de thans uitgetrokkene evenaarden, den leeftijd van 65 jaar vóór zijn traktements-maximum bereiken, zoodat hij dan niet eens pensioen zou kunnen verkrijgen overeenstemmende met zijn traktement. Te zijnen opzichte bestaat dus eer eene te trage dan eene te snelle verhooging.

Hetzelfde geldt ten aanzien van de zes adjunct-commiezen. Drie van dezen,

thans resp. 58, 54 en 53 jaar oud, hebben eene bezoldiging van *f* 1600 en bekleeden hun tegenwoordigen rang: twee sinds 27 December 1881 en een sinds 22 April 1882; wanneer zij, evenals thans, in den vervolge eene traktementsvermeerdering van *f* 100 om de vier jaar ontvingen, zouden zij resp. 66, 62 en 61 jaar oud zijn, voordat zij het maximum van de aan hun rang verbonden bezoldiging bereikten en resp. 71, 67 en 66 voordat zij het daarvan afhankelijk pensioenbedrag zouden kunnen erlangen. Even slecht zou het gesteld zijn voor de drie andere, thans nog niet meer dan het minimum-traktement van hunnen rang (*f* 1200) genietende, adjunct-commiezen; deze zijn resp. 47, 45 en 44 jaar oud, bekleeden hunne tegenwoordige betrekking sinds 3 Juni 1895 en zouden, zelfs wanneer zij, evenals nu, in den vervolge eene traktementsvermeerdering van *f* 100 om de 3½ jaar ontvingen, resp. reeds 68, 66 en 65 jaar oud zijn, voordat zij het meerbedoelde maximum genieten konden, en resp. 73, 71 en 70 jaar tellen voordat zij in het genot van een daarmede overeenstemmend pensioen zouden kunnen treden. Op allen is dus het straks gezegde toepasselijk: de traktementsverhooging is eer te traag dan te snel.

Dat in de Memorie van Toelichting niets medegedeeld wordt omtrent uitbreiding van hunne werkzaamheden, bewijst niet, dat (zooals blijkt het Voorloopig Verslag ondersteld wordt) die uitbreiding niet bestaat. In de laatste jaren is meermalen in de begrotingsstukken gewag gemaakt van de vermeerdering van arbeid bij het Departement; en — moest daarin de overwegende reden gevonden worden tot traktementsverhooging, dan zou de begrooting van art. 2 nog *zeer veel moeten stijgen*.

Ten slotte wordt in het Voorloopig Verslag de vraag gedaan, waarom de bezoldiging van het in de Memorie van Toelichting vermelde viertal eerste-klerken tot een voor ieder hunner *f* 50 hooger bedrag is uitgetrokken. De hieromtrent gegeven toelichting, dat thans een hunner een bedrag van *f* 850 en de drie anderen ieder een bedrag van *f* 800 genieten, kwam aan de leden, die deze vraag stelden, onvoldoende voor. Ter verdere toelichting dan wil de ondergeteekende alsnog — onder opmerking dat *f* 800 is het minimum van bezoldiging aan de betrekking van eerste-klerk verbonden — mededeelen:

dat twee van de drie laatstbedoelde ambtenaren in den burgerlijken dienst zijn gekomen uit den militairen dienst en thans de een 13 en de andere 14 jaar hebben gediend als onderofficier en eerste-klerk, terwijl hun leeftijd is respectievelijk 35 en 32 jaar;

dat de derde van die drie klerken bijkans 24 jaar oud, na bij het gemeentebestuur van *Amsterdam* als klerk gediend te hebben, op 1 April 1897 bij het Departement van Oorlog werd aangesteld ten gevolge van een destijds ter vervulling van eene vacature gehouden vergelijkend examen en thans werkzaamheden verricht, welke het alleszins wettigen, dat hij niet langer op het minimum van de wedde der eerste-klerken staan blijft;

en dat de vierde van de voor traktementsverhooging uitgetrokken eerste-klerken — n.l. degene die thans *f* 850 traktement heeft — bijna 13 jaar, eerst als tweede- daarna als eerste-klerk bij het Departement dient en 33 jaar oud is.

IIde AFDEELING.

Verhooging en vermindering in verband met elkander. Art. 6 en 8. Bij de indiening van de ontwerp-begrooting was er op gerekend, dat aan het hoofd van de VIIIste afdeeling van het Departement een hoofdofficier der intendance was geplaatst. Deze is echter vervangen door een hoofdofficier van het personeel der kwartiermeesters in verband waarmede art. 6 moet worden verminderd met een bedrag van *f* 3300, en art. 8 met *f* 3100 moet worden verhoogd.

Zowel door de gestadige toeneming van het reservekader als door de omvangrijke werkzaamheden, verbonden aan de regeling van en het toezicht op het voorbereidend militair onderricht, heeft de werkkring van den hoofdofficier voor het reservekader eene zoodanige uitbreiding verkregen, dat deze en de hem toegevoegde officieren niet meer beschikbaar zijn voor de functiën, die hun als officieren voor speciale diensten bij de korpsen moeten worden opgedragen.

Mitsdien moet op art. 8, boven en behalve de voormelde som van *f* 3100,

ook uitgetrokken worden een bedrag van f 6700, om deze officieren bij den staf van hun wapen te kunnen voeren, en alzoo den staf van het wapen der infanterie te kunnen uitbreiden met 1 majoor, 1 kapitein en 1 eerste-luitenant.

Van een en ander is het gevolg, dat bij de Nota van Wijzigingen art. 6 met een bedrag van f 3300 verminderd, en art. 8 met eene som van f 9800 verhoogd is.

IIIde AFDEELING.

Bevordering van officieren. Aan hetgeen onder dit punt werd aangevoerd, zal ondergeteekende gaarne zijn volle aandacht schenken, zoodra er voor hem genoegzame zekerheid zal bestaan, dat het voorloopig ontwerp van eene herziening der wet op de bevordering, enz., der militaire officieren bij de landmacht, waaromtrent hij thans in overleg is met zijn ambtgenoot voor Marine, kan leiden tot een wetsvoorstel ter zake betrekkelijk.

Ondergeteekende deelt overigens in de hoop, dat dit wetsvoorstel zich niet lang meer zal doen wachten; en gaarne geeft hij dan ook de verzekering, dat hij ook de indiening van dit wetsontwerp, voor zooverre het van hem afhangt, zooveel mogelijk zal bespoedigen.

Hij teekent voorts hierbij aan, dat er thans evenmin als vroeger officieren, die nog krachtig en voor den dienst alleszins geschikt zijn, worden gepensionneerd en door anderen vervangen, wanneer dit niet door het belang van den dienst wordt gevorderd.

Huisvesting van officieren, mindere beambten en werklieden van de artillerie-inrichtingen. Art. 10. Slechts 59 van de 445 werklieden en leerlingen, die bij de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug werkzaam zijn, wonen thans te Amsterdam.

Aangezien dit aantal op 1 Januari j.l. 138 meer bedroeg is er in het woningvraagstuk der bedoelde personen belangrijke verbetering waar te nemen, en is de ondergeteekende dan ook versterkt in zijne meening, dat algeheele oplossing van deze aangelegenheid binnen niet te langen tijd zal worden verkregen.

Omtrent het burger-opzichtvoerende en administratief personeel der artillerie-inrichtingen, kan de ondergeteekende alleen mededeelen, dat van de 27 personen werkzaam bij de inrichtingen aan de Hembrug, 12 te Zaandam gevestigd zijn en dat door het meerendeel van hen, die niet aldaar wonen, o. a. als reden wordt opgegeven, dat de weinige beschikbare woningen in die gemeente niet genoeg ruimte bevatten en te duur zijn in vergelijking met gelijke ruimte te Amsterdam.

Het is te verwachten dat de betrokken bouwondernemers uit welbegrepen eigenbelang bij den bouw van nieuwe woningen met de aangevoerde bezwaren rekening zullen houden en het euvel bij de bestaande huizen, waar mogelijk, zullen wegnemen.

Het komt in het belang van het Rijk wenschelijk voor dat het personeel der artillerie-inrichtingen aan de Hembrug zich zooveel eenigszins mogelijk metterwoon in de gemeente Zaandam vestigt. Dit verplicht te stellen is niet mogelijk, omdat het den betrokken personen, wat ruimte, inrichting en huurprijs der woningen betreft, aan eventueele willekeur van eigenaren zou overleveren; aan den anderen kant bestaat echter grond tot twijfel of alle tot voormeld personeel behoorende personen tot de gewenschte vestiging medewerken. Daarom is door den ondergeteekende bepaald, dat, te rekenen van 1 Mei 1899, over het algemeen slechts aan die ambtenaren, van wie gebleken is dat zij zich niet te Zaandam kunnen vestigen, vergoeding voor vervoer van Amsterdam naar de Hembrug en terug zal worden verleend. In de mededeeling van dezen maatregel ligt de beantwoording opgesloten van de in deze alinea in de laatste plaats gedane vraag.

Trakementen voor kapiteins voor speciale diensten. Art. 10c. Het laat zich niet voorzien, dat in den loop van het dienstjaar 1899 uit den hierbedoelden post het trakement van een hoofdofficier voor speciale diensten zal te betalen zijn; zoodat op de gestelde vraag, althans voor zooveel de onderwerpelijke begrooting betreft bezwaarlijk een ander dan een ontkennend antwoord kan worden gegeven.

Vergoeding voor onderhoud van rijwielen. Art. 11. De ondergeteekende deelt

volkomen in de meening van de leden, die van een meer en algemeen gebruik van rijwielen een regelmatig en beter toezicht verwachten.

Dat daardoor vermindering van personeel, belast met toezicht, zal kunnen worden verkregen, kan hij echter niet verzekeren. Met het thans bij den staf der genie beschikbare personeel kon slechts moeilijk een geregeld toezicht worden uitgeoefend, zoodat veeleer uitbreiding dan inkrimping zou gewettigd zijn. Door den voorgestelden maatregel zal intusschen een doelmatiger verdeling van het beschikbaar personeel, en ook eenige besparing op de vergoedingen voor reiskosten kunnen worden verkregen.

IVde AFDEELING.

Reservekader. Aan de leden, die van oordeel zijn, dat het platteland niet van de instelling van het reservekader profiteeren kan en het daarom onbillijk achten haar langer te doen voortbestaan, zij opgemerkt, dat de gelegenheid tot toetreding bij genoemd kader evengoed openstaat voor de jongelieden van het platteland, als uit de groote gemeenten. Ieder, die bij lichamelijke geschiktheid voor den krijgsdienst bij de militie, voldoet aan de gestelde eischen van intellectueele ontwikkeling en militaire geoefendheid, en tevens kan overleggen de stukken, welke ook van den gewonen vrijwilliger worden gevorderd, wordt, zoo zijn leeftijd binnen de bepaalde grenzen valt en zoolang het reservekader nog niet vollallig is, desgewenscht voor het reservekader aangenomen, ongeacht de gemeente zijner inwoning. Wel zal het aan den inwoner eener grootere gemeente veelal gemakkelijker vallen, zich een bepaalden graad van intellectueele ontwikkeling — niet dien van militaire geoefendheid — eigen te maken, dan aan den bewoner van het platteland, doch daarvan zal voor dezen laatste het wegvallen der gelegenheid om tot het reservekader toe te treden, wel niet het eenige en zeker ook niet het meest ernstige gevolg zijn.

En waar nu eenmaal aan jongelieden, die in betrekkelijk korten tijd tot reserve-aanvoerders moeten worden opgeleid, hoogere eischen van aanleg en geschiktheid moeten worden gesteld, en het bewijs van voldoening aan die eischen, niet wel doelmatiger kan worden gezocht dan in het bezit eener zekere mate van intellectueele ontwikkeling, daar moet in het belang der vorming van een deugdelijk korps reserve-aanvoerders, intellectueele ontwikkeling als eisch voor toelating tot het reserve-kader gehandhaafd blijven, ook al zou, als gevolg daarvan, naar verhouding de plattelandsbevolking, minder sterk in dat kader vertegenwoordigd zijn, dan de bevolking der grootere gemeenten. Zeker mag dit laatste geene aanleiding zijn tot opheffing van het reservekader, dat niet werd ingesteld ten dienste der belangen van een bepaald gedeelte der bevolking, doch wel ter voorziening in de bestaande groote behoeften aan reserve-aanvoerders.

Handhaving van de instelling van dat kader kan mitsdien naar de meening van ondergeteekende nimmer eene onbillijkheid, wel een algemeen belang zijn.

Buitendien wordt wel beweerd, doch is daarom nog niet bewezen, dat het platteland van die instelling niet kan profiteeren. Zulk bewijs ware dan ook moeilijk te leveren. Men bedenke slechts, dat tot het reservekader voornamelijk toetreden studenten aan de Hoogeschoolen, leerlingen van inrichtingen van middelbaar onderwijs, jongelieden die worden opgeleid voor handel of nijverheid, voor eenig vak van kunst- of wetenschap of voor technicus, onderwijzers en aanstaande onderwijzers enz, en dat velen van deze jongelieden ouders of *voogd hebben die ten platten lande gevestigd zijn.*

Aan de leden, die hadden vernomen, dat de reservisten in den effectieven dienst, zoowel als bij de groote manoeuvres, hebben getoond geen voldoende oefening te bezitten, om op bekwame wijze hunne ondergeschikten aan te voeren, wenscht de ondergeteekende te doen opmerken, dat, indien de gehoorde bewering omtrent de onvoldoende geoefendheid van de kader-reservisten bewaarheid kon worden, de schuld daarvan zou rusten op de korpscommandanten, die hen in een graad aanstelden of tot bevordering voordroegen. Reeds daarom acht de ondergeteekende onaannemelijk het geuite beweren dat de reservisten onvoldoende geoefendheid bleken te bezitten. Het kan zijn dat er een of enkele reservisten waren, die naar het oordeel van dezen of genen, in een of ander opzicht zijn te kort geschoten, maar daarom mag niet de staf worden gebroken over de reservisten.

Bij de beoordeeling van de bruikbaarheid van den reservist hangt veel af van het standpunt, waarop de beoordeelaar zich plaatst. Waar de een zich met redelijke eischen vergenoegt, vordert de ander het hoogste. Het kan zijn, dat een uitgesproken oordeel over de onvoldoende bruikbaarheid van dezen of genen reservist werkelijk op goede gronden berustte, doch dat geval zal zich ook kunnen voordoen ten aanzien zoowel van het militiekader als van het vrijwillig dienend kader, zonder dat daarom heel dat kader laag behoefte te worden geschat. Den ondergeteekende zijn tot nog toe geen op goede gronden steunende ongunstige oordeelvellingen over de kaderreservisten ter oore gekomen. Voor het oogenblik staan hem in dit opzicht geen andere gegevens ten dienste dan hoogst gunstige rapporten van den hoofdofficier voor het reservekader. Bij het laatste rapport van dien hoofdofficier was een verslag gevoegd van den voorzitter van één der examencommissiën, waarvan de inhoud zoo merkwaardig in strijd is met hetgeen de Kamerleden, die hier aan het woord waren, hebben vernomen, dat de ondergeteekende niet gearzeld heeft om rapport en verslag als bijlage aan deze Memorie van Antwoord toe te voegen.

Overigens moge de aandacht van deze leden gevestigd worden op den gang der bevordering van het reservekader, die uit de hieronder volgende cijfers spreekt en tot bewijs kan strekken van het gunstige oordeel der korpscommandanten, omtrent de geschiktheid van dat kader voor de aanvoering.

In het ernstige bezwaar dier leden, dat het reservekader bij den tegenwoordigen belangrijken toeloop, langzamerhand een groot, maar dan tevens een zwak element in ons leger zal gaan vormen, wordt dan ook door ondergeteekende geenszins gedeeld.

Ook kan niet worden ingestemd met het oordeel van enkele leden, als zouden na de wet van 2 Juli 1898 (*Staatsblad* n°. 170) geen redenen meer bestaan om de instelling van het reservekader te bestendigen. Immers wel zullen ten gevolge van de afschaffing der bevoegdheid tot dienstvervangning in het leger elementen voor een goed reservekader aanwezig zijn, maar om deze tot zoodanigen graad van militaire geschiktheid op te leiden, dat zij zouden kunnen voorzien in de behoefte ook aan reserve-aanvoerders van hooger en graad, zouden zij langer onder de wapenen moeten worden gehouden dan de tot kadervorming niet geschikte elementen, een maatregel, die uit verschillende oogpunten geene aanbeveling verdient en waarvan de noodzakelijkheid juist door de instelling van het reservekader wordt voorkomen. Want al overtreft de duur van den eerste-oefeningstijd van dat kader niet dien van de militie, geenszins mag worden voorbij gezien dat de diensttijd van het reservekader indirect aanzienlijk wordt verlengd door de verplichting — bij het sluiten der vrijwillige verbintenis aanvaard — om, tot de kennis voor den sergeantsgraad is verworven, deel te nemen aan de militaire cursussen, die gedurende 6 maanden per jaar en 3 uren per week worden gehouden en waarbij ieder in zijn graad theoretisch en zooveel mogelijk ook practisch voor den naasthooger en graad wordt bekwaamd. Wordt nu in het oog gehouden, dat de kaderreservist den eerste-oefeningstijd in den regel vervult in de zomertijdperken, d.w.z. in de tijdperken, waarin practisch het meeste te leeren valt, van 3 achtereenvolgende jaren, en dat hij als gevolg der vooromschreven verplichting, gedurende den onmiddellijk aan die jaren voorafgaanden en de twee daartusschen gelegen winters deelneemt aan een militaire cursus, dan volgt daaruit niet alleen, dat ten bate der militaire opleiding van den kaderreservist belangrijk hogere eischen zijn gesteld dan aan den bij de militie ingelijfde, maar bovendien, dat ook het opleidingsstelsel, hetwelk aan de vorming van den kaderreservist ten grondslag ligt, op zich zelve reeds hogere uitkomsten in uitzicht stelt.

Zal dan ook de militie, zooals zij in het vervolg zal zijn samengesteld, een ruim aantal korporaals en ook een zeker aantal sergeanten kunnen leveren, de instelling van het reservekader blijft onmisbaar, en tot aanvulling van de zoeven bedoelde en tot vorming van hogere reserve-aanvoerders in graad en in rang.

En al kan niet worden ontkend, dat de vorming op deze wijze van een bruikbaar en voltallig korps reserve-aanvoerders uitgaven vordert, die uitgaven zouden bij geen ander systeem, dat tot even deugdelijke uitkomsten leidt, lager zijn.

De vraag: „of het in het leger geen ontevredenheid wekt, dat, waar men bij het reservekader, binnen korten tijd en op gemakkelijke wijze tot onder-officier opklimt, deze graad voor iemand, die zijn dienstplicht in het leger vervult op lange na niet zoo spoedig en zoo gemakkelijk is te bereiken”, is naar ondergeteekende meent, in het bovenstaande reeds ten deele beantwoord. Dat tegenover meerderen arbeid ten dienste der opleiding ook spoediger bevordering staat, ligt toch voor de hand en kan nimmer aanleiding zijn tot gegronde klacht. Voorts sluiten de examenprogramma's de mogelijkheid uit, dat de kaderreservist eenigen graad op gemakkelijker wijze zou verwerven, dan de bij de militie ingelijfde.

Den leden, die daaromtrent inlichting wenschten, wordt medegedeeld, dat een kaderreservist in aanmerking komt voor bevordering tot hooger graden als hij:

a. dat wegens gedrag, ijver en militaire geschiktheid verdient:

b. bovendien in het bezit is van het theoretische en praktische getuigschrift van geschiktheid voor dien graad.

Na voldoening aan deze eischen, die naar de meening van ondergeteekende alle bevordering van niet- of minder geschikten uitsluit, waren op 1 November jl. bevorderd:

55	tot den graad van vaandrig,
184	„ „ „ „ reserve-sergeant,
265	„ „ „ „ reserve-korporaal,

terwijl bovendien op dien datum reeds een 9-tal uit de sterkte van het reservekader was afgevoerd, als zijnde benoemd tot den rang van reserve-tweede-luitenant.

Ter toelichting moge hier nog worden opgemerkt, dat vermits de eerste kaderreservisten onder de wapenen kwamen in het zomertijdperk van 1895 en blijkens het vorenstaande de opleiding van het reservekader feitelijk eene driejarige is, eerst thans met voldoende gegevens de uitkomsten dier opleiding kan worden beoordeeld.

Dat oordeel geeft, naar ondergeteekende meent, alle reden tot tevredenheid.

In de meening van eenige leden, als zouden de personen, die dit jaar aan de loting moeten deelnemen, geen tijd hebben gehad zich bij het reservekader te verbinden, kan ondergeteekende niet deelen. Juist in het belang dier jongelieden werd reeds maanden geleden een tweede toelatingsexamen tot genoemd kader, tegen 22 November jl. uitgeschreven, en niet alleen in de *Staatscourant* (3 September jl. N°. 206) maar bovendien, onder mededeeling van den hoofdinhoud van het Koninklijk besluit van 15 Juli 1891 N°. 39, in een veertigtal dagbladen aangekondigd, terwijl voorts ieder, die zich, zelfs nog in het laatst van October heeft aangemeld om deel te nemen aan het voorbereidend militair onderricht, daarbij is toegelaten en daardoor in de gelegenheid gesteld om het voor de bedoelde verbintenis gevorderde militaire getuigschrift te verwerven, vóór of op 31 December e. k., dat wil zeggen nog tijdig, om als militieplichtige der lichting 1899 tot het reservekader te kunnen toetreden, onder het genot der gunstige bepaling, in het hooger aangehaalde Koninklijk besluit vervat.

Tegen het verleen van verdere faciliteiten bestaan dan ook bij ondergeteekende bedenkingen.

Soldijverhooging. Het was den ondergeteekende aangenaam, te ontwaren, dat vele leden het voorstel tot verhooging der soldij van de miliciens der onbereden korpsen en wapens, die langer dan acht maanden onder de wapenen zullen zijn, en in verband daarmee ook voor de vrijwilligers bij de infanterie, alleszins gerechtvaardigd achtten.

Tegenover de bewering, dat de hier voorgestelde verhooging, die inderdaad in eenig verband staat met de wet tot invoering van den persoonlijken dienstplicht, aan de schatkist op een belangrijk bedrag zal komen te staan, valt op te merken dat de voorgestelde verhooging gepaard gaat met eene lagere raming der soldijen, toe te kennen aan de miliciens der bereden korpsen en der compagnieën hospitaalsoldaten.

Waar de ondergeteekende ten vorigen jare in zijn Memorie van Antwoord

er aan herinnerde, dat zijn ambtsvoorganger, sprekende over de toepassing hier te lande van het in België vigeerend stelsel van schadeloosstelling voor den werkelijken dienst van ingelijfd en bij de militie, moest gewagen van eene jaarlijksche uitgaaf van anderhalf millioen gulden (zie *Gedrukte Stukken* 1897—1898, 2, N°. 19, bladz. 6), gaf hij tevens als zijn gevoelen te kennen, dat het gold eene gewichtige aangelegenheid, welke bij het ontwerpen van eene nieuwe wettelijke regeling van den dienstplicht gezette overweging zou verdienen. Op dit standpunt kon het bij den ondergeteekende niet opkomen thans op zoodanigen maatregel vooruit te loopen. Het is dan ook verkeerd een begin van toepassing van het in België gevolgde stelsel te willen zien in de soldijverhooging van welke hier sprake is. Trouwens het bedrag der verhooging, hoezeer door den ondergeteekende voldoende geoordeeld, is te luttel om daaraan een zoo wijd strekkend denkbeeld als dat van het Belgische stelsel ten grondslag te kunnen leggen.

De meening van sommige leden, dat niet altijd de soldij geheel aan de militairen wordt uitbetaald, is juist.

Krachtens het bepaalde bij de art. 75 en 76 van het Reglement van Administratie bij de Landmacht is de soldij van militairen, ten bate van hunne rekening wegens kleeding en uitrusting, in sommige gevallen aan korting onderhevig.

Die korting wordt niet willekeurig gegeven maar naar een vasten maatstaf. Ze bedraagt voor een onderofficier, wiens rekening een saldo schuld aanwijst, van 10 tot 25 cent per dag, naarmate van den graad dien hij bekleedt of naar ouderdom in aanstelling.

Voor een korporaal en soldaat, wiens schuld meer bedraagt dan de waarde van zijne kleeding, respectievelijk 6 en 3 cent per dag.

Voorts kunnen militairen, krachtens art. 81 van genoemd reglement, wegens verwaarloozing, vervreemding, zoek- of onbruikbaar maken van kleeding, Rijks- of particuliere eigendommen, alsmede wegens dronkenschap, aan eene korting worden onderworpen ten bedrage van de helft van hunne soldij.

Onbillijke toestand. Door den voorgestelden maatregel om bij elke compagnie van de regimenten infanterie aan een tweetal korporaals, die aan de eischen van bekwaamheid voor de graden van sergeant en fourier hebben voldaan, den titulair graad van sergeant te verleenen en aan dezen daarbij eene soldij toe te kennen, die per dag 10 cent meer bedraagt dan de tot dusver door hen genoten korporaalsoldij, zal, naar de ondergeteekende vertrouwt, eene zeer werkelijke verbetering in den bestaanden toestand worden verkregen. Niet minder dan 360 der bedoelde korporaals zullen daardoor, in afwachting dat zij voor bevordering tot sergeant in aanmerking komen, in eene voor hen betere positie kunnen komen. Dat is verreweg het grootste gedeelte van hen, die aan de hiervoren bedoelde eischen van bekwaamheid hebben voldaan. En waar tot dusver alleen voor hen, die zich eene geldelijke opoffering kunnen getroosten, eene benoeming tot sergeant-titulair mogelijk was, omdat zoodanige benoeming gepaard gaat met eene belangrijke *vermindering* hunner inkomsten (zij genieten als sergeant-titulair de soldij voor den gewonen vrijwilliger vastgesteld) en bovendien met eene vermeerdering hunner uitgaven, daar zal bij den nu voorgestelden maatregel dit bezwaar grootendeels vervallen.

In de vrees van sommige leden, dat de maatregel het gebrek aan korporaals zou doen stijgen, wordt door den ondergeteekende niet gedeeld, althans niet, voor zoover bedoeld werd een *voortdurend* stijgen. Integendeel is hij, met den betrokken inspecteur, van oordeel, dat de maatregel ten goede zal komen aan de vrijwillige werving bij het wapen der infanterie in het algemeen, omdat de grootere gemakkelijkerheid om — zonder geldelijk offer — den titulair graad van onderofficier te verwerven, velen zal aansporen in dienst te treden met het doel zich zoo spoedig mogelijk voor korporaal te bekwaamen en, eenmaal korporaal zijnde, als zoodanig den dienst niet te verlaten, maar naar den graad van onderofficier te dingen.

Maar ware het zeker, dat de maatregel aanvankelijk leiden zal tot vermindering van het getal korporaals, dan nog zou ondergeteekende meenen, dat daarmede geene rekening mag worden gehouden bij de met zooveel grond te koesteren verwachting, dat de maatregel, wordt hij eerlijk toegepast, voor de toekomst grooteren toeloop ten gevolge zal hebben.

Toelage voor het muziekkorps bij het instructie-bataljon. Art. 13. Het in stand houden van het muziekkorps bij het instructie-bataljon is voor die inrichting eene aangelegenheid van veel gewicht, omdat daarmede de werving in hooge mate bevorderd wordt.

Uit dien hoofde is de ondergeteekende — in strijd met het gevoelen van sommige leden —, van meening, dat met het toekennen van eenetolage aan dat muziekkorps, waardoor het voortbestaan daarvan wordt verzekerd, wel degelijk onze weerbaarheid wordt verhoogd.

Met voldoening vernam de ondergeteekende dan ook, dat andere leden den voorgestelden maatregel goedkeurden.

Nadere opgaven en inlichtingen verzocht. De gevraagde opgaven van de gemiddelde sterkte aan miliciens in 1898 bij het regiment grenadiers en jagers en bij de acht overige regimenten infanterie onder de wapenen in de tijdvakken, genoemd op bladz. 50 en 54 van den uitgewerkten en toelichtenden staat, zijn vervat in de bijlagen C en D dezer Memorie van Antwoord.

Tot gemakkelijke vergelijking van den toestand in 1898 met dien in 1899 is daarbij tevens opgegeven de sterkte, waarvoor op de Staatsbegroting voor 1898 geld werd uitgetrokken.

Het belangrijk verschil tusschen de ramingen voor de maanden November en December 1898 met de werkelijke sterkte aan miliciens onder de wapenen, ontstaat door de verkorting van den eerste-oefeningstijd tot op 8 maanden en de vermindering der sterkte van het na volbrachten eerste-oefeningstijd onder de wapenen te houden blijvend gedeelte zooals dit thans is geregeld.

De vermindering bedoeld sub 2°. op bladz. 11 der Memorie van Toelichting betreft het blijvend gedeelte, dat daartoe door loting wordt aangewezen. De vermindering van \pm 350 man bij de infanterie bedoeld sub 3°. aldaar, zal nog gaan boven die van 800 man, sub 2°. genoemd.

Uit de verminderingen op dit en eenige andere artikelen, nader bij de nevensgaande Nota van Wijziging voorgedragen, blijkt voorts, dat de vermindering der sterkte van het blijvend gedeelte nog aanmerkelijk grooter is dan de hiervoren besprokene.

De aanwijzing der miliciens voor het blijvend gedeelte geschiedt voor hen, bedoeld bij artikel 124 der Militiewet, naar de volgorde der bij de loting voor dit gedeelte getrokken nummers, te beginnen met het laagste nummer. Volgens de voor de lichting van 1898 getroffen regeling worden de miliciens hiertoe aangewezen in twee ploegen. Zij, die bij eene geringe benooidigde sterkte niet tot een van die beide ploegen behooren, blijven van den dienst van het blijvend gedeelte geheel vrijgesteld.

Sedert 1896 zijn in het belang van de te houden oefeningen bij het wapen der infanterie, vooral wegens het steeds afnemend aantal vrijwilligers, bij de meeste bataljons twee lichtingen voor herhalingsoefeningen onder de wapenen geroepen voor een 25 tal dagen. De raming voor 1899 houdt daarmede verband en beoogt dus geen andere regeling dan die van voorgaande jaren.

Na echter het blijvend gedeelte bij de infanterie niet meer tot 15 Augustus, doch slechts tot 30 Juni onder de wapenen zal worden gehouden, is het noodig gebleken, het aantal dagen voor herhalingsoefeningen op 35 te brengen.

De mededeeling, dat bij de laatstgehouden manoeuvres personen, die reeds eenmaal voor herhalingsoefeningen waren opgeroepen, opnieuw onder de wapenen hebben moeten komen, berust op misverstand en vindt haren grond vermoedelijk in de omstandigheid, dat wijziging is gebracht in de aanvankelijk vastgestelde datums van opkomst onder de wapenen, waardoor voor de daarbij betrokken verlofgangers eene nieuwe oproeping noodig werd.

Bij de opkomst onder de wapenen voor herhalingsoefeningen geldt als regel, dat verlofgangers, die zich buitenlands ophouden, ook al bekleeden zij eene betrekking in den vreemde, van die oefeningen niet worden vrijgesteld.

Vermindering van de artikelen 13, 14, 15, 51, 53 en 55 en verhooging van de artikelen 63 en 64. In aansluiting aan hetgeen hierboven bij de versêrkte „nadere opgaven en inlichtingen” is medegedeeld, doet de ondergeteekende kennen, dat het in zijn voornemen ligt, om:

1°. van het blijvend gedeelte van de lichting 1898 bij de infanterie en bij de vesting-artillerie respectievelijk 1266 en 261 miliciens van die lichting minder onder de wapenen te houden dan waarop bij de samenstelling van de

begrooting was gerekend, terwijl tevens de datum, waarop bij de infanterie het blijvend gedeelte van genoemde lichte met groot verlof zou worden gezonden, is vervroegd van 15 Augustus tot 30 Juni;

2°, den duur der herhalingsoefeningen, in verband met de vervroeging van den datum waarop het blijvend gedeelte der lichte 1898 met groot verlof zal worden gezonden, bij de infanterie te verlengen van 27 tot 35 dagen en voorts, in verband met het in den laatsten tijd steeds toenemend incompleet aan vrijwilligers, eene lichte miliciens van het wapen der cavalerie, ter sterkte van 320 man, gedurende 30 dagen in werkelijken dienst te roepen.

Wegens te verleen uitstel van eerste oefening, en wegens meer dan in vorige jaren te verleen ontheffingen van den werkelijken dienst, kan wijders het aantal op de begrooting uitgetrokken miliciens der lichte 1899 bij de infanterie tot eerste-dienst van 1 Maart tot 31 October onder de wapenen te houden, met 150 worden verminderd.

In verband met het vorenstaande wordt art. 13 bij de Nota van Wijzigingen verminderd met een bedrag van f 34.900, waarbij rekening is gehouden met de meerdere uitgaven wegens den grooten omvang welke het voorbereidend militair onderricht al dadelijk heeft aangenomen. De met het artikel „soldijen” verband houdende artikelen 14, 15, 51, 53 en 55 zijn, om de boven aangegeven redenen, mede verminderd, respectievelijk met f 33.500, f 9800, f 3100, f 12.800 en f 73.200, terwijl, als gevolg van de uitbreiding van het voorbereidend militair onderricht, de artikelen 63 en 64 respectievelijk met f 8000 en f 9000 zijn verhoogd.

Een en ander is mede bij de hiernevens gevoegde Nota van Wijzigingen opgegeven.

Na te laten schuld. Art 14, e. Ter beantwoording van de hier gestelde vragen wordt medegegeeld:

ad 1um Het totaal-bedrag dat van de soldij van de in Mei a.s. te pasporteren lichte is ingehouden, gedurende hun geheelen dienstdag, belooft f 84.590

ad 2um Van voormeld bedrag is ingehouden;

a. gedurende hun eerste-oefeningstijd - 61.360

b. gedurende den tijd dat zij behoorden tot het blijvend gedeelte - 13.950

c. gedurende den tijd dat zij voor herhalingsoefeningen onder de wapenen waren - 9.280

ad 3um In 1898 zijn 8643 miliciens gepasporteerd; van 512 hunner wees de rekening een saldo tegoed aan;

ad 4um Het totaal bedrag van het *ad 3um* bedoelde tegoed beliep f 4320; op de soldij van laatstbedoelde miliciens is ingehouden eene som van f 3330.

Vermindering van het artikel. Met betrekking tot de vermindering van dit artikel, met eene som van f 33.500, zie het gestelde hiervoren, bij artikel 13.

Verstreken van lakens. Art. 15. Hetgeen door sommige leden is vernomen betreffende het om de vier weken verwisselen van de bedlakens, is, voor zooveel de ongehuwde militairen betreft, juist.

Bij den vorigen Minister van Oorlog heeft het reeds een punt van overweging uitgemaakt daarin verbetering te brengen, door de bedlakens om de veertien dagen te doen verwisselen, hetgeen echter, met het oog op de belangrijke geldelijke uitgaven, aan eenen zoodanigen maatregel verbonden, niet tot uitvoering is gekomen.

Ook naar de meening van den ondergeteekende verdient het aanbeveling eerstgenoemden termijn te verkorten.

Hij heeft daarin dan ook, eenigen tijd geleden aanleiding gevonden, tot het doen instellen van een nader onderzoek nopens de wijze, waarop aan deze aangelegenheid eene bevredigende oplossing ware te geven.

In verband met den uitslag van bedoeld onderzoek, bestaat het voornemen, de bedoelde verwisseling in het vervolg, om de drie weken te doen geschieden.

Kleding. Volgens de ter zake bestaande bepalingen kan aan eenen milicien, bij zijn indiensttreden, behalve het stel nieuwe of gedragen lakensche kleding, dat hem moet worden verstrekt, voor zoover de aanwezige voorraad dit toelaat, een gedragen lakensch kledingstuk, van elke tot zijn uitrusting behorende soort, worden uitgereikt, om te worden gedragen bij exercitiën, corveeën, enz.

Ook omdat de voorraad van laatstbedoelde kleedingstukken beperkt is, wordt niettemin een veelvuldig gebruik van werkkieken en werkbreeken, uit een oogpunt van besparing, zeer wenschelijk geacht.

De ondergeteekende geeft gaarne de verzekering, dat gedragen lakensche kleedingstukken niet opnieuw mogen worden verstrekt, dan nadat zij in daartoe geschikte inrichtingen zijn uitgestoomd.

Vermindering van het artikel. Ten aanzien van de vermindering, welke dit artikel, tot een bedrag van f 9800, ondergaat, wordt verwezen naar hetgeen in deze Memorie is medegedeeld bij art. 13.

Afneming van het aantal vrijwilligers. Art. 16. Dat de ondergeteekende geen grond had om te verwachten, dat, tengevolge van de afschaffing der bevoegdheid tot plaatsvervangings, het aantal vrijwilligers, die zich ter dienstneming aanmelden, zou afnemen, blijkt wel hieruit, dat hij, in tegenstelling met hetgeen te dier zake in het Voorloopig Verslag wordt opgemerkt, het aantal dier vrijwilligers voor elk der korpsen van het leger raamde op hetzelfde cijfer, dat ten vorigen jare daarvoor werd aangegeven. Eene vergelijking van verschillende cijfers toont dit genoegzaam aan. Het totaal cijfer was zoowel voor de nu ingediende begrooting als voor die van 1898: 1021.

Dat daarvoor ten vorigen jare „1244” gesteld werd, was eene schrijffout.

Overigens is het niet te ontkennen, dat, voor zooveel op dit oogenblik is na te gaan, in het aantal van hen, die zich als vrijwilliger aanmelden, nog steeds teruggang is waar te nemen.

En wat het aantal plaatsvervangers betreft, die met eene vrijwillige verbintenis bij de staande armee overgingen, ook dat aantal nam in de laatste jaren steeds af, en is inderdaad niet groot te noemen, terwijl nog een belangrijk deel van die plaatsvervangers, na zich voor den dienst hier te lande te hebben verbonden, bij de koloniale troepen overging.

De ondervinding zal moeten leeren, of de vroeger ter sprake gebrachte soldijverhooging werkelijk, zooals verwacht wordt, van gunstigen invloed zal zijn op den toeloop van vrijwilligers bij het wapen der infanterie, en ook, of de afschaffing der bevoegdheid tot dienstvervangings ten gevolge zal hebben vermeerdering van het getal miliciens-sergeanten en miliciens-korporaals.

Raming van de prijzen der fourage-artikelen. Art. 17. Dit artikel is hooger geraamd dan ten vorigen jare in verband met de, bij de gehouden aanbestedingen voor de levering van haver, voor het tijdvak van 1 Mei—31 October 1898, gebleken stijging van de haverprijzen.

Bij de behandeling van dit onderwerp is het den ondergeteekende intusschen aangenaam te kunnen mededeelen, dat de uitslag van de laatstelijk gehouden aanbestedingen voor de levering van fourage van dien aard is geweest, dat de som, daarvoor op dit artikel aangevraagd, niet onbelangrijk kon worden verminderd.

De prijzen, op bladz. 118 en 120 van den toelichtenden staat geraamd op respectievelijk 74, 64, 65 en 59 cent, kunnen thans gesteld worden op respectievelijk 67, 57, 60 en 55 cent.

In verband daarmede ware het artikel te verminderen met het bedrag, minder noodig voor:

1.040.615 rations — 1825 (Staf der genie) =	
1.038.790 rations ad 7 cent per ration = f 72.715,30
841.325 " " 5 " " " = 42.066,25
51.465 " " 4 " " " = 2.058,60
	f 116.840,15

Vermits de gehouden aanbestedingen slechts loopen over de eerste 10 maanden van 1899 en de kans bestaat, dat de prijzen van de fourage in het volgende leveringsjaar hooger zullen zijn, komt het den ondergeteekende wenschelijk voor, bedoelde vermindering slechts naar reden van een tijdvak van 10 maanden in rekening te brengen, en dus terug te brengen op $\frac{5}{6} \times f 116.840,15 = f 97.366,80$ of rond $f 97.400$.

Met laatstgemeld bedrag is de raming van het artikel, volgens nevensgaande Nota van Wijziging verlaagd.

Voorwaarden van aanbesteding. Uit den inhoud van het eerste gedeelte

van de mededeeling betreffende de voorwaarden van aanbesteding wordt afgeleid, dat de leden, welke die voorwaarden ter sprake brachten, daarbij de Algemeene Voorwaarden voor de aanbesteding en levering van levensmiddelen op het oog hadden.

Aangezien die Algemeene Voorwaarden, welke niet telken jare opnieuw worden vastgesteld en gelden voor alle garnizoensplaatsen, de regelen vaststellen omtrent de wijze van aanbesteding, alsmede betreffende de hoedanigheid van- en de eischen te stellen aan de te leveren artikelen, kan uit die voorwaarden bezwaarlijk blijken van de telkens van ieder artikel benoodigde hoeveelheden.

De vermoedelijk benoodigde hoeveelheden worden echter, vóór de aanbesteding, door de aanbesteders, zooveel mogelijk, ter kennis gebracht van de gegadigden.

Dat van sommige artikelen de te leveren hoeveelheid grooter is opgegeven dan vroeger, is den ondergeteekende tot dusver niet gebleken.

Intusschen zal aan de betrokken autoriteiten worden gelast, er op toe te zien, dat die hoeveelheden steeds zoo nauwkeurig mogelijk worden berekend.

In de meening van enkele leden, dat de laatstelijk vastgestelde Algemeene Voorwaarden voor de levering van fourage vóór de troepen te paard, in enkele opzichten, overdreven en onpractisch zouden zijn, kan door den ondergeteekende niet worden gedeeld. Op grond van de ter zake van de levering van haverstroo in vorige jaren opgedane ondervinding is, bij de herziening van de leveringsvoorwaarden, in 1895 vastgesteld, ten aanzien van het haverstroo bepaald, dat de levering daarvan, gedurende het tijdvak van 1 Mei tot 30 September niet verplicht is.

In vorige jaren toch is gebleken, dat onderscheidene aannemers van stroo niet in staat waren gedurende het geheele leveringsjaar, ten opzichte van de levering van haverstroo, geheel aan hunne verplichtingen te voldoen; voorts dat de hoedanigheid van het haverstroo, in het gemelde tijdvak, veel te wenschen overliet, hetgeen gepaard ging met geldelijke verliezen voor de aannemers.

De ondergeteekende meent dan ook, dat de vorenomschreven maatregel ten goede moet komen niet alleen aan de te bedingen leveringsprijzen, doch tevens aan de paarden, ten behoeve waarvan de fourage wordt aangeschaft.

Verblijf in de kazernes. Art. 18. Het was den ondergeteekende aangenaam te vernemen, dat de verbeteringen en de meerdere geriefelijkheden, die in menige kazerne zijn aangebracht, worden op prijs gesteld.

Aan het zuiver houden van de kazernes en andere militaire gebouwen wordt voortdurend de grootste zorg besteed. Op dit oogenblik laat, blijkens speciaal te dezer zake verstrekte opgaven, slechts in één garnizoen de zuiverheid van enkele kamers in eene kazerne, en in een ander garnizoen de zuiverheid van enkele woningen voor gehuwden te wenschen over.

Schadeloosstelling van officieren. Art. 20. De hierbedoelde vergunning bestaat sinds het jaar 1892, en werd op advies van de inspecteurs der cavalerie en der artillerie in het leven geroepen om officieren der bereden wapens aan te moedigen deel te nemen aan ritten, waarbij door het Departement van Oorlog of door de Militaire Sportvereniging prijzen werden uitgelooft, ook dan als de wedstrijden niet in de onmiddellijke nabijheid van het garnizoen, waar de officieren verblijven, gehouden worden.

Vermits door zulke ritten de bedrevenheid in het terreinrijden wordt onderhouden en vermeerderd en het belang van het leger daarbij wel degelijk is betrokken, omdat op die wijze uitstekende terreinruiters in het officierskorps worden verkregen, is de bedoelde vergunning ook uitgebreid ten aanzien van de deelneming van officieren aan wedstrijden, welke door particuliere vereeniging worden uitgeschreven, doch onder voorwaarde o. a. dat aan de wedstrijden alleen wordt deelgenomen door heerrijders en niet door jockeys van beroep.

De ondergeteekende is van meening, dat de kosten, welke door den bevolen maatregel aan het Rijk worden opgelegd, alleszins gerechtvaardigd mogen heeten.

Verhooging in verband met eene vermindering van art. 35. Art. 20. Tot dusver werden de bedragen, voortvloeiende uit den verkoop van teruggevonden lood van verschoten kogels, alsmede de opbrengst van verkochte hulzen, door

de compagnie's- en eskadronscommandanten besteed tot kleine aanmoedigingsprijzen bij het schijfschieten.

Daar de hulzen der patronen van de nieuwe draagbare vuurwapenen voor het Rijk waarde hebben, doordat zij opnieuw kunnen dienen tot het vervaardigen van patronen, worden zij in de artillerie-magazijnen ingeleverd tegen eene kleine vergoeding, namelijk tegen één cent voor 10 hulzen van patronen tot geweren en karabijnen of voor 15 hulzen van patronen tot revolvers.

De Algemeene Rekenkamer heeft echter tegen het besteden van bedoelde bedragen tot voorschreven doel, buiten de begrooting om, bezwaar gemaakt en op het verrekenen daarvan ten laste van de begrooting aangedrongen.

Het komt ook den ondergeteekende regelmatigiger voor, dat de vermelde aanmoedigingsprijzen worden betaald ten laste van art. 20 der begrooting, uit welk artikel de overige schietprijzen worden bestreden.

Intusschen is hem gebleken, dat de kogelvangers door het uitgraven van de diep ingedrongen kogels zeer worden beschadigd, en dat het lood der verkochte kogels van de nieuwe vuurwapenen, ten gevolge van het geringe gewicht der kogels, zoo weinig waarde heeft, dat deze laatste niet opweegt tegen de kosten en tegen den arbeid, verbonden aan het uitgraven van de verschoten kogels en aan het weder in orde brengen van de kogelvangers.

De kogels zullen daarom na het schieten worden teruggezocht alleen voor zoover dit geschieden kan zonder de kogelvangers door uitgraving blijvend te beschadigen.

Overigens zal het teruggevonden lood, evenals de ledige hulzen, in de artillerie-magazijnen worden ingeleverd.

De vergoeding daarvoor wordt thans bestreden uit art. 35 der begrooting.

In het vervolg zullen de kogels en hulzen evenwel zonder geldelijke verrekening ingeleverd worden.

In verband met een en ander wordt voorgesteld art. 20 met *f* 5000 te verhoogen en art. 35 met een even groot bedrag te verminderen, terwijl art. 20 nog moet worden verhoogd met *f* 18.600 wegens meerdere uitgaven, als gevolg van den grooteren omvang van het voorbereidend militair onderricht (zie het hiervoren gestelde ad art. 13). Bij de Nota van Wijzigingen wordt derhalve art. 20 verhoogd met een bedrag van *f* 23.600.

Vorbereidend militair onderricht. Art. 20, b. Reeds vroeger heeft de ondergeteekende zich bereid verklaard om, voor zoover de belangen van den dienst dit zouden toelaten, de beoefening van de gymnastiek ook buiten het leger zooveel doenlijk te bevorderen. Daarbij heeft de ondergeteekende evenwel niet het oog gehad op het toekennen van subsidiën aan vereenigingen welke zich de beoefening en verbreiding van de gymnastiek ten doel stellen. Hoe loffelijk het streven dier vereenigingen ook moet geacht worden, en hoezeer ook het leger er belang bij heeft dat de bevolking meer gymnastisch worde ontwikkeld dan tot dusverre het geval is, meent de ondergeteekende evenwel dat het geldelijk steunen van die vereenigingen niet in de eerste plaats op den weg ligt van den Minister van Oorlog.

In verband daarmee heeft de ondergeteekende dan ook een verzoek om subsidie van het gymnastiekverbond niet ingewilligd, doch den inhoud van dat verzoek ter kennis gebracht van zijnen ambtgenoot voor Binnenlandsche Zaken.

Tegen overlegging, te zijner tijd, aan de Kamer, van de gegevens, welke voorkomen in het verslag van den Hoofdofficier voor het reservekader ten opzichte der plaatsen, waar de oefeningen worden gehouden, het aantal en den leeftijd der deelnemers en de sterkte van het voor de oefeningen gebezigde kader, te gelijk met eene opgave van het aantal personen dat eventueel op verschillende plaatsen moest worden afgewezen, bestaat geen bezwaar.

Intusschen kan nu reeds worden medegedeeld, dat volgens de door vermelden hoofdofficier ingediende begrootingen van onderwijskosten voor het voorbereidend militair onderricht, gedurende het oefeningstijdperk 1898/99, het aantal deelnemers aan dat onderricht ruim 10.000 bedroeg, waarvan 604 voor het reservekader. Geen enkel persoon moest worden afgewezen ingevolge § 8 van de aangehaalde ministerieele beschikking.

Rijwielen. Art. 20, i. Van de 12 voor het korps genietroepen noodig geachte rijwielen zijn er 6 bestemd voor de telegraafcompagnie en 2 voor elk der 3 veld-compagnieën.

Zowel bij den veld- als bij den vestingtelegraafdienst is het een volstrekt vereischte, dat het kader, belast met de leiding van het verkeer en de opsporing van mogelijke storingen, zich snel kunne verplaatsen. Ook voor het onderhoud van de permanente militaire telegraafverbindingen is het noodig dat van rijwielen kunne worden gebruik gemaakt, waardoor zeer veel tijd wordt gewonnen.

Bij de veld-compagnieën moeten de rijwielen dienen tot het overbrengen van orders, het vragen van inlichtingen, het doen van bestellingen van materialen, het doen van verkenningen van te vernielen terreinvoorwerpen, te overbruggen wateren, te versterken bruggen, enz.

In verband met een en ander is het noodig, het betrokken kader in het wielrijden te oefenen en lag het reeds in het voornemen van den ambtsvoorganger van den ondergeteekende, tot de aanschaffing van rijwielen voor de genietroepen over te gaan, zoodra de infanterie daarvan zou zijn voorzien.

Bij de regimenten infanterie zijn thans 173 rijwielen aanwezig.

Deze rijwielen zijn voor verreweg het grootste gedeelte geleverd door de Simplex-rijwielfabriek te Amsterdam, waarvan het fabricaat, na uitgebreide proefnemingen en vergelijking met andere in beproeving gegeven rijwielen, in verband met den prijs, als het meest voor militaire doeleinden geschikt werd geoordeeld.

Nadat eenmaal het door het leger meest gewenschte type van rijwiel was aangenomen en vastgesteld, is aan aanvragen van binnenlandsche fabrikanten om alsnog in de gelegenheid gesteld te worden de deugdelijkheid van hun fabricaat te bewijzen geen gevolg gegeven kunnen worden.

Met het oog op de instructie, de behoefte aan verwisselstukken van hetzelfde model en dezelfde afmetingen en vooral van het doen van herstellingen aan de rijwielen door de mr. geweermakers bij de korpsen, is het niet mogelijk bij de infanterie-korpsen meer dan één type van rijwiel in gebruik te geven.

Ofschoon de levering van rijwielen voor het korps genietroepen ook wel aan andere binnenlandsche fabrikanten zou kunnen worden opgedragen, meent de ondergeteekende, dat het meer aanbeveling zal verdienen rijwielen van het voor de infanterie aangenomen model te doen leveren, omdat daardoor gebruik kan worden gemaakt van dezelfde verwisselstukken, terwijl eene deugdelijke beproeving van verschillende modellen, voor de kleine levering die thans wordt voorgesteld, tot vele bezwaren en waarschijnlijk ook tot prijsverhooging zou aanleiding geven.

Beperking van den wachtdienst. Aanschaffing van brandkasten. Art. 21. Met genoegen vernam de ondergeteekende, dat vele leden het op prijs stelden dat de wachtdienst aanzienlijk beperkt werd.

Sedert eenige weken is die beperking door den ondergeteekende voortgezet, terwijl een nader onderzoek aanhangig is om het aantal op wacht trekkende militairen nog meer te verminderen. In dat onderzoek zijn ook de in het Voorloopig Verslag genoemde posten begrepen.

Uit het bovenstaande zal voldoende kunnen blijken, dat de ondergeteekende op deze aangelegenheid zijne aandacht gevestigd houdt. Hij wenscht evenwel geen bevelen tot intrekking van posten of wachten te geven, dan nadat de gevolgen van die intrekking in allen deele zijn overwogen en niet nadeelig zijn gebleken.

Het stelde den ondergeteekende te leur, dat nog twijfel schijnt te bestaan aan het nut van den maatregel om voor bewaring van de korpskassen — waarin zich dikwijls zeer belangrijke bedragen bevinden — brandkasten aan te schaffen.

Het middel in het Voorloopig Verslag aangegeven om die aanschaffing te ontgaan, is intusschen niet voor verwezenlijking vatbaar. De korpskassen moeten te allen tijde en op elk gewild oogenblik bereikbaar zijn voor de raden van administratie. Bij deponering van den inhoud dier kassen bij de betaalmeesters of bij de agenten en correspondenten van de Nederlandsche Bank, zou dit niet het geval zijn.

Het ligt in de bedoeling om de noodige brandkasten te plaatsen in de bureelen van de kazernes en niet meer ten huize van den commandeerenden officier.

Dat die bureelen eene zoo veilige bewaarplaats zouden vormen dat aanschaffing van brandkasten daarvoor, naar andere leden meenden, niet noodig zou wezen, kan de ondergeteekende niet toegeven. Alleen wanneer voor zulk

een bureel een schildwacht werd geplaatst zou die veiligheid voldoende verzekerd kunnen worden geacht, doch daarmede zou het voornaamste doel — beperking van den wachtdienst — worden gemist.

Verzekering der korpskassen tegen inbraak en brandgevaar zou, zoo zulks al mogelijk ware — hetgeen de ondergeteekende betwijfelt — zooveel kosten veroorzaken, dat deze binnen korten tijd de thans voor de aanschaffing van brandkasten aangevraagde bedragen zouden overschrijden. De maatregel zou dus niet zijn in het belang van den Staat.

Oefeningen van troepen. Art. 22. Met leedwezen heeft de ondergeteekende ontwaard dat bij vele leden tegen de voorgestelde verhooging van het bedrag, dat in de laatste jaren voor oefening, kampeeren van troepen, enz., beschikbaar werd gesteld, ernstige bedenking bestaat, en dit te meer, omdat hij die verhooging slechts heeft aangevraagd in verband met de herhaaldelijk geuite, dringende voorstellen van de betrokken autoriteiten.

Hij is overtuigd, dat het noodzakelijk is aan die voorstellen gevolg te geven en ziet zich genoodzaakt de bedoelde verhooging niet alleen te handhaven, maar nog bovendien uit te breiden ten behoeve van noodig geoordeelde oefeningen in den vestingoorlog in de *Stelling van Amsterdam*. In verband daarmede wordt dan ook bij de nevensgaande Nota van Wijzigingen op art. 22 f12.000 meer uitgetrokken, dan daarvoor aanvankelijk was geraamd.

Wat de veldoefeningen op groote schaal betreft, is hij van plan deze eenigszins minder op den voorgrond te doen treden en daarentegen de bataljons- en regimentsoefeningen van het wapen der infanterie op ruimer schaal te doen plaats hebben.

Nopens de bezwaren, verbonden aan het onvoorbereid mobiliseeren van eene divisie heeft hij de eer te verwijzen naar de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende hoofdstuk VIII van de Staatsbegroting voor 1898.

Hij blijft van meening, dat tegen zoodanige mobilisatie voor alsnog onoverkomelijke bezwaren bestaan.

Aangaande de resultaten der laatstgehouden manoeuvres kan de ondergeteekende mededeelen, dat die oefeningen ongetwijfeld hebben gestrekt tot verhooging van de bruikbaarheid van aanvoerders en manschappen, en in menig opzicht veel nut hebben opgeleverd. Nochtans zouden die resultaten grooter zijn geweest, indien de beschikbare tijd voor regimentsoefeningen vóór den aanvang der manoeuvres ruimer was geweest.

De gezondheidstoestand der troepen was tijdens de oefeningen zeer goed; het goede weder en de goede geest der troepen zijn daarop ongetwijfeld van even grooten invloed geweest als hunne goede verpleging.

Met lof kan worden getuigd omtrent den ijver en het gedrag der troepen.

Aankoop van remonte-paarden. Art. 23. Naarmate het paardenras in het Rijk meer en meer verbetert, zal ook een grooter aantal voor den krijgsveld dienst geschikte paarden beschikbaar komen, en zal vermoedelijk gevolg kunnen worden gegeven aan den wensch om een grooter deel der remontepaarden hier te lande aan te koopen.

Vde AFDEELING.

Paardenartsen. De ondergeteekende heeft inderdaad nader overwogen, of verdere verbetering in de positie der paardenartsen billijk en wenschelijk is. En aangezien hij, als gevolg daarvan, thans van meening is, dat er alleszins grond bestaat om tot zoodanige nadere verbetering van positie over te gaan, is het zijn voornemen, om, bij de aanstaande herziening der wet op de bevordering, enz., in dien zin belangrijke veranderingen voor te stellen met betrekking tot de bevordering der paardenartsen, gelijk die thans plaats vindt volgens de wet van 2 Augustus 1880 (*Staatsblad* N°. 145).

Er is echter voor hem geene aanleiding, om nu al dadelijk tot uitbreiding van het aantal paardenartsen der 1ste klasse over te gaan, in voege als bij het Verslag is aangegeven.

Keuring van lotelingen. De ondergeteekende zal in overweging nemen, in hoeverre het bezwaar dat lotelingen voor de keuring bij de aflevering zich somtijds in elkaars tegenwoordigheid hebben te ontkleeden, ware op te heffen.

Naar de ondergeteekende gelooft, staat de hier geuite klacht in verband met den inhoud van den aan de leden der Staten-Generaal gerichtten open brief van dr. HENRI W. A. H. NULJENS, te Westwoud, waarin deze zijne grieven blootlegt over het geneeskundig onderzoek en het baden van militairen, bepaaldelijk zooals een en ander geschiedt te Hoorn.

Daarom meent de ondergeteekende deze gelegenheid te moeten aangrijpen om aan de leden dezer Kamer mededeeling te doen van het schrijven ter zake van den chef van den geneeskundigen dienst te Hoorn.

Dit schrijven is den ondergeteekende geworden met een berichtschrift van den geneeskundigen dienst der landmacht, waarin deze militaire autoriteit — na te hebben vooropgesteld dat uit het schrijven van den chef van den militairen geneeskundigen dienst te Hoorn blijkt, dat het door den heer NULJENS ten opzichte van het garnizoen Hoorn medegedeelde, zoo al niet in sommige opzichten geheel onjuist, dan toch in hooge mate overdreven is voorgesteld — de zaak meer in het algemeen bespreekt.

Vermelde inspecteur zegt daarvan het navolgende:

„Tevens is door mij in de verschillende garnizoenen, om inlichtingen gevraagd omtrent de wijze, waarop het geneeskundig onderzoek der miliciens, na hunne aankomst bij het korps geschiedt en mede of met betrekking tot het geneeskundig onderzoek, bedoeld bij art. 167 van het Reglement op den Inwendigen Dienst der Infanterie, steeds de hand wordt gehouden aan het bepaalde bij de 2de alinea van genoemd artikel.

„Uit de ingekomen antwoorden is mij gebleken, dat in enkele garnizoenen de miliciens zich achter schermen ontkleeden en man voor man worden onderzocht, doch dat in de meeste plaatsen het ontkleeden groepsgewijze in elkaars tegenwoordigheid geschiedt; evenwel behoeft alléén de milicien wiens beurt het is om gekeurd te worden, geheel ontkleed te zijn, de overigen kunnen hemd of onderbroek aanhouden, totdat hun naam voor het geneeskundig onderzoek wordt opgeroepen.

„De reden, dat het keuren meer algemeen groepsgewijze geschiedt, is alleen te zoeken in de omstandigheid, dat voor een onderzoek, waarbij alle miliciens zich achter schermen zouden moeten ontkleeden, meestal de tijd ontbreekt. Immers het is voor een' geregelden gang van zaken bij het korps zeer gewenscht, dat de daarbij ingedeelden, uiterlijk den dag na aankomst bij het korps worden onderzocht, ten einde zoo spoedig mogelijk gekleed en geoefend te worden; en dit zoude in vele garnizoenen niet mogelijk zij, indien het onderzoek steeds geschiedde zooals de heer NULJENS dit wenscht.

„Daartoe zoude, zonder afbreuk te doen aan een geregelden gang van den gewonen geneeskundigen dienst in de garnizoenen, alleen dan algemeen kunnen worden overgegaan, indien aan de chefs van den geneeskundigen dienst de bevoegdheid werd toegekend, om dagelijks het aantal miliciens te bepalen, dat aan het geneeskundig onderzoek zoude kunnen worden onderworpen, ongeacht het aantal dat reeds bij het korps is aangekomen doch nog niet geneeskundig is onderzocht.

„Onder dit voorbehoud bestaat er geen bezwaar de door den heer NULJENS gewenschte wijze van keuring der miliciens bij aankomst bij het korps algemeen te doen volgen. De aanschaffing daartoe van het benodigd aantal schermen, hoewel zeker niet onbelangrijk, behoeft waarschijnlijk geen beletsel te zijn.

„Ten opzichte van het geneeskundig onderzoek, bedoeld bij art. 167 van het bovenaangehaald Reglement op den Inwendigen Dienst, door den heer NULJENS als zedeloze syphilis-keuring bestempeld, kan ik kort zijn.

„Uit alle garnizoenen deelde men mij mede, dat *altijd* het bepaalde bij de 2de alinea van genoemd artikel, luidende „De visitatie geschiedt man voor man en voor zooveel noodig in een afzonderlijk vertrek”, wordt opgevolgd.”

Aanvulling van de omschrijving van het artikel, Art. 27. De ervaring heeft geleerd, dat personen, die den liesbreuk behept zijn, indien deze door het dragen van een passenden breukband voortdurend goed kan worden ingehouden, in staat zijn door handenarbeid (op te vatten in den zin van zwaren arbeid) in hun levensonderhoud te voorzien.

De militairen, die den dienst moeten verlaten ten gevolge van eene daarin opgedane breuk en wier geheele geschiktheid tot handenarbeid alleen van het dragen van een' goed passenden band afhangt, ontvangen vóór het ver-

laten van den dienst, zulk een band, doch kunnen in den regel geene aanspraak maken op een tijdelijk of voortdurend pensioen.

De ondergeteekende acht het echter billijk, dat de breukbanden, welke aan de bedoelde personen zijn verstrekt, indien zulks noodig blijkt, ook na het verlaten van den dienst van Rijkswegen worden vernieuwd.

De omschrijving van het artikel, zooals die thans luidt, laat die verstreking echter niet toe.

Naar aanleiding daarvan wordt bij de Nota van Wijzigingen voorgesteld die omschrijving aan te vullen.

Vide AFDEELING.

Te groot getal leeraren en officieren. Op 1 October 1888 telde de toenmalige IIde afdeeling der Krijgsschool 37 leerlingen verdeeld over 2 studiejaren.

Aan deze inrichting waren destijds verbonden 9 officieren- en 10 burgerleeraren.

Op 1 November 1898 telde de Hoogere Krijgsschool 61 leerlingen verdeeld over 3 studiejaren.

Op laatstgenoemden datum werd aan deze inrichting les gegeven door 12 officieren- en 10 burgerleeraren.

Ten gevolge van het groote aantal te geven rijlessen in verband met de sterkte der leerlingen werd bij de uitvoering van de wet op het militair onderwijs, enz., het getal leeraren in het paardrijden met 1 vermeerderd; verder werd ter voldoening aan art 40 onder 9 van bovengenoemde wet een officier van gezondheid aangewezen tot het geven van onderricht in de militaire gezondheidsleer.

Bovendien werd het tot het Nederlandsch-Indische leger behorende leeraars-personeel, mede ter uitvoering van meergenoemde wet, vermeerderd met 1 kapitein van den generalen staf en 1 kapitein-intendant, beiden tot genoemd leger behorende, terwijl door samenvoeging van overeenkomstige vakken het boven aangegeven getal officieren-leeraren (9) met 1 verminderd werd, zoodat de vermeerdering van het aantal leeraren 3 bedraagt tegenover eene vermeerdering van 24 leerlingen.

Op 1 October jl. waren aan de Koninklijke Militaire Academie, op 292 cadetten, 38 officieren- en burgerleeraren, terwijl aan de Cadettenschool op genoemden datum deze getallen 132 en 14 waren.

Op 1 October 1888 bestond het getal leeraren en officieren aan de Koninklijke Militaire Academie verbonden uit 60 personen, tegen 55 officieren en leeraren, die op 1 October jl. aan genoemde inrichting werkzaam waren. Ter richtige uitvoering van de wet op het militair onderwijs werd de Cadettenschool opgericht, waaraan thans 23 officieren en leeraren verbonden zijn, aan de Koninklijke Militaire Academie werd het personeel met 5 personen verminderd, terwijl dat aan de Hoogere Krijgsschool met 3 personen werd uitgebreid.

De totale uitbreiding bedraagt dus 21 en niet 42 personen.

Verbouwing van de Hoogere Krijgsschool. Art. 28. Tot dusverre werd ten behoeve van de officieren die aan de Hoogere Krijgsschool de studiën voor den intendancedienst volgden voor het onderwijs in de praktische scheikunde enz. gebruik gemaakt van het laboratorium van het gymnasium hier ter stede, tegen eene jaarlijksche vergoeding van f 900.

Aan den leeraar in genoemd vak, dr. PAREAU, tevens leeraar aan bedoeld gymnasium, werd, op zijn verzoek, met ingang van 1 November jl. eervol ontslag verleend uit zijne betrekking tot de Hoogere Krijgsschool. Bij de vervanging van den heer dr. PAREAU, die wel leeraar aan het gymnasium alhier wenschte te blijven, bleek op eene daartoe gedane vraag, dat het college van curatoren van genoemd gymnasium bezwaar maakte tegen het blijven verlenen der bovenbedoelde vergunning betreffende het gebruik maken van de tot deze inrichting behorende lokalen en hulpmiddelen, indien de leeraar in de natuur- en scheikunde aan de Hoogere Krijgsschool *niet* tevens leeraar in genoemde vakken aan het gymnasium was.

In verband hiermede moest naar eene nieuwe gelegenheid tot het geven van bovenbedoeld onderricht worden uitgezien, en is gebleken dat dit op de minst kostbare wijze zal kunnen geschieden door het tegenwoordige gebouw der Hoogere Krijgsschool met de noodige lokalen voor een laboratorium enz. uit te breiden.

Milit. Spect.

Hiertoe wordt art 28 bij de Nota van Wijzigingen verhoogd met een bedrag van f 22.600.

Vermeerdering korporaals en oppassers. Art. 29. Het is den ondergeteekende niet duidelijk waarom bij deze begrooting dit bedrag niet zou moeten worden uitgetrokken.

In verband met het geringer aantal toegelaten cadetten dan waarvoor aanvankelijk gelden waren uitgetrokken, kan de post van art. 29 bij Nota van Wijziging met f 5000 worden verminderd.

Toelichting verzocht en thans gegeven. Art. 32. De vermelding, in het meer en minder, van eene som van f 60.225 op bladz. 21 van de Memorie van Toelichting, heeft geen andere beteekenis, dan het onderling vergelijken van de Memorie van Toelichting en den uitgewerkten en toelichtenden staat te vergemakkelijken.

VII DE AFDEELING.

Aanmaak van geweren. In de Memorie van Toelichting wordt gezegd, dat aan de werkplaatsen voor draagbare wapenen in 1899 verschillende voor de wapenen M. 95 vereischte verwisselstukken zullen worden vervaardigd, terwijl de verder benoodigde elders aangeschaft zullen worden, omdat de aanmaak daarvan eene te kostbare installatie aan voornoemde werkplaatsen zou hebben vereischt. Het is dus niet mogelijk de nog benoodigde wapenen van 6.5 mM. geheel te doen vervaardigen in de artillerie-inrichtingen aan *de Hembrug*. De aanschaffing geschiedt juist zooals bij de behandeling der zoogenaamde Gewerenwet is medegedeeld, nl. *aankoop* van de verwisselstukken, waarvan de vervaardiging te kostbare installatie zou eischen, en *aanmaak* van de overige verwisselstukken, *in de eigen werkplaatsen*, waar ook de samenstelling van alle verwisselstukken tot wapenen van 6.5 mM. plaats heeft.

Bestuur der artillerie-inrichtingen. Het Verslag geeft de wijze, waarop de artillerie-inrichtingen bestuurd worden, niet geheel juist weder. De officieren toch, die daar aan het hoofd staan, zijn op de militaire inrichtingen van onderwijs ook in de militaire techniek opgeleid geworden. Aldus voorbereid zijn zij, na zich hiertoe te hebben aangemeld, aan eene artillerie-inrichting gedetacheerd om eerst daarbij geplaatst te worden, wanneer zij blijken van aanleg en bekwaamheid hebben gegeven. In de laatste jaren zijn verscheidene van hen in de gelegenheid gesteld een cursus in de mechanische technologie of in de electro-techniek aan de Polytechnische School bij te wonen, terwijl enkelen hunne studien aan die school hebben voortgezet en een hunner zelfs het diploma van werktuigkundig-ingenieur heeft verkregen. Voegt men nu hierbij dat de directeur beschikt over twee burgerambtenaren, die werktuigkundig-ingenieur zijn en van welke een den rang van hoofdingenieur heeft, dan is het den ondergeteekende niet duidelijk hoe de bewering juist zou kunnen zijn, dat de stem van hen, die wel eene opleiding voor eenigen tak van nijverheid of fabriekswezen hebben genoten bij het bestuur der artillerie-inrichtingen niet wordt gehoord, en dat zulke personen slechts in zeer ondergeschikte betrekkingen daar werkzaam zijn. In dusdanige betrekkingen treden zelfs niet de talrijke opzichters en onderopzichters op, die opleiding voor een vak of liever voor een ambacht genoten hebben en dus minder algemeen ontwikkeld zijn. Zij staan den officieren-opzichters ter zijde in alles wat de practische uitvoering der werkzaamheden aangaat en bewijzen belangrijke diensten, zoodat van hen niet mag worden gezegd, dat zij eene zeer ondergeschikte betrekking bekleeden.

Ook is het niet juist dat de hoofdofficieren slechts bij de artillerie-inrichtingen worden gedetacheerd. Zij maken deel uit van den staf der artillerie, juist omdat zij niet in de sterkte der korpsen zouden tellen en dus daar — ook bij mobilisatie — te kort komen.

Evenmin is het juist, dat zij gewoonlijk verplaatst worden, als zij de bekwaamheden en den tact hebben verkregen, noodig om als organiseerend en leidend hoofd eener werkplaats op te treden. De dienst bij de artillerie-inrichtingen zou niet op zoo goede wijze kunnen verricht worden, indien op de hier geschetste wijze werd te werk gegaan. De regel is dan ook een geheel andere.

Gewoonlijk toch worden slechts zij hoofd eener werkplaats, die reeds in lagere rang daarbij werkzaam zijn geweest en toen met grond deden verwachten dat zij, bij latere aanstelling tot hoofd, de daarvoor vereischte bekwaamheden en den noodigen tact zouden bezitten.

De werkplaatsen genieten dus doorgaand reeds van de aanstelling van het hoofd af de voordeelen van diens bekwaamheden.

Hiermede zij niet gezegd, dat het niet kan voorkomen, dat een officier als hoofd eener werkplaats optreedt zonder dat hij vroeger daarbij werkzaam is geweest. Maar dit is de uitzondering en ook dan bestaan waarborgen voor bekwaamheden en tact beide, al zijn die in andere betrekkingen gebleken. Desniettemin wordt getracht die uitzondering tot het uiterste te beperken en nog weinige maanden geleden heeft de ondergeteekende dan ook een detachering van officieren bij enkele artillerie-inrichtingen bevolen, aangezien niet de zekerheid bestond dat de tegenwoordige hoofden dier inrichtingen door deskundigen zouden kunnen worden vervangen, indien dit bij overlijden of andere plotseling ontstaande reden noodzakelijk mocht zijn.

De aanhaling van het voorbeeld dat de directeur, het hoofd van alle inrichtingen, tot gouverneur der Koninklijke Militaire Academie zou zijn benoemd, berust waarschijnlijk op eene vergissing. Althans is den ondergeteekende van zoodanige benoeming niets bekend. Mocht wellicht gedoeld zijn op den te vroeg aan het leger ontvallen oud-gouverneur, wijlen den kolonel VAN PESCH, die ook als werkplaatshoofd is opgetreden, dan kan gewezen worden eenerzijds op langdurige plaatsing in technische betrekkingen — waarbij hem o. a. reeds in den luitenant-rang de opdracht werd verleend om de transformatie van duizenden geweren in het buitenland te leiden, waarvan hij zich met zeer goeden uitslag kweet — en anderzijds op de verschillende functiën door hem aan de Koninklijke Militaire Academie bekleed, op de vele boekwerken van militaire aard, die zoowel als hoofd van onderwijs als later van zijne hand verschenen zijn en op den goeden gang van zaken aan voormelde Academie, toen hij daar als gouverneur werkzaam was. Dit voorbeeld zou dan ook slechts andermaal bewijzen, dat iemand, die aan groote verstandelijke gaven onbeperkte toewijding paart, in zeer onbescheidene betrekkingen hoogst belangrijke diensten aan zijn land bewijzen kan.

Zoowel uit het voorgaande als uit de omstandigheid dat het vaste personeel, ongerekend de officieren en eenige gedetacheerde militairen, slechts uit burger-ambtenaars en burger-werklieden bestaat, volgt, dat de artillerie-inrichtingen niet op geheel militaire wijze zijn ingericht, zoodat bezwaarlijk in zoodanige inrichting de oorzaak zou kunnen gelegen zijn, indien werkelijk de ontwikkeling dier werkplaatsen werd belemmerd of eene behoorlijke organisatie van den arbeid in het belang van het bedrijf en dat der werklieden onmogelijk was gebleken.

Noch van het een noch van het ander wordt echter in het Verslag eenig bewijs aangevoerd, zoodat het voor den Minister niet wel mogelijk is, de gronden, waarop het uitgesproken oordeel berust te overwegen.

De eigen meening van den Minister volgt uit de voorafgaande toelichtingen. Hij ziet noch de wenschelijkheid noch de mogelijkheid van eene andere regeling dan de bestaande in en hij vleit zich dat de leden, die dit punt ter sprake brachten, hun gevoelen zullen prijsgeven, wanneer zij, na de gegeven inlichtingen te hebben overwogen, den werkring der artillerie-inrichtingen en den algemeenen toestand der daar aanwezige werklieden vergelijken met die eener particuliere fabriek.

Waar deze naar omstandigheden werk aanneemt of weigert, zijn de artillerie-inrichtingen verplicht aan alle opdrachten, hoe uiteenlopend en verschillend van aard ze ook zijn mogen, te voldoen en alle orders groot of klein uit te voeren. Om te begrijpen wat dit zeggen wil, moet men met de talloze behoeften van een leger bekend zijn, terwijl het geen betoog behoeft hoe moeilijk eene regeling van den arbeid is, wanneer vele verschillende voorwerpen, waarbij verscheidene ambachten betrokken zijn en waarvan sommige slechts in klein aantal noodig zijn, moeten worden aangemaakt en in den regel op bepaalde tijdstippen gereed moeten zijn. Neemt men nu daarbij in aanmerking de voortdurende verbetering van het materieel, waardoor soms herhaalde wijziging noodig wordt; de zorg om deze op de voordeeligste en goedkoopste, maar toch deugdzame wijze uit te voeren; de noodzakelijkheid om zich voor

alle uitgaven aan de voorschriften eener niet door de fabriek bepaalde comptabiliteit te houden; de wenschelijkheid om de arbeiders te vrijwaren voor ontslag en de daarmee samenhangende bezwaren enerzijds van tijdelijke uitbreiding van personeel, ook als de regeling van den arbeid dit gewenscht maakt, anderzijds, van volkomen afhankelijkheid van de goedkeuring omtrent de gelden, die voor het volgende dienstjaar zijn aangevraagd, dan zal zeker wel toegegeven worden, dat het bestuur der artillerie-inrichtingen moeilijker is dan dat der meeste bijzondere fabrieken van gelijken omvang.

Reeds hierin mag eenigermate eene reden gevonden worden, waarom het bestuur liefst een militair karakter moet dragen, al erkent de ondergeteekende gaarne, dat sommige particuliere fabrieken bewijzen dat men ook zonder militaire opleiding met vaste hand in moeilijke toestanden het bestuur kan voeren. Het militaire bestuur is echter vooral noodig, omdat technisch gevormde officieren veel beter dan technici, die niet de militaire vorming van die officieren bezitten, de eischen kunnen beoordeelen, welke het gebruik bij het leger aan de meeste aan te maken voorwerpen stelt. Hij, die naast technische ook militaire kennis bezit, moet de hoofdleder wezen, maar hem moet een adviseur ter zijde staan, waar voorlichting in zuiver technisch opzicht noodig is.

Is dus eene andere organisatie niet gewenscht in het belang van den aanmaak der benoodigde voorwerpen, evenmin is dit voor het belang der werklieden het geval.

Waar een werkman onder de bestaande organisatie heeft verkregen :

- 1°. vast werk ;
- 2°. rechten, die door een reglement zijn gewaarborgd ;
- 3°. behoorlijk loon, dat doorgaat op Christelijke feestdagen, die op werkdagen vallen en op nationale feest- of zondagen, waarop niet gearbeitet wordt ;
- 4°. vrije geneeskundige behandeling, ook voor zijn gezin ;
- 5°. bij ziekte geldelijken steun op vrijeveige wijze ;
- 6°. pensioen bij gevorderden leeftijd of wanneer men door den arbeid ongeschikt geworden is ;
- 7°. loonsverhooging bij overgang naar *de Hembrug* ;
- 8°. te Zaandam wonende, vrij spoorwegvervoer gedurende de wintermaanden en, te Amsterdam moetende wonen, vrij vervoer gedurende het geheele jaar ;

daár mag partieele verbetering noodig zijn of worden, maar daár zal zeker niet kunnen worden aangetoond, dat deze alleen door eene andere organisatie zou zijn te verkrijgen.

Dat, met afwijking van de formatie, de directeur der artillerie-inrichtingen bij zijne bevordering tot generaal-majoor in zijne betrekking werd gehandhaafd, kwam den ondergeteekende noodig, ja onvermijdelijk voor, omdat die titularis niet alleen aan de voorbereiding en aan de uitvoering der Gewerenwet heeft medegewerkt, maar ook geheel en al op de hoogte is van den daarbij behorenden geleidelijken overgang der hiertoe aangewezen artillerie-inrichtingen naar *de Hembrug*, welke overgang nog geenszins afgelopen is ; de aanmaak van wapenen M. 95 in eigen werkplaatsen is nog niet geheel geregeld en het overbrengen en in werking stellen van de munitie-fabriek moet in 1899 plaats hebben.

De ondergeteekende zou het derhalve niet hebben kunnen verantwoorden, dat onder zulke omstandigheden het hoofd der directie van alle artillerie-inrichtingen tot eene andere betrekking groepen werd, en er was dus slechts de keuze : of hem ter bevordering tot generaal-majoor met handhaving in zijne tegenwoordige functiën voor te dragen, of hem in rangsverhooging voorbij te gaan. Daar dit laatste den titularis op geheel onverdiende wijze ten zeerste gekrenkt zou hebben, heeft de ondergeteekende vermeend tot het eerste te moeten overgaan.

Opgaven gevraagd. De arbeid, verbonden aan het samenstellen van de ten deze gewenschte opgaven, is zóó omvangrijk, dat de indiening van deze Memorie belangrijk zou worden vertraagd, indien hiermede op het gereed zijn van die opgaven werd gewacht. Zij zullen derhalve, zoodra mogelijk, afzonderlijk worden ingediend.

Verhooging. Art. 33. Waar de hiervóór, onder „bestuur der artillerie-inrichtingen”, gegeven toelichtingen, naar de ondergeteekende vertrouwt, de

Kamer zullen overtuigd hebben, dat de afwijking van de formatie niet was te ontgaan, indien de vereischte stabiliteit in de leiding van den hoogst belangrijke overgangstoestand der artillerie-inrichtingen behouden zou blijven, heeft de Minister gemeend den directeur ook in geldelijk opzicht de voordeelen van zijn nieuwen rang te mogen doen genieten. Ten einde echter duidelijk te doen uitkomen dat het hier eene afwijking van de formatie geldt, heeft hij het verschil in traktement tusschen den generaals- en kolonelsrang niet als traktement maar als toelage doen uittrekken.

Ten gevolge van eene optellingsfout in den ingedienden toelichtenden staat behoeft de verhooving van het artikel echter slechts f500 te bedragen.

Besparing van uitgaven. De hier door sommige leden bedoelde uitbesteding heeft plaats, waar dit zonder nadeel kan, zooals bijv. bij bajonetscheeden, geweerriemen, sabelscheeden, cavaleriezadels (behalve de ijzeren geraamten), Engelsche zadels voor de remonte, officierszadels, enz. De aldus te behalen bezuinigingen hebben echter op art. 33 geen invloed; in hoofdzaak stelden zij in staat het op art. 34 voorkomende arbeidsloon eenigszins lager uit te trekken dan anders had moeten geschieden. In 1898 is aan de zadelmakers der artillerie-inrichtingen eene levering opgedragen, die goedkooper door de particuliere nijverheid zou zijn verricht. De reden hiervoor was tijdelijk gebrek aan werk, terwijl de ondergeteekende niet dadelijk tot ontslag van de werklieden wilde overgaan en bovendien de zadelmakerswerkplaats niet geheel kan worden gemist, bijv. voor artilleriepaardentuig, dat aan bijzondere eischen van sterkte en duurzaamheid moet voldoen om tegen langdurig bewaren in magazijnen en tegen oorlogsgebruik bestand te zijn. Er wordt thans echter onderzocht, in hoeverre inkrimping van de zadelmakerswerkplaats mogelijk is.

Ook voertuigen worden, waar dit kan, door de particuliere nijverheid geleverd. Dit heeft bijv. plaats gehad met ziekenkarren, transportwagens voor 2 paarden, compagnieskarren, wagens voor het telegraaf- en spoorwegmaterieel, verbandwagens, patroonraderbaren, rolwagens en kruiwagens.

Overigens meent de ondergeteekende te mogen verwijzen naar de beginselen, die voor aanmaak door particulieren gelden en door hem zijn uiteengezet op bladz. 17 der Memorie van Antwoord behoorende bij het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1898.

Aangezien de leden die hier aan het woord waren, de voertuigen niet aanduiden waarmede de trein naar hun gevoelen kan worden verminderd, is het voor den ondergeteekende niet wel mogelijk op de in dit opzicht gemaakte opmerking te antwoorden.

Opzichtvoerende burgerlijke ambtenaren. De meening van verscheidene leden dat de aanstelling van opzichtvoerende burgerlijke ambtenaren bij de onderscheidene werkplaatsen overbodig is en dat de noodzakelijkheid daarvan niet door den ondergeteekende wordt aangetoond, berust vermoedelijk op een misverstand.

Immers van uitbreiding van het aantal opzichtvoerende burgerlijke ambtenaren in den eigenlijken zin, is bij dit begrootingsartikel geen sprake. Slechts bleek bij den aanmaak van verwisselstukken tot draagbare wapenen in eigen werkplaatsen, dat eene andere splitsing dier inrichting in onderdeelen noodig was. Dientengevolge veranderde de aard der betrekking van twee der daarbij dienstdoende personen en was de titel van wapencontroleur, respectievelijk van meester, niet meer in overeenstemming met de gewijzigde werkzaamheden, maar moesten zij opzichters worden.

Ofschoon dus bij het betrekkelijk begrootingsartikel twee opzichters bij de werkplaatsen voor draagbare wapenen meer zijn uitgetrokken, staat daar tegenover eene vermindering van het opzichtvoerend personeel met één wapencontroleur en één meester, zoodat de sterkte dezelfde blijft.

Echter werd met het oog op den gewijzigden, meer uitgebreiden werkkring, waarin de betrokken personen zijn geplaatst, wenschelijk en billijk geoordeeld eene aan dien werkkring geëvenredigde belooning uit te trekken.

Loonsverhooving. Art. 34. De hierbedoelde loonsverhoovingen zijn toegekend aan de werklieden en leerlingen van de werkplaatsen voor draagbare wapenen en van de patroonfabriek, alsmede aan de werklieden (sjouwers) van de stapelmagazijnen, terwijl het voornemen bestaat, op gelijksoortigen voet als voor de beide eerstvermelde inrichtingen, te zijner tijd ook loonsverhooving toe te kennen

aan de werklieden en leerlingen van de aan *de Hembrug* te vormen munitiefabriek.

De bereids toegekende verhoogingen bij beide eerstgenoemde werkplaatsen hebben bedragen:

voor werklieden op een uurloon van $f\ 0,15 - f\ 0,24$, $f\ 0,01$ à $f\ 0,02$ per uur;

voor werklieden op een uurloon van $f\ 0,12 - f\ 0,14$, $f\ 0,01$ à $f\ 0,03$ per uur;

voor werklieden op een uurloon van $f\ 0,08 - f\ 0,11$, $f\ 0,02$ à $f\ 0,03$ per uur;

voor leerlingen op een uurloon van $f\ 0,03 - f\ 0,07$, $f\ 0,01$ à $f\ 0,03$ per uur.

Voor enkele werklieden en leerlingen bedroeg de verhooging $f\ 0,01$ à $f\ 0,03$ meer dan het maximum, dat voor elke categorie is vermeld.

De loonen van de werklieden (sjouwers) bij de stapelmagazijnen zijn bij de laatstelijk getroffen regeling in dier voege vastgesteld dat, bij een werktijd van minstens *tien* uren, wordt genoten:

aanvankelijk	<i>dertien cent</i>	($f\ 0,13$)	per uur;
na 3 jaren dienst	<i>veertien cent</i>	($f\ 0,14$)	" " ;
" 6 " "	<i>vijftien cent</i>	($f\ 0,15$)	" " ;
" 12 " "	<i>zestien cent</i>	($f\ 0,16$)	" " ;

Vermindering. Art. 35. Ten opzichte der vermindering van dit artikel met $f\ 5000$ wordt verwezen naar de toelichting betreffende de verhooging van artikel 20 dezer begrooting met een gelijk bedrag.

Verhooging. Art. 36. De ondergeteekende heeft zich genoodzaakt gezien het onderdeel *a* van dit artikel te verhoogen met $f\ 13.000$, omdat de firma KRUPP eenige snelvuurkanonnen, die haar ten laste van het dienstjaar 1897 besteld waren, niet vóór 31 October van het loopende jaar heeft kunnen afwerken. Dientengevolge is de levering tot 1899 uitgesteld en is genoemd bedrag over 1897 vrijgevallen, maar moet de ondergeteekende het voor 1899 weder aanvragen, ten einde over de voor de betaling noodige gelden te kunnen beschikken.

Tusschenoeging van art. 37bis. Het contract met de fabriek te Steyr voor de levering der geweren en karabijnen, voorkomende op de Staatsbegrooting voor 1897, werd op 10 Juni 1897 goedgekeurd. De materialen, welke de fabriek voor dit contract behoefde, kwamen, ofschoon tijdig besteld, te laat aan en moesten bovendien bij de aankomst door haar afgekeurd worden. Dit gaf haar aanleiding tot het verzoek de termijnen van levering eenigszins te verdagen, waarin, na onderzoek, gereedelijk werd bewilligd, evenals dit meermalen bij binnenlandsche leveranciers plaats heeft. Voor den eersten termijn (15 Juli 1897) was dit echter onmogelijk, daar het verzoek enkele dagen te laat werd ingediend om de contractwijziging, die o. a. heen- en terugzending naar en van Steyr vorderde, mogelijk te maken. Bij meer tijdige aanvraag zou dus de verleening van uitstel ook voor den eersten termijn hebben gegolden. In de bestaande omstandigheden moest voor dien termijn de contractueele bepaling omtrent verbeuring van boete worden toegepast, wat ten slotte voor de fabriek een verlies van $f\ 12.908,16$ ten gevolge had. Die som zou belangrijk kleiner zijn geweest, indien niet de in Juli en Augustus 1897 in Oostenrijk plaats gehad hebbende overstromingen, welke in de fabriek groote beschadigingen — ook aan afgewerkte of in bewerking zijnde wapenen — aanrichtten, de aflevering zoodanig vertraagd hadden, dat de laatste partij geweren, die tot de Julilevering behoorde, eerst in October werd ontvangen, terwijl dit — volgens de verklaringen der Nederlandsche deskundige officieren — zonder de overstromingen, in Augustus het geval zou zijn geweest. Het is dus een feit, dat overmacht de aflevering belangrijk vertraagde; kunnende de invloed dier vertraging op het bedrag der boete, bij deskundige schatting, gesteld worden op ongeveer negen weken.

De door de fabriek te Steyr betaalde boete is dus te splitsen in 2 deelen:

a. boete, die bij normaal verloop van zaken een gevolg zou zijn geweest van de te late aanvraag om verlenging van de leveringstermijnen;

b. boete, beloopen in den tijd, waarin overmacht (de overstromingen) den arbeid belette.

Het bedrag *a* zou volgens vorenbedoelde schatting geweest zijn $f\ 5040$; dat *b* bedraagt dus $f\ 12.908,16 - f\ 5040 = f\ 7868,16$.

Dat het niet billijk is iemand boete te laten betalen, waar overmacht hem belette die boete te ontgaan, behoeft geen betoog, maar de Minister had geen keus, aangezien de Algemeene Rekenkamer geene vermindering van boete

toelaat wegens overmacht, die na den datum waarop de boete ingaat, is ontstaan.

Nadat de beslissing omtrent het bedrag der boete aan de fabriek te Steyr was medegedeeld, werd aanvankelijk van haar dienaangaande niets vernomen. Dit veranderde echter na eenige maanden, vermoedelijk het tijdperk, waarin de reorganisatie der fabriek plaats had. Het is toch gebleken, dat deze, verre van in de laatste jaren winsten te behalen, een groot deel van haar kapitaal heeft verloren en dat daarvan eene reorganisatie het gevolg is geweest, die haar, volgens mondelinge verklaring der directie, door krachtigen blijvenden geldelijken steun, weder op soliden grondslag heeft gevestigd. Het is echter natuurlijk dat de fabriek onder zulke omstandigheden poogt verliezen als de voorschreven boete ongedaan te maken. Zij heeft dan ook het verzoek ingediend om de haar opgelegde boete van f 12,908,16 terug te ontvangen. Het voornoemde deel *b* behoeft geen verdere toelichting. Omtrent het deel *a* kan nog worden gezegd, dat de fabriek zich eerst voor de termijnverlenging niet rechtstreeks tot den ondergeteekende heeft gewend. Had zij dadelijk den juisten weg ingeslagen, dan had de vraag den ondergeteekende eerder bereikt en was tijd voorhanden geweest om de verlenging ook voor den eersten termijn toe te staan.

Uit het vorenstaande volgt, dat, naar het oordeel van den ondergeteekende, de boete, welke wegens de bestaande Nederlandsche comptabele voorschriften aan meergenoemde fabriek moest worden opgelegd, niet van hardheid is vrij te pleiten, dat het sub *b* aangeduide bedrag niet door die fabriek had kunnen worden voorkomen en dat de sub *a* genoemde boete alleen te wijten is aan toevallig verzuim.

Een en ander heeft den Minister aanleiding gegeven om teruggave van de opgelegde boete voor te dragen, wat hij heeft gedaan in een bij nevensgaande Nota van Wijzigingen als art. 37*bis* vermeld, afzonderlijk begrootingsartikel, ten einde deze aangelegenheid op zich zelve te regelen; aangezien bij de samenstelling der begroting nog niet van den wensch der fabriek was gebleken, bestond toen nog geene aanleiding het bedrag aan te vragen. De ondergeteekende vleit zich dat zijne handelwijze de goedkeuring der Kamer zal wegdragen. Volledigheidshalve zij hieraan toegevoegd, dat hij voornemens is om het sub *b* bedoelde bedrag, wanneer dit zal worden toegestaan, in elk geval aan de directie te doen betalen, maar met de teruggave van het sub *a* genoemde te wachten, totdat bekend is welken vasten vorm de onderhandelingen, die thans met de fabriek gaande zijn, hebben gekregen, en dan naar omstandigheden te handelen. Deze scheiding in de teruggave schijnt den ondergeteekende geoorloofd toe, omdat het feit blijft bestaan en door de fabriek ook niet geloofend wordt, dat deze, om hoe verklaarbare redenen dan ook, de fout heeft begaan hare aanvraag te laat in te dienen. Dit had zij *kunnen* voorkomen, maar van het door de overstromingen veroorzaakte uitstel kan zulks niet worden gezegd.

De onderhandelingen, waarop zooeven gedoeld werd, betreffen voorloopig alleen de levering van verwisselstukken in 1899, waaromtrent de bereids gesloten contracten vasten grondslag geven. Het spreekt echter wel vanzelf dat bij zulke onderhandelingen in den nieuwen toestand, waarin de fabriek is gekomen, ook mogelijke latere leveringen in het oog gehouden worden. De directie betoont tot nu toe groote bereidvaardigheid, maar heeft reeds verklaard niet opnieuw een contract met boetebepalingen te willen aangaan. Dit punt is thans van hare zijde verklaarbaar, waar de hier besproken boete de eenige is, die zij in hare reeds drie-jarige leveringen heeft beloopen. Maar voor den Nederlandschen Staat is een contract met boetebepaling gewenscht, omdat het meer zekerheid geeft omtrent uitstel, waartegen, zonder zulke bepaling, niet altijd gewaakt zou kunnen worden. De ondergeteekende nu vermeent, dat, als de directie ontwaart, dat de Staat der Nederlanden tot teruggave van eventueele boete bereid is, wanneer hem dit billijk voorkomt, het opnemen van boetebepalingen minder door haar zal worden betwist. Intusschen wenscht de Minister niet alleen voor die bepaling, maar ook voor de overige kleinere en wellicht nog te rijzen verschilpunten de vrije hand over het sub *a* bedoelde bedrag te hebben.

Het komt den ondergeteekende voor, dat bij de overweging der hier beschouwde aanvraag hoofdzakelijk 2 vragen kunnen rijzen:

1°. moet juist met de fabriek te Steyn een eventueel nieuw contract worden gesloten, en

2°. is het bedrag der boete over 1897 overgehouden?

Op beide vragen luidt het antwoord ontkennend.

Waar meer groote wapenfabrieken bestaan, zal het wel uitvoerbaar zijn met eene andere dan de fabriek te Steyr te contracteeren, maar de Minister geeft de voorkeur aan laatstgenoemde, zoowel omdat deze op uitstekende wijze den haar opgedragen arbeid heeft verricht, als omdat zij het voortduren der verbindingen met den Nederlandschen Staat wenscht, bekend is met de strenge eischen onzer keuringscommissie en wegens patentrechten goedkoper kan zijn dan eenige andere fabriek.

Dat het bedrag der boete niet over 1897 vrijvalt, volgt uit den aard van het hier besproken krediet voor dat jaar. Dit betrof niet enkel een bepaald genoemd aantal wapenen, maar tal van andere behoeften, waarvan bekend was, dat zij in veel groote aantallen benoodigd en niet tot bepaalde hoeveelheden aangevraagd waren.

Toen dus een zeker bedrag minder op de wapenen behoefde te worden uitgegeven, kon voorzien worden in een grooter deel der overige vorenbedoelde behoeften dan bij de aanvraag mogelijk was geacht, waardoor zonder hoogere geldelijke uitgaven een bestaand tekort aan die behoeften spoediger zou worden aangevuld.

Aankoop van artikelen voor het leger binnenlands. Art. 38. Met het in de slotzinsnede vervatte betoog vereenigt de ondergeteekende zich ten volle. Hij vermeent echter dat in het algemeen, en zeer zeker wat buskruit betreft, geheel overeenkomstig die beginselen wordt gehandeld. Zoodra de buskruitfabriek te Muiden in staat was goed rookzwak buskruit te leveren, is dit nagenoeg uitsluitend bij haar aangeschaft. Uitgezonderd moeten alleen worden onbetekenende bestellingen, die voor proeven, monsters of andere bijzondere doeleinden elders, en dus in het buitenland, moesten worden gedaan.

Dit zal wel altijd zoo blijven, en is geheel in overeenstemming met het door sommige leden gemaakte voorbehoud „zoo mogelijk”, dat ook de Minister onderschrijft.

VIIIste AFDEELING.

Uitgaven voor den dienst der genie. De ondergeteekende veroorlooft zich te betwijfelen, of de opmerking over de splitsing der uitgaven voor den dienst der genie wel strookt met het gevoelen van de meerderheid der leden van de Kamer; immers, de inrichting van de begroting in dit opzicht heeft, daar zij in hoofdzaak gedurende meer dan 20 jaren onveranderd is gebleven, naar de meening van den ondergeteekende een karakter gekregen, hetwelk niet gewijzigd zou kunnen worden zonder tot misverstand aanleiding te geven bij de behandeling in de Kamer, van latere begrotingen.

Wel bestond meermalen verschil van opvatting tusschen leden van de Volksvertegenwoordiging en Ministers van Oorlog omtrent de rangschikking van enkele posten; doch, voor zoover den ondergeteekende bekend is, werd de wenschelijkheid betoogd, om alleen *buitengewone werken van grooten omvang* afzonderlijk te vermelden. Hij acht het doelmatiger de uitgaven voor werken die niet regelmatig terugkeeren als buitengewone in eene afzonderlijke afdeling te vereenigen; doch hij heeft geen overwegend bezwaar tegen het opnemen van eene rubriek „belangrijke herstellingen” in de VIIIste afdeling, waaronder dan enkele posten, thans voorkomende in de XVIIde afdeling, zouden kunnen worden opgenomen, en de posten in de XVIIde afdeling zouden kunnen worden beperkt tot de werken die betrekking hebben op de uitvoering van het algemeen plan van kazerneering en op de stichting van nieuwe gebouwen en inrichtingen van belangrijken omvang. De ondergeteekende kan echter niet inzien dat daardoor het overzicht noemenswaard zal worden vergemakkelijkt.

Wapenmagazijn te Maastricht. Art. 45. Het wapenmagazijn te Maastricht is voor dit doel en tot het opleggen van voertuigen gebouwd in 1865; het werd toen voorzien van een aangestreaken pannendak. Zulk een dak is gedurende lange jaren zeer voldoende; op den langen duur echter geeft het loslaten van de aanstrijk-mortel, dat bij een geheel vrijstaand gebouw, vooral bij hevigen wind, zeer gemakkelijk plaats vindt, telkens aanleiding tot doorslaan van vocht. De daaruit voortvloeiende bezwaren kunnen slechts worden opge-

heven door aanhoudende kleine herstellingen, of op meer afdoende wijze door het aanbrengen van een dakbeschot.

Vermindering van een artikel. Art. 45. Op grond van hetgeen hierna ad art. 100 wordt medegedeeld, wordt art. 45 bij Nota van Wijziging met f350 verminderd.

IXde AFDEELING.

Voeding der manschappen. Met betrekking tot de voeding der manschappen is de ondergeteekende alleszins genegen, maatregelen te overwegen, welke kunnen strekken om haar nog beter te doen zijn, dan zij in de laatste jaren reeds is geworden.

Naar zijn gevoelen zijn de bestanddeelen van de voeding vóór de bereiding over het algemeen van zoo goede qualiteit, dat het alleen aan minder doelmatige bereiding zal kunnen worden toegeschreven, wanneer de spijzen niet zoo smakelijk zijn als wel wenschelijk is. Dat het ontbreken zou aan de behoeftigheden om die bereiding goed te doen zijn, moet de ondergeteekende betwijfelen; althans, hem zijn tot dusverre geene mededeelingen gedaan waaruit het tegendeel zou blijken. Evenmin kan de ondergeteekende, zonder nader bewijs aannemen, dat door de officieren, speciaal met het toezicht op de voeding belast, niet altijd een nauwlettend toezicht zou worden gehouden. Hij meent dat de verbetering van de voeding het meest zal worden bevorderd, wanneer wordt voortgegaan met de opleiding van militairen tot kok bij de kookscholen. Wanneer bij die inrichtingen het getuigschrift van bekwaamheid alleen wordt uitgereikt aan de militairen die in alle opzichten voldaan hebben, lijdt het geen twijfel, dat na verloop van eenigen tijd de spijsbereiding voor den soldaat nog meer dan thans aan alle billijke eischen zal voldoen.

In antwoord op de bij dit punt in het Voorloopig Verslag gestelde vragen, moet de ondergeteekende, in verband met het voorafgaande, als zijne meening doen kennen, dat hij van het sub 1°. voorgestelde niet het daarmede beoogde resultaat verwacht en dat de ter zake bestaande bepalingen toelaten, om bij afkeuring van spijzen, andere daarvoor in de plaats te stellen; hij mag wijders veronderstellen dat deze bepalingen aan de officieren bekend zijn.

Graanprijzen. Art. 51. Bij het opmaken van deze begrooting is met de daling van de graanprijzen reeds rekening gehouden.

Bij de laatstelijk gehouden aanbestedingen van granen zijn evenwel voor de harde tarwe nog zulke hooge prijzen gevorderd, dat de uitgetrokken bedragen per ration brood eer te laag dan te hoog worden geacht.

Vermindering van het artikel. De voor dit artikel voorgestelde vermindering, met eene som van f3100, is reeds in deze Memorie, hiervoren bij art. 13, besproken.

Loonsverhooging der burgerwerklieden bij alle militaire bakkerijen. Art. 52. Het meer geraamde voor daggelden van burgerwerklieden in de militaire bakkerijen is uitgetrokken, ten einde uitvoering te kunnen doen geven aan de volgende maatregelen:

1°. Invoering van eenen normalen arbeidsdag van 10 uren, met dien verstande, dat de dienst in de militaire bakkerijen niet mag aanvangen vóór vier uur des morgens;

2°. verhooging van de daggelden aan alle burgerbakkers met 10 cent per man;

3°. toekenning van eene vergoeding per uur voor overwerk, berekend naar het $\frac{1}{10}$ gedeelte van het bedrag van het gewone daggeld, waarbij gedeelten van uren, grooter dan $\frac{1}{4}$ uur, voor volle uren worden gerekend;

4°. het verbieden van het verrichten van arbeid in de militaire bakkerijen door militairen;

5°. het tijdelijk in dienst nemen van handlangers of noodhulpen op de dagen, waarop dit ter bereiking van het sub 1°. hiervoren omschreven doel, noodig wordt geacht.

De werktijden van de bakkers loopen voor de verschillende militaire bakkerijen zeer uiteen en zijn tevens afhankelijk van de omstandigheid of er veel of weinig militairen onder de wapenen zijn.

De te verrichten arbeid is thans evenwel gesteld op 12 uren daags, terwijl, voor meerderen arbeid, eene vergoeding, per uur, voor overwerk, wordt toegekend, berekend naar het $\frac{1}{12}$ gedeelte van het bedrag van het gewone daggeld.

Vermindering van artikel 53. De vermindering van art. 53, met een bedrag van f 12.800 is reeds in deze Memorie bij art. 13 ter sprake gebracht.

Afwezigheid van militairen. Art. 55. De hier bedoelde militairen, voor wie een zeker percentage wegens afwezigheid wordt afgetrokken, zijn zij, die zonder aanspraak op soldij of andere vergoedingen met verlof gaan, voor Rijksrekening in een hospitaal worden verpleegd, of om andere redenen aan het compleet ontbreken.

Vermindering van het artikel. Ten aanzien van de vermindering van dit artikel met f 73.000, zij verwezen naar het medegedeelde in deze Memorie bij art. 13 hiervoren.

Xde AFDEELING.

Kleedermakers. Art. 56. Een onderzoek, als waarop door enkele leden wordt aangedrongen, kan, in verband met hetgeen, naar aanleiding van dit onderwerp, ten vorigen jare werd medegedeeld, door den Minister niet worden toegezegd.

Specificatie. Art. 57. De oppassers in de kleeding- en nachtlegermagazijnen zullen worden verdeeld in twee klassen — in verhouding van 1 : 2 — en het daggeld zal worden vastgesteld respectievelijk op f 1,20 en f 1,10.

Van de 70 oppassers kunnen mitsdien ontvangen

24 oppassers	f 7,20 en	
46 "	" 6,60 per week	
makende per jaar een totaal bedrag van		f 24 772,80

Op de begrooting voor het loopende dienstjaar is voor daggelden uitgetrokken:

op art. 57	f 12 220,—	
" " 60	9 050,—	
		21 270,—

Verskil f 3 502,80

Op de begrooting voor 1899 is voor daggelden meer aangevraagd

op art. 57	f 2 600,—	
" " 60	1 000,—	
		f 3 600,—

waaronder een bedrag van pl. m. f 100 voor eventueele uitbreiding van personeel.

XIIde AFDEELING.

Verhooging van artikel 63. De verhooging met een bedrag f 8000, welke voor art. 63 wordt voorgesteld, werd in deze Memorie bij art. 13 reeds besproken.

Vervoer van meel. Art. 64. Vermits bij den ondergeteekende dezelfde vraag gerezen was, werd, in de maand Februari van dit jaar, ten aanzien van dit onderwerp een nauwkeurig onderzoek ingesteld.

In aanmerking nemende, dat het van belangrijken invloed moet zijn op de leveringsprijzen van de granen wanneer de aflevering daarvan geschiedt op twee plaatsen en in groote partijen in plaats van op dertien plaatsen en in kleine hoeveelheden, en dat de keuring van de granen thans in die twee plaatsen kan worden opgedragen aan deskundige personen, hetgeen niet altijd het geval zou kunnen zijn bij aflevering in de verschillende garnizoensplaatsen: voorts lettende op de omstandigheid, dat aan de militaire bakkerij te 's Gravenhage een stoomgraanmolen verbonden is met een groot productievermogen, zoodat daarin het graan voor acht militaire bakkerijen kan gemalen worden, kan de ondergeteekende mededeelen, dat de bedoelde maatregel geacht kan worden te zijn in 's Rijks geldelijk belang en tevens in het belang van de voeding van den soldaat.

Verhooging van het artikel. Met betrekking tot de voorgestelde verhooging van dit artikel met een bedrag van f 9000. Zie mede het vermelde in deze Memorie, hiervoren bij art. 13.

XIIIde AFDEELING.

Verzekering en uitoefening van den eeredienst bij de militairen. Art. 65. Ter beantwoording van de vragen, welke, met betrekking tot de uit dit artikel te bestrijden uitgaven, worden gedaan, zij het navolgende medegedeeld.

Het hierbedoelde onderwerp wordt, voor zooveel de Roomsch-Katholieke militairen betreft, geregeld door het Koninklijk besluit van 3 Januari 1850 n°. 32, terwijl bij de vaststelling der tegemoetkomingen, welke jaarlijks, bij Koninklijk besluit, worden toegekend wegens de uitoefening van den Protestantschen en den Israëlitischen eeredienst en dien der Oud-Bisschoppelijke Cleresie bij de militairen, worden in acht genomen de regelen, neergelegd in eene, betreffende dit onderwerp, in het jaar 1856, door de toenmalige Ministers van Oorlog en voor de Zaken der Hervormde Eeredienst, enz., aan den Koning aangeboden voordracht.

Afschrift van gemeld Koninklijk besluit van 3 Januari 1850 n°. 32, alsmede een uittreksel uit de evenbedoelde voordracht aan Zijne Majesteit dd. 6/14 Juni 1856 n°. 1 B n°. 15, zijn, ter kennisneming, hierbij gevoegd. ¹⁾

Uit den hierbedoelden begrootingspost zijn, voor zooveel het dienstjaar 1897 betreft, tegemoetkomingen toegekend voor de diensten, bewezen in de garnizoenen Amsterdam, Delft, Gouda, 's Gravenhage, Haarlem, den Helder, Hoorn, Leiden, Muiden, Naarden, Schoonhoven, Wierickerschans, IJmuiden, Amersfoort, Arnhem, Assen, Deventer, Groningen, Harderwijk, Leeuwarden, Nieuwersluis, fort Panterden, Utrecht, Zutphen, Zwolle, Kampen, Bergen op Zoom, Breda, Brielle, Dordrecht, Geertruidenberg, Gorinchem, Hellevoetsluis, 's Hertogenbosch, Maastricht, Middelburg, Ter Neuzen, Nijmegen, Roermond, Venlo, Vlissingen, Woudrichem en Loevestein.

De ondergeteekende meent hierbij niet onvermeld te mogen laten, dat de uitgaven, het hierbedoelde onderwerp betreffende, ten behoeve van de Koninklijke Militaire Academie, de Cadettenschool en den Hoofdcursus worden bestreden niet uit den onderwerpeliĳken begrootingspost, maar respectievelijk uit de artt. 29, 30 en 31 der Oorlogsbegrooting.

Kosten van onderscheidingsteekenen en drukwerk. Artt. 66 en 67. De omstandigheid, dat sedert verscheidene jaren de uitgaven de voor deze zaken toegestane bedragen overschreden, hebben den ondergeteekende er toe geleid, hogere bedragen op de begrooting uit te trekken, en wel tot sommen, nagenoeg gelijkstaande met die, gemiddeld over de jaren 1894—1897 benodigd geweest. De hier bedoelde uitgaven laten zich echter nimmer met eenige juistheid ramen. Wat art. 66 betreft, is niet dan oppervlakkig na te gaan, hoeveel medaljes en daaraan verbonden gratificatiën in het volgende jaar overeenkomstig de geldende voorschriften zullen moeten worden toegekend, en de hiervoor te doene uitgaven maken het grootste deel uit van hetgeen ten laste van evengenoemd artikel moet worden gekweten. Ook de uitgaven, uit art. 67 te bestrijden, zijn zeer wisselvallig. Het is niet vooraf te bepalen, welk bedrag voor de aanschaffing van reglementen en voorschriften zal benodigd zijn. Dit hangt voornamelijk af van de omstandigheid, of deze, ten gevolge van herziening moeten worden herdrukt. Tegen het doen van uitgaven welke niet strikt noodzakelijk zijn, wordt met den meesten ernst gewaakt.

Toelage aan oudstrijders. Art. 74. Op de gronden, door den ondergeteekende aangegeven bij de beantwoording van het Voorloopig Verslag betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het loopende dienstjaar, kan hij ook nu geene vrijheid vinden, in te gaan op het denkbeeld van die leden, die door het toekennen van een hooger Rijkssubsidie aan de Vereeniging „Trouw aan Koningin en Vaderland”, of door het verstrekken van eene persoonlijke toelage aan iederen „oud-strijder”, verbetering zouden wenschen te zien gebracht in de positie van de hierbedoelde oud-strijders.

Tot zijn leedwezen is de ondergeteekende voorts niet in staat, zonder een veel tijd eischend onderzoek, eene opgave te verstrekken van het aantal nu nog in leven zijnde militairen, die, vóór het in werking treden der wet van 29 Mei 1877 (*Staatsblad* n°. 114) gepensionneerd, aanspraak zouden hebben

¹⁾ Deze bijdragen zijn ter griffie nedergelegd ter inzage van de leden.

kunnen doen gelden op de bij die wet toegekende verhooging wegens verblijf in militairen dienst in 's Rijks overzeesche bezittingen en koloniën, indien de bepalingen betrekkelijk die verhooging toepasselijk waren verklaard op hen die vóór de invoering der aangehaalde wet den dienst met pensioen verlieten. Voor eene spoedige samenstelling van zoodanige opgave ontbreken den ondergeteekende de noodige gegevens.

En wat de vraag betreft, of de ondergeteekende niet zou willen bevorderen, dat de hier bedoelde gepensionneerden, van nu af, worden gelijk gesteld met hen, op wie de gunstige bepalingen der genoemde wet wél van toepassing zijn, — de ondergeteekende moet hierop antwoorden, dat het hem niet duidelijk is, op welke wijze het aangegeven denkbeeld zou zijn te verwezenlijken anders dan bij eene wet, waarbij teruggekomen wordt op een beginsel, dat bij alle wetsherzieningen betrekkelijk het toekennen van Rijkspensioen, van de zijde der Volksvertegenwoordiging in het oog werd gehouden. En tot het indienen van een voorstel van die strekking zou hij zijne medewerking niet kunnen verleenen, tenware hem mocht blijken, dat de Volksvertegenwoordiging thans, voor het onderwerpelijke punt, van bedoeld beginsel mocht willen afwijken. Hiertoe zouden de leden, die het denkbeeld geopperd hebben bij het afdelingsonderzoek, kunnen trachten te geraken door overeenkomstig art. 117 der Grondwet een voorstel van wet in te dienen.

Telegraphische en telephonische correspondentie. Art. 80. Van het voeren van telegraphische correspondentie wordt geen ander gebruik gemaakt dan in strikt noodzakelijke gevallen, terwijl voor telephonische aansluitingen geene abonnementen worden aangegaan, dan voor garnizoenen, waar dergelijke aansluitingen, ter bevordering van den geregelden gang van den dienst, nuttig en noodzakelijk worden geacht.

XIVde AFDEELING.

Omschrijving. Artt. 84, 85 en 86. Met betrekking tot de wijzigingen in de omschrijving dezer artikelen gebracht, neemt de ondergeteekende de vrijheid te verwijzen naar de toelichting betreffende de wijziging van artikel 27 van het IIde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1899.

XVde AFDEELING.

Uniformpet. Art. 93. De hierbedoelde uitgaaf betreft de aanschaffing van eene uniformpet, ad f 10.—, en het vermaken en herstellen van eene dergelijke pet, waarvan de kosten f 7.50 hebben bedragen.

Die uniformpetten voor étape-commandant kunnen natuurlijk niet komen ten laste van hen, voor wie zij bestemd zijn, maar behooren door den Staat bekostigd te worden.

XVIde AFDEELING.

Verbetering van de positie van de marechaussees. Met voldoening nam de ondergeteekende kennis van het vrij algemeen gevoelen nopens de voorgestelde lotsverbetering van den gewonen marechaussee.

Op verdere lotsverbetering dezer militairen zal hij zijne aandacht gevestigd houden.

XVIIde AFDEELING.

Bouwen van een badinrichting. Art. 97. Bij het hospitaal te Utrecht zijn de officieren van gezondheid geplaatst, die zich bezighouden met de behandeling van speciale ziekten. Naar dit hospitaal worden dan ook vele belangrijke patiënten uit het geheele land geëvacueerd.

Ten einde chronische patiënten, die elders zonder goed gevolg in behandeling zijn geweest, aldaar met vrucht te kunnen behandelen, is het noodig de hydro-therapie naar de eischen van de wetenschap te kunnen toepassen. Men wenscht in verband hiermede in de te bouwen badinrichting gelegenheid te scheppen tot hydro-therapeutische behandeling.

Naar de ondergeteekende vertrouwt wordt daardoor het bedrag van f 10.000 genoegzaam verklaard.

Bouwen van een laboratorium. Het gebouw bij het hospitaal, vroeger bewoond door een apothekersbediende, is voor ruim 8 jaren voor bewoning afgekeurd en daartoe dan ook ten eenemale ongeschikt. Voor een betrekkelijk gering bedrag is dit gebouw in te richten tot een laboratorium voor het verrichten van de onderzoekingen, die thans moeten geschieden in een vochtig kelderverblijf. Wel zijn te Utrecht, ten dienste van het universiteitsonderwijs, verschillende laboratoria aanwezig, maar over deze kan niet worden beschikt door de militaire apothekers en de officieren van gezondheid, aan wien de speciale onderzoekingen ten dienste van het geheele leger zijn opgedragen, doch die met het genoemde onderwijs in geen verband staan.

Ondergeteekende acht het dan ook dringend noodig, evenals zulks met de hiervóór vermelde badinrichting het geval is, althans bij één der groote hospitalen over een goed ingericht laboratorium te kunnen beschikken. Om de hierboven aangegeven redenen is Utrecht daarvoor de aangewezen plaats.

Portierswoning te Woerden. De woning van den portier bij het centraalmagazijn van militaire kleeding en uitrusting te Woerden bestaat uit slechts één vertrek, dat, met inbegrip van 2 kasten en een bedstede in oppervlak groot is 14,5 M².

Voorts heeft de bewoner de beschikking over 2 lokaaltjes in het hoofdgebouw, respectievelijk groot in oppervlak 9,4 en 5,5 M²., en waarvan het eerste tot keuken dient. De ondergeteekende acht deze ruimte, zelfs voor een klein gezin, onvoldoende; voor het gezin van den tegenwoordigen bewoner, bestaande uit man, vrouw en zeven kinderen, beantwoordt zij zelfs niet aan de meest bescheiden eischen.

Verplaatsing van garnizoen. Het tijdstip voor het nemen van eene beslissing omtrent de vestiging van een garnizoen te Vianen en te Woudrichem, acht de ondergeteekende nog niet aangebroken, daar deze aangelegenheid nog in onderzoek is. Voor het oogenblik kan althans nog niet worden ingezien, in hoeverre aan die vestiging voldoende voordeelen zullen verbonden zijn, om daardoor de belangrijke uitgaven, die voor kazerneering zullen noodig zijn, en de bezwaren die voor de oefening, door het vormen van kleine garnizoenen, worden in het leven geroepen, te wettigen.

Ongezonde woningen te den Helder. De opmerking, dat te den Helder onderofficieren voor den dienst moesten afgekeurd worden, omdat zij eenigen tijd in de bomvrije kazerne onder het zeefront in het fort Erfprins hadden gewoond, schijnt op een misverstand te berusten.

Uit de inlichtingen, verstrekt door den geneeskundigen dienst ter plaatse, is althans gebleken, dat gedurende de laatste jaren geen enkel onderofficier, die in de bedoelde lokalen gewoond heeft, is afgekeurd geworden.

Wel is in den loop van het jaar door de weduwe van een onderofficier een verzoek om Rijkspensioen ingediend, op grond van de overweging, dat de dood van haren echtgenoot het gevolg zoude geweest zijn van diens verblijf in de bovenvermelde kazerne, maar op dat verzoek is zoowel door den Militairen Pensioenraad als door den Raad van State afwijzend geadviseerd.

Intusschen valt het niet te ontkennen dat het verblijf in bomvrije gebouwen, uit den aard der zaak, minder aangenaam is dan dat in vredeskazernes. Daarom behoort, zoo lang zulke vredeskazernes niet beschikbaar kunnen worden gesteld, het streven te bestaan, de bomvrije kazernes zoo goed mogelijk bewoonbaar te maken. De vervanging van de steenen vloeren in de onderofficiersvertrekken door houten vloeren, zal daartoe bijdragen.

Voorts wordt door den ondergeteekende nog overwogen om bij de bedoelde kazerne een cantine-gebouw te maken, tot het verkrijgen van een aangenaam dagverblijf voor den betrokken troep.

Fort op de Harssens. Van den onhoudbaren toestand, waarin zich het fort op de Harssens zoude bevinden is dezerzijds niets bekend.

Wel is in vroegere jaren, toen met het oog op de veiligheid der scheepvaart, gevuurd is geworden in richtingen, waarvoor de koepelvuurmonden niet bestemd zijn, eenige schade van ondergeschikt belang aan het metselwerk ontstaan, doch deze schade is zonder bezwaar onverwijld hersteld. In lateren

tijd is bij het vuren hoegenaamd geene schade meer ontstaan en zijn ook geene scheuren ontdekt.

De in dit jaar aan de muren van het fort verrichte herstellingen betreffen slechts het gewoon onderhoud.

Verhooging van een artikel. Art. 98. In den zuidelijken buitenmuur van een der gebouwen van de kazerne aan het Waaitje te Hoorn is, na het indienen van het ontwerp der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1899, eene zetting ontstaan, die moet worden toegeschreven aan het optrekken van eene verdieping op het bestaande gebouw, zonder dat bij die, in 1865 uitgevoerde, verbouwing voldoende verankering is aangebracht. Ter voorkoming van ongevallen zijn de bovenverdiepingen van het gebouw ontruimd, en is de bedoelde muur geschoord. Ten einde de herstelling in het aanstaande voorjaar te kunnen uitvoeren, en dan tevens de vereischte verankering te kunnen aanbrengen, wordt art. 98, onderdeel a, bij de nevensgaande Nota van Wijzigingen aangevuld en met f4500 verhoogd.

Militaire School te Haarlem. Van de lokalen van de Militaire School te Haarlem zal weder worden gebruik gemaakt, zoodra zij kunnen worden gebezigd voor een doel, dat eenigermate overeenkomt met de bestemming welke zij vroeger hadden. Aangezien dit waarschijnlijk het geval zal zijn bij het toestand komen van eene nieuwe legerorganisatie, is aan die lokalen met toebehooren niets veranderd, en hebben zij op dit oogenblik geene bestemming.

Huisvesting van militairen buiten de kazerne. Ten gevolge van het huisvesten van vijf in de Oranje-Nassau-kazerne te Amsterdam ondergebrachte, gehuwde militairen buiten die kazerne zal de jaarlijks te betalen huur eene vermeerdering ondergaan van f650.

Hierdoor zal echter het voordeel worden verkregen, dat de weinig geschikte woningen in die kazerne kunnen worden ontruimd, en dat de in de Memorie van Toelichting vermelde verbeteringen kunnen worden aangebracht.

In de meening, dat er volstrekt geen bezwaar zou bestaan eenzelfde lokaal te bezigen voor de bijeenkomsten van officieren, van onderofficieren en van kanonniërs, wordt door den ondergeteekende niet gedeeld. Niet alleen moeten aan een lokaal voor de bijeenkomsten van de drie genoemde categoriën van militairen zeer uiteenlopende eischen worden gesteld, maar bovendien is het in verband met andere dienstverrichtingen, niet altijd doenlijk, deze bijeenkomsten zoo te regelen, dat zij niet op denzelfden tijd plaats hebben, en zulks te minder, omdat in het lokaal voor de bijeenkomsten der officieren de zoo noodige en nuttige belegeringsoefeningen op de kaart moeten worden gehouden, die veel voorbereiding eischen, zoodat het lokaal daarvoor vele uren en somtijds dagen achtereen moet beschikbaar blijven.

Neemt men daarbij voorts in aanmerking, dat reeds geruimen tijd het streven bestaat, ter verkrijging van de daaraan verbonden moreele voordeelen, zoo min mogelijk gehuwde militairen in de kazerne te doen wonen, dan is het niet twijfelachtig dat door den voorgenomen maatregel eene belangrijke verbetering zal worden verkregen.

Verbetering van het militair hospitaal te 's Gravenhage. In het Voorloopig Verslag over het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting, voor het dienstjaar 1897, werd reeds de aandacht gevestigd op de omstandigheid, dat de localiteiten van het militair hospitaal te 's Gravenhage zelfs niet aan zeer laag gestelde eischen voldoen. (Zitting 1896—1897. Gedrukte Stukken, 2, n°. 19, bladz. 15.)

Naar aanleiding daarvan werd in de Memorie van Antwoord medegedeeld, dat de toestand van het bedoelde hospitaal reeds geruimen tijd een punt van ernstige overweging uitmaakte en dat vermoedelijk in de eerstvolgende begroting voorstellen zouden worden opgenomen, om in den bestaanden onvoldoenden toestand te voorzien. (Zitting 1896—1897. Gedrukte stukken, 2, n°. 20, bladz. 23 en 24).

Door den chef van het bedoelde hospitaal was reeds in October 1896 aangewezen hoe, naar zijne meening, na aankoop van eenig terrein, op de plaats van het bestaande een goed hospitaal zou kunnen gebouwd worden. Het ontwerp dat naar aanleiding van deze aanwijzing werd opgemaakt en door den ambtsvoorganger van den ondergeteekende weinige dagen vóór het indienen van de bovenaangehaalde Memorie van Antwoord werd ontvangen, kon echter niet voor de uitvoering worden aanbevolen, omdat daaraan eene uitgave van ten

minste f560.000 zou verbonden zijn en bovendien, tijdens den bouw, in het onderkomen der zieken zou moeten worden voorzien, hetgeen mede aanzienlijke uitgaven zou vorderen.

Bij de nadere overweging van verschillende plannen voor deze, reeds sedert 1888 aanhangige, verbetering, is afdoende gebleken dat het zonder aankoop van terrein niet mogelijk is, deze inrichting in zoodanigen toestand te brengen dat zij aan billijke eischen voldoet.

Nadat ook omtrent de in het te verbouwen hospitaal strikt *benooidigde ruimte* met den hierboven genoemden chef van die inrichting overeenstemming was verkregen en zoowel door dezen als door den tegenwoordigen inspecteur van den geneeskundigen dienst was verklaard, dat door de thans voorgestelde verbouwing aan de billijke eischen van den dienst wordt voldaan, is geen middel verzuimd om de, met vele moeilijkheden gepaard gaande, onderhandelingen tot het verkrijgen van het benooidigde terrein tot een goed einde te brengen. Thans is men daarin geslaagd en zijn met de betrokken eigenaren voorloopige overeenkomsten aangegaan, waarbij voor den Staat het recht is bedongen, de benooidigde terreinen tegen overeengekomen prijs aan te koopen, mits de koopakten in het aanstaande voorjaar zouden kunnen worden gesloten.

De oppervlakte van de aan te koopen perceelen bedraagt 1079 M². en, al heeft nu deze oppervlakte voor het Rijk slechts de waarde van bouwterrein, zoo is deze waarde voor de tegenwoordige eigenaars eene geheel andere. Onder andere maakt een der perceelen deel uit van eene bloeiende stalhouderij. Een koopprijs van f60.000 à f65.000, met inbegrip van de overdrachtskosten, is dan ook geenszins te hoog te achten.

Een voor de verbetering opgemaakt ontwerp, waarvan, zooals reeds werd vermeld, door de betrokken geneeskundige autoriteiten is verklaard, dat het aan de billijke eischen van den geneeskundigen dienst voldoet, is, met inbegrip van de kosten van aankoop der perceelen, geraamd op f275.000. Dat voor deze betrekkelijk lage som eene voldoende ziekeninrichting is te verkrijgen, vindt hare verklaring in de mogelijkheid, een groot gedeelte van het bestaande hospitaal bij de verbouwing te behouden, en in de omstandigheid, dat bij een militair hospitaal minder kostbare eischen mogen gesteld worden, dan waaraan bij een burgerziekenhuis moet worden te gemoet gekomen. Terwijl, enkele uitzonderingen daargelaten, in een burgerziekenhuis zware zieken worden opgenomen, die tehuis moeilijk kunnen worden verpleegd, komen in een militair hospitaal tal van lichte zieken voor die — waren zij geen militair — in hunnen familiekring verpleging zouden vinden; verder worden hier, ten tijde van de opkomst der milicie, vele miliciens ter observatie opgenomen. Daarentegen komen zware zieken, in verband met leeftijd, leefwijze en voeding van de dienstplichtigen en met hunne keuring voor het in dienst treden, slechts bij uitzondering voor. Hierbij komt nog dat vele, zool niet het meerendeel der belangrijke patiënten uit het geheele land naar het hospitaal te Utrecht worden geëvacueerd, omdat aldaar de officieren van gezondheid geplaatst zijn, die zich met de behandeling van speciale ziektegevallen bezighouden.

Gemeentelijke ziekeninrichtingen missen een dergelijk centraal hospitaal, en moeten dus elk op zich zelf in alle behoeften voorzien, en in het bijzonder voor de verpleging van vele zware zieken zijn ingericht.

Uit den aard der zaak zou door den ondergeteekende — en deze meening is in overeenstemming met die van de meergenoemde geneeskundige autoriteiten — de voorkeur worden gegeven aan het stichten van een geheel nieuw hospitaal, te plaatsen in de nabijheid der residentie, op een terrein, dat zoo-veel mogelijk hygiënische voordeelen aanbiedt, indien dit zonder groote vermeerdering van de kosten mogelijk zoude zijn. De kosten van een geheel nieuw hospitaal voor hetzelfde aantal bedden, ingericht naar de moderne eischen en te stichten in of in de nabijheid der residentie, zou echter, behalve de opbrengst van den verkoop van het tegenwoordige hospitaal, zeker ten minste het dubbele vorderen van de som, die thans voor de verbetering wordt noodig geacht. De tonnen gouds, die het maken van een nieuw hospitaal meer zou vorderen dan de thans voorgestelde verbetering, kunnen veel nuttiger besteed worden voor de verbetering der kazerneering en der oefeningsterreinen, waarvoor nog belangrijke uitgaven zullen worden geëischt.

Bij de verdere uitwerking van het ontwerp zal rekening worden gehouden met de opmerkingen van ondergeschikt belang, die door den geneeskundigen

dienst ten opzichte van enkele details zijn aangevoerd; daardoor zullen echter de bouwkosten niet worden verhoogd. Integendeel zal nog worden overwogen, in hoeverre op de verbouwing van het bestaande gebouw is te bezuinigen. De thans beoogde aankoop van perceelen blijft echter in ieder geval noodig.

Dat de plaats van het bestaande hospitaal uit een hygiënisch oogpunt zou zijn af te keuren, is den ondergeteekende niet gebleken, en wordt door hem niet ingezien.

Naar aanleiding van de gestelde vraag, of het niet wenschelijk zou zijn de terreinen van de Alexanderskazerne, aan de Laan Copes van Cattenburch, en het ruim 6 hectare groote oefeningsterrein „het Alexanderveld” te ontruimen en buiten de gemeente te verplaatsen, doet de ondergeteekende opmerken, dat de op die terreinen geplaatste gebouwen zeer goed zijn en aan alle redelijke eischen voldoen, terwijl het oefeningsterrein in de onmiddellijke nabijheid van de kazerne is gelegen. Verplaatsing van een en ander naar buiten de gemeente wordt dus zeker niet in het belang van den militairen dienst gevorderd.

Bovendien zijn al deze gebouwen en terreinen — met uitzondering van de fouragemagazijnen, die door het Departement van Oorlog van particulieren zijn gehuurd — het eigendom van de gemeente 's Gravenhage; zij zouden dus bij ontruiming, ingevolge de overeenkomst van 22 December 1860, *kosteloos* aan de gemeente teruggegeven moeten worden. Door de bij den verkoop als bouwterrein te bedingen hoogen prijs zou het Departement van Oorlog alzoo *niet* zijn gebaat.

Zelfs aannemende, dat de gemeente — met het oog op de te behalen winsten — bereid zou worden gevonden, elders kosteloos het noodige terrein af te staan en daarop voor hare rekening eene nieuwe kazerne, stallen, rijloodsen en magazijnen te bouwen, dan nog zou eene verplaatsing naar buiten geenszins in het belang van den militairen dienst zijn.

De gebouwen van het bestaand militair hospitaal te bestemmen tot uitbreiding van de bureelen van het Departement van Oorlog komt ondergeteekende niet aanbevelenswaardig voor, omdat zij daarvoor ten eenenmale ongeschikt zijn; doch al ware dit anders, dan zou de aankoop van terrein niet minder noodig worden.

Maken van een hek. Bij het maken van een hek langs het oefeningsterrein aan de Raamgracht te Delft, zal ongetwijfeld de, ook door den ondergeteekende zeer gewenschte, zuinigheid worden betracht.

Bergplaatsen voor rijwielen te 's Hertogenbosch. Art. 99. De rijwielen zijn te 's Hertogenbosch thans geborgen in een lokaal der Citadelkazerne. Ter verbetering van het verblijf in die kazerne wenscht men echter over dat lokaal te kunnen beschikken.

Voor berging van rijwielen moet alsdan eene andere gelegenheid worden gevonden, hetgeen het eenvoudigst op de voorgestelde wijze kan geschieden.

Bouwen van rijloodsen. De mededeeling omtrent den bouw van twee maneges bij de Laan Copes van Cattenburch schijnt op een misverstand te berusten. De oudste dier maneges werd gebouwd in 1841 en hersteld en verbeterd in 1884 en 1889; de nieuwste werd gebouwd in laatstgenoemd jaar.

In die beide maneges moet rijkunstig onderricht worden gegeven aan 4 veldeskadrons, aan de batterijen veld-artillerie die in de Alexanderskazerne zijn gestald, aan de officieren-leerlingen der Hoogere Krijgsschool, en aan de officieren van onbereden wapens en dienstavken.

Zullen de winteroefeningen der cavalerie voldoende tot hun recht komen, dan is het dringend noodig, per twee eskadrons over eene gesloten rijbaan te kunnen beschikken.

In verband daarmee is het bijbouwen van een rijbaan te 's Gravenhage dringend noodig.

Te 's Hertogenbosch is eene rijloods, die reeds sedert tal van jaren niet voldoet aan de behoefte; zij is te klein en bovendien ligt de bintbalk niet voldoende hoog boven den vloer en is de afstand tot de stallen te groot. Daarbij is ééne rijbaan niet voldoende voor de behoefte. Reeds lang zou het bouwen van eene nieuwe rijbaan zijn voorgesteld, ware het niet dat men geen geschikt terrein voor den bouw kon vinden; thans is men daarin door medewerking van de gemeente geslaagd.

Te Amersfoort moet zoowel door de cavalerie, als door de artillerie van de voorhanden manege worden gebruik gemaakt.

De tegenwoordige verdeeling van het gebruik dier manege heeft ten gevolge, dat bij de artillerie van rijlessen aan kader en geoeffenden in de gesloten manege geene sprake kan zijn, terwijl bij de rijsschool geen voldoende gelegenheid wordt gevonden, om de leerlingen van hunne detachering aan die inrichting de meest mogelijke vruchten te doen plukken. Het is daarom dringend noodig aan de artillerie de geheele beschikking te geven over de bestaande houten rijloods, en voor de rijsschool eene tweede manege te bouwen.

De mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat het wenschelijk wordt geacht nog eene rijloods te bouwen, moet dan ook niet worden opgevat in den zin, dat die bouw niet noodzakelijk zou zijn, doch worden beschouwd in verband met hetgeen daarvoor omtrent den onvoldoenden staat van het rijkunstig onderwijs te Amersfoort werd medegedeeld.

In het algemeen is het niet mogelijk, voor het rijkunstig onderwijs andere uren aan te wijzen dan thans daarvoor zijn bestemd.

Gedurende een groot deel van het jaar zijn de rijbanen voortdurend bezet, somtijds zelfs ongeveer twaalf uren daags.

Uitbreiding van het gebruik is dus niet mogelijk, vooral niet omdat het rijden op een laat avonduur niet in het belang is van eene goede verzorging van de paarden.

De te bouwen rijloods te Amersfoort kan zeer gemakkelijk door een overdekten gang met een der stallen worden verbonden, hetgeen zeer gewenscht wordt geacht. Hierdoor zal deze loods iets duurder zijn dan die te 's-Gravenhage en te 's-Hertogenbosch.

Verbetering van kazernes te Bergen op Zoom. Het ontbreken van goede oefeningsterreinen voor het garnizoen Bergen op Zoom heeft inderdaad aanleiding gegeven tot het overwegen van verplaatsing van het meerendeel, zoo al niet van het geheele infanteriegarnizoen aldaar. In verband daarmee, worden thans onderhandelingen gevoerd met het gemeentebestuur, over de beschikbaarstelling van een oefeningsterrein van voldoende grootte, op niet te grooten afstand van het garnizoen, waartoe, zoo noodig een reeds beboscht terreingedeelte door de gemeente zou worden aangekocht en aan het Rijk in huur afgestaan. Aangezien een gunstige afloop van de onderhandelingen door den ondergeteekende zeer waarschijnlijk wordt geacht, en er zekerheid bestaat, dat de grond, noodig voor de verbetering van de kazerne *Koornmarkt*, door de gemeente kosteloos zal worden beschikbaar gesteld, heeft hij gemeend een eersten termijn voor de verbetering van deze kazerne, die door hem dringend noodig wordt geacht, te moeten uittrekken.

Uit den aard der zaak zal tot de verbouwing niet worden overgegaan, wanneer niet volkomen zekerheid is verkregen omtrent de beschikbaarstelling van een in alle opzichten voldoende oefeningsterrein; mocht men hierin niet slagen, dan zullen de plannen omtrent de verplaatsing van de infanterie uit Bergen op Zoom nader worden overwogen.

Gasverlichting. Art. 100. Het aanbrengen van gasverlichting in de kazerne „les Bons Enfants” en „het Groot Tuighuis” te Maastricht is noodzakelijk te achten. De bestaande verlichting is — afgescheiden van hetgeen ten deze reeds in de Memorie van Toelichting werd medegedeeld — onvoldoende.

Verbetering van het voorterrein der infanterie-kazerne te Amersfoort. Bij de opkomst van de nieuwe lichte wordt er groote waarde aan gehecht, het hierbedoelde terrein geheel beschikbaar te hebben voor detailoefeningen; het is daarom raadzaam de verbetering van dat terrein zoodra mogelijk te voltooien.

Hiervoor is thans de gelegenheid bijzonder gunstig, omdat, bij de aansluiting van de in de Nota van toelichting op bladz. 38 vermelde kadastrale perceelen, aan meergenoemd terrein, grond beschikbaar komt.

Bouwen van een scherm- en gymnastiek-lokaal c.a. te Amersfoort. De infanteriekazerne te Amersfoort is gebouwd in 1888 en volgende jaren. Ter besparing van kosten heeft men destijds geen afzonderlijk gymnastiekgebouw opgericht, doch voor de gymnastiek-oefeningen eenige vertrekken van normale hoogte in de kazerne bestemd.

Nu evenwel thans door de oprichting van het reservekader en de detachee-

ring van de cadetten der Koninklijke Militaire Academie bij de korpsen, gewijzigde toestanden zijn ontstaan, is de behoefte aan onderofficierslogies te Amersfoort gestegen en kan in deze behoefte het doelmatigst worden voorzien door daarvoor de gymnastieklokalen te bestemmen.

Uit den aard der zaak kan aan het thans ontworpen gymnastieklokaal, zooals dit door den regiments-commandant wordt gewenscht, zonder bezwaar meer hoogte worden gegeven.

Bouw van een bureel en gymnastiekgebouw c. a. te Assen. Ten aanzien van de inrichting van de thans bestaande gymnastieklokalen te Assen en de redenen van de voorgestelde verbetering geldt hetzelfde, als hiervoren ten opzichte van Amersfoort werd medegedeeld.

De ruimte in de kazerne te Assen is echter bovendien te klein op grond van de daarvoor in de Memorie van Toelichting, op bladz. 39, opgegeven reden.

Uit een en ander blijkt, dat de voorgestelde verbeteringen niet zijn noodig geworden door onvoldoende zorg of gemis van kennis bij het ontwerpen van de plannen of door onvoldoend toezicht op de uitvoering van den bouw, maar dat deze een gevolg zijn van de gewijzigde toestanden. Den uitgesproken twijfel acht de ondergeteekende dan ook niet gewettigd.

Verhooging van een artikel. Art. 100. Ten einde inkrimping van het keukenpersoneel en beperking van het brandstofverbruik te kunnen verkrijgen, wenscht men het bereiden van de spijzen voor de 3 eskadrons cavalerie te Venlo, dat thans in drie verschillende keukens geschiedt, voortaan in ééne keuken te doen plaats hebben. Daartoe is die bij de kazerne het *Arsenaal* het best gelegen.

Deze zal nu eenigszins moeten worden uitgebreid, waartoe het reinigingslokaal ter plaatse de gelegenheid aanbiedt. In verband hiermede kan het verbeteren van dit lokaal, vermeld in den toelichtenden staat bij art. 45, zoomede het aanbrengen van een Senking-fornuis in de Minderbroederskazerne, vermeld in art. 100, vervallen; daarentegen is het noodig, voor het maken van een reinigingsgebouw, het verbeteren van de keuken en het leveren en opstellen van kookketels, nieuwe posten in art. 100, onderdeel a, uit te trekken. In verband met een en ander wordt genoemd artikel, bij de nevensgaande Nota van Wijzigingen gewijzigd, aangevuld en met f 200 verhoogd, waartegenover staat de bij art. 45 aangebrachte vermindering ad f 350, zoodat in het geheel nog eene besparing van f 150 wordt verkregen.

Bouw van artillerie-inrichtingen aan de Hembrug. Art. 101. Voor den bouw van de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug is, ten laste van den dienst van 1895, 1896 en 1897 uitgegeven f 965.662.41, terwijl voor 1898 is toegestaan f 188.000.

Voor deze bedragen zijn de patroonfabriek en de werkplaats voor draagbare wapenen gebouwd en ingericht, is de munitiefabriek gebouwd en worden thans in die fabriek de vereischte drijfwerken en inrichtingen voor krachtoverbrenging aangebracht.

Voorts zijn 2 bureelgebouwen en bij elk der drie genoemde fabrieken een schaftgebouw en de vereischte magazijnen gemaakt, en is eene schietbaan met een gebouw voor het beproeven van geweerloopen opgericht.

De verschillende gebouwen en werkplaatsen zijn aangesloten aan de gas- en waterleidingen der gemeente Zaandam en, voor zooveel noodig, voorzien van eene installatie voor elektrische verlichting en voor stoomverwarming.

Op het terrein zijn voorts gemaakt eene portierswoning, een aanlegsteiger met loskraan, de noodige wegen, smalspoorbanen, brandkranen, rioleeringen, pijpwelven, hekken, afrasteringen, alsmede, waar dit werd noodig geacht, aarden wallen om de magazijnen en vulplaatsen.

De thans gevraagde som is bestemd voor den bouw van een magazijn, waarin de thans beschikbare en verder beschikbaar komende voorraad draagbare wapenen zal opgeborgen en in goeden staat onderhouden worden, voor het maken van eenige bergplaatsen en voor verschillende kleinere voorzieningen, waarvan de noodzakelijkheid tijdens het inrichten en in werking brengen van de fabrieken en werkplaatsen is gevoeld.

Sedert de indiening van deze begroting is bovendien gebleken, dat een termijn van het contract wegens: „Het maken van artillerie-inrichtingen aan de Hembrug (4de gedeelte)”, waarvoor de gelden op de Staatsbegroting voor

het dienstjaar 1897 waren aangewezen, niet tijdig genoeg kon worden opgeleverd om uit dat dienstjaar te worden vereffend. Op grond daarvan wordt art. 101 bij Nota van Wijzigingen met *f* 7300 verhoogd.

Ten aanzien van de hier in de laatste alinea gedane vraag kan worden medegedeeld, dat de directie der artillerie-inrichtingen in het jaar 1899 naar Amsterdam zal worden verplaatst en dat de pyrotechnische werkplaatsen — opgelost in de op te richten munitiefabriek — in haar geheel in het volgend jaar naar *de Hembrug* zullen overgaan.

's Gravenhage, 8 December 1898.

De Minister van Oorlog,
ELAND.

STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1899.

VIIIste HOOFDSTUK.

NOTA VAN WIJZIGINGEN.

IIde AFDEELING.

Artikel 6. Intendance, wordt verminderd met *f* 3300 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 50.700.

Het totaal van de IIde Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 244.200.

IIIde AFDEELING.

Artikel 8. Infanterie, wordt verhoogd met *f* 9800 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 1.633.195.

Het totaal van de IIIde Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 3.170.645.

IVde AFDEELING.

Artikel 13. Soldijen, enz., wordt verminderd met *f* 34.900 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 2.636.297.

Artikel 14. Kleeding en uitrusting, enz., wordt verminderd met *f* 33.500 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 1.375.787.

Artikel 15. Scheren en haarsnijden enz., wordt verminderd met *f* 9800 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 191.400.

Artikel 17. Voeding en verzorging van paarden, enz., wordt verminderd met *f* 97.400 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 1.246.970.

Artikel 20. Oefeningen en onderwijs, enz., wordt verhoogd met *f* 23.600 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 132.940.

Artikel 22. Kosten vallende op het voor oefening kampeeren van troepen, enz., wordt verhoogd met *f* 12.000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 127.700.

Het totaal der IVde Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 6.449.688

Vde AFDEELING.

Aan het slot van de eerste alinea van *artikel 27*, wordt na de woorden: daaronder begrepen de uitgaven voor 's Rijks magazijn van geneesmiddelen", gelezen: „alsmede de kosten van vernieuwing van breukbanden van personen die den militairen dienst, ten gevolge van eene daarin opgedane breuk, zonder aanspraak op pensioen, hebben verlaten".

Vide AFDEELING.

Artikel 28. Traktementen, enz., en verdere kosten van de Hoogere Krijgs-

school, enz., wordt verhoogd met *f* 22.600 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 47.073.

Artikel 29. Traktementen, enz., mitsgaders verdere kosten der Koninklijke Militaire Academie, enz., wordt verminderd met *f* 5000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 195.662.

Het totaal van de VIde Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 385.284.

VIIde AFDEELING.

Artikel 33. Jaarwedden van burgerlijke ambtenaren en toelagen voor officieren, enz., wordt verhoogd met *f* 500 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 125.750.

Artikel 35. Kosten vallende op den dienst bij de artillerie inrichtingen, enz., wordt verminderd met *f* 5000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 169.425.

Artikel 36. Aanschaffing van geschut, enz., wordt verhoogd met *f* 13.000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 433.450.

Nà *artikel* 37 te laten volgen een nieuw artikel, luidende:

„*Artikel* 37bis. Tegemoetkoming aan de Oesterreichische Waffenfabriks Gesellschaft te Steyr, wegens door haar geleden schade bij de levering van wapenen van 6.5 mM. aan het Rijk *f* 12.908,16.”

Het totaal van de VIIde Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 1.982.103,16.

VIIIste AFDEELING.

Artikel 45. Als voren in het 4de genie-commandement, wordt verminderd met *f* 350 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 145.735.

Het totaal der VIIIste Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 822.829.

IXde AFDEELING.

Artikel 51. Aankoop van brood, enz., wordt verminderd met *f* 3100 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 75.892.

Artikel 53. Aankoop van graan, enz., wordt verminderd met *f* 12.800 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 348.084.

Artikel 55. Aankoop van vee, enz., wordt verminderd met *f* 73.200 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 1.994.156.

Het totaal van de IXde Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 2.506.027.

XIIdE AFDEELING.

Artikel 63. Reiskosten, enz., wordt verhoogd met *f* 8000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 83.000.

Artikel 64. Scheeps- en wagenvrachten, enz., wordt verhoogd met *f* 9000 en aldus uitgetrokken tot een bedrag van *f* 234.000.

Het totaal van de XIIdE Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 320.600.

XIVde Afdeeling.

De omschrijving der *artikelen* 84, 85 en 86 worden achtereenvolgens gelezen als volgt:

„*Artikel* 84. Pensioenen, gagementen en onderstanden, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden, gegageerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting”.

„*Artikel* 85. Tijdelijke pensioenen en onderstanden, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting.”

„*Artikel* 86. Pensioenen aan mindere geëmployeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrichtingen van 's Rijks landmacht, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting.”

XVIIde AFDEELING.

Artikel 98. Als voren in het 2de genie-commandement, na de alinea, luidende: „verplaatsen van de smidswerkplaats in het fort op de Harssens”, in te lāschen eene nieuwe alinea, luidende: „doen van voorzieningen aan de kazerne „t Waaitje”, te Hoorn”;

het *artikel* wordt verhoogd met *f* 4500 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 110.225.

In *artikel 100.* Als voren in het 4de genie-commandement, onderdeel *a*, voor den bestaanden toestand, wordt de alinea, luidende: „aanbrengen van een SENKING-fornuis in de „Minderbroederskazerne”, te Venlo”, vervangen door eene nieuwe alinea, luidende: „verbeteren van de keuken, leveren en opstellen van kookketels, en bouwen van een reinigingslokaal bij de kazerne „het Arsenal”, te Venlo”;

het onderdeel wordt verhoogd met *f* 200 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 69.680 en het *artikel* wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 94.080.

Artikel 101. Voortzetting van den bouw van artillerie-inrichtingen aan *de Hembrug*, wordt verhoogd met *f* 7300 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 137.300.

Het totaal van de XVIIde Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 556.835.

Het totaal van het VIIIste hoofdstuk wordt mitsdien uitgetrokken tot een bedrag van twee en twintig millioen vierhonderd dertig duizend negen honderd negen en vijftig gulden en zestien cent (*f* 22.430.959,16).

Waterstaat, Handel en Nijverheid, ten einde advies uit te brengen over de conclusiën van het Verslag der Commissie uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, omtrent het adres van den Nederlandschen aannemersbond (Gedrukte Stukken 1897—1898, 33, N°. 1). Dit advies is nog niet ingekomen.

Geval van zelfmoord in dienst. De ondergeteekende heeft de eer aan de leden die inlichtingen van hem wenschten te ontvangen omtrent het ter sprake gebrachte geval van zelfmoord, het navolgende mede te deelen.

De bedoelde onderofficier was sedert 1878 in militairen dienst en werd in 1882 sergeant.

Van 1888—1892 diende hij in dien graad als gedetacheerde bij het Nederlandsch-Indische leger.

In Indië liet zijn gedrag in het algemeen veel te wenschen over. Drie malen moest hij daar onder andere wegens dronkenschap worden gestraft, na te voren ook bij het leger hier te lande reeds twee malen voor misbruik van sterken drank te zijn gecorrigeerd. Ware hij bij het verlaten van het Nederlandsch-Indische leger tevens uit den militairen dienst getreden, dan zou hem, blijkens aanteekening op het stamboek, het certificaat van goed gedrag niet zijn onthouden, doch zou hij, wegens ongeschiktheid voor zijn graad, niet tot een reëngement in den graad van sergeant zijn toegelaten.

Na zijn terugkeer uit Indië weder ingedeeld bij zijn oorspronkelijk korps, werd hem in 1893 en in 1894 telkens vergund zich voor één jaar te reëngementen. Zijn gedrag liet in dien tijd wel te wenschen over, doch ernstige straffen behoefden hem niet te worden opgelegd, en wegens dronkenschap werd hij in dien tijd niet gestraft. Vermoedelijk met het oog op deze omstandigheden werd hij in 1895 toegelaten tot een reëngement voor 6 jaren.

Afgaande op het strafregister, zou men tot de gevolgtrekking komen, dat de bedoelde militair tot April van dat jaar geen misbruik maakte van sterken drank. Immers straffen deswege bevat dat register, na 1890, niet. Toch zou die gevolgtrekking onjuist zijn. Het was vrij algemeen bekend, dat die militair in de laatste jaren veel drank gebruikte op verschillende uren van den dag, zonder dat bij hem bepaalde dronkenschap viel te constateeren. Hij behoorde tot de categorie van personen, die zich het dagelijksch gebruik van veel sterken drank tot gewoonte hebben gemaakt, en hij vertoefde veel in kroegen en tapperijen, in gezelschap van personen met welke de onderofficieren in den regel geen verkeer hebben.

Bij de exercitie der recruten op 4 April jl., tusschen 9.15 en 10.30 v.m., is de meerbedoelde sergeant zoodanig onder den invloed van het gebruik van sterken drank in dienst gekomen, dat, zoowel zijn compagniescommandant als diens beide luitenanten, op het exercitieterrein — nadat zij hem hadden zien instrueren en hem hadden ondervraagd, — en bij den terugmarsch naar de kazerne zeer duidelijk konden waarnemen dat hij beschonken was. Van hunne bevinding hebben die officieren, elk afzonderlijk, reeds op 4 en 5 April, verslag uitgebracht.

De compagniescommandant straffe den sergeant wegens dronkenschap met acht dagen provoost. Voor het opleggen van provooststraffen moet evenwel door den commandeerenden officier autorisatie worden verleend. Deze laatste nu wilde de commandeerende officier niet geven, alvorens de zaak zelf te hebben onderzocht. De bedoelde onderofficier toch wilde niet erkennen beschonken te zijn geweest. De provooststraf werd dan ook nog niet ten uitvoer gelegd, doch den sergeant werd voorloopig arrest in het kwartier opgelegd.

Na het voorgevallene nauwgezet te hebben onderzocht, en daartoe o. a. den betrokken onderofficier persoonlijk te hebben ondervraagd en gehoord, — waarbij deze heeft erkend vóór de exercitie drank te hebben gedronken, doch heeft ontkend beschonken te zijn geweest — kwam de commandeerende officier, tevens regimentscommandant, tot de overtuiging dat, mede gelet op het minder gunstig verleden van den sergeant en op de omstandigheid dat deze hem als een stille dronkaard werd gesignaleerd, de straf van acht dagen provoost, welke de compagniescommandant wilde opleggen, niet doeltreffend en te licht moest worden geacht. De regimentscommandant was van oordeel, dat die onderofficier een zeer slecht voorbeeld was voor zijne minderen, een voorbeeld dat wellicht reeds oorzaak was geweest dat kort te voren bij dezelfde compagnie waartoe de sergeant behoorde, zich twee ernstige gevallen van dronkenschap met verzet en insubordinatie hadden voorgedaan.

Gebruik makende van de hem toekomende bevoegdheid, stond de regimentscommandant de gevraagde autorisatie om provooststraf op te leggen niet toe en straffe hij, den 9den April 1898, den deliquent met degradatie, met de volgende strafreden: „Ongeschikt en onwaardig langer een graad te bekleeden, zijnde hij ditmaal, niettegenstaande hij zich het gebruik maken van veel sterken drank tot eene gewoonte heeft gemaakt, bij eene voormiddagoefening der jonge miliciens zoodanig bedronken voor zijne klasse aangetroffen, dat hij ongeschikt was als onderwijzer op te treden.”

De aldus gestrafte heeft zich door een geweeschot van het leven beroofd, nadat hem even te voren deze straf was aangezegd. Hoewel die zelfmoord derhalve meer dan waarschijnlijk verband houdt met de straf, moet toch worden opgemerkt, dat de gestrafte zich, reeds voordat hij wist dat hij zou gedegradeerd worden, in het bezit moet hebben gesteld van een scherpe patroon, zoodat niet met zekerheid kan worden gezegd dat hij — gesteld hij ware met een andere straf gestraft — geen zelfmoord zou hebben gepleegd.

Artikelen.

ISTE AFDEELING.

Verhooving van traktementen. Art. 2. Het doet den ondergeteekende genoegen, dat, waar door sommige leden de wenschelijkheid van de door hem beoogde traktementsverhoovingen werd betwijfeld, dit toch niet ten aanzien van al die verhoovingen geschiedde, althans niet ten aanzien van die, welke werd uitgetrokken voor het verdienstelijk hoofd van de IIIde afdeeling van het Departement. Hiertegen toch schijnt bij het afdeelingsonderzoek alleen te zijn aangevoerd dat de verhooving niet noodzakelijk is.

De ondergeteekende meent, dat de leden die in deze opvatting deelden, daarin niet zullen volharden wanneer zij in aanmerking nemen dat de bedoelde hoofdamtenaar bereids den leeftijd van 62 jaar heeft en dus niet ver meer verwijderd is van den leeftijd, die hem aanspraak geeft op pensioen. Er bestaat derhalve wel degelijk noodzakelijkheid ten deze, opdat de hoofdamtenaar ten gevolge van de daarmee samenhangende bepalingen der Burgerlijke Pensioenwet, bij eene eventueele toekenning van pensioen niet minder erlange dan andere ambtenaren van denzelfden rang, die op grond van den bereikten ouderdom van 65 jaar pensioen verkrijgen.

Wat de noodzakelijkheid en de wenschelijkheid van de geraamde traktementsverhooving van een commies en zes adjunct-commiezen betreft, zij allereerst opgemerkt, dat hieromtrent bij het afdeelingsonderzoek eene vergissing is geschied. De raming geldt het jaar 1899 en niet het jaar 1898, zoodat eene in 1895 erlangde bezoldiging in het jaar, waarop de raming van de verhoovingen betrekking heeft, niet drie maar reeds vier jaar genoten zal zijn. En nu meent de ondergeteekende dat, in verband met den algemeenen maatregel van inwendig bestuur van 31 December 1874 (*Staatsblad* no. 231), waarbij voor de betrekking van commies een minimum van f 2000 en een maximum van f 2300 en voor de betrekking van adjunct-commiezen een minimum van f 1200 en een maximum van f 1900 vastgesteld werd, de traktementsverhoovingen niet geacht kunnen worden te snel plaats te vinden, bijaldien zij ten bedrage van f 100 (zooals in casu wordt voorgesteld) geschieden met zoodanige tusschenpoozen, dat een commies het maximum-traktement van zijn rang eerst na *twaalf* jaar (3 × 4 jaar) en een adjunct-commies het aan zijn rang verbonden traktements-maximum eerst na *acht en twintig* jaar (7 × 4 jaar) bereikt.

Wenschelijkheid en noodzakelijkheid mogen dus ook bij deze verhoovingen worden aangenomen. Maar om de Kamer daarvan nader te overtuigen, veroorlooft hij zich nog de volgende mededeelingen. De bedoelde commies is thans 57 jaar oud, bekleedt zijn tegenwoordigen rang — op minimum van traktement — sinds 21 Februari 1895 en zou dus, bijaldien volgende traktementsverhoovingen voor hem de thans uitgetrokkene evenaarden, den leeftijd van 65 jaar vóór zijn traktements-maximum bereiken, zoodat hij dan niet eens pensioen zou kunnen verkrijgen overeenstemmende met zijn traktement. Te zijnen opzichte bestaat dus eer eene te trage dan eene te snelle verhooving.

Hetzelfde geldt ten aanzien van de zes adjunct-commiezen. Drie van dezen,

thans resp. 58, 54 en 53 jaar oud, hebben eene bezoldiging van *f* 1600 en bekleeden hun tegenwoordigen rang: twee sinds 27 December 1881 en een sinds 22 April 1882; wanneer zij, evenals thans, in den vervolge eene traktementsvermeerdering van *f* 100 om de vier jaar ontvingen, zouden zij resp. 66, 62 en 61 jaar oud zijn, voordat zij het maximum van de aan hun rang verbonden bezoldiging bereikten en resp. 71, 67 en 66 voordat zij het daarvan afhankelijk pensioenbedrag zouden kunnen erlangen. Even slecht zou het gesteld zijn voor de drie andere, thans nog niet meer dan het minimum-traktement van hunnen rang (*f* 1200) genietende, adjunct-commiezen; deze zijn resp. 47, 45 en 44 jaar oud, bekleeden hunne tegenwoordige betrekking sinds 3 Juni 1895 en zouden, zelfs wanneer zij, evenals nu, in den vervolge eene traktementsvermeerdering van *f* 100 om de 3½ jaar ontvingen, resp. reeds 68, 66 en 65 jaar oud zijn, voordat zij het meerbedoelde maximum genieten konden, en resp. 73, 71 en 70 jaar tellen voordat zij in het genot van een daarmede overeenstemmend pensioen zouden kunnen treden. Op allen is dus het straks gezegde toepasselijk: de traktementsverhooving is eer te traag dan te snel.

Dat in de Memorie van Toelichting niets medegedeeld wordt omtrent uitbreiding van hunne werkzaamheden, bewijst niet, dat (zooals blijktens het Voorloopig Verslag ondersteld wordt) die uitbreiding niet bestaat. In de laatste jaren is meermalen in de begrotingsstukken gewag gemaakt van de vermeerdering van arbeid bij het Departement; en — moest daarin de overwegende reden gevonden worden tot traktementsverhooving, dan zou de begrooting van art. 2 nog *zeer veel moeten stijgen*.

Ten slotte wordt in het Voorloopig Verslag de vraag gedaan, waarom de bezoldiging van het in de Memorie van Toelichting vermelde viertal eerste-klerken tot een voor ieder hunner *f* 50 hooger bedrag is uitgetrokken. De hieromtrent gegeven toelichting, dat thans een hunner een bedrag van *f* 850 en de drie anderen ieder een bedrag van *f* 800 genieten, kwam aan de leden, die deze vraag stelden, onvoldoende voor. Ter verdere toelichting dan wil de ondergeteekende alsnog — onder opmerking dat *f* 800 is het minimum van bezoldiging aan de betrekking van eerste-klerk verbonden — mededeelen:

dat twee van de drie laatstbedoelde ambtenaren in den burgerlijken dienst zijn gekomen uit den militairen dienst en thans de een 13 en de andere 14 jaar hebben gediend als onderofficier en eerste-klerk, terwijl hun leeftijd is respectievelijk 35 en 32 jaar;

dat de derde van die drie klerken bijkans 24 jaar oud, na bij het gemeentebestuur van *Amsterdam* als klerk gediend te hebben, op 1 April 1897 bij het Departement van Oorlog werd aangesteld ten gevolge van een destijds ter vervulling van eene vacature gehouden vergelijkend examen en thans werkzaamheden verricht, welke het alleszins wettigen, dat hij niet langer op het minimum van de wedde der eerste-klerken staan blijft;

en dat de vierde van de voor traktementsverhooving uitgetrokken eerste-klerken — n.l. degene die thans *f* 850 traktement heeft — bijna 13 jaar, eerst als tweede- daarna als eerste-klerk bij het Departement dient en 33 jaar oud is.

IIde AFDEELING.

Verhooving en vermindering in verband met elkander. Art. 6 en 8. Bij de indiening van de ontwerp-begrooting was er op gerekend, dat aan het hoofd van de VIIIste afdeeling van het Departement een hoofdofficier der intendance was geplaatst. Deze is echter vervangen door een hoofdofficier van het personeel der kwartiermeesters in verband waarmede art. 6 moet worden verminderd met een bedrag van *f* 3300, en art. 8 met *f* 3100 moet worden verhoogd.

Zowel door de gestadige toeneming van het reservekader als door de omvangrijke werkzaamheden, verbonden aan de regeling van en het toezicht op het voorbereidend militair onderricht, heeft de werkkring van den hoofdofficier voor het reservekader eene zoodanige uitbreiding verkregen, dat deze en de hem toegevoegde officieren niet meer beschikbaar zijn voor de functiën, die hun als officieren voor speciale diensten bij de korpsen moeten worden opgedragen.

Mitsdien moet op art. 8, boven en behalve de voormelde som van *f* 3100,

ook uitgetrokken worden een bedrag van f 6700, om deze officieren bij den staf van hun wapen te kunnen voeren, en alzoo den staf van het wapen der infanterie te kunnen uitbreiden met 1 majoor, 1 kapitein en 1 eerste-luitenant.

Van een en ander is het gevolg, dat bij de Nota van Wijzigingen art. 6 met een bedrag van f 3300 verminderd, en art. 8 met eene som van f 9800 verhoogd is.

IIIde AFDEELING.

Bevordering van officieren. Aan hetgeen onder dit punt werd aangevoerd, zal ondergeteekende gaarne zijn volle aandacht schenken, zoodra er voor hem genoegzame zekerheid zal bestaan, dat het voorloopig ontwerp van eene herziening der wet op de bevordering, enz., der militaire officieren bij de landmacht, waaromtrent hij thans in overleg is met zijn ambtgenoot voor Marine, kan leiden tot een wetsvoorstel ter zake betrekkelijk.

Ondergeteekende deelt overigens in de hoop, dat dit wetsvoorstel zich niet lang meer zal doen wachten; en gaarne geeft hij dan ook de verzekering, dat hij ook de indiening van dit wetsontwerp, voor zooverre het van hem afhangt, zooveel mogelijk zal bespoedigen.

Hij teekent voorts hierbij aan, dat er thans evenmin als vroeger officieren, die nog krachtig en voor den dienst alleszins geschikt zijn, worden gepensionneerd en door anderen vervangen, wanneer dit niet door het belang van den dienst wordt gevorderd.

Huisvesting van officieren, mindere beambten en werklieden van de artillerie-inrichtingen. Art. 10. Slechts 59 van de 445 werklieden en leerlingen, die bij de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug werkzaam zijn, wonen thans te Amsterdam.

Aangezien dit aantal op 1 Januari j.l. 138 meer bedroeg is er in het woningvraagstuk der bedoelde personen belangrijke verbetering waar te nemen, en is de ondergeteekende dan ook versterkt in zijne meening, dat algeheele oplossing van deze aangelegenheid binnen niet te langen tijd zal worden verkregen.

Omtrent het burger-opzichtvoerende en administratief personeel der artillerie-inrichtingen, kan de ondergeteekende alleen mededeelen, dat van de 27 personen werkzaam bij de inrichtingen aan de Hembrug, 12 te Zaandam gevestigd zijn en dat door het meerendeel van hen, die niet aldaar wonen, o. a. als reden wordt opgegeven, dat de weinige beschikbare woningen in die gemeente niet genoeg ruimte bevatten en te duur zijn in vergelijking met gelijke ruimte te Amsterdam.

Het is te verwachten dat de betrokken bouwondernemers uit welbegrepen eigenbelang bij den bouw van nieuwe woningen met de aangevoerde bezwaren rekening zullen houden en het euvel bij de bestaande huizen, waar mogelijk, zullen wegnemen.

Het komt in het belang van het Rijk wenschelijk voor dat het personeel der artillerie-inrichtingen aan de Hembrug zich zooveel eenigszins mogelijk metterwoon in de gemeente Zaandam vestigt. Dit verplicht te stellen is niet mogelijk, omdat het den betrokken personen, wat ruimte, inrichting en huurprijs der woningen betreft, aan eventueele willekeur van eigenaren zou overleveren; aan den anderen kant bestaat echter grond tot twijfel of alle tot voormeld personeel behoorende personen tot de gewenschte vestiging medewerken. Daarom is door den ondergeteekende bepaald, dat, te rekenen van 1 Mei 1899, over het algemeen slechts aan die ambtenaren, van wie gebleken is dat zij zich niet te Zaandam kunnen vestigen, vergoeding voor vervoer van Amsterdam naar de Hembrug en terug zal worden verleend. In de mededeeling van dezen maatregel ligt de beantwoording opgesloten van de in deze alinea in de laatste plaats gedane vraag.

Trakementen voor kapiteins voor speciale diensten. Art. 10c. Het laat zich niet voorzien, dat in den loop van het dienstjaar 1899 uit den hierbedoelden post het trakement van een hoofdofficier voor speciale diensten zal te betalen zijn; zoodat op de gestelde vraag, althans voor zooveel de onderwerpelijke begrooting betreft bezwaarlijk een ander dan een ontkennend antwoord kan worden gegeven.

Vergoeding voor onderhoud van rijwielen. Art. 11. De ondergeteekende deelt

volkomen in de meening van de leden, die van een meer en algemeen gebruik van rijwielen een regelmatig en beter toezicht verwachten.

Dat daardoor vermindering van personeel, belast met toezicht, zal kunnen worden verkregen, kan hij echter niet verzekeren. Met het thans bij den staf der genie beschikbare personeel kon slechts moeilijk een geregeld toezicht worden uitgeoefend, zoodat veeleer uitbreiding dan inkrimping zou gewettigd zijn. Door den voorgestelden maatregel zal intusschen een doelmatiger verdeling van het beschikbaar personeel, en ook eenige besparing op de vergoedingen voor reiskosten kunnen worden verkregen.

IVde AFDEELING.

Reservekader. Aan de leden, die van oordeel zijn, dat het platteland niet van de instelling van het reservekader profiteeren kan en het daarom onbillijk achten haar langer te doen voortbestaan, zij opgemerkt, dat de gelegenheid tot toetreding bij genoemd kader evengoed openstaat voor de jongelieden van het platteland, als uit de groote gemeenten. Ieder, die bij lichamelijke geschiktheid voor den krijgsdienst bij de militie, voldoet aan de gestelde eischen van intellectueele ontwikkeling en militaire geoefendheid, en tevens kan overleggen de stukken, welke ook van den gewonen vrijwilliger worden gevorderd, wordt, zoo zijn leeftijd binnen de bepaalde grenzen valt en zoolang het reservekader nog niet vollallig is, desgewenscht voor het reservekader aangenomen, ongeacht de gemeente zijner inwoning. Wel zal het aan den inwoner eener grootere gemeente veelal gemakkelijker vallen, zich een bepaalden graad van intellectueele ontwikkeling — niet dien van militaire geoefendheid — eigen te maken, dan aan den bewoner van het platteland, doch daarvan zal voor dezen laatste het wegvallen der gelegenheid om tot het reservekader toe te treden, wel niet het eenige en zeker ook niet het meest ernstige gevolg zijn.

En waar nu eenmaal aan jongelieden, die in betrekkelijk korten tijd tot reserve-aanvoerders moeten worden opgeleid, hoogere eischen van aanleg en geschiktheid moeten worden gesteld, en het bewijs van voldoening aan die eischen, niet wel doelmatiger kan worden gezocht dan in het bezit eener zekere mate van intellectueele ontwikkeling, daar moet in het belang der vorming van een deugdelijk korps reserve-aanvoerders, intellectueele ontwikkeling als eisch voor toelating tot het reserve-kader gehandhaafd blijven, ook al zou, als gevolg daarvan, naar verhouding de plattelandsbevolking, minder sterk in dat kader vertegenwoordigd zijn, dan de bevolking der grootere gemeenten. Zeker mag dit laatste geene aanleiding zijn tot opheffing van het reservekader, dat niet werd ingesteld ten dienste der belangen van een bepaald gedeelte der bevolking, doch wel ter voorziening in de bestaande groote behoeften aan reserve-aanvoerders.

Handhaving van de instelling van dat kader kan mitsdien naar de meening van ondergeteekende nimmer eene onbillijkheid, wel een algemeen belang zijn.

Buitendien wordt wel beweerd, doch is daarom nog niet bewezen, dat het platteland van die instelling niet kan profiteeren. Zulk bewijs ware dan ook moeilijk te leveren. Men bedenke slechts, dat tot het reservekader voornamelijk toetreden studenten aan de Hoogeschoolen, leerlingen van inrichtingen van middelbaar onderwijs, jongelieden die worden opgeleid voor handel of nijverheid, voor eenig vak van kunst- of wetenschap of voor technicus, onderwijzers en aanstaande onderwijzers enz, en dat velen van deze jongelieden ouders of *voogd hebben die ten platten lande gevestigd zijn.*

Aan de leden, die hadden vernomen, dat de reservisten in den effectieven dienst, zoowel als bij de groote manoeuvres, hebben getoond geen voldoende oefening te bezitten, om op bekwame wijze hunne ondergeschikten aan te voeren, wenscht de ondergeteekende te doen opmerken, dat, indien de gehoorde bewering omtrent de onvoldoende geoefendheid van de kader-reservisten bewaarheid kon worden, de schuld daarvan zou rusten op de korpscommandanten, die hen in een graad aanstelden of tot bevordering voordroegen. Reeds daarom acht de ondergeteekende onaannemelijk het geuite beweren dat de reservisten onvoldoende geoefendheid bleken te bezitten. Het kan zijn dat er een of enkele reservisten waren, die naar het oordeel van dezen of genen, in een of ander opzicht zijn te kort geschoten, maar daarom mag niet de staf worden gebroken over de reservisten.

Bij de beoordeeling van de bruikbaarheid van den reservist hangt veel af van het standpunt, waarop de beoordeelaar zich plaatst. Waar de een zich met redelijke eischen vergenoegt, vordert de ander het hoogste. Het kan zijn, dat een uitgesproken oordeel over de onvoldoende bruikbaarheid van dezen of genen reservist werkelijk op goede gronden berustte, doch dat geval zal zich ook kunnen voordoen ten aanzien zoowel van het militiekader als van het vrijwillig dienend kader, zonder dat daarom heel dat kader laag behoefte te worden geschat. Den ondergeteekende zijn tot nog toe geen op goede gronden steunende ongunstige oordeelvellingen over de kaderreservisten ter oore gekomen. Voor het oogenblik staan hem in dit opzicht geen andere gegevens ten dienste dan hoogst gunstige rapporten van den hoofdofficier voor het reservekader. Bij het laatste rapport van dien hoofdofficier was een verslag gevoegd van den voorzitter van één der examencommissiën, waarvan de inhoud zoo merkwaardig in strijd is met hetgeen de Kamerleden, die hier aan het woord waren, hebben vernomen, dat de ondergeteekende niet gearzeld heeft om rapport en verslag als bijlage aan deze Memorie van Antwoord toe te voegen.

Overigens moge de aandacht van deze leden gevestigd worden op den gang der bevordering van het reservekader, die uit de hieronder volgende cijfers spreekt en tot bewijs kan strekken van het gunstige oordeel der korpscommandanten, omtrent de geschiktheid van dat kader voor de aanvoering.

In het ernstige bezwaar dier leden, dat het reservekader bij den tegenwoordigen belangrijken toeloop, langzamerhand een groot, maar dan tevens een zwak element in ons leger zal gaan vormen, wordt dan ook door ondergeteekende geenszins gedeeld.

Ook kan niet worden ingestemd met het oordeel van enkele leden, als zouden na de wet van 2 Juli 1898 (*Staatsblad* n°. 170) geen redenen meer bestaan om de instelling van het reservekader te bestendigen. Immers wel zullen ten gevolge van de afschaffing der bevoegdheid tot dienstvervangning in het leger elementen voor een goed reservekader aanwezig zijn, maar om deze tot zoodanigen graad van militaire geschiktheid op te leiden, dat zij zouden kunnen voorzien in de behoefte ook aan reserve-aanvoerders van hooger en graad, zouden zij langer onder de wapenen moeten worden gehouden dan de tot kadervorming niet geschikte elementen, een maatregel, die uit verschillende oogpunten geene aanbeveling verdient en waarvan de noodzakelijkheid juist door de instelling van het reservekader wordt voorkomen. Want al overtreft de duur van den eerste-oefeningstijd van dat kader niet dien van de militie, geenszins mag worden voorbij gezien dat de diensttijd van het reservekader indirect aanzienlijk wordt verlengd door de verplichting — bij het sluiten der vrijwillige verbintenis aanvaard — om, tot de kennis voor den sergeantsgraad is verworven, deel te nemen aan de militaire cursussen, die gedurende 6 maanden per jaar en 3 uren per week worden gehouden en waarbij ieder in zijn graad theoretisch en zooveel mogelijk ook practisch voor den naasthooger en graad wordt bekwaamd. Wordt nu in het oog gehouden, dat de kaderreservist den eerste-oefeningstijd in den regel vervult in de zomertijdperken, d.w.z. in de tijdperken, waarin practisch het meeste te leeren valt, van 3 achtereenvolgende jaren, en dat hij als gevolg der vooromschreven verplichting, gedurende den onmiddellijk aan die jaren voorafgaanden en de twee daartusschen gelegen winters deelneemt aan een militaire cursus, dan volgt daaruit niet alleen, dat ten bate der militaire opleiding van den kaderreservist belangrijk hogere eischen zijn gesteld dan aan den bij de militie ingelijfde, maar bovendien, dat ook het opleidingsstelsel, hetwelk aan de vorming van den kaderreservist ten grondslag ligt, op zich zelve reeds hogere uitkomsten in uitzicht stelt.

Zal dan ook de militie, zooals zij in het vervolg zal zijn samengesteld, een ruim aantal korporaals en ook een zeker aantal sergeanten kunnen leveren, de instelling van het reservekader blijft onmisbaar, en tot aanvulling van de zoeven bedoelde en tot vorming van hogere reserve-aanvoerders in graad en in rang.

En al kan niet worden ontkend, dat de vorming op deze wijze van een bruikbaar en voltallig korps reserve-aanvoerders uitgaven vordert, die uitgaven zouden bij geen ander systeem, dat tot even deugdelijke uitkomsten leidt, lager zijn.

De vraag: „of het in het leger geen ontevredenheid wekt, dat, waar men bij het reservekader, binnen korten tijd en op gemakkelijke wijze tot onder-officier opklimt, deze graad voor iemand, die zijn dienstplicht in het leger vervult op lange na niet zoo spoedig en zoo gemakkelijk is te bereiken”, is naar ondergeteekende meent, in het bovenstaande reeds ten deele beantwoord. Dat tegenover meerderen arbeid ten dienste der opleiding ook spoediger bevordering staat, ligt toch voor de hand en kan nimmer aanleiding zijn tot gegronde klacht. Voorts sluiten de examenprogramma's de mogelijkheid uit, dat de kaderreservist eenigen graad op gemakkelijker wijze zou verwerven, dan de bij de militie ingelijfde.

Den leden, die daaromtrent inlichting wenschten, wordt medegedeeld, dat een kaderreservist in aanmerking komt voor bevordering tot hooger grad als hij:

a. dat wegens gedrag, ijver en militaire geschiktheid verdient:

b. bovendien in het bezit is van het theoretische en praktische getuigschrift van geschiktheid voor dien graad.

Na voldoening aan deze eischen, die naar de meening van ondergeteekende alle bevordering van niet- of minder geschikten uitsluit, waren op 1 November jl. bevorderd:

55	tot den graad van vaandrig,
184	„ „ „ „ reserve-sergeant,
265	„ „ „ „ reserve-korporaal,

terwijl bovendien op dien datum reeds een 9-tal uit de sterkte van het reservekader was afgevoerd, als zijnde benoemd tot den rang van reserve-tweede-luitenant.

Ter toelichting moge hier nog worden opgemerkt, dat vermits de eerste kaderreservisten onder de wapenen kwamen in het zomertijdperk van 1895 en blijkens het vorenstaande de opleiding van het reservekader feitelijk eene driejarige is, eerst thans met voldoende gegevens de uitkomsten dier opleiding kan worden beoordeeld.

Dat oordeel geeft, naar ondergeteekende meent, alle reden tot tevredenheid.

In de meening van eenige leden, als zouden de personen, die dit jaar aan de loting moeten deelnemen, geen tijd hebben gehad zich bij het reservekader te verbinden, kan ondergeteekende niet deelen. Juist in het belang dier jongelieden werd reeds maanden geleden een tweede toelatingsexamen tot genoemd kader, tegen 22 November jl. uitgeschreven, en niet alleen in de *Staatscourant* (3 September jl. N°. 206) maar bovendien, onder mededeeling van den hoofdinhoud van het Koninklijk besluit van 15 Juli 1891 N°. 39, in een veertigtal dagbladen aangekondigd, terwijl voorts ieder, die zich, zelfs nog in het laatst van October heeft aangemeld om deel te nemen aan het voorbereidend militair onderricht, daarbij is toegelaten en daardoor in de gelegenheid gesteld om het voor de bedoelde verbintenis gevorderde militaire getuigschrift te verwerven, vóór of op 31 December e. k., dat wil zeggen nog tijdig, om als militieplichtige der lichting 1899 tot het reservekader te kunnen toetreden, onder het genot der gunstige bepaling, in het hooger aangehaalde Koninklijk besluit vervat.

Tegen het verleen van verdere faciliteiten bestaan dan ook bij ondergeteekende bedenkingen.

Soldijverhooging. Het was den ondergeteekende aangenaam, te ontwaren, dat vele leden het voorstel tot verhooging der soldij van de miliciens der onbereden korpsen en wapens, die langer dan acht maanden onder de wapenen zullen zijn, en in verband daarmee ook voor de vrijwilligers bij de infanterie, alleszins gerechtvaardigd achten.

Tegenover de bewering, dat de hier voorgestelde verhooging, die inderdaad in eenig verband staat met de wet tot invoering van den persoonlijken dienstplicht, aan de schatkist op een belangrijk bedrag zal komen te staan, valt op te merken dat de voorgestelde verhooging gepaard gaat met eene lagere raming der soldijen, toe te kennen aan de miliciens der bereden korpsen en der compagnieën hospitaalsoldaten.

Waar de ondergeteekende ten vorigen jare in zijn Memorie van Antwoord

er aan herinnerde, dat zijn ambtsvoorganger, sprekende over de toepassing hier te lande van het in België vigeerend stelsel van schadeloosstelling voor den werkelijken dienst van ingelijfd en bij de militie, moest gewagen van eene jaarlijksche uitgaaf van anderhalf millioen gulden (zie *Gedrukte Stukken* 1897—1898, 2, N°. 19, bladz. 6), gaf hij tevens als zijn gevoelen te kennen, dat het gold eene gewichtige aangelegenheid, welke bij het ontwerpen van eene nieuwe wettelijke regeling van den dienstplicht gezette overweging zou verdienen. Op dit standpunt kon het bij den ondergeteekende niet opkomen thans op zoodanigen maatregel vooruit te loopen. Het is dan ook verkeerd een begin van toepassing van het in België gevolgde stelsel te willen zien in de soldijverhooging van welke hier sprake is. Trouwens het bedrag der verhooging, hoezeer door den ondergeteekende voldoende geoordeeld, is te luttel om daaraan een zoo wijd strekkend denkbeeld als dat van het Belgische stelsel ten grondslag te kunnen leggen.

De meening van sommige leden, dat niet altijd de soldij geheel aan de militairen wordt uitbetaald, is juist.

Krachtens het bepaalde bij de art. 75 en 76 van het Reglement van Administratie bij de Landmacht is de soldij van militairen, ten bate van hunne rekening wegens kleeding en uitrusting, in sommige gevallen aan korting onderhevig.

Die korting wordt niet willekeurig geheven maar naar een vasten maatstaf. Ze bedraagt voor een onderofficier, wiens rekening een saldo schuld aanwijst, van 10 tot 25 cent per dag, naarmate van den graad dien hij bekleedt of naar ouderdom in aanstelling.

Voor een korporaal en soldaat, wiens schuld meer bedraagt dan de waarde van zijne kleeding, respectievelijk 6 en 3 cent per dag.

Voorts kunnen militairen, krachtens art. 81 van genoemd reglement, wegens verwaarloozing, vervreemding, zoek- of onbruikbaar maken van kleeding, Rijks- of particuliere eigendommen, alsmede wegens dronkenschap, aan eene korting worden onderworpen ten bedrage van de helft van hunne soldij.

Onbillijke toestand. Door den voorgestelden maatregel om bij elke compagnie van de regimenten infanterie aan een tweetal korporaals, die aan de eischen van bekwaamheid voor de graden van sergeant en fourier hebben voldaan, den titulair graad van sergeant te verleenen en aan dezen daarbij eene soldij toe te kennen, die per dag 10 cent meer bedraagt dan de tot dusver door hen genoten korporaalsoldij, zal, naar de ondergeteekende vertrouwt, eene zeer werkelijke verbetering in den bestaanden toestand worden verkregen. Niet minder dan 360 der bedoelde korporaals zullen daardoor, in afwachting dat zij voor bevordering tot sergeant in aanmerking komen, in eene voor hen betere positie kunnen komen. Dat is verreweg het grootste gedeelte van hen, die aan de hiervoren bedoelde eischen van bekwaamheid hebben voldaan. En waar tot dusver alleen voor hen, die zich eene geldelijke opoffering kunnen getroosten, eene benoeming tot sergeant-titulair mogelijk was, omdat zoodanige benoeming gepaard gaat met eene belangrijke *vermindering* hunner inkomsten (zij genieten als sergeant-titulair de soldij voor den gewonen vrijwilliger vastgesteld) en bovendien met eene vermeerdering hunner uitgaven, daar zal bij den nu voorgestelden maatregel dit bezwaar grootendeels vervallen.

In de vrees van sommige leden, dat de maatregel het gebrek aan korporaals zou doen stijgen, wordt door den ondergeteekende niet gedeeld, althans niet, voor zoover bedoeld werd een *voortdurend* stijgen. Integendeel is hij, met den betrokken inspecteur, van oordeel, dat de maatregel ten goede zal komen aan de vrijwillige werving bij het wapen der infanterie in het algemeen, omdat de grootere gemakkelijkerheid om — zonder geldelijk offer — den titulair graad van onderofficier te verwerven, velen zal aansporen in dienst te treden met het doel zich zoo spoedig mogelijk voor korporaal te bekwaamen en, eenmaal korporaal zijnde, als zoodanig den dienst niet te verlaten, maar naar den graad van onderofficier te dingen.

Maar ware het zeker, dat de maatregel aanvankelijk leiden zal tot vermindering van het getal korporaals, dan nog zou ondergeteekende meenen, dat daarmede geene rekening mag worden gehouden bij de met zooveel grond te koesteren verwachting, dat de maatregel, wordt hij eerlijk toegepast, voor de toekomst grooteren toeloop ten gevolge zal hebben.

Toelage voor het muziekkorps bij het instructie-bataljon. Art. 13. Het in stand houden van het muziekkorps bij het instructie-bataljon is voor die inrichting eene aangelegenheid van veel gewicht, omdat daarmede de werving in hooge mate bevorderd wordt.

Uit dien hoofde is de ondergeteekende — in strijd met het gevoelen van sommige leden —, van meening, dat met het toekennen van eene toelage aan dat muziekkorps, waardoor het voortbestaan daarvan wordt verzekerd, wel degelijk onze weerbaarheid wordt verhoogd.

Met voldoening vernam de ondergeteekende dan ook, dat andere leden den voorgestelden maatregel goedkeurden.

Nadere opgaven en inlichtingen verzocht. De gevraagde opgaven van de gemiddelde sterkte aan miliciens in 1898 bij het regiment grenadiers en jagers en bij de acht overige regimenten infanterie onder de wapenen in de tijdvakken, genoemd op bladz. 50 en 54 van den uitgewerkten en toelichtenden staat, zijn vervat in de bijlagen C en D dezer Memorie van Antwoord.

Tot gemakkelijke vergelijking van den toestand in 1898 met dien in 1899 is daarbij tevens opgegeven de sterkte, waarvoor op de Staatsbegroting voor 1898 geld werd uitgetrokken.

Het belangrijk verschil tusschen de ramingen voor de maanden November en December 1898 met de werkelijke sterkte aan miliciens onder de wapenen, ontstaat door de verkorting van den eerste-oefeningstijd tot op 8 maanden en de vermindering der sterkte van het na volbrachten eerste-oefeningstijd onder de wapenen te houden blijvend gedeelte zooals dit thans is geregeld.

De vermindering bedoeld sub 2°. op bladz. 11 der Memorie van Toelichting betreft het blijvend gedeelte, dat daartoe door loting wordt aangewezen. De vermindering van \pm 350 man bij de infanterie bedoeld sub 3°. aldaar, zal nog gaan boven die van 800 man, sub 2°. genoemd.

Uit de verminderingen op dit en eenige andere artikelen, nader bij de nevensgaande Nota van Wijziging voorgedragen, blijkt voorts, dat de vermindering der sterkte van het blijvend gedeelte nog aanmerkelijk grooter is dan de hiervoren besprokene.

De aanwijzing der miliciens voor het blijvend gedeelte geschiedt voor hen, bedoeld bij artikel 124 der Militiewet, naar de volgorde der bij de loting voor dit gedeelte getrokken nummers, te beginnen met het laagste nummer. Volgens de voor de lichting van 1898 getroffen regeling worden de miliciens hiertoe aangewezen in twee ploegen. Zij, die bij eene geringe benoedigde sterkte niet tot een van die beide ploegen behooren, blijven van den dienst van het blijvend gedeelte geheel vrijgesteld.

Sedert 1896 zijn in het belang van de te houden oefeningen bij het wapen der infanterie, vooral wegens het steeds afnemend aantal vrijwilligers, bij de meeste bataljons twee lichtingen voor herhalingsoefeningen onder de wapenen geroepen voor een 25 tal dagen. De raming voor 1899 houdt daarmede verband en beoogt dus geen andere regeling dan die van voorgaande jaren.

Na echter het blijvend gedeelte bij de infanterie niet meer tot 15 Augustus, doch slechts tot 30 Juni onder de wapenen zal worden gehouden, is het noodig gebleken, het aantal dagen voor herhalingsoefeningen op 35 te brengen.

De mededeeling, dat bij de laatstgehouden manoeuvres personen, die reeds eenmaal voor herhalingsoefeningen waren opgeroepen, opnieuw onder de wapenen hebben moeten komen, berust op misverstand en vindt haren grond vermoedelijk in de omstandigheid, dat wijziging is gebracht in de aanvankelijk vastgestelde datums van opkomst onder de wapenen, waardoor voor de daarbij betrokken verlofgangers eene nieuwe oproeping noodig werd.

Bij de opkomst onder de wapenen voor herhalingsoefeningen geldt als regel, dat verlofgangers, die zich buitenlands ophouden, ook al bekleeden zij eene betrekking in den vreemde, van die oefeningen niet worden vrijgesteld.

Vermindering van de artikelen 13, 14, 15, 51, 53 en 55 en verhooging van de artikelen 63 en 64. In aansluiting aan hetgeen hierboven bij de versêrkte „nadere opgaven en inlichtingen” is medegedeeld, doet de ondergeteekende kennen, dat het in zijn voornemen ligt, om:

1°. van het blijvend gedeelte van de lichting 1898 bij de infanterie en bij de vesting-artillerie respectievelijk 1266 en 261 miliciens van die lichting minder onder de wapenen te houden dan waarop bij de samenstelling van de

begrooting was gerekend, terwijl tevens de datum, waarop bij de infanterie het blijvend gedeelte van genoemde lichte met groot verlof zou worden gezonden, is vervroegd van 15 Augustus tot 30 Juni;

2°, den duur der herhalingsoefeningen, in verband met de vervroeging van den datum waarop het blijvend gedeelte der lichte 1898 met groot verlof zal worden gezonden, bij de infanterie te verlengen van 27 tot 35 dagen en voorts, in verband met het in den laatsten tijd steeds toenemend incompleet aan vrijwilligers, eene lichte miliciens van het wapen der cavalerie, ter sterkte van 320 man, gedurende 30 dagen in werkelijken dienst te roepen.

Wegens te verleen uitstel van eerste oefening, en wegens meer dan in vorige jaren te verleen ontheffingen van den werkelijken dienst, kan wijders het aantal op de begrooting uitgetrokken miliciens der lichte 1899 bij de infanterie tot eerste-dienst van 1 Maart tot 31 October onder de wapenen te houden, met 150 worden verminderd.

In verband met het vorenstaande wordt art. 13 bij de Nota van Wijzigingen verminderd met een bedrag van f 34.900, waarbij rekening is gehouden met de meerdere uitgaven wegens den grooten omvang welke het voorbereidend militair onderricht al dadelijk heeft aangenomen. De met het artikel „soldij” verband houdende artikelen 14, 15, 51, 53 en 55 zijn, om de boven aangegeven redenen, mede verminderd, respectievelijk met f 33.500, f 9800, f 3100, f 12.800 en f 73.200, terwijl, als gevolg van de uitbreiding van het voorbereidend militair onderricht, de artikelen 63 en 64 respectievelijk met f 8000 en f 9000 zijn verhoogd.

Een en ander is mede bij de hiernevens gevoegde Nota van Wijzigingen opgegeven.

Na te laten schuld. Art 14, e. Ter beantwoording van de hier gestelde vragen wordt medegegeeld:

ad 1um. Het totaal-bedrag dat van de soldij van de in Mei a.s. te pasporteren lichte is ingehouden, gedurende hun geheelen dienstduur, belooft f 84.590

ad 2um. Van voormeld bedrag is ingehouden;

a. gedurende hun eerste-oefeningstijd - 61.360

b. gedurende den tijd dat zij behoorden tot het blijvend gedeelte - 13.950

c. gedurende den tijd dat zij voor herhalingsoefeningen onder de wapenen waren - 9.280

ad 3um. In 1898 zijn 8643 miliciens gepasporteerd; van 512 hunner wees de rekening een saldo tegoed aan;

ad 4um. Het totaal bedrag van het *ad 3um* bedoelde tegoed beliep f 4320; op de soldij van laatstbedoelde miliciens is ingehouden eene som van f 3330.

Vermindering van het artikel. Met betrekking tot de vermindering van dit artikel, met eene som van f 33.500, zie het gestelde hiervoren, bij artikel 13.

Verstreken van lakens. Art. 15. Hetgeen door sommige leden is vernomen betreffende het om de vier weken verwisselen van de bedlakens, is, voor zooveel de ongehuwde militairen betreft, juist.

Bij den vorigen Minister van Oorlog heeft het reeds een punt van overweging uitgemaakt daarin verbetering te brengen, door de bedlakens om de veertien dagen te doen verwisselen, hetgeen echter, met het oog op de belangrijke geldelijke uitgaven, aan eenen zoodanigen maatregel verbonden, niet tot uitvoering is gekomen.

Ook naar de meening van den ondergeteekende verdient het aanbeveling eerstgenoemden termijn te verkorten.

Hij heeft daarin dan ook, eenigen tijd geleden aanleiding gevonden, tot het doen instellen van een nader onderzoek nopens de wijze, waarop aan deze aangelegenheid eene bevredigende oplossing ware te geven.

In verband met den uitslag van bedoeld onderzoek, bestaat het voornemen, de bedoelde verwisseling in het vervolg, om de drie weken te doen geschieden.

Kleding. Volgens de ter zake bestaande bepalingen kan aan eenen milicien, bij zijn indiensttreden, behalve het stel nieuwe of gedragen lakensche kleding, dat hem moet worden verstrekt, voor zoover de aanwezige voorraad dit toelaat, een gedragen lakensch kledingstuk, van elke tot zijn uitrusting behorende soort, worden uitgereikt, om te worden gedragen bij exercitiën, corveeën, enz.

Ook omdat de voorraad van laatstbedoelde kleedingstukken beperkt is, wordt niettemin een veelvuldig gebruik van werkkieken en werkbreeken, uit een oogpunt van besparing, zeer wenschelijk geacht.

De ondergeteekende geeft gaarne de verzekering, dat gedragen lakensche kleedingstukken niet opnieuw mogen worden verstrekt, dan nadat zij in daartoe geschikte inrichtingen zijn uitgestoomd.

Vermindering van het artikel. Ten aanzien van de vermindering, welke dit artikel, tot een bedrag van f 9800, ondergaat, wordt verwezen naar hetgeen in deze Memorie is medegedeeld bij art. 13.

Afneming van het aantal vrijwilligers. Art. 16. Dat de ondergeteekende geen grond had om te verwachten, dat, tengevolge van de afschaffing der bevoegdheid tot plaatsvervangng, het aantal vrijwilligers, die zich ter dienstneming aanmelden, zou afnemen, blijkt wel hieruit, dat hij, in tegenstelling met hetgeen te dier zake in het Voorloopig Verslag wordt opgemerkt, het aantal dier vrijwilligers voor elk der korpsen van het leger raamde op hetzelfde cijfer, dat ten vorigen jare daarvoor werd aangegeven. Eene vergelijking van verschillende cijfers toont dit genoegzaam aan. Het totaal cijfer was zoowel voor de nu ingediende begrooting als voor die van 1898: 1021.

Dat daarvoor ten vorigen jare „1244” gesteld werd, was eene schrijffout.

Overigens is het niet te ontkennen, dat, voor zooveel op dit oogenblik is na te gaan, in het aantal van hen, die zich als vrijwilliger aanmelden, nog steeds teruggang is waar te nemen.

En wat het aantal plaatsvervangers betreft, die met eene vrijwillige verbintenis bij de staande armee overgingen, ook dat aantal nam in de laatste jaren steeds af, en is inderdaad niet groot te noemen, terwijl nog een belangrijk deel van die plaatsvervangers, na zich voor den dienst hier te lande te hebben verbonden, bij de koloniale troepen overging.

De ondervinding zal moeten leeren, of de vroeger ter sprake gebrachte soldijverhooging werkelijk, zooals verwacht wordt, van gunstigen invloed zal zijn op den toeloop van vrijwilligers bij het wapen der infanterie, en ook, of de afschaffing der bevoegdheid tot dienstvervangng ten gevolge zal hebben vermeerdering van het getal miliciens-sergeanten en miliciens-korporaals.

Raming van de prijzen der fourage-artikelen. Art. 17. Dit artikel is hooger geraamd dan ten vorigen jare in verband met de, bij de gehouden aanbestedingen voor de levering van haver, voor het tijdvak van 1 Mei—31 October 1898, gebleken stijging van de haverprijzen.

Bij de behandeling van dit onderwerp is het den ondergeteekende intusschen aangenaam te kunnen mededeelen, dat de uitslag van de laatstelijk gehouden aanbestedingen voor de levering van fourage van dien aard is geweest, dat de som, daarvoor op dit artikel aangevraagd, niet onbelangrijk kon worden verminderd.

De prijzen, op bladz. 118 en 120 van den toelichtenden staat geraamd op respectievelijk 74, 64, 65 en 59 cent, kunnen thans gesteld worden op respectievelijk 67, 57, 60 en 55 cent.

In verband daarmede ware het artikel te verminderen met het bedrag, minder noodig voor:

1.040.615 rations — 1825 (Staf der genie) =	
1.038.790 rations ad 7 cent per ration = f 72.715,30
841.325 " " 5 " " " = 42.066,25
51.465 " " 4 " " " = 2.058,60
	f 116.840,15

Vermits de gehouden aanbestedingen slechts loopen over de eerste 10 maanden van 1899 en de kans bestaat, dat de prijzen van de fourage in het volgende leveringsjaar hooger zullen zijn, komt het den ondergeteekende wenschelijk voor, bedoelde vermindering slechts naar reden van een tijdvak van 10 maanden in rekening te brengen, en dus terug te brengen op $\frac{5}{6} \times f 116.840,15 = f 97.366,80$ of rond $f 97.400$.

Met laatstgemeld bedrag is de raming van het artikel, volgens nevensgaande Nota van Wijziging verlaagd.

Voorwaarden van aanbesteding. Uit den inhoud van het eerste gedeelte

van de mededeeling betreffende de voorwaarden van aanbesteding wordt afgeleid, dat de leden, welke die voorwaarden ter sprake brachten, daarbij de Algemeene Voorwaarden voor de aanbesteding en levering van levensmiddelen op het oog hadden.

Aangezien die Algemeene Voorwaarden, welke niet telken jare opnieuw worden vastgesteld en gelden voor alle garnizoensplaatsen, de regelen vaststellen omtrent de wijze van aanbesteding, alsmede betreffende de hoedanigheid van- en de eischen te stellen aan de te leveren artikelen, kan uit die voorwaarden bezwaarlijk blijken van de telkens van ieder artikel benooidigde hoeveelheden.

De vermoedelijk benooidigde hoeveelheden worden echter, vóór de aanbesteding, door de aanbesteders, zooveel mogelijk, ter kennis gebracht van de gegadigden.

Dat van sommige artikelen de te leveren hoeveelheid grooter is opgegeven dan vroeger, is den ondergeteekende tot dusver niet gebleken.

Intusschen zal aan de betrokken autoriteiten worden gelast, er op toe te zien, dat die hoeveelheden steeds zoo nauwkeurig mogelijk worden berekend.

In de meening van enkele leden, dat de laatstelijk vastgestelde Algemeene Voorwaarden voor de levering van fourage voor de troepen te paard, in enkele opzichten, overdreven en onpractisch zouden zijn, kan door den ondergeteekende niet worden gedeeld. Op grond van de ter zake van de levering van haverstroo in vorige jaren opgedane ondervinding is, bij de herziening van de leveringsvoorwaarden, in 1895 vastgesteld, ten aanzien van het haverstroo bepaald, dat de levering daarvan, gedurende het tijdvak van 1 Mei tot 30 September niet verplicht is.

In vorige jaren toch is gebleken, dat onderscheidene aannemers van stroo niet in staat waren gedurende het geheele leveringsjaar, ten opzichte van de levering van haverstroo, geheel aan hunne verplichtingen te voldoen; voorts dat de hoedanigheid van het haverstroo, in het gemelde tijdvak, veel te wenschen overliet, hetgeen gepaard ging met geldelijke verliezen voor de aannemers.

De ondergeteekende meent dan ook, dat de vorenomschreven maatregel ten goede moet komen niet alleen aan de te bedingen leveringsprijzen, doch tevens aan de paarden, ten behoeve waarvan de fourage wordt aangeschaft.

Verblijf in de kazernes. Art. 18. Het was den ondergeteekende aangenaam te vernemen, dat de verbeteringen en de meerdere geriefelijkheden, die in menige kazerne zijn aangebracht, worden op prijs gesteld.

Aan het zuiver houden van de kazernes en andere militaire gebouwen wordt voortdurend de grootste zorg besteed. Op dit oogenblik laat, blijkens speciaal te dezer zake verstrekte opgaven, slechts in één garnizoen de zuiverheid van enkele kamers in eene kazerne, en in een ander garnizoen de zuiverheid van enkele woningen voor gehuwden te wenschen over.

Schadeloosstelling van officieren. Art. 20. De hierbedoelde vergunning bestaat sinds het jaar 1892, en werd op advies van de inspecteurs der cavalerie en der artillerie in het leven geroepen om officieren der bereden wapens aan te moedigen deel te nemen aan ritten, waarbij door het Departement van Oorlog of door de Militaire Sportvereniging prijzen werden uitgelooft, ook dan als de wedstrijden niet in de onmiddellijke nabijheid van het garnizoen, waar de officieren verblijven, gehouden worden.

Vermits door zulke ritten de bedrevenheid in het terreinrijden wordt onderhouden en vermeerderd en het belang van het leger daarbij wel degelijk is betrokken, omdat op die wijze uitstekende terreinruiters in het officierskorps worden verkregen, is de bedoelde vergunning ook uitgebreid ten aanzien van de deelneming van officieren aan wedstrijden, welke door particuliere vereeniging worden uitgeschreven, doch onder voorwaarde o. a. dat aan de wedstrijden alleen wordt deelgenomen door heerrijders en niet door jockeys van beroep.

De ondergeteekende is van meening, dat de kosten, welke door den bevolen maatregel aan het Rijk worden opgelegd, alleszins gerechtvaardigd mogen heeten.

Verhooging in verband met eene vermindering van art. 35. Art. 20. Tot dusver werden de bedragen, voortvloeiende uit den verkoop van teruggevonden lood van verschoten kogels, alsmede de opbrengst van verkochte hulzen, door

de compagnie's- en eskadronscommandanten besteed tot kleine aanmoedigingsprijzen bij het schijfschieten.

Daar de hulzen der patronen van de nieuwe draagbare vuurwapenen voor het Rijk waarde hebben, doordat zij opnieuw kunnen dienen tot het vervaardigen van patronen, worden zij in de artillerie-magazijnen ingeleverd tegen eene kleine vergoeding, namelijk tegen één cent voor 10 hulzen van patronen tot geweren en karabijnen of voor 15 hulzen van patronen tot revolvers.

De Algemeene Rekenkamer heeft echter tegen het besteden van bedoelde bedragen tot voorschreven doel, buiten de begrooting om, bezwaar gemaakt en op het verrekenen daarvan ten laste van de begrooting aangedrongen.

Het komt ook den ondergeteekende regelmatigiger voor, dat de vermelde aanmoedigingsprijzen worden betaald ten laste van art. 20 der begrooting, uit welk artikel de overige schietprijzen worden bestreden.

Intusschen is hem gebleken, dat de kogelvangers door het uitgraven van de diep ingedrongen kogels zeer worden beschadigd, en dat het lood der verkochte kogels van de nieuwe vuurwapenen, ten gevolge van het geringe gewicht der kogels, zoo weinig waarde heeft, dat deze laatste niet opweegt tegen de kosten en tegen den arbeid, verbonden aan het uitgraven van de verschoten kogels en aan het weder in orde brengen van de kogelvangers.

De kogels zullen daarom na het schieten worden teruggezocht alleen voor zoover dit geschieden kan zonder de kogelvangers door uitgraving blijvend te beschadigen.

Overigens zal het teruggevonden lood, evenals de ledige hulzen, in de artillerie-magazijnen worden ingeleverd.

De vergoeding daarvoor wordt thans bestreden uit art. 35 der begrooting.

In het vervolg zullen de kogels en hulzen evenwel zonder geldelijke verrekening ingeleverd worden.

In verband met een en ander wordt voorgesteld art. 20 met *f* 5000 te verhoogen en art. 35 met een even groot bedrag te verminderen, terwijl art. 20 nog moet worden verhoogd met *f* 18.600 wegens meerdere uitgaven, als gevolg van den grooteren omvang van het voorbereidend militair onderricht (zie het hiervoren gestelde ad art. 13). Bij de Nota van Wijzigingen wordt derhalve art. 20 verhoogd met een bedrag van *f* 23.600.

Vorbereidend militair onderricht. Art. 20, b. Reeds vroeger heeft de ondergeteekende zich bereid verklaard om, voor zoover de belangen van den dienst dit zouden toelaten, de beoefening van de gymnastiek ook buiten het leger zooveel doenlijk te bevorderen. Daarbij heeft de ondergeteekende evenwel niet het oog gehad op het toekennen van subsidiën aan vereenigingen welke zich de beoefening en verbreiding van de gymnastiek ten doel stellen. Hoe lieflijk het streven dier vereenigingen ook moet geacht worden, en hoezeer ook het leger er belang bij heeft dat de bevolking meer gymnastisch worde ontwikkeld dan tot dusverre het geval is, meent de ondergeteekende evenwel dat het geldelijk steunen van die vereenigingen niet in de eerste plaats op den weg ligt van den Minister van Oorlog.

In verband daarmee heeft de ondergeteekende dan ook een verzoek om subsidie van het gymnastiekverbond niet ingewilligd, doch den inhoud van dat verzoek ter kennis gebracht van zijnen ambtgenoot voor Binnenlandsche Zaken.

Tegen overlegging, te zijner tijd, aan de Kamer, van de gegevens, welke voorkomen in het verslag van den Hoofdofficier voor het reservekader ten opzichte der plaatsen, waar de oefeningen worden gehouden, het aantal en den leeftijd der deelnemers en de sterkte van het voor de oefeningen gebezigde kader, te gelijk met eene opgave van het aantal personen dat eventueel op verschillende plaatsen moest worden afgewezen, bestaat geen bezwaar.

Intusschen kan nu reeds worden medegedeeld, dat volgens de door vermelden hoofdofficier ingediende begrootingen van onderwijskosten voor het voorbereidend militair onderricht, gedurende het oefeningstijdperk 1898/99, het aantal deelnemers aan dat onderricht ruim 10.000 bedroeg, waarvan 604 voor het reservekader. Geen enkel persoon moest worden afgewezen ingevolge § 8 van de aangehaalde ministerieele beschikking.

Rijwielen. Art. 20, i. Van de 12 voor het korps genietroepen noodig geachte rijwielen zijn er 6 bestemd voor de telegraafcompagnie en 2 voor elk der 3 veld-compagnieën.

Zowel bij den veld- als bij den vestingtelegraafdienst is het een volstrekt vereischte, dat het kader, belast met de leiding van het verkeer en de opsporing van mogelijke storingen, zich snel kunne verplaatsen. Ook voor het onderhoud van de permanente militaire telegraafverbindingen is het noodig dat van rijwielen kunne worden gebruik gemaakt, waardoor zeer veel tijd wordt gewonnen.

Bij de veld-compagnieën moeten de rijwielen dienen tot het overbrengen van orders, het vragen van inlichtingen, het doen van bestellingen van materialen, het doen van verkenningen van te vernielen terreinvoorwerpen, te overbruggen wateren, te versterken bruggen, enz.

In verband met een en ander is het noodig, het betrokken kader in het wielrijden te oefenen en lag het reeds in het voornemen van den ambtsvoorganger van den ondergeteekende, tot de aanschaffing van rijwielen voor de genietroepen over te gaan, zoodra de infanterie daarvan zou zijn voorzien.

Bij de regimenten infanterie zijn thans 173 rijwielen aanwezig.

Deze rijwielen zijn voor verreweg het grootste gedeelte geleverd door de Simplex-rijwielfabriek te Amsterdam, waarvan het fabricaat, na uitgebreide proefnemingen en vergelijking met andere in beproeving gegeven rijwielen, in verband met den prijs, als het meest voor militaire doeleinden geschikt werd geoordeeld.

Nadat eenmaal het door het leger meest gewenschte type van rijwiel was aangenomen en vastgesteld, is aan aanvragen van binnenlandsche fabrikanten om alsnog in de gelegenheid gesteld te worden de deugdelijkheid van hun fabrikaat te bewijzen geen gevolg gegeven kunnen worden.

Met het oog op de instructie, de behoefte aan verwisselstukken van hetzelfde model en dezelfde afmetingen en vooral van het doen van herstellingen aan de rijwielen door de mr. geweermakers bij de korpsen, is het niet mogelijk bij de infanterie-korpsen meer dan één type van rijwiel in gebruik te geven.

Ofschoon de levering van rijwielen voor het korps genietroepen ook wel aan andere binnenlandsche fabrikanten zou kunnen worden opgedragen, meent de ondergeteekende, dat het meer aanbeveling zal verdienen rijwielen van het voor de infanterie aangenomen model te doen leveren, omdat daardoor gebruik kan worden gemaakt van dezelfde verwisselstukken, terwijl eene deugdelijke beproeving van verschillende modellen, voor de kleine levering die thans wordt voorgesteld, tot vele bezwaren en waarschijnlijk ook tot prijsverhooging zou aanleiding geven.

Beperking van den wachtdienst. Aanschaffing van brandkasten. Art. 21. Met genoegen vernam de ondergeteekende, dat vele leden het op prijs stelden dat de wachtdienst aanzienlijk beperkt werd.

Sedert eenige weken is die beperking door den ondergeteekende voortgezet, terwijl een nader onderzoek aanhangig is om het aantal op wacht trekkende militairen nog meer te verminderen. In dat onderzoek zijn ook de in het Voorloopig Verslag genoemde posten begrepen.

Uit het bovenstaande zal voldoende kunnen blijken, dat de ondergeteekende op deze aangelegenheid zijne aandacht gevestigd houdt. Hij wenscht evenwel geen bevelen tot intrekking van posten of wachten te geven, dan nadat de gevolgen van die intrekking in allen deele zijn overwogen en niet nadeelig zijn gebleken.

Het stelde den ondergeteekende te leur, dat nog twijfel schijnt te bestaan aan het nut van den maatregel om voor bewaring van de korpskassen — waarin zich dikwijls zeer belangrijke bedragen bevinden — brandkasten aan te schaffen.

Het middel in het Voorloopig Verslag aangegeven om die aanschaffing te ontgaan, is intusschen niet voor verwezenlijking vatbaar. De korpskassen moeten te allen tijde en op elk gewild oogenblik bereikbaar zijn voor de raden van administratie. Bij deponering van den inhoud dier kassen bij de betaalmeesters of bij de agenten en correspondenten van de Nederlandsche Bank, zou dit niet het geval zijn.

Het ligt in de bedoeling om de noodige brandkasten te plaatsen in de bureelen van de kazernes en niet meer ten huize van den commandeerenden officier.

Dat die bureelen eene zoo veilige bewaarplaats zouden vormen dat aanschaffing van brandkasten daarvoor, naar andere leden meenden, niet noodig zou wezen, kan de ondergeteekende niet toegeven. Alleen wanneer voor zulk

een bureel een schildwacht werd geplaatst zou die veiligheid voldoende verzekerd kunnen worden geacht, doch daarmede zou het voornaamste doel — beperking van den wachtdienst — worden gemist.

Verzekering der korpskassen tegen inbraak en brandgevaar zou, zoo zulks al mogelijk ware — hetgeen de ondergeteekende betwijfelt — zooveel kosten veroorzaken, dat deze binnen korten tijd de thans voor de aanschaffing van brandkasten aangevraagde bedragen zouden overschrijden. De maatregel zou dus niet zijn in het belang van den Staat.

Oefeningen van troepen. Art. 22. Met leedwezen heeft de ondergeteekende ontwaard dat bij vele leden tegen de voorgestelde verhooging van het bedrag, dat in de laatste jaren voor oefening, kampeeren van troepen, enz., beschikbaar werd gesteld, ernstige bedenking bestaat, en dit te meer, omdat hij die verhooging slechts heeft aangevraagd in verband met de herhaaldelijk geuite, dringende voorstellen van de betrokken autoriteiten.

Hij is overtuigd, dat het noodzakelijk is aan die voorstellen gevolg te geven en ziet zich genoodzaakt de bedoelde verhooging niet alleen te handhaven, maar nog bovendien uit te breiden ten behoeve van noodig geoordeelde oefeningen in den vestingoorlog in de *Stelling van Amsterdam*. In verband daarmede wordt dan ook bij de nevensgaande Nota van Wijzigingen op art. 22 f12.000 meer uitgetrokken, dan daarvoor aanvankelijk was geraamd.

Wat de veldoefeningen op groote schaal betreft, is hij van plan deze eenigszins minder op den voorgrond te doen treden en daarentegen de bataljons- en regimentsoefeningen van het wapen der infanterie op ruimer schaal te doen plaats hebben.

Nopens de bezwaren, verbonden aan het onvoorbereid mobiliseeren van eene divisie heeft hij de eer te verwijzen naar de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende hoofdstuk VIII van de Staatsbegroting voor 1898.

Hij blijft van meening, dat tegen zoodanige mobilisatie voor alsnog onoverkomelijke bezwaren bestaan.

Aangaande de resultaten der laatstgehouden manoeuvres kan de ondergeteekende mededeelen, dat die oefeningen ongetwijfeld hebben gestrekt tot verhooging van de bruikbaarheid van aanvoerders en manschappen, en in menig opzicht veel nut hebben opgeleverd. Nochtans zouden die resultaten grooter zijn geweest, indien de beschikbare tijd voor regimentsoefeningen vóór den aanvang der manoeuvres ruimer was geweest.

De gezondheidstoestand der troepen was tijdens de oefeningen zeer goed; het goede weder en de goede geest der troepen zijn daarop ongetwijfeld van even grooten invloed geweest als hunne goede verpleging.

Met lof kan worden getuigd omtrent den ijver en het gedrag der troepen.

Aankoop van remonte-paarden. Art. 23. Naarmate het paardenras in het Rijk meer en meer verbetert, zal ook een grooter aantal voor den krijgsveld dienst geschikte paarden beschikbaar komen, en zal vermoedelijk gevolg kunnen worden gegeven aan den wensch om een grooter deel der remontepaarden hier te lande aan te koopen.

Vde AFDEELING.

Paardenartsen. De ondergeteekende heeft inderdaad nader overwogen, of verdere verbetering in de positie der paardenartsen bilijk en wenschelijk is. En aangezien hij, als gevolg daarvan, thans van meening is, dat er alleszins grond bestaat om tot zoodanige nadere verbetering van positie over te gaan, is het zijn voornemen, om, bij de aanstaande herziening der wet op de bevordering, enz., in dien zin belangrijke veranderingen voor te stellen met betrekking tot de bevordering der paardenartsen, gelijk die thans plaats vindt volgens de wet van 2 Augustus 1880 (*Staatsblad* N°. 145).

Er is echter voor hem geene aanleiding, om nu al dadelijk tot uitbreiding van het aantal paardenartsen der 1ste klasse over te gaan, in voege als bij het Verslag is aangegeven.

Keuring van lotelingen. De ondergeteekende zal in overweging nemen, in hoeverre het bezwaar dat lotelingen voor de keuring bij de aflevering zich somtijds in elkaars tegenwoordigheid hebben te ontkleeden, ware op te heffen.

Naar de ondergeteekende gelooft, staat de hier geuite klacht in verband met den inhoud van den aan de leden der Staten-Generaal gerichtten open brief van dr. HENRI W. A. H. NULJENS, te Westwoud, waarin deze zijne grieven blootlegt over het geneeskundig onderzoek en het baden van militairen, bepaaldelijk zooals een en ander geschiedt te Hoorn.

Daarom meent de ondergeteekende deze gelegenheid te moeten aangrijpen om aan de leden dezer Kamer mededeeling te doen van het schrijven ter zake van den chef van den geneeskundigen dienst te Hoorn.

Dit schrijven is den ondergeteekende geworden met een berichtschrift van den geneeskundigen dienst der landmacht, waarin deze militaire autoriteit — na te hebben vooropgesteld dat uit het schrijven van den chef van den militairen geneeskundigen dienst te Hoorn blijkt, dat het door den heer NULJENS ten opzichte van het garnizoen Hoorn medegedeelde, zoo al niet in sommige opzichten geheel onjuist, dan toch in hooge mate overdreven is voorgesteld — de zaak meer in het algemeen bespreekt.

Vermelde inspecteur zegt daarvan het navolgende:

„Tevens is door mij in de verschillende garnizoenen, om inlichtingen gevraagd omtrent de wijze, waarop het geneeskundig onderzoek der miliciens, na hunne aankomst bij het korps geschiedt en mede of met betrekking tot het geneeskundig onderzoek, bedoeld bij art. 167 van het Reglement op den Inwendigen Dienst der Infanterie, steeds de hand wordt gehouden aan het bepaalde bij de 2de alinea van genoemd artikel.

„Uit de ingekomen antwoorden is mij gebleken, dat in enkele garnizoenen de miliciens zich achter schermen ontkleeden en man voor man worden onderzocht, doch dat in de meeste plaatsen het ontkleeden groepsgewijze in elkaars tegenwoordigheid geschiedt; evenwel behoeft alléén de milicien wiens beurt het is om gekeurd te worden, geheel ontkleed te zijn, de overigen kunnen hemd of onderbroek aanhouden, totdat hun naam voor het geneeskundig onderzoek wordt opgeroepen.

„De reden, dat het keuren meer algemeen groepsgewijze geschiedt, is alleen te zoeken in de omstandigheid, dat voor een onderzoek, waarbij alle miliciens zich achter schermen zouden moeten ontkleeden, meestal de tijd ontbreekt. Immers het is voor een' geregelden gang van zaken bij het korps zeer gewenscht, dat de daarbij ingedeelden, uiterlijk den dag na aankomst bij het korps worden onderzocht, ten einde zoo spoedig mogelijk gekleed en geoefend te worden; en dit zoude in vele garnizoenen niet mogelijk zij, indien het onderzoek steeds geschiedde zooals de heer NULJENS dit wenscht.

„Daartoe zoude, zonder afbreuk te doen aan een geregelden gang van den gewonen geneeskundigen dienst in de garnizoenen, alleen dan algemeen kunnen worden overgegaan, indien aan de chefs van den geneeskundigen dienst de bevoegdheid werd toegekend, om dagelijks het aantal miliciens te bepalen, dat aan het geneeskundig onderzoek zoude kunnen worden onderworpen, ongeacht het aantal dat reeds bij het korps is aangekomen doch nog niet geneeskundig is onderzocht.

„Onder dit voorbehoud bestaat er geen bezwaar de door den heer NULJENS gewenschte wijze van keuring der miliciens bij aankomst bij het korps algemeen te doen volgen. De aanschaffing daartoe van het benodigd aantal schermen, hoewel zeker niet onbelangrijk, behoeft waarschijnlijk geen beletsel te zijn.

„Ten opzichte van het geneeskundig onderzoek, bedoeld bij art. 167 van het bovenaangehaald Reglement op den Inwendigen Dienst, door den heer NULJENS als zedeloze syphilis-keuring bestempeld, kan ik kort zijn.

„Uit alle garnizoenen deelde men mij mede, dat *altijd* het bepaalde bij de 2de alinea van genoemd artikel, luidende „De visitatie geschiedt man voor man en voor zooveel noodig in een afzonderlijk vertrek”, wordt opgevolgd.”

Aanvulling van de omschrijving van het artikel, Art. 27. De ervaring heeft geleerd, dat personen, die den liesbreuk behept zijn, indien deze door het dragen van een passenden breukband voortdurend goed kan worden ingehouden, in staat zijn door handenarbeid (op te vatten in den zin van zwaren arbeid) in hun levensonderhoud te voorzien.

De militairen, die den dienst moeten verlaten ten gevolge van eene daarin opgedane breuk en wier geheele geschiktheid tot handenarbeid alleen van het dragen van een' goed passenden band afhangt, ontvangen vóór het ver-

laten van den dienst, zulk een band, doch kunnen in den regel geene aanspraak maken op een tijdelijk of voortdurend pensioen.

De ondergeteekende acht het echter billijk, dat de breukbanden, welke aan de bedoelde personen zijn verstrekt, indien zulks noodig blijkt, ook na het verlaten van den dienst van Rijkswegen worden vernieuwd.

De omschrijving van het artikel, zooals die thans luidt, laat die verstreking echter niet toe.

Naar aanleiding daarvan wordt bij de Nota van Wijzigingen voorgesteld die omschrijving aan te vullen.

Vide AFDEELING.

Te groot getal leeraren en officieren. Op 1 October 1888 telde de toenmalige IIde afdeeling der Krijgsschool 37 leerlingen verdeeld over 2 studiejaren.

Aan deze inrichting waren destijds verbonden 9 officieren- en 10 burgerleeraren.

Op 1 November 1898 telde de Hoogere Krijgsschool 61 leerlingen verdeeld over 3 studiejaren.

Op laatstgenoemden datum werd aan deze inrichting les gegeven door 12 officieren- en 10 burgerleeraren.

Ten gevolge van het groote aantal te geven rijlessen in verband met de sterkte der leerlingen werd bij de uitvoering van de wet op het militair onderwijs, enz., het getal leeraren in het paardrijden met 1 vermeerderd; verder werd ter voldoening aan art 40 onder 9 van bovengenoemde wet een officier van gezondheid aangewezen tot het geven van onderricht in de militaire gezondheidsleer.

Bovendien werd het tot het Nederlandsch-Indische leger behorende leeraars-personeel, mede ter uitvoering van meergenoemde wet, vermeerderd met 1 kapitein van den generalen staf en 1 kapitein-intendant, beiden tot genoemd leger behorende, terwijl door samenvoeging van overeenkomstige vakken het boven aangegeven getal officieren-leeraren (9) met 1 verminderd werd, zoodat de vermeerdering van het aantal leeraren 3 bedraagt tegenover eene vermeerdering van 24 leerlingen.

Op 1 October jl. waren aan de Koninklijke Militaire Academie, op 292 cadetten, 38 officieren- en burgerleeraren, terwijl aan de Cadettenschool op genoemden datum deze getallen 132 en 14 waren.

Op 1 October 1888 bestond het getal leeraren en officieren aan de Koninklijke Militaire Academie verbonden uit 60 personen, tegen 55 officieren en leeraren, die op 1 October jl. aan genoemde inrichting werkzaam waren. Ter richtige uitvoering van de wet op het militair onderwijs werd de Cadettenschool opgericht, waaraan thans 23 officieren en leeraren verbonden zijn, aan de Koninklijke Militaire Academie werd het personeel met 5 personen verminderd, terwijl dat aan de Hoogere Krijgsschool met 3 personen werd uitgebreid.

De totale uitbreiding bedraagt dus 21 en niet 42 personen.

Verbouwing van de Hoogere Krijgsschool. Art. 28. Tot dusverre werd ten behoeve van de officieren die aan de Hoogere Krijgsschool de studiën voor den intendancedienst volgden voor het onderwijs in de praktische scheikunde enz. gebruik gemaakt van het laboratorium van het gymnasium hier ter stede, tegen eene jaarlijksche vergoeding van f 900.

Aan den leeraar in genoemd vak, dr. PAREAU, tevens leeraar aan bedoeld gymnasium, werd, op zijn verzoek, met ingang van 1 November jl. eervol ontslag verleend uit zijne betrekking tot de Hoogere Krijgsschool. Bij de vervanging van den heer dr. PAREAU, die wel leeraar aan het gymnasium alhier wenschte te blijven, bleek op eene daartoe gedane vraag, dat het college van curatoren van genoemd gymnasium bezwaar maakte tegen het blijven verlenen der bovenbedoelde vergunning betreffende het gebruik maken van de tot deze inrichting behorende lokalen en hulpmiddelen, indien de leeraar in de natuur- en scheikunde aan de Hoogere Krijgsschool *niet* tevens leeraar in genoemde vakken aan het gymnasium was.

In verband hiermede moest naar eene nieuwe gelegenheid tot het geven van bovenbedoeld onderricht worden uitgezien, en is gebleken dat dit op de minst kostbare wijze zal kunnen geschieden door het tegenwoordige gebouw der Hoogere Krijgsschool met de noodige lokalen voor een laboratorium enz. uit te breiden.

Milit. Spect.

Hiertoe wordt art 28 bij de Nota van Wijzigingen verhoogd met een bedrag van f 22.600.

Vermeerdering korporaals en oppassers. Art. 29. Het is den ondergeteekende niet duidelijk waarom bij deze begrooting dit bedrag niet zou moeten worden uitgetrokken.

In verband met het geringer aantal toegelaten cadetten dan waarvoor aanvankelijk gelden waren uitgetrokken, kan de post van art. 29 bij Nota van Wijziging met f 5000 worden verminderd.

Toelichting verzocht en thans gegeven. Art. 32. De vermelding, in het meer en minder, van eene som van f 60.22⁵ op bladz. 21 van de Memorie van Toelichting, heeft geen andere beteekenis, dan het onderling vergelijken van de Memorie van Toelichting en den uitgewerkten en toelichtenden staat te vergemakkelijken.

VII DE AFDEELING.

Aanmaak van geweren. In de Memorie van Toelichting wordt gezegd, dat aan de werkplaatsen voor draagbare wapenen in 1899 verschillende voor de wapenen M. 95 vereischte verwisselstukken zullen worden vervaardigd, terwijl de verder benoodigde elders aangeschaft zullen worden, omdat de aanmaak daarvan eene te kostbare installatie aan voornoemde werkplaatsen zou hebben vereischt. Het is dus niet mogelijk de nog benoodigde wapenen van 6,5 mM. geheel te doen vervaardigen in de artillerie-inrichtingen aan *de Hembrug*. De aanschaffing geschiedt juist zooals bij de behandeling der zoogenaamde Gewerenwet is medegedeeld, nl. *aankoop* van de verwisselstukken, waarvan de vervaardiging te kostbare installatie zou eischen, en *aanmaak* van de overige verwisselstukken, *in de eigen werkplaatsen*, waar ook de samenstelling van alle verwisselstukken tot wapenen van 6,5 mM. plaats heeft.

Bestuur der artillerie-inrichtingen. Het Verslag geeft de wijze, waarop de artillerie-inrichtingen bestuurd worden, niet geheel juist weder. De officieren toch, die daar aan het hoofd staan, zijn op de militaire inrichtingen van onderwijs ook in de militaire techniek opgeleid geworden. Aldus voorbereid zijn zij, na zich hiertoe te hebben aangemeld, aan eene artillerie-inrichting gedetacheerd om eerst daarbij geplaatst te worden, wanneer zij blijken van aanleg en bekwaamheid hebben gegeven. In de laatste jaren zijn verscheidene van hen in de gelegenheid gesteld een cursus in de mechanische technologie of in de electro-techniek aan de Polytechnische School bij te wonen, terwijl enkelen hunne studien aan die school hebben voortgezet en een hunner zelfs het diploma van werktuigkundig-ingenieur heeft verkregen. Voegt men nu hierbij dat de directeur beschikt over twee burgerambtenaren, die werktuigkundig-ingenieur zijn en van welke een den rang van hoofdingenieur heeft, dan is het den ondergeteekende niet duidelijk hoe de bewering juist zou kunnen zijn, dat de stem van hen, die wel eene opleiding voor eenigen tak van nijverheid of fabriekswezen hebben genoten bij het bestuur der artillerie-inrichtingen niet wordt gehoord, en dat zulke personen slechts in zeer ondergeschikte betrekkingen daar werkzaam zijn. In dusdanige betrekkingen treden zelfs niet de talrijke opzichters en onderopzichters op, die opleiding voor een vak of liever voor een ambacht genoten hebben en dus minder algemeen ontwikkeld zijn. Zij staan den officieren-opzichters ter zijde in alles wat de practische uitvoering der werkzaamheden aangaat en bewijzen belangrijke diensten, zoodat van hen niet mag worden gezegd, dat zij eene zeer ondergeschikte betrekking bekleeden.

Ook is het niet juist dat de hoofdocficiers slechts bij de artillerie-inrichtingen worden gedetacheerd. Zij maken deel uit van den staf der artillerie, juist omdat zij niet in de sterkte der korpsen zouden tellen en dus daar — ook bij mobilisatie — te kort komen.

Evenmin is het juist, dat zij gewoonlijk verplaatst worden, als zij de bekwaamheden en den tact hebben verkregen, noodig om als organiseerend en leidend hoofd eener werkplaats op te treden. De dienst bij de artillerie-inrichtingen zou niet op zoo goede wijze kunnen verricht worden, indien op de hier geschetste wijze werd te werk gegaan. De regel is dan ook een geheel andere.

Gewoonlijk toch worden slechts zij hoofd eener werkplaats, die reeds in lagere rang daarbij werkzaam zijn geweest en toen met grond deden verwachten dat zij, bij latere aanstelling tot hoofd, de daarvoor vereischte bekwaamheden en den noodigen tact zouden bezitten.

De werkplaatsen genieten dus doorgaand reeds van de aanstelling van het hoofd af de voordeelen van diens bekwaamheden.

Hiermede zij niet gezegd, dat het niet kan voorkomen, dat een officier als hoofd eener werkplaats optreedt zonder dat hij vroeger daarbij werkzaam is geweest. Maar dit is de uitzondering en ook dan bestaan waarborgen voor bekwaamheden en tact beide, al zijn die in andere betrekkingen gebleken. Desniettemin wordt getracht die uitzondering tot het uiterste te beperken en nog weinige maanden geleden heeft de ondergeteekende dan ook een detachering van officieren bij enkele artillerie-inrichtingen bevolen, aangezien niet de zekerheid bestond dat de tegenwoordige hoofden dier inrichtingen door deskundigen zouden kunnen worden vervangen, indien dit bij overlijden of andere plotseling ontstaande redenen noodzakelijk mocht zijn.

De aanhaling van het voorbeeld dat de directeur, het hoofd van alle inrichtingen, tot gouverneur der Koninklijke Militaire Academie zou zijn benoemd, berust waarschijnlijk op eene vergissing. Althans is den ondergeteekende van zoodanige benoeming niets bekend. Mocht wellicht gedoeld zijn op den te vroeg aan het leger ontvallen oud-gouverneur, wijlen den kolonel VAN PESCH, die ook als werkplaatshoofd is opgetreden, dan kan gewezen worden eenerzijds op langdurige plaatsing in technische betrekkingen — waarbij hem o. a. reeds in den luitenant-rang de opdracht werd verleend om de transformatie van duizenden geweren in het buitenland te leiden, waarvan hij zich met zeer goeden uitslag kweet — en anderzijds op de verschillende functiën door hem aan de Koninklijke Militaire Academie bekleed, op de vele boekwerken van militaire aard, die zoowel als hoofd van onderwijs als later van zijne hand verschenen zijn en op den goeden gang van zaken aan voormelde Academie, toen hij daar als gouverneur werkzaam was. Dit voorbeeld zou dan ook slechts andermaal bewijzen, dat iemand, die aan groote verstandelijke gaven onbeperkte toewijding paart, in zeer onbescheidene betrekkingen hoogst belangrijke diensten aan zijn land bewijzen kan.

Zoowel uit het voorgaande als uit de omstandigheid dat het vaste personeel, ongerekend de officieren en eenige gedetacheerde militairen, slechts uit burger-ambtenaars en burger-werklieden bestaat, volgt, dat de artillerie-inrichtingen niet op geheel militaire wijze zijn ingericht, zoodat bezwaarlijk in zoodanige inrichting de oorzaak zou kunnen gelegen zijn, indien werkelijk de ontwikkeling dier werkplaatsen werd belemmerd of eene behoorlijke organisatie van den arbeid in het belang van het bedrijf en dat der werklieden onmogelijk was gebleken.

Noch van het een noch van het ander wordt echter in het Verslag eenig bewijs aangevoerd, zoodat het voor den Minister niet wel mogelijk is, de gronden, waarop het uitgesproken oordeel berust te overwegen.

De eigen meening van den Minister volgt uit de voorafgaande toelichtingen. Hij ziet noch de wenschelijkheid noch de mogelijkheid van eene andere regeling dan de bestaande in en hij vleit zich dat de leden, die dit punt ter sprake brachten, hun gevoelen zullen prijsgeven, wanneer zij, na de gegeven inlichtingen te hebben overwogen, den werkring der artillerie-inrichtingen en den algemeenen toestand der daar aanwezige werklieden vergelijken met die eener particuliere fabriek.

Waar deze naar omstandigheden werk aanneemt of weigert, zijn de artillerie-inrichtingen verplicht aan alle opdrachten, hoe uiteenlopend en verschillend van aard ze ook zijn mogen, te voldoen en alle orders groot of klein uit te voeren. Om te begrijpen wat dit zeggen wil, moet men met de talloze behoeften van een leger bekend zijn, terwijl het geen betoog behoeft hoe moeilijk eene regeling van den arbeid is, wanneer vele verschillende voorwerpen, waarbij verscheidene ambachten betrokken zijn en waarvan sommige slechts in klein aantal noodig zijn, moeten worden aangemaakt en in den regel op bepaalde tijdstippen gereed moeten zijn. Neemt men nu daarbij in aanmerking de voortdurende verbetering van het materieel, waardoor soms herhaalde wijziging noodig wordt; de zorg om deze op de voordeeligste en goedkoopste, maar toch deugdzame wijze uit te voeren; de noodzakelijkheid om zich voor

alle uitgaven aan de voorschriften eener niet door de fabriek bepaalde comptabiliteit te houden; de wenschelijkheid om de arbeiders te vrijwaren voor ontslag en de daarmee samenhangende bezwaren enerzijds van tijdelijke uitbreiding van personeel, ook als de regeling van den arbeid dit gewenscht maakt, anderzijds, van volkomen afhankelijkheid van de goedkeuring omtrent de gelden, die voor het volgende dienstjaar zijn aangevraagd, dan zal zeker wel toegegeven worden, dat het bestuur der artillerie-inrichtingen moeilijker is dan dat der meeste bijzondere fabrieken van gelijken omvang.

Reeds hierin mag eenigermate eene reden gevonden worden, waarom het bestuur liefst een militair karakter moet dragen, al erkent de ondergeteekende gaarne, dat sommige particuliere fabrieken bewijzen dat men ook zonder militaire opleiding met vaste hand in moeilijke toestanden het bestuur kan voeren. Het militaire bestuur is echter vooral noodig, omdat technisch gevormde officieren veel beter dan technici, die niet de militaire vorming van die officieren bezitten, de eischen kunnen beoordeelen, welke het gebruik bij het leger aan de meeste aan te maken voorwerpen stelt. Hij, die naast technische ook militaire kennis bezit, moet de hoofdleder wezen, maar hem moet een adviseur ter zijde staan, waar voorlichting in zuiver technisch opzicht noodig is.

Is dus eene andere organisatie niet gewenscht in het belang van den aanmaak der benoodigde voorwerpen, evenmin is dit voor het belang der werklieden het geval.

Waar een werkman onder de bestaande organisatie heeft verkregen :

- 1°. vast werk ;
- 2°. rechten, die door een reglement zijn gewaarborgd ;
- 3°. behoorlijk loon, dat doorgaat op Christelijke feestdagen, die op werkdagen vallen en op nationale feest- of zondagen, waarop niet gearbeitet wordt ;
- 4°. vrije geneeskundige behandeling, ook voor zijn gezin ;
- 5°. bij ziekte geldelijken steun op vrijeveige wijze ;
- 6°. pensioen bij gevorderden leeftijd of wanneer men door den arbeid ongeschikt geworden is ;

7°. loonsverhooging bij overgang naar *de Hembrug* ;

8°. te Zaandam wonende, vrij spoorwegvervoer gedurende de wintermaanden en, te Amsterdam moetende wonen, vrij vervoer gedurende het geheele jaar ;

daár mag partieele verbetering noodig zijn of worden, maar daár zal zeker niet kunnen worden aangetoond, dat deze alleen door eene andere organisatie zou zijn te verkrijgen.

Dat, met afwijking van de formatie, de directeur der artillerie-inrichtingen bij zijne bevordering tot generaal-majoor in zijne betrekking werd gehandhaafd, kwam den ondergeteekende noodig, ja onvermijdelijk voor, omdat die titularis niet alleen aan de voorbereiding en aan de uitvoering der Gewerenwet heeft medegewerkt, maar ook geheel en al op de hoogte is van den daarbij behorenden geleidelijken overgang der hiertoe aangewezen artillerie-inrichtingen naar *de Hembrug*, welke overgang nog geenszins afgelopen is ; de aanmaak van wapenen M. 95 in eigen werkplaatsen is nog niet geheel geregeld en het overbrengen en in werking stellen van de munitie-fabriek moet in 1899 plaats hebben.

De ondergeteekende zou het derhalve niet hebben kunnen verantwoorden, dat onder zulke omstandigheden het hoofd der directie van alle artillerie-inrichtingen tot eene andere betrekking groepen werd, en er was dus slechts de keuze : of hem ter bevordering tot generaal-majoor met handhaving in zijne tegenwoordige functiën voor te dragen, of hem in rangsverhooging voorbij te gaan. Daar dit laatste den titularis op geheel onverdiende wijze ten zeerste gekrenkt zou hebben, heeft de ondergeteekende vermeend tot het eerste te moeten overgaan.

Opgaven gevraagd. De arbeid, verbonden aan het samenstellen van de ten deze gewenschte opgaven, is zóó omvangrijk, dat de indiening van deze Memorie belangrijk zou worden vertraagd, indien hiermede op het gereed zijn van die opgaven werd gewacht. Zij zullen derhalve, zoodra mogelijk, afzonderlijk worden ingediend.

Verhooging. Art. 33. Waar de hiervóór, onder „bestuur der artillerie-inrichtingen”, gegeven toelichtingen, naar de ondergeteekende vertrouwt, de

Kamer zullen overtuigd hebben, dat de afwijking van de formatie niet was te ontgaan, indien de vereischte stabiliteit in de leiding van den hoogst belangrijke overgangstoestand der artillerie-inrichtingen behouden zou blijven, heeft de Minister gemeend den directeur ook in geldelijk opzicht de voordeelen van zijn nieuwen rang te mogen doen genieten. Ten einde echter duidelijk te doen uitkomen dat het hier eene afwijking van de formatie geldt, heeft hij het verschil in traktement tusschen den generaals- en kolonelsrang niet als traktement maar als toelage doen uittrekken.

Ten gevolge van eene optellingsfout in den ingedienden toelichtenden staat behoeft de verhooving van het artikel echter slechts f500 te bedragen.

Besparing van uitgaven. De hier door sommige leden bedoelde uitbesteding heeft plaats, waar dit zonder nadeel kan, zooals bijv. bij bajonetscheeden, geweerriemen, sabelscheeden, cavaleriezadels (behalve de ijzeren geraamten), Engelsche zadels voor de remonte, officierszadels, enz. De aldus te behalen bezuinigingen hebben echter op art. 33 geen invloed; in hoofdzaak stelden zij in staat het op art. 34 voorkomende arbeidsloon eenigszins lager uit te trekken dan anders had moeten geschieden. In 1898 is aan de zadelmakers der artillerie-inrichtingen eene levering opgedragen, die goedkooper door de particuliere nijverheid zou zijn verricht. De reden hiervoor was tijdelijk gebrek aan werk, terwijl de ondergeteekende niet dadelijk tot ontslag van de werklieden wilde overgaan en bovendien de zadelmakerswerkplaats niet geheel kan worden gemist, bijv. voor artilleriepaardentuig, dat aan bijzondere eischen van sterkte en duurzaamheid moet voldoen om tegen langdurig bewaren in magazijnen en tegen oorlogsgebruik bestand te zijn. Er wordt thans echter onderzocht, in hoeverre inkrimping van de zadelmakerswerkplaats mogelijk is.

Ook voertuigen worden, waar dit kan, door de particuliere nijverheid geleverd. Dit heeft bijv. plaats gehad met ziekenkarren, transportwagens voor 2 paarden, compagnieskarren, wagens voor het telegraaf- en spoorwegmaterieel, verbandwagens, patroonraderbaren, rolwagens en kruiwagens.

Overigens meent de ondergeteekende te mogen verwijzen naar de beginselen, die voor aanmaak door particulieren gelden en door hem zijn uiteengezet op bladz. 17 der Memorie van Antwoord behoorende bij het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1898.

Aangezien de leden die hier aan het woord waren, de voertuigen niet aanduiden waarmede de trein naar hun gevoelen kan worden verminderd, is het voor den ondergeteekende niet wel mogelijk op de in dit opzicht gemaakte opmerking te antwoorden.

Opzichtvoerende burgerlijke ambtenaren. De meening van verscheidene leden dat de aanstelling van opzichtvoerende burgerlijke ambtenaren bij de onderscheidene werkplaatsen overbodig is en dat de noodzakelijkheid daarvan niet door den ondergeteekende wordt aangetoond, berust vermoedelijk op een misverstand.

Immers van uitbreiding van het aantal opzichtvoerende burgerlijke ambtenaren in den eigenlijken zin, is bij dit begrootingsartikel geen sprake. Slechts bleek bij den aanmaak van verwisselstukken tot draagbare wapenen in eigen werkplaatsen, dat eene andere splitsing dier inrichting in onderdeelen noodig was. Dientengevolge veranderde de aard der betrekking van twee der daarbij dienstdoende personen en was de titel van wapencontroleur, respectievelijk van meester, niet meer in overeenstemming met de gewijzigde werkzaamheden, maar moesten zij opzichters worden.

Ofschoon dus bij het betrekkelijk begrootingsartikel twee opzichters bij de werkplaatsen voor draagbare wapenen meer zijn uitgetrokken, staat daar tegenover eene vermindering van het opzichtvoerend personeel met één wapencontroleur en één meester, zoodat de sterkte dezelfde blijft.

Echter werd met het oog op den gewijzigden, meer uitgebreiden werkkring, waarin de betrokken personen zijn geplaatst, wenschelijk en billijk geoordeeld eene aan dien werkkring geëvenredigde belooning uit te trekken.

Loonsverhooving. Art. 34. De hierbedoelde loonsverhoovingen zijn toegekend aan de werklieden en leerlingen van de werkplaatsen voor draagbare wapenen en van de patroonfabriek, alsmede aan de werlieden (sjouwers) van de stapel-magazijnen, terwijl het voornemen bestaat, op gelijksoortigen voet als voor de beide eerstvermelde inrichtingen, te zijner tijd ook loonsverhooving toe te kennen

aan de werklieden en leerlingen van de aan *de Hembrug* te vormen munitiefabriek.

De bereids toegekende verhoogingen bij beide eerstgenoemde werkplaatsen hebben bedragen:

voor werklieden op een uurloon van $f\ 0,15$ — $f\ 0,24$, $f\ 0,01$ à $f\ 0,02$ per uur;
 voor werklieden op een uurloon van $f\ 0,12$ — $f\ 0,14$, $f\ 0,01$ à $f\ 0,03$ per uur;
 voor werklieden op een uurloon van $f\ 0,08$ — $f\ 0,11$, $f\ 0,02$ à $f\ 0,03$ per uur;
 voor leerlingen op een uurloon van $f\ 0,03$ — $f\ 0,07$, $f\ 0,01$ à $f\ 0,03$ per uur.

Voor enkele werklieden en leerlingen bedroeg de verhooging $f\ 0,01$ à $f\ 0,03$ meer dan het maximum, dat voor elke categorie is vermeld.

De loonen van de werklieden (sjuowers) bij de stapelmagazijnen zijn bij de laatstelijk getroffen regeling in dier voege vastgesteld dat, bij een werktijd van minstens *tien* uren, wordt genoten:

aanvankelijk	<i>dertien cent</i>	($f\ 0,13$)	per uur;
na 3 jaren dienst	<i>veertien cent</i>	($f\ 0,14$)	" " ;
" 6 " "	<i>vijftien cent</i>	($f\ 0,15$)	" " ;
" 12 " "	<i>zestien cent</i>	($f\ 0,16$)	" " ;

Vermindering. Art. 35. Ten opzichte der vermindering van dit artikel met $f\ 5000$ wordt verwezen naar de toelichting betreffende de verhooging van artikel 20 dezer begrooting met een gelijk bedrag.

Verhooging. Art. 36. De ondergeteekende heeft zich genoodzaakt gezien het onderdeel *a* van dit artikel te verhoogen met $f\ 13.000$, omdat de firma KRUPP eenige snelvuurkanonnen, die haar ten laste van het dienstjaar 1897 besteld waren, niet vóór 31 October van het loopende jaar heeft kunnen afwerken. Dientengevolge is de levering tot 1899 uitgesteld en is genoemd bedrag over 1897 vrijgevallen, maar moet de ondergeteekende het voor 1899 weder aanvragen, ten einde over de voor de betaling noodige gelden te kunnen beschikken.

Tusschenoeging van art. 37bis. Het contract met de fabriek te Steyr voor de levering der geweren en karabijnen, voorkomende op de Staatsbegrooting voor 1897, werd op 10 Juni 1897 goedgekeurd. De materialen, welke de fabriek voor dit contract behoefde, kwamen, ofschoon tijdig besteld, te laat aan en moesten bovendien bij de aankomst door haar afgekeurd worden. Dit gaf haar aanleiding tot het verzoek de termijnen van levering eenigszins te verdagen, waarin, na onderzoek, gereedelijk werd bewilligd, evenals dit meermalen bij binnenlandsche leveranciers plaats heeft. Voor den eersten termijn (15 Juli 1897) was dit echter onmogelijk, daar het verzoek enkele dagen te laat werd ingediend om de contractwijziging, die o. a. heen- en terugzending naar en van Steyr vorderde, mogelijk te maken. Bij meer tijdige aanvraag zou dus de verleening van uitstel ook voor den eersten termijn hebben gegolden. In de bestaande omstandigheden moest voor dien termijn de contractueele bepaling omtrent verbeuring van boete worden toegepast, wat ten slotte voor de fabriek een verlies van $f\ 12.908,16$ ten gevolge had. Die som zou belangrijk kleiner zijn geweest, indien niet de in Juli en Augustus 1897 in Oostenrijk plaats gehad hebbende overstromingen, welke in de fabriek groote beschadigingen — ook aan afgewerkte of in bewerking zijnde wapenen — aanrichtten, de aflevering zoodanig vertraagd hadden, dat de laatste partij geweren, die tot de Julilevering behoorde, eerst in October werd ontvangen, terwijl dit — volgens de verklaringen der Nederlandsche deskundige officieren — zonder de overstromingen, in Augustus het geval zou zijn geweest. Het is dus een feit, dat overmacht de aflevering belangrijk vertraagde; kunnende de invloed dier vertraging op het bedrag der boete, bij deskundige schatting, gesteld worden op ongeveer negen weken.

De door de fabriek te Steyr betaalde boete is dus te splitsen in 2 deelen:

a. boete, die bij normaal verloop van zaken een gevolg zou zijn geweest van de te late aanvraag om verlenging van de leveringstermijnen;

b. boete, beloopen in den tijd, waarin overmacht (de overstromingen) den arbeid belette.

Het bedrag *a* zou volgens vorenbedoelde schatting geweest zijn $f\ 5040$; dat *b* bedraagt dus $f\ 12.908,16 - f\ 5040 = f\ 7868,16$.

Dat het niet billijk is iemand boete te laten betalen, waar overmacht hem belette die boete te ontgaan, behoeft geen betoog, maar de Minister had geen keus, aangezien de Algemeene Rekenkamer geene vermindering van boete

toelaat wegens overmacht, die na den datum waarop de boete ingaat, is ontstaan.

Nadat de beslissing omtrent het bedrag der boete aan de fabriek te Steyr was medegedeeld, werd aanvankelijk van haar dienaangaande niets vernomen. Dit veranderde echter na eenige maanden, vermoedelijk het tijdperk, waarin de reorganisatie der fabriek plaats had. Het is toch gebleken, dat deze, verre van in de laatste jaren winsten te behalen, een groot deel van haar kapitaal heeft verloren en dat daarvan eene reorganisatie het gevolg is geweest, die haar, volgens mondelinge verklaring der directie, door krachtigen blijvenden geldelijken steun, weder op soliden grondslag heeft gevestigd. Het is echter natuurlijk dat de fabriek onder zulke omstandigheden poogt verliezen als de voorschreven boete ongedaan te maken. Zij heeft dan ook het verzoek ingediend om de haar opgelegde boete van f 12,908,16 terug te ontvangen. Het voornoemde deel *b* behoeft geen verdere toelichting. Omtrent het deel *a* kan nog worden gezegd, dat de fabriek zich eerst voor de termijnverlenging niet rechtstreeks tot den ondergeteekende heeft gewend. Had zij dadelijk den juisten weg ingeslagen, dan had de vraag den ondergeteekende eerder bereikt en was tijd voorhanden geweest om de verlenging ook voor den eersten termijn toe te staan.

Uit het vorenstaande volgt, dat, naar het oordeel van den ondergeteekende, de boete, welke wegens de bestaande Nederlandsche comptabele voorschriften aan meergenoemde fabriek moest worden opgelegd, niet van hardheid is vrij te pleiten, dat het sub *b* aangeduide bedrag niet door die fabriek had kunnen worden voorkomen en dat de sub *a* genoemde boete alleen te wijten is aan toevallig verzuim.

Een en ander heeft den Minister aanleiding gegeven om teruggave van de opgelegde boete voor te dragen, wat hij heeft gedaan in een bij nevensgaande Nota van Wijzigingen als art. 37*bis* vermeld, afzonderlijk begrootingsartikel, ten einde deze aangelegenheid op zich zelve te regelen; aangezien bij de samenstelling der begroting nog niet van den wensch der fabriek was gebleken, bestond toen nog geene aanleiding het bedrag aan te vragen. De ondergeteekende vleit zich dat zijne handelwijze de goedkeuring der Kamer zal wegdragen. Volledigheidshalve zij hieraan toegevoegd, dat hij voornemens is om het sub *b* bedoelde bedrag, wanneer dit zal worden toegestaan, in elk geval aan de directie te doen betalen, maar met de teruggave van het sub *a* genoemde te wachten, totdat bekend is welken vasten vorm de onderhandelingen, die thans met de fabriek gaande zijn, hebben gekregen, en dan naar omstandigheden te handelen. Deze scheiding in de teruggave schijnt den ondergeteekende geoorloofd toe, omdat het feit blijft bestaan en door de fabriek ook niet geloofend wordt, dat deze, om hoe verklaarbare redenen dan ook, de fout heeft begaan hare aanvraag te laat in te dienen. Dit had zij *kunnen* voorkomen, maar van het door de overstromingen veroorzaakte uitstel kan zulks niet worden gezegd.

De onderhandelingen, waarop zooeven gedoeld werd, betreffen voorloopig alleen de levering van verwisselstukken in 1899, waaromtrent de bereids gesloten contracten vasten grondslag geven. Het spreekt echter wel vanzelf dat bij zulke onderhandelingen in den nieuwen toestand, waarin de fabriek is gekomen, ook mogelijke latere leveringen in het oog gehouden worden. De directie betoont tot nu toe groote bereidvaardigheid, maar heeft reeds verklaard niet opnieuw een contract met boetebepalingen te willen aangaan. Dit punt is thans van hare zijde verklaarbaar, waar de hier besproken boete de eenige is, die zij in hare reeds drie-jarige leveringen heeft beloopen. Maar voor den Nederlandschen Staat is een contract met boetebepaling gewenscht, omdat het meer zekerheid geeft omtrent uitstel, waartegen, zonder zulke bepaling, niet altijd gewaakt zou kunnen worden. De ondergeteekende nu vermeent, dat, als de directie ontwaart, dat de Staat der Nederlanden tot teruggave van eventueele boete bereid is, wanneer hem dit billijk voorkomt, het opnemen van boetebepalingen minder door haar zal worden betwist. Intusschen wenscht de Minister niet alleen voor die bepaling, maar ook voor de overige kleinere en wellicht nog te rijzen verschilpunten de vrije hand over het sub *a* bedoelde bedrag te hebben.

Het komt den ondergeteekende voor, dat bij de overweging der hier beschouwde aanvraag hoofdzakelijk 2 vragen kunnen rijzen:

1°. moet juist met de fabriek te Steyn een eventueel nieuw contract worden gesloten, en

2°. is het bedrag der boete over 1897 overgehouden?

Op beide vragen luidt het antwoord ontkennend.

Waar meer groote wapenfabrieken bestaan, zal het wel uitvoerbaar zijn met eene andere dan de fabriek te Steyr te contracteeren, maar de Minister geeft de voorkeur aan laatstgenoemde, zoowel omdat deze op uitstekende wijze den haar opgedragen arbeid heeft verricht, als omdat zij het voortduren der verbindingen met den Nederlandschen Staat wenscht, bekend is met de strenge eischen onzer keuringscommissie en wegens patentrechten goedkoper kan zijn dan eenige andere fabriek.

Dat het bedrag der boete niet over 1897 vrijvalt, volgt uit den aard van het hier besproken krediet voor dat jaar. Dit betrof niet enkel een bepaald genoemd aantal wapenen, maar tal van andere behoeften, waarvan bekend was, dat zij in veel groote aantallen benoodigd en niet tot bepaalde hoeveelheden aangevraagd waren.

Toen dus een zeker bedrag minder op de wapenen behoefde te worden uitgegeven, kon voorzien worden in een grooter deel der overige vorenbedoelde behoeften dan bij de aanvraag mogelijk was geacht, waardoor zonder hoogere geldelijke uitgaven een bestaand tekort aan die behoeften spoediger zou worden aangevuld.

Aankoop van artikelen voor het leger binnenlands. Art. 38. Met het in de slotzinsnede vervatte betoog vereenigt de ondergeteekende zich ten volle. Hij vermeent echter dat in het algemeen, en zeer zeker wat buskruit betreft, geheel overeenkomstig die beginselen wordt gehandeld. Zoodra de buskruitfabriek te Muiden in staat was goed rookzwak buskruit te leveren, is dit nagenoeg uitsluitend bij haar aangeschaft. Uitgezonderd moeten alleen worden onbetekenende bestellingen, die voor proeven, monsters of andere bijzondere doeleinden elders, en dus in het buitenland, moesten worden gedaan.

Dit zal wel altijd zoo blijven, en is geheel in overeenstemming met het door sommige leden gemaakte voorbehoud „zoo mogelijk”, dat ook de Minister onderschrijft.

VIIIste AFDEELING.

Uitgaven voor den dienst der genie. De ondergeteekende veroorlooft zich te betwijfelen, of de opmerking over de splitsing der uitgaven voor den dienst der genie wel strookt met het gevoelen van de meerderheid der leden van de Kamer; immers, de inrichting van de begroting in dit opzicht heeft, daar zij in hoofdzaak gedurende meer dan 20 jaren onveranderd is gebleven, naar de meening van den ondergeteekende een karakter gekregen, hetwelk niet gewijzigd zou kunnen worden zonder tot misverstand aanleiding te geven bij de behandeling in de Kamer, van latere begrotingen.

Wel bestond meermalen verschil van opvatting tusschen leden van de Volksvertegenwoordiging en Ministers van Oorlog omtrent de rangschikking van enkele posten; doch, voor zoover den ondergeteekende bekend is, werd de wenschelijkheid betoogd, om alleen *buitengewone werken van grooten omvang* afzonderlijk te vermelden. Hij acht het doelmatiger de uitgaven voor werken die niet regelmatig terugkeeren als buitengewone in eene afzonderlijke afdeling te vereenigen; doch hij heeft geen overwegend bezwaar tegen het opnemen van eene rubriek „belangrijke herstellingen” in de VIIIste afdeling, waaronder dan enkele posten, thans voorkomende in de XVIIde afdeling, zouden kunnen worden opgenomen, en de posten in de XVIIde afdeling zouden kunnen worden beperkt tot de werken die betrekking hebben op de uitvoering van het algemeen plan van kazerneering en op de stichting van nieuwe gebouwen en inrichtingen van belangrijken omvang. De ondergeteekende kan echter niet inzien dat daardoor het overzicht noemenswaard zal worden vergemakkelijkt.

Wapenmagazijn te Maastricht. Art. 45. Het wapenmagazijn te Maastricht is voor dit doel en tot het opleggen van voertuigen gebouwd in 1865; het werd toen voorzien van een aangestreaken pannendak. Zulk een dak is gedurende lange jaren zeer voldoende; op den langen duur echter geeft het loslaten van de aanstrijk-mortel, dat bij een geheel vrijstaand gebouw, vooral bij hevigen wind, zeer gemakkelijk plaats vindt, telkens aanleiding tot doorslaan van vocht. De daaruit voortvloeiende bezwaren kunnen slechts worden opge-

heven door aanhoudende kleine herstellingen, of op meer afdoende wijze door het aanbrengen van een dakbeschot.

Vermindering van een artikel. Art. 45. Op grond van hetgeen hierna ad art. 100 wordt medegedeeld, wordt art. 45 bij Nota van Wijziging met f350 verminderd.

IXde AFDEELING.

Voeding der manschappen. Met betrekking tot de voeding der manschappen is de ondergeteekende alleszins genegen, maatregelen te overwegen, welke kunnen strekken om haar nog beter te doen zijn, dan zij in de laatste jaren reeds is geworden.

Naar zijn gevoelen zijn de bestanddeelen van de voeding vóór de bereiding over het algemeen van zoo goede qualiteit, dat het alleen aan minder doelmatige bereiding zal kunnen worden toegeschreven, wanneer de spijzen niet zoo smakelijk zijn als wel wenschelijk is. Dat het ontbreken zou aan de behoeftigheden om die bereiding goed te doen zijn, moet de ondergeteekende betwijfelen; althans, hem zijn tot dusverre geene mededeelingen gedaan waaruit het tegendeel zou blijken. Evenmin kan de ondergeteekende, zonder nader bewijs aannemen, dat door de officieren, speciaal met het toezicht op de voeding belast, niet altijd een nauwlettend toezicht zou worden gehouden. Hij meent dat de verbetering van de voeding het meest zal worden bevorderd, wanneer wordt voortgegaan met de opleiding van militairen tot kok bij de kookscholen. Wanneer bij die inrichtingen het getuigschrift van bekwaamheid alleen wordt uitgereikt aan de militairen die in alle opzichten voldaan hebben, lijdt het geen twijfel, dat na verloop van eenigen tijd de spijsbereiding voor den soldaat nog meer dan thans aan alle billijke eischen zal voldoen.

In antwoord op de bij dit punt in het Voorloopig Verslag gestelde vragen, moet de ondergeteekende, in verband met het voorafgaande, als zijne meening doen kennen, dat hij van het sub 1°. voorgestelde niet het daarmede beoogde resultaat verwacht en dat de ter zake bestaande bepalingen toelaten, om bij afkeuring van spijzen, andere daarvoor in de plaats te stellen; hij mag wijders veronderstellen dat deze bepalingen aan de officieren bekend zijn.

Graanprijzen. Art. 51. Bij het opmaken van deze begrooting is met de daling van de graanprijzen reeds rekening gehouden.

Bij de laatstelijk gehouden aanbestedingen van granen zijn evenwel voor de harde tarwe nog zulke hooge prijzen gevorderd, dat de uitgetrokken bedragen per ration brood eer te laag dan te hoog worden geacht.

Vermindering van het artikel. De voor dit artikel voorgestelde vermindering, met eene som van f3100, is reeds in deze Memorie, hiervoren bij art. 13, besproken.

Loonsverhooging der burgerwerklieden bij alle militaire bakkerijen. Art. 52. Het meer geraamde voor daggelden van burgerwerklieden in de militaire bakkerijen is uitgetrokken, ten einde uitvoering te kunnen doen geven aan de volgende maatregelen:

1°. Invoering van eenen normalen arbeidsdag van 10 uren, met dien verstande, dat de dienst in de militaire bakkerijen niet mag aanvangen vóór vier uur des morgens;

2°. verhooging van de daggelden aan alle burgerbakkers met 10 cent per man;

3°. toekenning van eene vergoeding per uur voor overwerk, berekend naar het $\frac{1}{10}$ gedeelte van het bedrag van het gewone daggeld, waarbij gedeelten van uren, grooter dan $\frac{1}{4}$ uur, voor volle uren worden gerekend;

4°. het verbieden van het verrichten van arbeid in de militaire bakkerijen door militairen;

5°. het tijdelijk in dienst nemen van handlangers of noodhulpen op de dagen, waarop dit ter bereiking van het sub 1°. hiervoren omschreven doel, noodig wordt geacht.

De werktijden van de bakkers loopen voor de verschillende militaire bakkerijen zeer uiteen en zijn tevens afhankelijk van de omstandigheid of er veel of weinig militairen onder de wapenen zijn.

De te verrichten arbeid is thans evenwel gesteld op 12 uren daags, terwijl, voor meerderen arbeid, eene vergoeding, per uur, voor overwerk, wordt toegekend, berekend naar het $\frac{1}{12}$ gedeelte van het bedrag van het gewone daggeld.

Vermindering van artikel 53. De vermindering van art. 53, met een bedrag van f 12.800 is reeds in deze Memorie bij art. 13 ter sprake gebracht.

Afwezigheid van militairen. Art. 55. De hier bedoelde militairen, voor wie een zeker percentage wegens afwezigheid wordt afgetrokken, zijn zij, die zonder aanspraak op soldij of andere vergoedingen met verlof gaan, voor Rijksrekening in een hospitaal worden verpleegd, of om andere redenen aan het compleet ontbreken.

Vermindering van het artikel. Ten aanzien van de vermindering van dit artikel met f 73.000, zij verwezen naar het medegedeelde in deze Memorie bij art. 13 hiervoren.

Xde AFDEELING.

Kleedermakers. Art. 56. Een onderzoek, als waarop door enkele leden wordt aangedrongen, kan, in verband met hetgeen, naar aanleiding van dit onderwerp, ten vorigen jare werd medegedeeld, door den Minister niet worden toegezegd.

Specificatie. Art. 57. De oppassers in de kleeding- en nachtlegermagazijnen zullen worden verdeeld in twee klassen — in verhouding van 1 : 2 — en het daggeld zal worden vastgesteld respectievelijk op f 1,20 en f 1,10.

Van de 70 oppassers kunnen mitsdien ontvangen

24 oppassers	f 7,20 en	
46 "	6,60 per week	
makende per jaar een totaal bedrag van		f 24 772,80

Op de begrooting voor het loopende dienstjaar is voor daggelden uitgetrokken:

op art. 57	f 12 220,—	
" " 60	9 050,—	
		21 270,—

Verschil f 3 502,80

Op de begrooting voor 1899 is voor daggelden meer aangevraagd

op art. 57	f 2 600,—	
" " 60	1 000,—	
		f 3 600,—

waaronder een bedrag van pl. m. f 100 voor eventueele uitbreiding van personeel.

XIIde AFDEELING.

Verhooging van artikel 63. De verhooging met een bedrag f 8000, welke voor art. 63 wordt voorgesteld, werd in deze Memorie bij art. 13 reeds besproken.

Vervoer van meel. Art. 64. Vermits bij den ondergeteekende dezelfde vraag gerezen was, werd, in de maand Februari van dit jaar, ten aanzien van dit onderwerp een nauwkeurig onderzoek ingesteld.

In aanmerking nemende, dat het van belangrijken invloed moet zijn op de leveringsprijzen van de granen wanneer de aflevering daarvan geschiedt op twee plaatsen en in groote partijen in plaats van op dertien plaatsen en in kleine hoeveelheden, en dat de keuring van de granen thans in die twee plaatsen kan worden opgedragen aan deskundige personen, hetgeen niet altijd het geval zou kunnen zijn bij aflevering in de verschillende garnizoensplaatsen: voorts lettende op de omstandigheid, dat aan de militaire bakkerij te 's Gravenhage een stoomgraanmolen verbonden is met een groot productievermogen, zoodat daarin het graan voor acht militaire bakkerijen kan gemalen worden, kan de ondergeteekende mededeelen, dat de bedoelde maatregel geacht kan worden te zijn in 's Rijks geldelijk belang en tevens in het belang van de voeding van den soldaat.

Verhooging van het artikel. Met betrekking tot de voorgestelde verhooging van dit artikel met een bedrag van f 9000. Zie mede het vermelde in deze Memorie, hiervoren bij art. 13.

XIIIde AFDEELING.

Verzekering en uitoefening van den eeredienst bij de militairen. Art. 65. Ter beantwoording van de vragen, welke, met betrekking tot de uit dit artikel te bestrijden uitgaven, worden gedaan, zij het navolgende medegedeeld.

Het hierbedoelde onderwerp wordt, voor zooveel de Roomsch-Katholieke militairen betreft, geregeld door het Koninklijk besluit van 3 Januari 1850 n°. 32, terwijl bij de vaststelling der tegemoetkomingen, welke jaarlijks, bij Koninklijk besluit, worden toegekend wegens de uitoefening van den Protestantschen en den Israëlitischen eeredienst en dien der Oud-Bisschoppelijke Cleresie bij de militairen, worden in acht genomen de regelen, neergelegd in eene, betreffende dit onderwerp, in het jaar 1856, door de toenmalige Ministers van Oorlog en voor de Zaken der Hervormde Eeredienst, enz., aan den Koning aangeboden voordracht.

Afschrift van gemeld Koninklijk besluit van 3 Januari 1850 n°. 32, alsmede een uittreksel uit de evenbedoelde voordracht aan Zijne Majesteit dd. 6/14 Juni 1856 n°. 1 B n°. 15, zijn, ter kennisneming, hierbij gevoegd. ¹⁾

Uit den hierbedoelden begrootingspost zijn, voor zooveel het dienstjaar 1897 betreft, tegemoetkomingen toegekend voor de diensten, bewezen in de garnizoenen Amsterdam, Delft, Gouda, 's Gravenhage, Haarlem, den Helder, Hoorn, Leiden, Muiden, Naarden, Schoonhoven, Wierickerschans, IJmuiden, Amersfoort, Arnhem, Assen, Deventer, Groningen, Harderwijk, Leeuwarden, Nieuwersluis, fort Panterden, Utrecht, Zutphen, Zwolle, Kampen, Bergen op Zoom, Breda, Brielle, Dordrecht, Geertruidenberg, Gorinchem, Hellevoetsluis, 's Hertogenbosch, Maastricht, Middelburg, Ter Neuzen, Nijmegen, Roermond, Venlo, Vlissingen, Woudrichem en Loevestein.

De ondergeteekende meent hierbij niet onvermeld te mogen laten, dat de uitgaven, het hierbedoelde onderwerp betreffende, ten behoeve van de Koninklijke Militaire Academie, de Cadettenschool en den Hoofdcursus worden bestreden niet uit den onderwerpeliĳken begrootingspost, maar respectievelijk uit de artt. 29, 30 en 31 der Oorlogsbegroting.

Kosten van onderscheidingsteekenen en drukwerk. Artt. 66 en 67. De omstandigheid, dat sedert verscheidene jaren de uitgaven de voor deze zaken toegestane bedragen overschreden, hebben den ondergeteekende er toe geleid, hogere bedragen op de begroting uit te trekken, en wel tot sommen, nagenoeg gelijkstaande met die, gemiddeld over de jaren 1894—1897 benodigd geweest. De hier bedoelde uitgaven laten zich echter nimmer met eenige juistheid ramen. Wat art. 66 betreft, is niet dan oppervlakkig na te gaan, hoeveel medaljes en daaraan verbonden gratificatiën in het volgende jaar overeenkomstig de geldende voorschriften zullen moeten worden toegekend, en de hiervoor te doene uitgaven maken het grootste deel uit van hetgeen ten laste van evengenoemd artikel moet worden gekweten. Ook de uitgaven, uit art. 67 te bestrijden, zijn zeer wisselvallig. Het is niet vooraf te bepalen, welk bedrag voor de aanschaffing van reglementen en voorschriften zal benodigd zijn. Dit hangt voornamelijk af van de omstandigheid, of deze, ten gevolge van herziening moeten worden herdrukt. Tegen het doen van uitgaven welke niet strikt noodzakelijk zijn, wordt met den meesten ernst gewaakt.

Toelage aan oudstrijders. Art. 74. Op de gronden, door den ondergeteekende aangegeven bij de beantwoording van het Voorloopig Verslag betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het loopende dienstjaar, kan hij ook nu geene vrijheid vinden, in te gaan op het denkbeeld van die leden, die door het toekennen van een hooger Rijkssubsidie aan de Vereeniging „Trouw aan Koningin en Vaderland”, of door het verstrekken van eene persoonlijke toelage aan iederen „oud-strijder”, verbetering zouden wenschen te zien gebracht in de positie van de hierbedoelde oud-strijders.

Tot zijn leedwezen is de ondergeteekende voorts niet in staat, zonder een veel tijd eischend onderzoek, eene opgave te verstrekken van het aantal nu nog in leven zijnde militairen, die, vóór het in werking treden der wet van 29 Mei 1877 (*Staatsblad* n°. 114) gepensionneerd, aanspraak zouden hebben

¹⁾ Deze bijdragen zijn ter griffie nedergelegd ter inzage van de leden.

kunnen doen gelden op de bij die wet toegekende verhooging wegens verblijf in militairen dienst in 's Rijks overzeesche bezittingen en koloniën, indien de bepalingen betrekkelijk die verhooging toepasselijk waren verklaard op hen die vóór de invoering der aangehaalde wet den dienst met pensioen verlieten. Voor eene spoedige samenstelling van zoodanige opgave ontbreken den ondergeteekende de noodige gegevens.

En wat de vraag betreft, of de ondergeteekende niet zou willen bevorderen, dat de hier bedoelde gepensionneerden, van nu af, worden gelijk gesteld met hen, op wie de gunstige bepalingen der genoemde wet wél van toepassing zijn, — de ondergeteekende moet hierop antwoorden, dat het hem niet duidelijk is, op welke wijze het aangegeven denkbeeld zou zijn te verwezenlijken anders dan bij eene wet, waarbij teruggekomen wordt op een beginsel, dat bij alle wetsherzieningen betrekkelijk het toekennen van Rijkspensioen, van de zijde der Volksvertegenwoordiging in het oog werd gehouden. En tot het indienen van een voorstel van die strekking zou hij zijne medewerking niet kunnen verleenen, tenware hem mocht blijken, dat de Volksvertegenwoordiging thans, voor het onderwerpelijke punt, van bedoeld beginsel mocht willen afwijken. Hiertoe zouden de leden, die het denkbeeld geopperd hebben bij het afdelingsonderzoek, kunnen trachten te geraken door overeenkomstig art. 117 der Grondwet een voorstel van wet in te dienen.

Telegraphische en telephonische correspondentie. Art. 80. Van het voeren van telegraphische correspondentie wordt geen ander gebruik gemaakt dan in strikt noodzakelijke gevallen, terwijl voor telephonische aansluitingen geene abonnementen worden aangegaan, dan voor garnizoenen, waar dergelijke aansluitingen, ter bevordering van den geregelden gang van den dienst, nuttig en noodzakelijk worden geacht.

XIVde AFDEELING.

Omschrijving. Artt. 84, 85 en 86. Met betrekking tot de wijzigingen in de omschrijving dezer artikelen gebracht, neemt de ondergeteekende de vrijheid te verwijzen naar de toelichting betreffende de wijziging van artikel 27 van het IIde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1899.

XVde AFDEELING.

Uniformpet. Art. 93. De hierbedoelde uitgaaf betreft de aanschaffing van eene uniformpet, ad f 10.—, en het vermaken en herstellen van eene dergelijke pet, waarvan de kosten f 7.50 hebben bedragen.

Die uniformpetten voor étape-commandant kunnen natuurlijk niet komen ten laste van hen, voor wie zij bestemd zijn, maar behooren door den Staat bekostigd te worden.

XVIde AFDEELING.

Verbetering van de positie van de marechaussees. Met voldoening nam de ondergeteekende kennis van het vrij algemeen gevoelen nopens de voorgestelde lotsverbetering van den gewonen marechaussee.

Op verdere lotsverbetering dezer militairen zal hij zijne aandacht gevestigd houden.

XVIIde AFDEELING.

Bouwen van een badinrichting. Art. 97. Bij het hospitaal te Utrecht zijn de officieren van gezondheid geplaatst, die zich bezighouden met de behandeling van speciale ziekten. Naar dit hospitaal worden dan ook vele belangrijke patiënten uit het geheele land geëvacueerd.

Ten einde chronische patiënten, die elders zonder goed gevolg in behandeling zijn geweest, aldaar met vrucht te kunnen behandelen, is het noodig de hydro-therapie naar de eischen van de wetenschap te kunnen toepassen. Men wenscht in verband hiermede in de te bouwen badinrichting gelegenheid te scheppen tot hydro-therapeutische behandeling.

Naar de ondergeteekende vertrouwt wordt daardoor het bedrag van f 10.000 genoegzaam verklaard.

Bouwen van een laboratorium. Het gebouw bij het hospitaal, vroeger bewoond door een apothekersbediende, is voor ruim 8 jaren voor bewoning afgekeurd en daartoe dan ook ten eenemale ongeschikt. Voor een betrekkelijk gering bedrag is dit gebouw in te richten tot een laboratorium voor het verrichten van de onderzoekingen, die thans moeten geschieden in een vochtig kelderverblijf. Wel zijn te Utrecht, ten dienste van het universiteitsonderwijs, verschillende laboratoria aanwezig, maar over deze kan niet worden beschikt door de militaire apothekers en de officieren van gezondheid, aan wien de speciale onderzoekingen ten dienste van het geheele leger zijn opgedragen, doch die met het genoemde onderwijs in geen verband staan.

Ondergeteekende acht het dan ook dringend noodig, evenals zulks met de hiervóór vermelde badinrichting het geval is, althans bij één der groote hospitalen over een goed ingericht laboratorium te kunnen beschikken. Om de hierboven aangegeven redenen is Utrecht daarvoor de aangewezen plaats.

Portierswoning te Woerden. De woning van den portier bij het centraalmagazijn van militaire kleeding en uitrusting te Woerden bestaat uit slechts één vertrek, dat, met inbegrip van 2 kasten en een bedstede in oppervlak groot is 14,5 M².

Voorts heeft de bewoner de beschikking over 2 lokaaltjes in het hoofdgebouw, respectievelijk groot in oppervlak 9,4 en 5,5 M²., en waarvan het eerste tot keuken dient. De ondergeteekende acht deze ruimte, zelfs voor een klein gezin, onvoldoende; voor het gezin van den tegenwoordigen bewoner, bestaande uit man, vrouw en zeven kinderen, beantwoordt zij zelfs niet aan de meest bescheiden eischen.

Verplaatsing van garnizoen. Het tijdstip voor het nemen van eene beslissing omtrent de vestiging van een garnizoen te Vianen en te Woudrichem, acht de ondergeteekende nog niet aangebroken, daar deze aangelegenheid nog in onderzoek is. Voor het oogenblik kan althans nog niet worden ingezien, in hoeverre aan die vestiging voldoende voordeelen zullen verbonden zijn, om daardoor de belangrijke uitgaven, die voor kazerneering zullen noodig zijn, en de bezwaren die voor de oefening, door het vormen van kleine garnizoenen, worden in het leven geroepen, te wettigen.

Ongezonde woningen te den Helder. De opmerking, dat te den Helder onderofficieren voor den dienst moesten afgekeurd worden, omdat zij eenigen tijd in de bomvrije kazerne onder het zeefront in het fort Erfprins hadden gewoond, schijnt op een misverstand te berusten.

Uit de inlichtingen, verstrekt door den geneeskundigen dienst ter plaatse, is althans gebleken, dat gedurende de laatste jaren geen enkel onderofficier, die in de bedoelde lokalen gewoond heeft, is afgekeurd geworden.

Wel is in den loop van het jaar door de weduwe van een onderofficier een verzoek om Rijkspensioen ingediend, op grond van de overweging, dat de dood van haren echtgenoot het gevolg zoude geweest zijn van diens verblijf in de bovenvermelde kazerne, maar op dat verzoek is zoowel door den Militairen Pensioenraad als door den Raad van State afwijzend geadviseerd.

Intusschen valt het niet te ontkennen dat het verblijf in bomvrije gebouwen, uit den aard der zaak, minder aangenaam is dan dat in vredeskazernes. Daarom behoort, zoo lang zulke vredeskazernes niet beschikbaar kunnen worden gesteld, het streven te bestaan, de bomvrije kazernes zoo goed mogelijk bewoonbaar te maken. De vervanging van de steenen vloeren in de onderofficiersvertrekken door houten vloeren, zal daartoe bijdragen.

Voorts wordt door den ondergeteekende nog overwogen om bij de bedoelde kazerne een cantine-gebouw te maken, tot het verkrijgen van een aangenaam dagverblijf voor den betrokken troep.

Fort op de Harssens. Van den onhoudbaren toestand, waarin zich het fort op de Harssens zoude bevinden is dezerzijds niets bekend.

Wel is in vroegere jaren, toen met het oog op de veiligheid der scheepvaart, gevuurd is geworden in richtingen, waarvoor de koepelvuurmonden niet bestemd zijn, eenige schade van ondergeschikt belang aan het metselwerk ontstaan, doch deze schade is zonder bezwaar onverwijld hersteld. In lateren

tijd is bij het vuren hoegenaamd geene schade meer ontstaan en zijn ook geene scheuren ontdekt.

De in dit jaar aan de muren van het fort verrichte herstellingen betreffen slechts het gewoon onderhoud.

Verhooging van een artikel. Art. 98. In den zuidelijken buitenmuur van een der gebouwen van de kazerne aan het Waaitje te Hoorn is, na het indienen van het ontwerp der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1899, eene zetting ontstaan, die moet worden toegeschreven aan het optrekken van eene verdieping op het bestaande gebouw, zonder dat bij die, in 1865 uitgevoerde, verbouwing voldoende verankering is aangebracht. Ter voorkoming van ongevallen zijn de bovenverdiepingen van het gebouw ontruimd, en is de bedoelde muur geschoord. Ten einde de herstelling in het aanstaande voorjaar te kunnen uitvoeren, en dan tevens de vereischte verankering te kunnen aanbrengen, wordt art. 98, onderdeel a, bij de nevensgaande Nota van Wijzigingen aangevuld en met f4500 verhoogd.

Militaire School te Haarlem. Van de lokalen van de Militaire School te Haarlem zal weder worden gebruik gemaakt, zoodra zij kunnen worden gebezigd voor een doel, dat eenigermate overeenkomt met de bestemming welke zij vroeger hadden. Aangezien dit waarschijnlijk het geval zal zijn bij het tot stand komen van eene nieuwe legerorganisatie, is aan die lokalen met toebehooren niets veranderd, en hebben zij op dit oogenblik geene bestemming.

Huisvesting van militairen buiten de kazerne. Ten gevolge van het huisvesten van vijf in de Oranje-Nassau-kazerne te Amsterdam ondergebrachte, gehuwde militairen buiten die kazerne zal de jaarlijks te betalen huur eene vermeerdering ondergaan van f650.

Hierdoor zal echter het voordeel worden verkregen, dat de weinig geschikte woningen in die kazerne kunnen worden ontruimd, en dat de in de Memorie van Toelichting vermelde verbeteringen kunnen worden aangebracht.

In de meening, dat er volstrekt geen bezwaar zou bestaan eenzelfde lokaal te bezigen voor de bijeenkomsten van officieren, van onderofficieren en van kanonniers, wordt door den ondergeteekende niet gedeeld. Niet alleen moeten aan een lokaal voor de bijeenkomsten van de drie genoemde categoriën van militairen zeer uiteenlopende eischen worden gesteld, maar bovendien is het in verband met andere dienstverrichtingen, niet altijd doenlijk, deze bijeenkomsten zoo te regelen, dat zij niet op denzelfden tijd plaats hebben, en zulks te minder, omdat in het lokaal voor de bijeenkomsten der officieren de zoo noodige en nuttige belegeringsoefeningen op de kaart moeten worden gehouden, die veel voorbereiding eischen, zoodat het lokaal daarvoor vele uren en somtijds dagen achtereen moet beschikbaar blijven.

Neemt men daarbij voorts in aanmerking, dat reeds geruimen tijd het streven bestaat, ter verkrijging van de daaraan verbonden moreele voordeelen, zoo min mogelijk gehuwde militairen in de kazerne te doen wonen, dan is het niet twijfelachtig dat door den voorgenomen maatregel eene belangrijke verbetering zal worden verkregen.

Verbetering van het militair hospitaal te 's Gravenhage. In het Voorloopig Verslag over het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting, voor het dienstjaar 1897, werd reeds de aandacht gevestigd op de omstandigheid, dat de localiteiten van het militair hospitaal te 's Gravenhage zelfs niet aan zeer laag gestelde eischen voldoen. (Zitting 1896—1897. Gedrukte Stukken, 2, n°. 19, bladz. 15.)

Naar aanleiding daarvan werd in de Memorie van Antwoord medegedeeld, dat de toestand van het bedoelde hospitaal reeds geruimen tijd een punt van ernstige overweging uitmaakte en dat vermoedelijk in de eerstvolgende begroting voorstellen zouden worden opgenomen, om in den bestaanden onvoldoenden toestand te voorzien. (Zitting 1896—1897. Gedrukte stukken, 2, n°. 20, bladz. 23 en 24).

Door den chef van het bedoelde hospitaal was reeds in October 1896 aangewezen hoe, naar zijne meening, na aankoop van eenig terrein, op de plaats van het bestaande een goed hospitaal zou kunnen gebouwd worden. Het ontwerp dat naar aanleiding van deze aanwijzing werd opgemaakt en door den ambtsvoorganger van den ondergeteekende weinige dagen vóór het indienen van de bovenaangehaalde Memorie van Antwoord werd ontvangen, kon echter niet voor de uitvoering worden aanbevolen, omdat daaraan eene uitgave van ten

minste f560.000 zou verbonden zijn en bovendien, tijdens den bouw, in het onderkomen der zieken zou moeten worden voorzien, hetgeen mede aanzienlijke uitgaven zou vorderen.

Bij de nadere overweging van verschillende plannen voor deze, reeds sedert 1888 aanhangige, verbetering, is afdoende gebleken dat het zonder aankoop van terrein niet mogelijk is, deze inrichting in zoodanigen toestand te brengen dat zij aan billijke eischen voldoet.

Nadat ook omtrent de in het te verbouwen hospitaal strikt *benooidige ruimte* met den hierboven genoemden chef van die inrichting overeenstemming was verkregen en zoowel door dezen als door den tegenwoordigen inspecteur van den geneeskundigen dienst was verklaard, dat door de thans voorgestelde verbouwing aan de billijke eischen van den dienst wordt voldaan, is geen middel verzuimd om de, met vele moeilijkheden gepaard gaande, onderhandelingen tot het verkrijgen van het benooidige terrein tot een goed einde te brengen. Thans is men daarin geslaagd en zijn met de betrokken eigenaren voorloopige overeenkomsten aangegaan, waarbij voor den Staat het recht is bedongen, de benooidige terreinen tegen overeengekomen prijs aan te koopen, mits de koopakten in het aanstaande voorjaar zouden kunnen worden gesloten.

De oppervlakte van de aan te koopen perceelen bedraagt 1079 M². en, al heeft nu deze oppervlakte voor het Rijk slechts de waarde van bouwterrein, zoo is deze waarde voor de tegenwoordige eigenaars eene geheel andere. Onder andere maakt een der perceelen deel uit van eene bloeiende stalhouderij. Een koopprijs van f60.000 à f65.000, met inbegrip van de overdrachtskosten, is dan ook geenszins te hoog te achten.

Een voor de verbetering opgemaakt ontwerp, waarvan, zooals reeds werd vermeld, door de betrokken geneeskundige autoriteiten is verklaard, dat het aan de billijke eischen van den geneeskundigen dienst voldoet, is, met inbegrip van de kosten van aankoop der perceelen, geraamd op f275.000. Dat voor deze betrekkelijk lage som eene voldoende ziekeninrichting is te verkrijgen, vindt hare verklaring in de mogelijkheid, een groot gedeelte van het bestaande hospitaal bij de verbouwing te behouden, en in de omstandigheid, dat bij een militair hospitaal minder kostbare eischen mogen gesteld worden, dan waaraan bij een burgerziekenhuis moet worden te gemoet gekomen. Terwijl, enkele uitzonderingen daargelaten, in een burgerziekenhuis zware zieken worden opgenomen, die tehuis moeilijk kunnen worden verpleegd, komen in een militair hospitaal tal van lichte zieken voor die — waren zij geen militair — in hunnen familiekring verpleging zouden vinden; verder worden hier, ten tijde van de opkomst der milicie, vele miliciens ter observatie opgenomen. Daarentegen komen zware zieken, in verband met leeftijd, leefwijze en voeding van de dienstplichtigen en met hunne keuring voor het in dienst treden, slechts bij uitzondering voor. Hierbij komt nog dat vele, zool niet het meerendeel der belangrijke patiënten uit het geheele land naar het hospitaal te Utrecht worden geëvacueerd, omdat aldaar de officieren van gezondheid geplaatst zijn, die zich met de behandeling van speciale ziektegevallen bezighouden.

Gemeentelijke ziekeninrichtingen missen een dergelijk centraal hospitaal, en moeten dus elk op zich zelf in alle behoeften voorzien, en in het bijzonder voor de verpleging van vele zware zieken zijn ingericht.

Uit den aard der zaak zou door den ondergeteekende — en deze meening is in overeenstemming met die van de meergenoemde geneeskundige autoriteiten — de voorkeur worden gegeven aan het stichten van een geheel nieuw hospitaal, te plaatsen in de nabijheid der residentie, op een terrein, dat zoo-veel mogelijk hygiënische voordeelen aanbiedt, indien dit zonder groote vermeerdering van de kosten mogelijk zoude zijn. De kosten van een geheel nieuw hospitaal voor hetzelfde aantal bedden, ingericht naar de moderne eischen en te stichten in of in de nabijheid der residentie, zou echter, behalve de opbrengst van den verkoop van het tegenwoordige hospitaal, zeker ten minste het dubbele vorderen van de som, die thans voor de verbetering wordt noodig geacht. De tonnen gouds, die het maken van een nieuw hospitaal meer zou vorderen dan de thans voorgestelde verbetering, kunnen veel nuttiger besteed worden voor de verbetering der kazerneering en der oefeningsterreinen, waarvoor nog belangrijke uitgaven zullen worden geëischt.

Bij de verdere uitwerking van het ontwerp zal rekening worden gehouden met de opmerkingen van ondergeschikt belang, die door den geneeskundigen

dienst ten opzichte van enkele details zijn aangevoerd; daardoor zullen echter de bouwkosten niet worden verhoogd. Integendeel zal nog worden overwogen, in hoeverre op de verbouwing van het bestaande gebouw is te bezuinigen. De thans beoogde aankoop van perceelen blijft echter in ieder geval noodig.

Dat de plaats van het bestaande hospitaal uit een hygiënisch oogpunt zou zijn af te keuren, is den ondergeteekende niet gebleken, en wordt door hem niet ingezien.

Naar aanleiding van de gestelde vraag, of het niet wenschelijk zou zijn de terreinen van de Alexanderskazerne, aan de Laan Copes van Cattenburch, en het ruim 6 hectare groote oefeningsterrein „het Alexanderveld” te ontruimen en buiten de gemeente te verplaatsen, doet de ondergeteekende opmerken, dat de op die terreinen geplaatste gebouwen zeer goed zijn en aan alle redelijke eischen voldoen, terwijl het oefeningsterrein in de onmiddellijke nabijheid van de kazerne is gelegen. Verplaatsing van een en ander naar buiten de gemeente wordt dus zeker niet in het belang van den militairen dienst gevorderd.

Bovendien zijn al deze gebouwen en terreinen — met uitzondering van de fouragemagazijnen, die door het Departement van Oorlog van particulieren zijn gehuurd — het eigendom van de gemeente 's Gravenhage; zij zouden dus bij ontruiming, ingevolge de overeenkomst van 22 December 1860, *kosteloos* aan de gemeente teruggegeven moeten worden. Door de bij den verkoop als bouwterrein te bedingen hoogen prijs zou het Departement van Oorlog alzoo *niet* zijn gebaat.

Zelfs aannemende, dat de gemeente — met het oog op de te behalen winsten — bereid zou worden gevonden, elders kosteloos het noodige terrein af te staan en daarop voor hare rekening eene nieuwe kazerne, stallen, rijloodsen en magazijnen te bouwen, dan nog zou eene verplaatsing naar buiten geenszins in het belang van den militairen dienst zijn.

De gebouwen van het bestaand militair hospitaal te bestemmen tot uitbreiding van de bureelen van het Departement van Oorlog komt ondergeteekende niet aanbevelenswaardig voor, omdat zij daarvoor ten eenenmale ongeschikt zijn; doch al ware dit anders, dan zou de aankoop van terrein niet minder noodig worden.

Maken van een hek. Bij het maken van een hek langs het oefeningsterrein aan de Raamgracht te Delft, zal ongetwijfeld de, ook door den ondergeteekende zeer gewenschte, zuinigheid worden betracht.

Bergplaatsen voor rijwielen te 's Hertogenbosch. Art. 99. De rijwielen zijn te 's Hertogenbosch thans geborgen in een lokaal der Citadelkazerne. Ter verbetering van het verblijf in die kazerne wenscht men echter over dat lokaal te kunnen beschikken.

Voor berging van rijwielen moet alsdan eene andere gelegenheid worden gevonden, hetgeen het eenvoudigst op de voorgestelde wijze kan geschieden.

Bouwen van rijloodsen. De mededeeling omtrent den bouw van twee maneges bij de Laan Copes van Cattenburch schijnt op een misverstand te berusten. De oudste dier maneges werd gebouwd in 1841 en hersteld en verbeterd in 1884 en 1889; de nieuwste werd gebouwd in laatstgenoemd jaar.

In die beide maneges moet rijkunstig onderricht worden gegeven aan 4 veldeskadrons, aan de batterijen veld-artillerie die in de Alexanderskazerne zijn gestald, aan de officieren-leerlingen der Hoogere Krijgsschool, en aan de officieren van onbereden wapens en dienstavken.

Zullen de winteroefeningen der cavalerie voldoende tot hun recht komen, dan is het dringend noodig, per twee eskadrons over eene gesloten rijbaan te kunnen beschikken.

In verband daarmee is het bijbouwen van een rijbaan te 's Gravenhage dringend noodig.

Te 's Hertogenbosch is eene rijloods, die reeds sedert tal van jaren niet voldoet aan de behoefte; zij is te klein en bovendien ligt de bintbalk niet voldoende hoog boven den vloer en is de afstand tot de stallen te groot. Daarbij is ééne rijbaan niet voldoende voor de behoefte. Reeds lang zou het bouwen van eene nieuwe rijbaan zijn voorgesteld, ware het niet dat men geen geschikt terrein voor den bouw kon vinden; thans is men daarin door medewerking van de gemeente geslaagd.

Te Amersfoort moet zoowel door de cavalerie, als door de artillerie van de voorhanden manege worden gebruik gemaakt.

De tegenwoordige verdeeling van het gebruik dier manege heeft ten gevolge, dat bij de artillerie van rijlessen aan kader en geoeffenden in de gesloten manege geene sprake kan zijn, terwijl bij de rijsschool geen voldoende gelegenheid wordt gevonden, om de leerlingen van hunne detachering aan die inrichting de meest mogelijke vruchten te doen plukken. Het is daarom dringend noodig aan de artillerie de geheele beschikking te geven over de bestaande houten rijloods, en voor de rijsschool eene tweede manege te bouwen.

De mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat het wenschelijk wordt geacht nog eene rijloods te bouwen, moet dan ook niet worden opgevat in den zin, dat die bouw niet noodzakelijk zou zijn, doch worden beschouwd in verband met hetgeen daarvoor omtrent den onvoldoenden staat van het rijkunstig onderwijs te Amersfoort werd medegedeeld.

In het algemeen is het niet mogelijk, voor het rijkunstig onderwijs andere uren aan te wijzen dan thans daarvoor zijn bestemd.

Gedurende een groot deel van het jaar zijn de rijbanen voortdurend bezet, somtijds zelfs ongeveer twaalf uren daags.

Uitbreiding van het gebruik is dus niet mogelijk, vooral niet omdat het rijden op een laat avonduur niet in het belang is van eene goede verzorging van de paarden.

De te bouwen rijloods te Amersfoort kan zeer gemakkelijk door een overdekten gang met een der stallen worden verbonden, hetgeen zeer gewenscht wordt geacht. Hierdoor zal deze loods iets duurder zijn dan die te 's-Gravenhage en te 's-Hertogenbosch.

Verbetering van kazernes te Bergen op Zoom. Het ontbreken van goede oefeningsterreinen voor het garnizoen Bergen op Zoom heeft inderdaad aanleiding gegeven tot het overwegen van verplaatsing van het meerendeel, zoo al niet van het geheele infanteriegarnizoen aldaar. In verband daarmee, worden thans onderhandelingen gevoerd met het gemeentebestuur, over de beschikbaarstelling van een oefeningsterrein van voldoende grootte, op niet te grooten afstand van het garnizoen, waartoe, zoo noodig een reeds beboscht terreingedeelte door de gemeente zou worden aangekocht en aan het Rijk in huur afgestaan. Aangezien een gunstige afloop van de onderhandelingen door den ondergeteekende zeer waarschijnlijk wordt geacht, en er zekerheid bestaat, dat de grond, noodig voor de verbetering van de kazerne *Koornmarkt*, door de gemeente kosteloos zal worden beschikbaar gesteld, heeft hij gemeend een eersten termijn voor de verbetering van deze kazerne, die door hem dringend noodig wordt geacht, te moeten uittrekken.

Uit den aard der zaak zal tot de verbouwing niet worden overgegaan, wanneer niet volkomen zekerheid is verkregen omtrent de beschikbaarstelling van een in alle opzichten voldoende oefeningsterrein; mocht men hierin niet slagen, dan zullen de plannen omtrent de verplaatsing van de infanterie uit Bergen op Zoom nader worden overwogen.

Gasverlichting. Art. 100. Het aanbrenge van gasverlichting in de kazerne „les Bons Enfants” en „het Groot Tuighuis” te Maastricht is noodzakelijk te achten. De bestaande verlichting is — afgescheiden van hetgeen ten deze reeds in de Memorie van Toelichting werd medegedeeld — onvoldoende.

Verbetering van het voorterrein der infanterie-kazerne te Amersfoort. Bij de opkomst van de nieuwe lichte wordt er groote waarde aan gehecht, het hierbedoelde terrein geheel beschikbaar te hebben voor detailoefeningen; het is daarom raadzaam de verbetering van dat terrein zoodra mogelijk te voltooien.

Hiervoor is thans de gelegenheid bijzonder gunstig, omdat, bij de aansluiting van de in de Nota van toelichting op bladz. 38 vermelde kadastrale perceelen, aan meergenoemd terrein, grond beschikbaar komt.

Bouwen van een scherm- en gymnastiek-lokaal c.a. te Amersfoort. De infanteriekazerne te Amersfoort is gebouwd in 1888 en volgende jaren. Ter besparing van kosten heeft men destijds geen afzonderlijk gymnastiekgebouw opgericht, doch voor de gymnastiek-oefeningen eenige vertrekken van normale hoogte in de kazerne bestemd.

Nu evenwel thans door de oprichting van het reservekader en de detachee-

ring van de cadetten der Koninklijke Militaire Academie bij de korpsen, gewijzigde toestanden zijn ontstaan, is de behoefte aan onderofficierslogies te Amersfoort gestegen en kan in deze behoefte het doelmatigst worden voorzien door daarvoor de gymnastieklokalen te bestemmen.

Uit den aard der zaak kan aan het thans ontworpen gymnastieklokaal, zooals dit door den regiments-commandant wordt gewenscht, zonder bezwaar meer hoogte worden gegeven.

Bouw van een bureel en gymnastiekgebouw c. a. te Assen. Ten aanzien van de inrichting van de thans bestaande gymnastieklokalen te Assen en de redenen van de voorgestelde verbetering geldt hetzelfde, als hiervoren ten opzichte van Amersfoort werd medegedeeld.

De ruimte in de kazerne te Assen is echter bovendien te klein op grond van de daarvoor in de Memorie van Toelichting, op bladz. 39, opgegeven reden.

Uit een en ander blijkt, dat de voorgestelde verbeteringen niet zijn noodig geworden door onvoldoende zorg of gemis van kennis bij het ontwerpen van de plannen of door onvoldoend toezicht op de uitvoering van den bouw, maar dat deze een gevolg zijn van de gewijzigde toestanden. Den uitgesproken twijfel acht de ondergeteekende dan ook niet gewettigd.

Verhooging van een artikel. Art. 100. Ten einde inkrimping van het keukenpersoneel en beperking van het brandstofverbruik te kunnen verkrijgen, wensch men het bereiden van de spijzen voor de 3 eskadrons cavalerie te Venlo, dat thans in drie verschillende keukens geschiedt, voortaan in ééne keuken te doen plaats hebben. Daartoe is die bij de kazerne het *Arsenaal* het best gelegen.

Deze zal nu eenigszins moeten worden uitgebreid, waartoe het reinigingslokaal ter plaatse de gelegenheid aanbiedt. In verband hiermede kan het verbeteren van dit lokaal, vermeld in den toelichtenden staat bij art. 45, zoomede het aanbrengen van een Senking-fornuis in de Minderbroederskazerne, vermeld in art. 100, vervallen; daarentegen is het noodig, voor het maken van een reinigingsgebouw, het verbeteren van de keuken en het leveren en opstellen van kookketels, nieuwe posten in art. 100, onderdeel a, uit te trekken. In verband met een en ander wordt genoemd artikel, bij de nevensgaande Nota van Wijzigingen gewijzigd, aangevuld en met f 200 verhoogd, waartegenover staat de bij art. 45 aangebrachte vermindering ad f 350, zoodat in het geheel nog eene besparing van f 150 wordt verkregen.

Bouw van artillerie-inrichtingen aan de Hembrug. Art. 101. Voor den bouw van de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug is, ten laste van den dienst van 1895, 1896 en 1897 uitgegeven f 965.662.41, terwijl voor 1898 is toegestaan f 188.000.

Voor deze bedragen zijn de patroonfabriek en de werkplaats voor draagbare wapenen gebouwd en ingericht, is de munitiefabriek gebouwd en worden thans in die fabriek de vereischte drijfwerken en inrichtingen voor krachtoverbrenging aangebracht.

Voorts zijn 2 bureelgebouwen en bij elk der drie genoemde fabrieken een schaftgebouw en de vereischte magazijnen gemaakt, en is eene schietbaan met een gebouw voor het beproeven van geweerloopen opgericht.

De verschillende gebouwen en werkplaatsen zijn aangesloten aan de gas- en waterleidingen der gemeente Zaandam en, voor zooveel noodig, voorzien van eene installatie voor elektrische verlichting en voor stoomverwarming.

Op het terrein zijn voorts gemaakt eene portierswoning, een aanlegsteiger met loskraan, de noodige wegen, smalspoorbanen, brandkranen, rioleeringen, pijpwelven, hekken, afrasteringen, alsmede, waar dit werd noodig geacht, aarden wallen om de magazijnen en vulplaatsen.

De thans gevraagde som is bestemd voor den bouw van een magazijn, waarin de thans beschikbare en verder beschikbaar komende voorraad draagbare wapenen zal opgeborgen en in goeden staat onderhouden worden, voor het maken van eenige bergplaatsen en voor verschillende kleinere voorzieningen, waarvan de noodzakelijkheid tijdens het inrichten en in werking brengen van de fabrieken en werkplaatsen is gevoeld.

Sedert de indiening van deze begroting is bovendien gebleken, dat een termijn van het contract wegens: „Het maken van artillerie-inrichtingen aan de Hembrug (4de gedeelte)”, waarvoor de gelden op de Staatsbegroting voor

het dienstjaar 1897 waren aangewezen, niet tijdig genoeg kon worden opgeleverd om uit dat dienstjaar te worden vereffend. Op grond daarvan wordt art. 101 bij Nota van Wijzigingen met *f* 7300 verhoogd.

Ten aanzien van de hier in de laatste alinea gedane vraag kan worden medegedeeld, dat de directie der artillerie-inrichtingen in het jaar 1899 naar Amsterdam zal worden verplaatst en dat de pyrotechnische werkplaatsen — opgelost in de op te richten munitiefabriek — in haar geheel in het volgend jaar naar *de Hembrug* zullen overgaan.

's Gravenhage, 8 December 1898.

De Minister van Oorlog,

ELAND.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1899.

VIIIste HOOFDSTUK.

NOTA VAN WIJZIGINGEN.

IIde AFDEELING.

Artikel 6. Intendance, wordt verminderd met *f* 3300 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 50.700.

Het totaal van de IIde Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 244.200.

IIIde AFDEELING.

Artikel 8. Infanterie, wordt verhoogd met *f* 9800 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 1.633.195.

Het totaal van de IIIde Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 3.170.645.

IVde AFDEELING.

Artikel 13. Soldijen, enz., wordt verminderd met *f* 34.900 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 2.636.297.

Artikel 14. Kleeding en uitrusting, enz., wordt verminderd met *f* 33.500 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 1.375.787.

Artikel 15. Scheren en haarsnijden enz., wordt verminderd met *f* 9800 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 191.400.

Artikel 17. Voeding en verzorging van paarden, enz., wordt verminderd met *f* 97.400 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 1.246.970.

Artikel 20. Oefeningen en onderwijs, enz., wordt verhoogd met *f* 23.600 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 132.940.

Artikel 22. Kosten vallende op het voor oefening kampeeren van troepen, enz., wordt verhoogd met *f* 12.000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 127.700.

Het totaal der IVde Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 6.449.688

Vde AFDEELING.

Aan het slot van de eerste alinea van *artikel 27*, wordt na de woorden: daaronder begrepen de uitgaven voor 's Rijks magazijn van geneesmiddelen", gelezen: „alsmede de kosten van vernieuwing van breukbanden van personen die den militairen dienst, ten gevolge van eene daarin opgedane breuk, zonder aanspraak op pensioen, hebben verlaten".

Vide AFDEELING.

Artikel 28. Traktementen, enz., en verdere kosten van de Hoogere Krijgs-

school, enz., wordt verhoogd met *f* 22.600 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 47.073.

Artikel 29. Traktementen, enz., mitsgaders verdere kosten der Koninklijke Militaire Academie, enz., wordt verminderd met *f* 5000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 195.662.

Het totaal van de VIde Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 385.284.

VIIde AFDEELING.

Artikel 33. Jaarwedden van burgerlijke ambtenaren en toelagen voor officieren, enz., wordt verhoogd met *f* 500 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 125.750.

Artikel 35. Kosten vallende op den dienst bij de artillerie inrichtingen, enz., wordt verminderd met *f* 5000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 169.425.

Artikel 36. Aanschaffing van geschut, enz., wordt verhoogd met *f* 13.000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 433.450.

Nà *artikel* 37 te laten volgen een nieuw artikel, luidende:

„*Artikel* 37bis. Tegemoetkoming aan de Oesterreichische Waffenfabriks Gesellschaft te Steyr, wegens door haar geleden schade bij de levering van wapenen van 6.5 mM. aan het Rijk *f* 12.908,16.”

Het totaal van de VIIde Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 1.982.103,16.

VIIIste AFDEELING.

Artikel 45. Als voren in het 4de genie-commandement, wordt verminderd met *f* 350 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 145.735.

Het totaal der VIIIste Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 822.829.

IXde AFDEELING.

Artikel 51. Aankoop van brood, enz., wordt verminderd met *f* 3100 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 75.892.

Artikel 53. Aankoop van graan, enz., wordt verminderd met *f* 12.800 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 348.084.

Artikel 55. Aankoop van vee, enz., wordt verminderd met *f* 73.200 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 1.994.156.

Het totaal van de IXde Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 2.506.027.

XIIdE AFDEELING.

Artikel 63. Reiskosten, enz., wordt verhoogd met *f* 8000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 83.000.

Artikel 64. Scheeps- en wagenvrachten, enz., wordt verhoogd met *f* 9000 en aldus uitgetrokken tot een bedrag van *f* 234.000.

Het totaal van de XIIdE Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 320.600.

XIVde Afdeeling.

De omschrijving der *artikelen* 84, 85 en 86 worden achtereenvolgens gelezen als volgt:

„*Artikel* 84. Pensioenen, gagementen en onderstanden, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden, gegageerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting”.

„*Artikel* 85. Tijdelijke pensioenen en onderstanden, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting.”

„*Artikel* 86. Pensioenen aan mindere geëmployeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrichtingen van 's Rijks landmacht, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting.”

XVIIde AFDEELING.

Artikel 98. Als voren in het 2de genie-commandement, na de alinea, luidende: „verplaatsen van de smidswerkplaats in het fort op de Harssens”, in te latchesen eene nieuwe alinea, luidende: „doen van voorzieningen aan de kazerne „t Waaitje”, te Hoorn”;

het *artikel* wordt verhoogd met *f* 4500 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 110.225.

In *artikel 100.* Als voren in het 4de genie-commandement, onderdeel *a*, voor den bestaanden toestand, wordt de alinea, luidende: „aanbrengen van een SENKING-fornuis in de „Minderbroederskazerne”, te Venlo”, vervangen door eene nieuwe alinea, luidende: „verbeteren van de keuken, leveren en opstellen van kookketels, en bouwen van een reinigingslokaal bij de kazerne „het Arsenal”, te Venlo”;

het onderdeel wordt verhoogd met *f* 200 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 69.680 en het *artikel* wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 94.080.

Artikel 101. Voortzetting van den bouw van artillerie-inrichtingen aan *de Hembrug*, wordt verhoogd met *f* 7300 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 137.300.

Het totaal van de XVIIde Afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 556.835.

Het totaal van het VIIIste hoofdstuk wordt mitsdien uitgetrokken tot een bedrag van twee en twintig millioen vierhonderd dertig duizend negen honderd negen en vijftig gulden en zestien cent (*f* 22.430.959,16).

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1900.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij; in overweging genomen hebben, dat, ingevolge de wet van 3 December 1874 (*Staatsblad* n° 193), houdende bepalingen omtrent het beheer der gelden bestemd tot voltooiing van het vestingstelsel, eene afzonderlijke begrooting van de uitgaven voor dit onderwerp, voor den dienst van 1900, bij de wet behoort te worden vastgesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL 1. De begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, aangewezen bij de wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n° 64), wordt voor den dienst van 1900 vastgesteld:

Artikel 1. Jaarwedden, toelagen en daggelden voor tijdelijk in dienst zijnde civiele ingenieurs, opzichters en teekenaars, toelagen voor officieren en opzichters der genie, reis- en verblijfkosten, bureel- en lokaalbehoeften, aankoop van instrumenten, kaarten en verdere benoodigdheden *f* 70.000.

Art. 2. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betrekkelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Nieuwe Hollandsche Waterlinie*:

1°. verbeteren van inundatiewerken in de geheele linie;

2°. verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang, aan werken in de geheele linie *f* 37.700.

Art. 3. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betrekkelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van den Helder*:

1°. verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang, aan werken in de geheele stelling;

2°. maken van gedekte opstellingen voor de afstandsmeting in en verbetering van de open kustbatterijen *f* 32.500.

Art. 4. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van explo-

ten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betrekkelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van Amsterdam*:

1°. onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de stelling;

2°. maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerken, enz. voor verschillende werken in de stelling;

3°. maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in verschillende werken in de stelling;

4°. maken van pantseringen voor verschillende werken in de stelling;

5°. ophoogingen en maken van wegen en inundatiemiddelen;

7°. maken van loodsen, munitie- en buskruitmagazijnen;

8°. aanleg van beplantingen;

9°. verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele stelling;

10°. maken van werken ten behoeve van de drinkwatervoorziening;

11°. onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van het inrichten van groepdepots en sectorparken *f* 660.300.

Art. 5. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behoreen; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van explo- ten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betrekkelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, op- metingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak*:

verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van *Willemstad en Ooltgensplant f* 500.

Art. 6. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te be- hooren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van explo- ten en processen; afkoop van rechten: kosten en ongelden betrekkelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, op- metingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet*:

verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de stelling *f* 6.400.

Art. 7. Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende stellingen *f* 76.000.

Art. 8. Doen van opmetingen, waterpassingen, grondboringen, enz. in de verschillende liniën en vestingen, alwaar, ingevolge de wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n°. 64), werken tot voltooiing van het vestingstelsel aangelegd of verbeterd moeten worden en voor welke in de voorgaande artikels geene gelden zijn uitgetrokken *f* 2.000.

Art. 9. Onvoorziene uitgaven *f* 50.000. Totaal *f* 935.400.

negenhonderd vijf en dertig duizend vierhonderd gulden.

Art. 2. Tot dekking der uitgaven, begrepen in de bij art. 1 dezer wet vast- gestelde begrooting, wordt aangewezen:

a. de som van *achthonderd een en dertig duizend gulden*, beschikbaar ge- steld bij het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1900;

b. het vermoedelijk batig slot der rekening van ontvang en uitgaaf wegens

de begrooting ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst van 1899;

c. de toevallige baten, welke gedurende het jaar 1900 uit den aanleg der vestingwerken kunnen voortvloeien.

Art. 3. Wanneer het bedrag uitgetrokken bij een der *artt.* 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8 van art. 1 dezer wet ontoereikend wordt bevonden, kan het, met inachtneming van het voorschrift van het tweede lid van art. 24 der wet van den 5den October 1841 (*Staatsblad* No. 40), door overschrijving uit *art.* 9 van hetzelfde art. 1 worden aangevuld.

Art. 4. Op *art.* 9 van art. 1 dezer wet worden aangewezen de tot het dienstjaar 1900 behorende uitgaven, de voltooiing van het vestingstelsel betreffende, die hare omschrijving niet vinden in een der andere *artt.* van genoemd art. en moeten dienen ter voorziening in behoeften, die in den loop van dat dienstjaar onverwacht opkomen.

Die uitgaven worden, voor elke soort afzonderlijk, in de rekening gebracht en omschreven.

Lasten en bevelen dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Oorlog,

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Van de gelden die bij dit wetsontwerp, betreffende de vestingbegrooting voor den dienst van 1900, voor de voltooiing van de Stelling van Amsterdam worden aangevraagd, is in de eerste plaats de som van f 310.000 uitgetrokken als 1ste termijn voor het maken van de bomvrije gebouwen c.a. in de, op het noordwestelijk front der Stelling gelegen, forten bij *Penningsveer*, *Krommeniedijk*, *Zuidervijkermeer* en aan *den Ham*, met welk bedrag hoofdzakelijk de fundamenten van de gebouwen, en voor het fort bij *Penningsveer*, gedeeltelijk de gebouwen zelf zullen kunnen worden gemaakt. In verband met de voltooiing van de gebouwen in de forten *Vijfhuizen*, *Spaarndam*, *Velsen*, *St. Aagtdijk* en *Veldhuis* en het ontbreken van de koepels in het fort *Velsen* is voorts op deze begrooting een bedrag van f 202.000 gebracht, als eerste termijn voor het aanbrengen van genoemde koepels en van uitkijkposten.

Daar de ondergeteekende het van overwegend belang acht, met het oprichten van sectorparken en groepdepots voor het opleggen van artillerie- en genie-materieel in de Stelling aan te vangen, is thans weder op de begrooting gebracht de post van f 59.000, die bereids op de ontwerp-begrooting van het loopende jaar werd aangevraagd. Ten vorigen jare heeft de ondergeteekende reeds toegelicht waarom het hem gewenscht voorkomt, met bedoelden aanleg een aanvang te maken. In verband met hetgeen bij de behandeling van de vestingbegrooting, dienst 1899, ter zake is ter sprake gebracht, moet de ondergeteekende nog doen opmerken, dat de sectorparken en groepdepots bij *elke* inrichting van de Stelling noodig zijn, omdat zij in hoofdzak dienen voor de batterijen, enz. in het tusschen de forten gelegen terrein en minder voor de forten zelve.

Voor den aanleg is ten deele aankoop of onteigening van terreinen noodig, waaraan tijdroovende werkzaamheden verbonden zijn; men zoude dus te laat komen indien met den aanleg gewacht werd tot dat het meerendeel van wat opgelegd moet worden aanwezig is.

De ondergeteekende acht het dan ook noodzakelijk met dien aanleg een begin te maken zoodra de voorraad begint gereed te komen, dat is reeds nu, en zulks te meer nu reeds een jaar uitstel heeft plaats gehad. Wordt nog langer daarmee gedraald, dan moet het materieel hetzij op ongeschikte plaatsen voorloopig worden opgeborgen en later naar de daarvoor bestemde punten

worden teruggevoerd, waaraan groote nuttelooze uitgaven zijn verbonden, of wel dat materieel zal, wat bijvoorbeeld het kruit aangaat, den bouw van vresmagazijnen op minder geëigende punten vorderen, of eene opberging er van zal onmogelijk zijn, zoodat het buskruit niet aangeschaft kan worden en dus bij voorkomende noodzakelijkheid tot verdediging niet aanwezig zal zijn.

Wanneer de noodige parken in de Stelling van Amsterdam zijn opgericht, kan daarmede voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie tot den tijd van mobilisatie worden gewacht, omdat vervoer van Amsterdam naar die linie altijd mogelijk is. Een doelmatig bewaren van den voorraad materieel is echter zonder eene goed geregelde centrale oplegging ondoenlijk.

Behalve de reeds genoemde posten zijn in de onderwerpelijke begrooting voor de Stelling van Amsterdam opgenomen;

f 23.000 voor de voortzetting van het verbeteren en aanleggen van gemeenschapswegen; f 20.000 voor het opstellen van toegangsbruggen naar enkele forten; f 26.500 voor het inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen; f 6700 voor het bouwen van eene loods op het terrein aan de Hembrug tot het opbergen van brandstoffen in vreedstijd ten behoeve van de approviandeering van de Stelling, en f 13.100 voor verbeteringen van ondergeschikt belang.

Ten aanzien van de drinkwatervoorziening der Stelling kan de ondergeteekende mededeelen dat, hoewel op het oogenblik van de samenstelling van deze begrooting de werkzaamheden op het terrein te Nieuwe Meer nog niet zijn afgeloopen, van den voorzitter der Staatscommissie, ingesteld bij Koninklijk besluit van 16 Januari 1895 n°. 23, naar aanleiding van een bezoek van die commissie aan het terrein, de mededeeling is ontvangen, dat de uitkomsten van de in gang zijnde boringen aan de commissie het vertrouwen doen koesteren, dat in de omgeving van het terrein eene blijvende prise d'eau is te stichten van genoegzamen omvang, om in tijd van oorlog in de behoefte aan drinkmater in de Stelling te voorzien.

Onder verwijzing naar den toelichtenden staat, zij voorts omtrent de overige artikelen van de onderwerpelijke begrooting, voor zoover deze toelichting behoeven, het volgende aangeteekend:

Art. 1. Dit artikel is op hetzelfde bedrag geraamd als voor het loopende jaar werd toegestaan. De ondergeteekende heeft de quaestie der toelagen van de officieren der genie alsnog nauwkeurig nagegaan en vereenigt zich geheel met de redenen die aanleiding hebben gegeven tot de, in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 19 December 1895, ter zake genomen beslissing. Hij stemt dan ook ten volle in met het desbetreffend gevoelen door het lid dier Kamer CONRAD, in genoemde vergadering kenbaar gemaakt, dat de bestaande regeling van die toelagen moet worden bestendigd, totdat, evenals indertijd bij het Departement van Waterstaat is geschied, bij de algemeene herziening van de traktementen der officieren wordt overgegaan tot eene vervanging van de bedoelde toelagen door eene gelijkmatige verhooging en eene goed regeling van de bezoldiging.

Artt. 2, 3, 5 en 6. Van het op deze artikelen voor de overige verdedigingsstellingen uitgetrokken bedrag, te zamen groot f 77,100, is eene som van f 15.170 bestemd voor het maken van gedekte opstellingen voor de afstandsmeting in en het verbeteren van open kustbatterijen in de Stelling van den Helder; het overige bedrag dient tot het doen van verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan inundatiemiddelen en aan verschillende werken.

Art. 7. Materieel der Genie. In het op artikel 7 uitgetrokken bedrag is eene som van f 46.000 begrepen voor de aanschaffing van gebogen platen van golfijzer, en een bedrag van f 25.000 voor de aanschaffing van ander geniematerieel, voor het in staat van verdediging brengen van de Stelling van Amsterdam, terwijl eene som van 3700 strekt tot het aanschaffen van en het doen van kleine voorzieningen aan geniematerieel en f 1300 is bestemd voor de aanschaffing van materieel voor de optische seingemeenschap.

De Minister van Oorlog,
ELAND.

BEREKENING DER MIDDELEN TOT DEKKING VAN HET BEDRAG
DEZER BEGROOTING.

De middelen tot dekking der uitgaven, ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1900, zijn aldus te berekenen:

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1875 is toegestaan *f* 3 000 000,00. De uitgaven bedragen *f* 2 222 762,40. Bleef dus beschikbaar op 1875 *f* 777 237,60.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1876 is toegestaan *f* 2 700 000,00. De middelen over 1876 bedroegen dus *f* 3 477 237,60. De uitgaven bedragen 1 650 843,17⁵. Bleef dus beschikbaar op 1876 *f* 1 826 394,42⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1877 is toegestaan *f* 2 610 000,00. De middelen over 1877 bedroegen dus *f* 4 436 394,42⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 918 549,17. Op 1877 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 517 845,25⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1878 is toegestaan *f* 1 880 000,00. De middelen over 1878 bedroegen dus *f* 3 397 845,25⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 551 431,23⁵. Op 1878 bleef alzoo beschikbaar *f* 846 414,02.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1879 is toegestaan *f* 2 897 000,00. De middelen over 1879 bedroegen dus *f* 3 743 414,02. De uitgaven bedragen *f* 1 929 480,20⁵. Op 1879 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 813 933,81⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1880 is toegestaan *f* 2 540 000,00. De middelen over 1880 bedroegen dus *f* 4 353 933,81⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 347 958,73. Op 1880 bleef alzoo beschikbaar *f* 2 005 975,08⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1881 is toegestaan *f* 1 400 000,00. De middelen over 1881 bedroegen dus *f* 3 405 975,08⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 122 872,39. Op 1881 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 283 102,69⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1882 is toegestaan *f* 1 987 000,00. De middelen over 1882 bedroegen dus *f* 3 270 102,69⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 109 195,98. Op 1882 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 160 906,71⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1883 is toegestaan *f* 2 591 400,00. De middelen over 1883 bedroegen dus *f* 3 752 306,71⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 231 978,38⁵. Op 1883 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 520 328,33.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1884 is toegestaan *f* 1 446 600,00. De middelen over 1884 bedroegen dus *f* 2 966 928,33. De uitgaven bedragen *f* 1 548 626,91⁵. Op 1884 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 418 301,41⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1885 is toegestaan *f* 1 663 900,00. De middelen over 1885 bedroegen dus *f* 3 082 201,41⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 520 036,98. Op 1885 bleef alzoo beschikbaar *f* 562 164,43⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1886 is toegestaan *f* 1 912 970,00. De middelen over 1886 bedroegen dus *f* 2 475 134,43⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 608 463,01⁵. Op 1886 bleef alzoo beschikbaar *f* 866 671,42.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1887 is toegestaan *f* 1 677 780,00. De middelen over 1887 bedroegen dus *f* 2 544 451,42. De uitgaven bedragen *f* 1 525 921,85⁵. Op 1887 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 018 529,56⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1888 is toegestaan *f* 1 026 000,00. De middelen over 1888 bedroegen dus *f* 2 044 529,56⁵. De uitgaven bedragen *f* 888 815,50⁵. Op 1888 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 155 714,06.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1889 is toegestaan *f* 928 500,00. De middelen over 1889 bedroegen dus *f* 2 084 214,06. De uitgaven bedragen *f* 1 337 882,93. Op 1889 bleef alzoo beschikbaar *f* 746 331,13.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1890 is toegestaan *f* 977 500,00. en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 350 000,00. De middelen over 1890 bedroegen dus *f* 2 073 831,13. De uitgaven bedragen *f* 1 858 302,62⁵. Op 1890 bleef alzoo beschikbaar *f* 215 528,50⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1891 is toegestaan *f* 1 422 000,00

en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 630 000,00. De middelen over 1891 bedroegen dus *f* 2 267 528,50⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 931 110,74. Op 1891 bleef alzoo beschikbaar *f* 336 417,76⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1892 is toegestaan *f* 1 300 000,00 en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 75 000,00. De middelen over 1892 bedroegen dus *f* 1 711 417,76⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 374 870,72⁵. Op 1892 bleef alzoo beschikbaar *f* 336 547,04.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1893 is toegestaan *f* 1 904 000,00. De middelen over 1893 bedroegen dus *f* 2 240 547,04. De uitgaven bedragen *f* 1 787 102,31. Op 1893 bleef alzoo beschikbaar *f* 453 444,73.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1894 is toegestaan *f* 1 591 000,00. De middelen over 1894 bedroegen dus *f* 2 044 444,73. De uitgaven bedragen *f* 1 660 534,19⁵. Op 1894 bleef alzoo beschikbaar *f* 383 910,53⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1895 is toegestaan *f* 1 125 000,00. Bate wegens bijdrage door den Haarlemmermeerpolder in de kosten van het maken van een dubbele schutsluis, een gedeelte Slaperdijk, zandophoogingen voor een fort, enz. in de Haarlemmermeerpolder bij Aalsmeer *f* 42 500,00. De middelen over 1895 bedroegen dus *f* 1 551 410,53⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 107 491,52. Op 1895 bleef alzoo beschikbaar *f* 443 919,01⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1896 is toegestaan *f* 797 000,00. De middelen over 1896 bedroegen dus *f* 1 240 919,01⁵. De uitgaven bedragen *f* 760 007,87⁵. Op 1896 bleef alzoo beschikbaar *f* 480 911,14.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1897 is toegestaan *f* 1 050 000,00. De middelen over 1897 bedroegen dus *f* 1 530 911,14. De uitgaven bedragen *f* 1 045 570,97. Op 1897 bleef alzoo beschikbaar *f* 485 340,17.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1898 is toegestaan *f* 1 100 000,00 en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 9 000,00. De middelen over 1898 bedroegen dus *f* 1 594 340,17. Blijkens den staat der uitgaven over 1898 als bijlage bij het ontwerp dezer begrooting voor 1900 gevoegd, zullen de uitgaven over 1898 ongeveer bedragen *f* 1 350 000,00. Op 1898 blijft dus vermoedelijk beschikbaar *f* 244 340,17.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1899 is toegestaan *f* 619 000,00. De middelen over 1899 worden dus geschat te bedragen *f* 863 340,17. De uitgaven over dit jaar zullen niet hooger zijn dan *f* 778 940,17. Over 1899 blijft dus vermoedelijk nog beschikbaar *f* 84 400,00.

Bij de Staatsbegrooting, VIII^{ste} hoofdstuk, voor 1900 wordt ter bestrijding der uitgaven voor de voltooiing van het vestingstelsel gevraagd *f* 851 000,00. De middelen over 1900 kunnen dus worden geraamd op het bedrag van *f* 935 400,00.

TOELICHTENDE STAAT, *betreffende het geheele bedrag van de kosten der werken, welke zijn begrepen in de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1900.*

Art. 2. Nieuwe Hollandsche Waterlinie :

1. Verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele linie. Besteed in 1882 *f* 95.750; in 1883 *f* 450; in 1884 *f* 600; in 1885 *f* 26.320; in 1886 *f* 51.610; in 1887 *f* 650; in 1888 *f* 22.040; in 1889 *f* 23.770; in 1890 *f* 4.284; in 1891 *f* 14.055; in 1892 *f* 7.420; in 1893 *f* 50.200; in 1894 *f* 37.910; in 1895 *f* 20.040; in 1896 *f* 43.694; in 1897 *f* 1.815; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1898 *f* 9.334; in 1899 *f* 8.300; wordt thans aangevraagd *f* 10.400.

2. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele linie. Besteed in 1882 *f* 43.600; in 1883 *f* 120.810; in 1884 *f* 118.320; in 1885 *f* 82.000; in 1886 *f* 76.730; in 1888 *f* 2.870; in 1889 4.830; in 1890 *f* 10.906; in 1891 *f* 11.625; in 1892 *f* 16.160; in 1893 *f* 15.520; in 1894 *f* 27.310; in 1895

f34.400; in 1896 f29.174; in 1897 f17.157; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1898 f11.456; in 1899 f22.800; wordt thans aangevraagd f27.300. Totaal wordt thans aangevraagd f37.700.

Art. 3. Stelling van den Helder:

1. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling. Besteed in 1883 f2.940; in 1884 f10.600; in 1885 f360; in 1886 f4.060; in 1887 f6.760; in 1888 f19.330; in 1889 f21.945; in 1890 f38.450; in 1891 f15.990; in 1892 f12.530; in 1893 f10.450; in 1894 f29.230; in 1895 f25.560; in 1896 f13.242; in 1897 f6.058; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1898 f8.480; in 1899 f3.400; wordt thans aangevraagd f17.330.

2. Maken van gedekte opstellingen voor de afstandmeting in en verbeteringen van de open kustbatterijen. Zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1899 f24.800; wordt thans aangevraagd f15.170. Totaal wordt thans aangevraagd f32.500.

Art. 4. Stelling van Amsterdam.

1. Onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1883 f1.800; in 1884 f90.220; in 1885 f239.700; in 1886 f162.400; in 1887 f48.600; in 1888 f113.270; in 1889 f213.332; in 1890 f127.750; in 1891 f66.660; in 1892 f27.240; in 1893 f290.740; in 1894 f123.910; in 1895 f74.310; in 1896 f43.750; in 1897 f15.706; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1898 f14.818; in 1899 f13.000; wordt thans aangevraagd: Memorie.

2. Maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerken, enz. voor verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1885 f383.230; in 1886 f160.520; in 1887 f759.450; in 1888 f311.220; in 1889 f465.800; in 1890 f534.000; in 1891 f667.690; in 1892 f448.930; in 1893 f383.550; in 1894 f312.370; in 1895 f254.400; in 1896 f120.955; in 1897 f54.562; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1898 f12.880; wordt thans aangevraagd: Memorie.

3. Maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in de verschillende werken in Stelling. Besteed in 1897 f742.848; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1898 f1.064.440; in 1899 f346.000; wordt thans aangevraagd f310.000.

4. Maken van pantseringen voor verschillende werken in de Stelling. Wordt thans aangevraagd f202.000.

5. Ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers. Besteed in 1890 f100; in 1891 f95.660; in 1892 f154.830; in 1893 f62.240; in 1894 f42.780; in 1895 f194.320; in 1896 f169.224; in 1897 f19.469; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1898 f31.714; in 1899 f93.000; wordt thans aangevraagd f43.000.

6. Inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen. Besteed in 1887 f9.390; in 1888 f134.740; in 1899 f70.580; in 1890 f362.860; in 1891 f212.200; in 1892 f98.510; in 1893 f161.410; in 1894 f121.710; in 1895 f26.960; in 1896 f8; in 1897 f992; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1898 f12.885; in 1899 f7.000; wordt thans aangevraagd f26.500.

7. Maken van loodsens, munitie- en buskruitmagazijnen. Besteed in 1891 f54.590; in 1892 f11.750; in 1893 f58.830; in 1894 f227.900; in 1895 f131.830; in 1896 f82.277; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1898 f1.430; in 1899 f22.600; wordt thans aangevraagd f6.700.

8. Aanleg van beplantingen. Besteed in 1890 f11.950; in 1891 f10.285; in 1892 f42.580; in 1893 f6.400; in 1894 f2.860; in 1895 f3.785; in 1896 f2.050; in 1897 f1.650; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1898 f500; in 1899 f2.150; wordt thans aangevraagd: Memorie.

9. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling. Besteed in 1892 f3.990; in 1893 f30.970; in 1894 f30.150; in 1895 f10.485; in 1896 f5.063; in 1897 f25.675; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1898 f3.355; in 1898 f10.000; wordt thans aangevraagd f13.100.

10. Maken van werken ten behoeve van de drinkwatervoorziening. Zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1898 *f*28.375; in 1899 *f*2.500; wordt aangevraagd: Memorie.

11. Onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van het inrichten van groepdepots en sectorparken. Wordt thans aangevraagd *f*59.000. Totaal wordt thans aangevraagd *f*660.300.

Art. 5. Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak.

Verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van Willemstad en Ooltgensplaat. Besteed in 1888 *f*10.200; in 1889 *f*2.700; in 1890 *f*53.420; in 1891 *f*29.535; in 1892 *f*17.300; in 1893 *f*1.230; in 1894 *f*7.880; in 1895 *f*12.915; in 1896 *f*10.123; in 1897 *f*2.587; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1898 *f*1.430; in 1899 *f*1.300; wordt thans aangevraagd *f*500.

Art. 6. Stelling van de Monden der Maas en het Haringvliet.

Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de Stelling. Besteed in 1884 *f*5.210; in 1885 *f*26.000; in 1886 *f*3.100; in 1887 *f*200; in 1888 *f*11.650; in 1889 *f*29.510; in 1890 *f*31.240; in 1891 *f*7.495; in 1892 *f*24.300; 1893 *f*8.200; in 1894 *f*12.230; in 1895 *f*10.760; in 1896 *f*9.162; in 1897 *f*10.596; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1898 *f*2.390; in 1899 *f*3.800; wordt thans aangevraagd *f*6.400.

Art. 7. Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende Stellingen. Besteed in 1887 *f*14.190; 1888 *f*40.000; in 1889 *f*44.250; in 1890 *f*48.310; in 1891 *f*39.665; in 1892 *f*24.210; in 1893 *f*91.670; in 1894 *f*72.720; in 1895 *f*33.330; in 1896 *f*21.160; in 1897 *f*11.766; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1898 *f*13.950; in 1899 *f*18.000; wordt thans aangevraagd *f*76.000.

VERZAMELING.

Art. 2. Nieuwe Hollandsche Waterlinie. Wordt thans aangevraagd *f*37.700.

Art. 3. Stelling van den Helder. Wordt thans aangevraagd *f*32.500.

Art. 4. Stelling van Amsterdam. Wordt thans aangevraagd *f*660.300.

Art. 5. Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak. Wordt thans aangevraagd *f*500.

Art. 6. Stelling van de Monden der Maas en het Haringvliet. Wordt thans aangevraagd *f*6.400.

Art. 7. Materieel der genie. Wordt thans aangevraagd *f*76.000.

Kom bij: de bedragen der artikelen in de vestingbegroting, dienst 1899, als: artikel 1 wordt thans aangevraagd *f*70.000; artikel 8 wordt thans aangevraagd *f*2.000; artikel 9 wordt thans aangevraagd *f*50.000,

Totaal wordt thans aangevraagd *f*935.400.

STAAT DER UITGAVEN OVER 1898.

*Art. 1. a. Toelagen en daggelden aan teekenaars, buitengewone opzichters enz. f*27.839.

*b. Toelagen aan officieren der genie en bezoldiging van een civiel ingenieur f*23.108.

*c. Reis- en verblijfkosten f*4.810.

*d. Schadeloosstelling voor bureel- en lokaalbehoeften f*4.418.

Totaal *f*60.175.

Art. 2. Werken tot verbetering van de Nieuwe Hollandsche waterlinie:

1. Verbetering van inundatiemiddelen in de geheele linie *f*9.334.

2. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele linie *f*11.456. Totaal *f*20.790.

Art. 3. Werken tot verbetering van de Stelling van den Helder:

1. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele stelling *f* 8.480.
2. Verbeteringen van een bomvrije kazerne in het Bastion Westoever *f* 24.555.
Totaal *f* 33.035. (1)

Art. 4. Werken tot verbetering van de Stelling van Amsterdam:

1. Onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de stelling *f* 14.818.
2. Maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerken enz. voor verschillende werken in de stelling *f* 12.880.
3. Maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in verschillende werken in de stelling *f* 1.064.440.
4. Maken van pantseringen voor verschillende werken in de stelling memorie.
5. Ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers *f* 31.714.
6. Inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen *f* 12.885.
7. Maken van loodsen, munitie- en buskruitmagazijnen *f* 1.483.
8. Aanleg van beplantingen *f* 500.
9. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele stelling, waaronder de levering van inrichtingen voor de optische seingemeenschap *f* 3.355.
10. Maken van werken ten behoeve van de drinkwatervoorziening *f* 28.375.
Totaal 1.170.450.

Art. 5. Werken tot verbetering van de Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak:

Verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van Willemstad en Ooltgensplaat 1.430.

Art. 6. Werken tot verbetering van de Stelling van de Monden van de Maas en het Haringvliet:

Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de stelling *f* 2.390.

*Art. 7. Telegraphische en telephonische verbinding van verdedigingswerken en posten f 47.500. (2)**Art. 8. Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende stellingen f 13.950.**Art. 9. Opmetingen enz., betreffende werken in liniën en vestingen, hiervoor niet vermeld f 280.**Art. 10. Onvoorziene uitgaven f 280. (3)*

TOTAAL *f* 1.350.000.

1) Op dit artikel overgeschreven van art. 10: „Onvoorziene uitgaven” *f* 1000.

2) Op dit artikel over te schrijven van art. 10: „Onvoorziene uitgaven” *f* 500.

3) Van dit artikel overgeschreven en over te schrijven op de artt. 3 en 7: *f* 1000 + *f* 500 = *f* 1500 (zie de hiervoren vermelde posten (1) en (2)).

STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1900.

VIIIste HOOFDSTUK.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, volgens de artikelen 123 en 124 der Grondwet, de algemeene begroting jaarlijks moet worden vastgesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL 1. Het VIIIste hoofdstuk der begroting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1900, betreffende het *Departement van Oorlog*, wordt vastgesteld als volgt:

Iste AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Artikel 1. Traktement van den Minister f 12 000,00.

Art. 2. Traktementen van den secretaris-generaal en van de verdere ambtenaren, alsmede toelagen, door officieren, onderofficieren en mindere militaire genoten, ter zake hunner plaatsing of detachering bij het Departement f 131 550,00.

Art. 3. Bureel- en lokaalbehoefden, drukwerk en kleine uitgaven bij het Departement f 19 000,00. Totaal f 162 550,00.

IIde AFDEELING.

Traktementen en toelagen, mitgaders schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het aanschaffen en het verlies van dienstpaarden en voor verhuiskosten bij verplaatsing van den grooten staf, den generalen staf, de intendance en de provinciale en plaatselijke staven.

Art. 4. Groote staf f 48 700,00.

Art. 5. Generale staf f 77 700,00.

Art. 6. Intendance f 50 500,00.

Art. 7. Provinciale en plaatselijke staven f 71 700,00. Totaal f 248 600,00.

IIIde AFDEELING.

Traktementen, toelagen en schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het aanschaffen en het verlies van dienstpaarden en voor verhuiskosten bij verplaatsing van de staven der verschillende wapens en van de officieren der wapenkorpsen, vergoeding voor onderhoud van rijwielen van officieren van den staf der genie en van opzichters van fortificatiën, tegemoetkoming aan reserve-officieren voor eerste aanschaffing van uniform en daggelden van militaire wachters.

Art. 8. Infanterie f 1 677 615,00.

Art. 9. Cavalerie f 269 500,00.

Art. 10. Artillerie f 1 000 650,00.

Art. 11. Genie f 276 250,00.

Art. 12. Gratificatiën en kosten van vervoer van officieren, die bij het leger in *Nederlandsch-Indië* worden gedetacheerd *Memorie*. Totaal f 3 224 015,00.

IVDE AFDEELING.

Soldijen en verdere kosten van de verschillende staven, diensten en wapenkorpsen, in de IIde, IIIde en Vde afdeelingen vermeld, met uitzondering van de kosten, in die afdeelingen en in de IXde en XIIde afdeelingen omschreven, doch met inbegrip van de kosten van instructeurs beneden den rang van officier bij de schutterijen en vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel en van vrijwilligers voor het reserve-kader.

Art. 13. Soldijen, daggelden en jaarwedden van onderofficieren en soldaten bij de wapenkorpsen, daaronder begrepen:

gratificatiën aan diegenen hunner, die wegens lichaamsgebreken, zonder aanspraak op verdere verzorging, uit den dienst worden ontslagen;

toelage voor de muziek bij de korpsen infanterie;

schadeloosstelling voor schutterlijke diensten bij gemis van garnizoen;

vergoedingen aan opzichters bij den vestingtelegraafdienst, aan militaire wielrijders, aan buitengewone opzichters van fortificatiën en aan reserve-vesting-telegrafisten *f* 2 684 474,00.

Art. 14. Aanschaffing, aanmaak en onderhoud van jassen en mantels, ten gebuike van schildwachten, en van regenjassen, regenbroeken, regenhoeden en ijswanten voor torpedisten en pontonniers;

aanschaffing van zwaluwnesten voor tamboers en hoornblazers en van onderscheidingsteekenen voor langdurigen dienst voor onderofficieren en soldaten;

van pas maken van uit de magazijnen afgegeven kleedingstukken;

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van goederen;

begraveniskosten van overleden militairen;

aanschaffing en aanmaak van kleeding en uitrusting van onderofficieren en soldaten op rekening te verstrekken, daaronder begrepen daggelden en arbeidsloon van personeel bij de kleermakerijen;

onderhoud van kleeding en uitrusting, op rekening van de onderofficieren en soldaten verstrekt;

uit te bepalen tegoed op de rekeningen van onderofficieren en soldaten, en verdere uitgaven, waarmede de rekeningen van die militairen worden belast;

na aftrek van:

1°. de sommen in te houden op de soldij der onderofficieren en soldaten;

2°. de sommen welke door onderofficieren en soldaten vrijwillig ten bate hunner rekeningen worden gestort en van andere baten, waarvoor die rekeningen worden te goed geschreven *f* 1 431 984,00.

Art. 15. Scheren en haarsnijden van de soldaten;

reinigen en herstellen van lijfgoederen, borstrokken, werkbroeken en werk- of stalkielen van ongehuwde soldaten, en

aanschaffen van benodigdheden tot het lenig houden van het schoeisel *f* 191 400,00.

Art. 16. Werfkosten, na aftrek van de sommen, welke bij vervroegd ontslag uit den dienst of bij overgang bij de troepen in de overzeesche bezittingen, wegens te veel genoten premie, worden gestort, benevens premiën aan miliciens-sergeanten en aan miliciens-korporaals, bij aanstelling in die graden *f* 72 670,00.

Art. 17. Voeding en verzorging van paarden, daaronder begrepen:

daggelden en toelagen voor geëmployeerden bij fourage-magazijnen; gereedschappen en verdere behoeften bij die magazijnen; ligstroom en ander strooisel;

stal- en manegebehoeften;

voertuigen en onderhoud daarvan voor den dienst bij het Remontedepot;

kosten van het onderricht aan de rij- en hoefsmidschool;

kosten van geneeskundige behandeling van paarden door burger-veeartsen;

kosten, vallende op het nemen van maatregelen tot voorkoming of wering van besmettelijke ziekten onder de paarden, met inbegrip van vergoeding voor onteigende paarden van officieren en voor verbrande of vernietigde

goederen van officieren, onderofficieren en soldaten, en voor het weghalen en ingraven van gestorven en afgemaakte paarden, en
aanschaffing en onderhoud van werktuigen voor hoefsmidswerkplaatsen
f 1 237 152,00.

Art. 18. Huisvesting en voeding van personeel en stalling van paarden, daaronder begrepen:

huisvesting van officieren, huisvesting en voeding van onderofficieren en soldaten en stalling van paarden bij de ingezetenen en verdere kantonnementskosten;

drinkwater voor personeel, paarden en ander vee;

kachels voor de militaire wachten en voor de lokalen, bewoond door ongehuwde onderofficieren en soldaten en brandstoffen voor de militaire wachten, voor de soldatenkamers en voor het verwarmen van bad- en waschwater;

verlichting van kazernepleinen, van militaire wachten, van soldatenkamers en keukens, van pleinen bij, en van de toegangen tot de kazernen en van kamp- en andere terreinen;

kleine geriefelijkheden voor de soldatenkamers;

schrijfbehoeften voor de commandanten van militaire wachten;

in gereedheid brengen en houden en ontruimen van kampterreinen, bivaks en dergelijke;

benooidgheden in de arrestkamers;

koffie en melk ten dienste van militaire wachten, en

daggelden voor het reinigen van pleinen bij en toegangen tot de kazernen, van urinoirs, van privaten en van strafkamers f 280 200,00.

Art. 19. Herstellen en onderhouden van wapenen en ledergoed; van trommen, hoorns en trompetten en van paardetuig, met uitzondering van het paardetuig bij de korpsen artillerie, doch met inbegrip van het paardetuig in gebruik bij officieren van gezondheid, kwartiermeesters en andere officieren, die — hoewel niet tot het houden van dienstpaarden gerechtigd — diensten te paard moeten verrichten;

aanschaffing en onderhoud van werktuigen voor geweermakers-werkplaatsen
f 84 800,00.

Art. 20. Oefeningen en onderwijs, daaronder begrepen de kosten van:

schieten en richten met draagbare vuurwapenen, van schietschijven, richtbokken en andere dergelijke benooidgheden en van schrijfbehoeften, bij een en ander noodig;

voorbereidend militair onderricht;

oefeningen bij het reservekader;

vaandels, standaards, richtvlaggen, exercitielijnen, stokken voor sergeanten- en korporaals-tamboers, oefeningstrommen en andere dergelijke benooidgheden;

oefening in het paardrijden van onbereden officieren in garnizoenen waar geene cavalerie- of bereden artilleriekorpsen gevestigd zijn;

bijwonen door officieren, onderofficieren en soldaten van wedstrijden in het schieten, de gymnastiek, het schermen en andere militaire oefeningen;

benooidgheden, tot het onbruikbaar maken van telegraaflijnen en spoorwegen door de cavalerie;

aanschaffing en onderhoud van rijwielen;

exercitie- en dienstreglementen, kosteloos te verstrekken aan onderofficieren en soldaten;

militair onderwijs (na aftrek van het aandeel in die kosten, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald), als:

wetenschappelijk onderwijs aan onderofficieren en soldaten;

schoolonderwijs;

onderwijs in de kennis van exercitie- en dienstreglementen, schermen, gymnastiek, voltige, zwemmen, schaatsenrijden, dansen, muziek en andere voor militairen noodige en nuttige vakken;

belooningen aan onderwijzers en prijzen aan leerlingen in de vakken, in deze bedoeld;

prijzen bij het schijfschieten met draagbare vuurwapenen;
 practische oefeningen der officieren;

subsiën toe te kennen aan de Militaire Sportvereniging te 's Gravenhage voor prijzen, uit te loven voor hindernisrijden van leden dier vereeniging en aan den officiers-schermbond;

onderhoud der korpsboekertijen;

nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis, en openbaarmaking van de uitkomsten dier nasporingen en studiën, en

bijwonen door officieren van enkele lessen aan de Universiteiten en aan de Polytechnische School *f*147 590,00.

Art. 21. Bureel- en andere administratiekosten, waaronder belooningen voor bedienden bij de bureaux van den chef van den generalen staf en van den hoofdintendant *f*115 510,00.

Art. 22. Kosten, vallende op het voor oefening kampeeren van troepen, op het houden van veldoefeningen, kadermanoeuvres en oefeningen in den strategischen velddienst, op het voor oefening bezetten van forten en versterkte plaatsen, — daaronder begrepen geldelijke tegemoetkomingen aan officieren van de schutterij, aan militaire wielrijders, aan opzichters van den vesting-telegraafdienst en aan buitengewone opzichters van fortificatiën, die aan het kampeeren en de oefeningen in deze bedoeld deelnemen — op den postduivendienst, waaronder begrepen afkoopsom wegens uitschotten in het belang van dien dienst door het bestuur van den Nederlandschen Postduivenbond, en op het deelnemen aan het kampeeren en aan de oefeningen door personeel van de Koloniale Reserve *f*127 700,00.

Art. 23. Remonte, daaronder begrepen reis- en verblijfkosten voor den aankoop van paarden en van de militaire leden der provinciale keurings-commissiën *f*237 590,00. Totaal *f*6 611 070,00.

VDE AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

Art. 24. Traktementen, bureelkosten, toelagen, schadeloosstelling voor het aanschaffen en het verlies van dienstpaarden, voor het verlies van bagage en voor verhuiskosten bij verplaatsing van de officieren van gezondheid, de paardenartsen en de militaire apothekers, met uitzondering van die bij de Koninklijke Militaire Academie ingedeeld, benevens vergoeding voor onderhoud van rijwielen van officieren van gezondheid in uitgebreide garnizoensplaatsen;

traktementen en daggelden van de ambtenaren en geëmployeerden bij het bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst en bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen;

traktementen, toelagen en schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing van de officieren-administrateurs, mitsgaders traktementen, toelagen en daggelden van de administrateurs (adjudanten-onderofficieren) en verdere geëmployeerden bij de militairen hospitalen, alsmede gratificatiën te verlenen aan de met lichaamsgebreken ontslagen wordende hospitaalgeëmployeerden, en begrafeniskosten;

premiën voor tot officier van gezondheid benoemd wordende artsen:

traktementen der reserve-officieren van gezondheid, en

kosten, vallende op het onderricht van geëmployeerdee in de kookkunst. *f*605 540,00.

Art. 25. Kosten, vallende op het verplegen van zieken, daaronder begrepen alle zoodanige personen als op machtiging van het Departement van Oorlog in de ziekeninrichtingen worden opgenomen, vervoerkosten voor ouders, voogden en echtgenooten van militairen, die in voormelde inrichtingen zijn opgenomen, alsmede kosten, vallende op de verpleging in gemeentelijke of particuliere ziekeninrichtingen van aan besmettelijke ziekten lijdende vrouwen en kinderen van militairen, die in eene kazerne of in een ander gebouw, bestemd tot militaire doeleinden, zijn gehuisvest, met uitzondering van de kosten van

brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen voor levensmiddelen worden verstrekt *f* 119 600,00.

Art. 26. Vergoeding aan officieren van gezondheid van de zeemacht en aan burger-geneesheeren voor specialiteits- en andere geneeskundige behandeling van militairen en andere personen, die aanspraak hebben op geneeskundige verzorging voor rekening van het Departement van Oorlog, zoomede van hunne huisgezinnen en aan apothekers van de zeemacht en aan burger-apothekers bij ontstentenis van militaire apothekers *f* 12 963 00.

Art. 27. Kosten, vallende op het aanschaffen van geneesmiddelen, brancards, chirurgicale, orthopaedische, pharmaceutische en andere behoeften, voor militairen en andere personen, die aanspraak hebben op geneeskundige verzorging voor rekening van het Departement van Oorlog, zoomede voor hunne huisgezinnen; daaronder begrepen de uitgaven voor 's Rijks magazijn van geneesmiddelen, alsmede de kosten van vernieuwing van breukbanden van personen die den militairen dienst, ten gevolge van eene daarin opgedane breuk, zonder aanspraak op pensioen, hebben verlaten;

kosten wegens aankoop en onderhoud van ligging, kleeding, meubelen, stellingen en rakken en onderhoud der wandelplaatsen voor de zieken, voor den dienst der militaire ziekeninrichtingen, en

advertentiekosten betreffende den geneeskundigen dienst in het algemeen *f* 101 960,00. Totaal *f* 840 063,00,

VIDE AFDEELING.

Studie en onderwijs.

Art. 28. Traktementen van den directeur en officieren-leeraren, toelagen voor officieren, traktementen en remuneratiën voor burgerleeraren, kosten voor het gebruik van een laboratorium en verdere kosten van de Hoogere Krijgsschool, met uitzondering van de kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstrekt, en van kleeding en uitrusting, voor zoover die worden verstrekt uit de centrale en garnizoensmagazijnen van militaire kleeding en uitrusting, na aftrek:

1°. van het aandeel dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald, en

2°. van de sommen in te houden op de soldij van de onderofficieren en minderen, die bij de inrichting zijn gedetacheerd en van die welke vrijwillig ten bate hunner rekeningen wegens kleeding en uitrusting worden gestort en van andere baten, waarvoor die rekeningen worden te goed geschreven *f* 26 534,00.

Art. 29. Traktementen, toelagen, soldijen, daggelden, schadeloosstelling, voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het aanschaffen en het verlies van dienstvaard en voor verhuiskosten bij verplaatsing, mitgaders verdere kosten der Koninklijke Militaire Academie, met uitzondering van de kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstrekt en van kleeding en uitrusting, ledergoed, paardetuig en nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden verstrekt uit de centrale en garnizoensmagazijnen van militaire kleeding en uitrusting, na aftrek:

1°. van het aandeel dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald, en

2°. van de sommen in te houden op de soldij van de onderofficieren en minderen, die bij de inrichting zijn gedetacheerd en van die welke vrijwillig ten bate hunner rekeningen wegens kleeding en uitrusting worden gestort en van andere baten, waarvoor die rekeningen worden te goed geschreven *f* 172 642,00.

Art. 30. Traktementen, toelagen, soldijen, daggelden, schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het aanschaffen en het verlies van dienstvaard en voor verhuiskosten bij verplaatsing, mitgaders verdere kosten van de Cadettenschool, met uitzondering van de kosten van

brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstrekt en van kleeding en uitrusting, ledergoed en nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden verstrekt uit de centrale en garnizoensmagazijnen van militaire kleeding en uitrusting, na aftrek:

1°. van het aandeel dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald, en

2°. van de sommen in te houden op de soldij van de onderofficieren en minderen, die bij de inrichting zijn gedetacheerd en van die welke vrijwillig ten bate hunner rekeningen wegens kleeding en uitrusting worden gestort en van andere baten, waarvoor die rekeningen worden te goed geschreven f66 197,00.

Art. 31. Traktementen, toelagen, soldijen, daggelden, schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage en voor verhuiskosten bij verplaatsing, mitsgaders verdere kosten van den Hoofdcursus, met uitzondering van de kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstrekt en van kleeding en uitrusting en nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden verstrekt uit de centrale en garnizoensmagazijnen van militaire kleeding en uitrusting, na aftrek:

1°. van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald, en

2°. van de sommen in te houden op de soldij van de onderofficieren en minderen, die bij de inrichting zijn gedetacheerd en van die welke vrijwillig ten bate hunner rekeningen wegens kleeding en uitrusting worden gestort en van andere baten, waarvoor die rekeningen worden te goed geschreven f43 490,00.

Art. 31. Traktementen van den directeur en van de officieren, toelagen voor officieren, soldijen, daggelden, schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage en voor verhuiskosten bij verplaatsing, mitsgaders verdere kosten van de Normaal-schietschool, met uitzondering van de kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstrekt en van kleeding en uitrusting, voor zoover die worden verstrekt uit de centrale en garnizoensmagazijnen van militaire kleeding en uitrusting, na aftrek:

1°. van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald;

2°. van bijdragen van het Departement van Marine, en

3°. van de sommen in te houden op de soldij van de onderofficieren en minderen, die bij de inrichting zijn gedetacheerd en van die welke vrijwillig ten bate hunner rekeningen wegens kleeding en uitrusting worden gestort en van andere baten, waarvoor die rekeningen worden te goed geschreven f29 899,00. Totaal f 338 762,00.

VII DE AFDEELING.

Artillerie-inrichtingen, aanmaak, aanschaffing, samenstelling, wijziging, herstelling, onderhoud en verwerken van het materieel der artillerie, der draagbare wapenen, der torpedo's en der pyrotechnische voorwerpen, met alles wat daarop, alsmede op het beheer van een en ander betrekking heeft, toelagen aan magazijnmeesters der artillerie, zoomede practische oefeningen en proeven bij het wapen der artillerie, een en ander met inbegrip van al wat de inrichtingen van onderwijs en het wapen der marechaussee betreft.

Art. 33. Jaarwedden van burgerlijke ambtenaren en toelagen voor officieren en conducteurs bij de verschillende artillerie-inrichtingen, benevens toelagen aan magazijnmeesters der artillerie bij de magazijnen f 127 800,00.

Art. 34. Daggelden, werkloonen en soldijen van burgerlijke en militaire werklieden, voor aanmaak, samenstelling, wijziging, opleggen, onderhoud, herstelling, in staat van verzending stellen en keuring van artillerie-materieel en

materialen bij de artillerie-inrichtingen, zoomede voor onderhoud van de wapenen, opgelegd in de wapendepots;

bezoldiging van magazijnsknechts, daggelden van conducteurs en assistent-conducteurs bij verzendingen, toelagen van waarnemende conducteurs der artillerie en van waarnemende magazijnsknechts, toelagen wegens buitengewone dienstverrichtingen, werkgeld van burgerwerklieden bij de artillerie-magazijnen, tegemoetkomingen bij de commissie van proefneming, benevens vergoeding voor onderhoud van rijwielen van magazijnsperoneel f 691 185,00.

Art. 35. Kosten, vallende op den dienst bij de artillerie-inrichtingen, daaronder begrepen brandstoffen, verlichting, duinwater, gereedschappen en velerlei behoeften, verschillende verrichtingen, premiën, tegemoetkomingen, benevens kosten van proefnemingen bij de verschillende werkplaatsen:

bureelgelden, aanschaffing van benoodigdheden, vindingsloon en geringe onkosten bij den dienst der artillerie-magazijnen, bevens onderhoud van het bij die magazijnen in verantwoording zijnde artillerie-materieel, met uitzondering van de voorwerpen hierna in artikel 40 omschreven f 173 085,00.

Art. 36. Aanschaffing van geschut, mitrailleurs, richtmiddelen, affuiten, beddingen, voertuigen, projectielen en andere ernstvuurwerken met al wat daartoe behoort;

aankoop van alle materialen en werktuigen voor aanmaak, wijziging, herstelling en beproeving van die voorwerpen, bevens kosten, vallende op de keuring en herkeuring daarvan f 409 535,00.

Art. 37. Aanschaffing van draagbare wapenen, met al wat daartoe behoort, benevens van de voor aanmaak, samenstelling, wijziging en herstelling van die wapenen benoodigde verwisselstukken, materialen, werktuigen, gereedschappen en maten;

aanschaffing van patronen voor geweren, karabijnen en revolvers en van daartoe behorende bestanddeelen, zoomede van alle materialen, werktuigen en gereedschappen tot den aanmaak van die patronen, benevens kosten, vallende op de keuring en herkeuring van een en ander f 142 900,00.

Art. 38. Aanschaffen, vermalen, omwerken en bewaren van buskruit, benevens kosten vallende op de keuring en herkeuring daarvan f 219 000,00.

Art. 39. Onderhoud van het paardetuig en het materieel der artillerie bij de korpsen aanwezig met uitzondering van de voorwerpen hierna in artikel 40 omschreven;

aanschaffing van werktuigen en gereedschappen voor algemeenen dienst, van draagbaar spoorwegmaterieel, van ponton- en torpedomaterieel, van benoodigdheden tot aanvulling van den voorraad materialen, van paardentuig en van materialen tot den aanmaak, wijziging en herstelling van die voorwerpen, benevens kosten, vallende op de keuring en herkeuring daarvan f 104 900,00.

Art. 40. Aanmaak, aanschaffing en onderhoud van waarnemingstoestellen, zoomede van materieel voor de basis-afstandmeting en van telephonen met toebehooren, benevens kosten, vallende op de keuring en herkeuring daarvan f 30 000,00.

Art. 41. Practische oefeningen en proeven der artillerie, met alles wat daartoe behoort f 31 000,00. Totaal f 1 929 405,00.

VIII^{STE} AFDEELING.

Dienst der Genie.

A. Materieel der Genie en kazerneering, met hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren, een en ander echter met uitzondering van al wat de Hoogere Krijgsschool, de Koninklijke Militaire Academie, de Cadettenschool, den Hoofdcursus te Kampen, de Normaal-schietschool, de Artillerie-inrichtingen en het wapen der Marechaussee betreft

Art. 42. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van vestingwerken, oefeningsterreinen, kazerne- en andere gebouwen, loodsen, exercitievelden, zweminrichtingen, dijken, kaden, wegen, grachten, bruggen, beplantingen, met hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren;

kleine herstellingen en leveringen;

werkzaamheden betreffende het bouwen en planten binnen verboden kringen van vestingwerken;

werkgeden voor militairen, gebezigd tot den arbeid aan fortificatiën en tot anderen arbeid voor de genie;

aanschaffing en onderhoud van gereedschappen en materieel voor het schoonhouden van kazernen, soldatenkeukens, enz.;

grensbepalingen;

aanbestedingskosten;

kosten, vallende op keuringen;

kosten en ongelden betreffelijk het sluiten van koop- en andere overeenkomsten;

afkoop van rechten;

verleenen van subsidiën voor uitvoering van werken;

koopen van perceelen;

opzichtkosten, grondboringen, slaan van proefpalen, metingen, waterplassingen en peilingen;

aanschaffing, onderhoud en schoonhouden van geniegoederen in vestingen en forten;

herstellingen en vernieuwingen van meubelen en andere benodigdheden in de gebouwen tot huisvesting van troepen bestemd;

een en ander *in het 1ste genie-kommandement* f 23 375,00.

Art. 43. Als voren *in het 2de genie-commandement* f 157 545,00.

Art. 44. Als voren *in het 3de genie-commandement* f 122 365,00.

Art. 45. Als voren *in het 4de genie-commandement* f 142 095,00.

Art. 46. Huur van gebouwen, daaronder begrepen de huur van kazerne- en andere gebouwen of gedeelten van gebouwen tot huisvesting van militairen en hunne huisgezinnen; huur van oefeningsterreinen en loodsen f 272 090,00.

Art. 47. Herstellen van schaden, ontstaan door storm, water en brand f 10 000,00.

Art. 48. Aankoop, herstellen of verbeteren (op rekening of in daggeld) van kaarten, plans, memoriën, boekwerken, tijdschriften, reglementen, meet- en waterpas- en andere instrumenten en teekenbehoefden f 2 500,00.

Art. 49. Aanschaffing en onderhoud van gereedschappen, voertuigen en materieel voor de genietroepen f 8 310,00.

Art. 50. Aanschaffing en onderhoud van en voorzieningen aan permanente telegraphische en telephonische verbindingen in verdedigingsliniën en voor kustbewakingen van het daartoe behorende materieel f 9 475,00.

Art. 51. Aanschaffing en onderhoud van materieel voor de vernieling van bruggen en de opruiming van torens en kapen en kosten vallende op de voorbereiding van die werkzaamheden f 2 200,00.

Art. 52. Practische oefeningen van het korps genietroepen, van de opzichters van fortificatiën en die van den vestingtelegraafdienst, alsmede van andere wapens, voor zoover die geschieden onder leiding van genietroepen, een en ander met de daarvoor noodige voorwerpen f 14 230,00.

B. *Artillerie-inrichtingen.*

Art. 53. Onderhouden, herstellen, veranderen van de terreinen en gebouwen der artillerie-inrichtingen met hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren f 24 770,08. Totaal f 888 955,00.

IXDE AFDEELING.

Aankoop van brood en kosten van de militaire bakkerijen, van de militaire slachterijen en van de militaire magazijnen van levensmiddelen.

Art. 54. Aankoop van brood en toelagen wegens gemis van brood f 76 926,00.

Art. 55. Traktementen, toelagen, bureelkosten, schadeloosstelling wegens gemis van vrije woning en verdere vergoeding voor de administrateurs en

opzichters en daggelden en arbeidsloonen van het verder personeel bij de militaire bakkerijen *f* 66 450,00.

Art. 56. Aankoop van graan, winkelwaren, brandstoffen en verdere kosten van de broodbereiding in de militaire bakkerijen;

kosten vallende op de keuring en herkeuring van graan, en aankoop, vernieuwing en onderhoud van werktuigen en ander materieel in de bakkerijen *f* 356 644,00.

Art. 57. Traktementen, toelagen, bureelkosten, schadeloosstelling wegens gemis aan vrije woning en verdere vergoedingen voor de administrateurs en daggelden en arbeidsloonen van het verder personeel bij de militaire slachterijen en bij de militaire magazijnen van levensmiddelen *f* 21 445,00.

Art. 58. Aankoop van vee, van verduurzaamde en andere levensmiddelen daaronder gerekend beschuit, en van verdere menagebehoeften voor de troepen en inrichtingen der landmacht;

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van levensmiddelen en van vee;

aanschaffing en onderhoud van benodigdheden tot het inkoop, bereiden en uitdeelen van een en ander;

bijslag op de soldij tot aankoop van menagebehoeften;

materieel ten behoeve van de magazijnen van levensmiddelen en van de militaire slachterijen, en

schadeloosstelling wegens gemis van voeding;

na aftrek van de opbrengst van den verkoop van spoeling, beenderen en ander afval *f* 2 055 246,00. Totaal *f* 2 576 711,00.

XDE AFDEELING.

Kosten van de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting, en van de garnizoens-magazijnen van kleeding en uitrusting, benevens van vernieuwing en wijziging van ledergoed en paardetuig en van vernieuwing en onderhoud van kampements-effecten en van nachtleger.

Art. 59. Traktementen, toelagen, bureelkosten, schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing van officieren, daggelden aan mindere bedienden en arbeidsloonen bij de centrale magazijnen te *Amsterdam, Delft* en *Woerden* *f* 121 130,00.

Art. 60. Traktementen, toelagen en bureelkosten aan de beheerders van de garnizoens-magazijnen van kleeding en uitrusting, daggelden en toelagen aan de oppassers bij die magazijnen, arbeidsloonen, benevens schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing van officieren *f* 26 375,00.

Art. 61. Magazijnskosten, aanschaffing, herstelling en onderhoud van kampements-effecten en voorwerpen van velduitrusting, waaronder veldkijkers, veldlantaarns en officierscantines; aanschaffing van ledergoed voor de schutterijen en van modellen van kleeding en uitrusting voor het leger, en

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van die goederen *f* 55 500,00.

Art. 62. Aanschaffen en wijzigen van voorwerpen van ledergoed en paardetuig, met uitzondering van het paardetuig bij de artillerie in gebruik;

aanschaffen van trommen, hoorns en trompetten en van trombehoeften, hoorn- en trompetsnoeren, en

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van die goederen *f* 82 075,00.

Art. 63. Aanschaffing, herstelling, onderhoud en wasschen van slaapfournituren, na aftrek van de waarde van de verloren geraakte of onbruikbaar geworden nachtleger voorwerpen, door de gebruikers of bewaarders vergoed;

aankoop en snijden van ligstroo, aanschaffing van stellingen en rakken, bureel- en verdere kosten van de nachtleger-magazijnen;

traktementen, toelagen en schadeloosstelling voor huishuur aan de administrateurs, daggelden en toelagen aan de geëmployeerden bij die magazijnen, en

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van goederen *f* 182 700,00. Totaal *f* 467 780,00.

XIDE AFDEELING.

Militaire verkenningen en Topographische Inrichting.

Art. 64. Kosten van verkenningen, het maken van plans, met de kosten uit een en ander voortvloeiende, ten behoeve van de kaarten op de Topographische Inrichting te vervaardigen, waaronder belooning voor eenen bediende bij het bureau van den directeur der militaire verkenningen;

kosten van de Topographische Inrichting, aan: traktementen der ambtenaren, toelagen der officieren, daggelden en remuneratiën der geëmployeerden en andere kosten dezer inrichting, na aftrek:

1°. van hetgeen uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt gekweten voor het vervaardigen, in kleurendruk, van de door de topographische opneming van *Java* verkregen overzichtskaarten der onderscheidene residentieën, en

2°. van bijdragen van andere Departementen *f* 66 530,00.

XIIIDE AFDEELING.

Verplaatsing van personen en goederen.

Art. 65. Toelagen, bureel- en verdere kosten ten behoeve van de Permanente Militaire Spoorwegcommissie, waaronder belooningen aan spoorwegambtenaren of gepensioneerde officieren en aan eenen bediende bij het bureau van gemelde commissie, alsmede kosten van aanschaffing en wijziging van uniformpetten voor etappe-commandanten *f* 2 900,00.

Art. 66. Reiskosten, verblijfkosten, teerkosten en vacatiën, met inbegrip der restitutiën van ten dienste van het Rijk gedane uitschotten, daaronder niet begrepen die ten dienste van de remonte, van de Koninklijke Militaire Academie, van de Cadettenschool, van den Hoofdcursus, van de Normaal-schiet-school en van het wapen der marechaussee, doch wél die van instructeurs bij de schutterijen en bij vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel *f* 89 000,00.

Art. 67. Scheeps- en wagenvrachten, weg-, tol-, brug- en veergelden, daaronder niet begrepen die ten dienste van de Koninklijke Militaire Academie, van de Cadettenschool, van den Hoofdcursus, van de Normaal-schiet-school en van het wapen der marechaussee, doch wél die van instructeurs bij de schutterijen en bij vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel:

onderhoud van vaartuigen, onder het beheer van het Departement van Oorlog, dienende tot vervoer van troepen, alsmede steenkolen, havengeld en sluisgeld voor die vaartuigen, en

voeding, huisvesting en daggelden van in te lijven manschappen en opge-roepen verlofgangers der nationale militie *f* 236 000,00. Totaal *f* 327 900,00.

XIIIIDE AFDEELING.

Verskillende uitgaven.

Art. 68. Kosten tot verzekering en uitoefening van den eeredienst bij de militairen, daaronder begrepen tegemoetkomingen aan predikanten, geestelijken en onderwijzers *f* 10 900,00.

Art. 69. Kosten van onderscheidingsteekenen voor officiersdienst, van medailles voor diensten van onderscheiden aard, van de daaraan verbonden gratificatiën en van eeretekenen, ingesteld bij Koninklijk besluit van den 10den Mei 1865 (*Staatsblad* n°. 32) en bij Koninklijk besluit van den 8sten September 1877 (*Staatsblad* n°. 179) *f* 4 000,00.

Art. 70. Drukwerk van onderscheiden aard, ten dienste van het leger, mitsgaders het drukken, aanschaffen en inbinden van militaire reglementen en boekwerken *f* 15 500,00.

Art. 71. Lokaal- en schrijfbehoeften, vuur, licht en andere benodigdheden voor te houden examina voor officiersrangen, alsmede voor bijeenkomsten van raden van onderzoek *f* 100,00.

Art. 72. Subsidie aan het Hoofdcomité van de Vereeniging „Het Nederlandsche Roode Kruis” en toelage aan den secretaris van dat hoofdcomité *f* 1 000,00.

Art. 73. Subsidie aan de Koninklijke Vereeniging van gepensioneerde officieren van het Nederlandsche leger *f* 1 000,00.

Art. 74. Subsidie aan het Fonds ten behoeve van onderofficieren, die onder toekenning van gagement of van gratificatie uit den militairen dienst worden ontslagen *f* 4 000,00.

Art. 75. Subsidie aan het Fonds tot ondersteuning der weduwen en weezen van vrijwillig dienende militairen beneden den rang van officier *f* 2 000,00.

Art. 76. Subsidie aan de Vereeniging van gepensioneerde onderofficieren en minderen van het Nederlandsche leger *f* 5 000,00.

Art. 77. Subsidie aan de Vereeniging „*Trouw aan Koning en Vaderland*” te Utrecht *f* 25 000,00.

Art. 78. Gratificatiën *f* 11 000,00.

Art. 79. Kleine tegemoetkomingen en reisgelden aan gewezen militairen en aan weduwen en kinderen van militairen *f* 900,00.

Art. 80. Subsidie aan het Invalidenhuis te Leiden *f* 5 000,00.

Art. 81. Kosten wegens het onderhouden van veteranen en militaire huisgezinnen, in de aan het Rijk toebehoorende gestichten te Veenhuizen verblijf houdende of tot de sterkte daarvan behoorende *f* 2 200,00.

Art. 82. Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid *f* 600,00.

Art. 83. Kosten, vallende op telegraphische en telephonische correspondentie *f* 3 800,00.

Art. 84. Kosten van exploten en processen; schadevergoedingen, tot de voldoening waarvan de Staat, naar het gevoelen van den Landsadvocaat, hetzij op grond van artikel 625 of van artikel 1401 of volgende van het Burgerlijk Wetboek verplicht, hetzij op grond van billijkheid gehouden is *f* 1 000,00.

Art. 85. Teruggave van uitschotten voor schrijf- en teekenbehoefden, gedaan door aangewezen commandanten van stellingen, van groepen en van forten, alsmede door officieren, belast met het opmaken van memorien, betreffende de approviandeering van forten en versterkte plaatsen *f* 300,00

Totaal *f* 93 300,00.

XIVDE AFDEELING.

Nonactiviteits-traktementen, pensioenen, gagementen, onderstanden, lijfrenten, toelagen en wachtgelden.

Art. 86. Nonactiviteits-traktementen *f* 40 000,00.

Art. 87. Pensioenen, gagementen en onderstanden, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden, gegageerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting *f* 2 400 000,00.

Art. 88. Tijdelijke pensioenen en onderstanden, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting *f* 50 000,00.

Art. 89. Pensioenen aan mindere geëmployeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrichtingen van 's Rijks landmacht, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting *f* 48 000,00.

Art. 90. Aandeel van het Departement van Oorlog in de toelagen en presentiegelden van den voorzitter en van de leden van den Militairen Pensioenraad *f* 1 300,00.

Art. 91. Kosten voortvloeiende uit het geneeskundig onderzoek naar de ongeschiktheid van burgerlijke ambtenaren *f* 200,00.

Art. 92. Teruggave van bijdragen voor pensioen *f* 200,00.

Art. 93. Toelagen voor het verlies van het genot der leges en aan den ambtenaar bij het Departement, belast met de invordering dier leges, als vergoeding wegens den hem opgelegden last tot zekerheidstelling voor zijn beheer *f* 9 634,00.

Art. 94. Lijfrente, toegekend aan den Pruisischen generaal graaf BULOEWON DENNEWITZ en diens mannelijke afstammelingen in de rechte linie (besluit van

den Souvereinen Vorst van den 6den Februari 1814 n°. 3, en Koninklijk besluit van den 8sten Juli 1815 n°. 4) f 5 250,00.

Art. 95. Wachtgelden f 3 067,00. Totaal f 2 557 651,00.

XVIDE AFDEELING.

Onvoorziene uitgaven.

Art. 96. Onvoorziene uitgaven f 50 000,00.

XVIDE AFDEELING.

Wapen der marechaussee.

Art. 97. Traktementen, toelagen, mitsgaders schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het aanschaffen en het verlies van dienspaarden en voor verhuiskosten bij verplaatsing van officieren van het wapen der marechaussee f 45 750,00.

Art. 98. Soldijen, jaarwedden, huisvesting en verdere kosten van het wapen der marechaussee, met uitzondering van de kosten voor de officieren van het wapen, in het voorgaand artikel vermeld, maar met inbegrip van gratificatiën, te verleen en aan met lichaamsgebreken ontslagen wordende onderofficieren en manschappen, van begrafeniskosten van militairen van het wapen en van subsidie voor het onderling ziekenfonds bij het wapen, na aftrek van de sommen in te houden op de soldij van onderofficieren en minderen en van die welke vrijwillig ten bate hunner rekeningen wegens kleeding en uitrusting worden gestort en van andere baten waarvoor die rekeningen worden te goed geschreven f 714 291,00. Totaal f 760 041,00.

XVIIDE AFDEELING.

Buitengewone uitgaven.

A. *Dienst der genie.*

Art. 99. Toelagen en daggelden voor tijdelijke opzichters en teekenaars, toelagen voor officieren en opzichters der genie, bureel- en lokaalbehoefden; een en ander ook voor die nog in uitvoering zijnde werken, waarvoor bij vorige begrootingen van het Departement van Oorlog, bij „*Buitengewone uitgaven, dienst der genie*”, geld is toegestaan f 14 000,00.

Art. 100. Verbetering van Rijksgebouwen en werken en van gebouwen door de gemeenten tot militair gebruik aan het Rijk afgestaan, die zich in de garnizoenen en op de legerplaatsen bevinden, bestemd tot kazernen, stallen, loodsen, magazijnen, hospitalen en bakkerijen;

opbouw van daartoe bestemde nieuwe gebouwen;

aankoop van perceelen;

afkoop van rechten;

verleenen van subsidiën voor het maken en aankopen van die gebouwen en daartoe noodige gronden;

kosten en ongelden bij het sluiten van koop- en andere overeenkomsten; aanbestedingskosten;

een en ander voor de navermelde werken *in het 1ste genie-commandement*; voor den bestaanden toestand;

maken van een kazernegebouw op het voorplein van de *Willemskazerne* ter uitbreiding van de kazerneering te *Gorinchem* (eerste termijn);

aanbrengen van verbeteringen aan de *Willems- en Smakheulkazerne* te *Gorinchem*;

verbeteren aan de kazerne en de hoofdwacht te *Woudrichem*;

bouwen van verplegingsinrichtingen te *Utrecht* (eerste termijn) f 95 400,00.

Art. 101. Als voren *in het 2de genie-commandement*:

voor den bestaanden toestand:

wijzigen van het hoofdwachthuis te 's *Gravenhage*;

verbeteren van het loshoofd bij het torpedo-magazijn te *Hoek van Holland*. f 9 000,00.

Art. 102. Als voren in het 3de genie-commandement:

a. voor den bestaanden toestand:

verbeteren van de kazerne aan de *Korenmarkt te Bergen op Zoom* (tweede termijn);

maken van eene waschloods bij de kazerne aan de *Korenmarkt te Bergen op Zoom*;

verbeteren van de kazerneering te *Middelburg* (eerste termijn);

aankoop van perceelen bij de pontonnierskazerne te *Dordrecht*;

afbreken van de zuidpoort en vervangen van de brug buiten die poort door een dam met korte brug te *Brielle*;

bouwen van een nieuwe rijloods te *'s Hertogenbosch*;

afsluiten van het terrein dat voor den bouw van de rijloods door de gemeente *'s Hertogenbosch* voorwaardelijk zal worden versterkt *f* 109 550,00.

b. ter uitvoering van het algemeen plan van kazerneering;

bouwen van eene kazerne voor de *veld-artillerie te Bergen op Zoom* (tweede termijn);

leveren van meubilair voor en maken van afsluitingen bij de nieuwe kazerne voor de *veld-artillerie te Bergen op Zoom f* 30 800,00. Totaal *f* 140 450,00.

Art. 103. Als voren in het 4de genie-commandement:

voor den bestaanden toestand:

bouwen van eene overdekte rijbaan te *Amersfoort f* 26 700,00.

Art. 104. Aanschaffing van oefeningsmaterieel voor den vestingtelegraaf-dienst f 2 000,00.

Art. 105. Doen van voorzieningen aan alsmede aanbouw en versterkingen ten behoeve van onderofficiers- en manschappen-cantines f 19 500,00.

Art. 106. Aankoop van oefeningsterreinen f 40 000,00.

B. *Aanmaak van nieuwe draagbare vuurwapenen.*

Art. 107. Aanschaffing van verwisselstukken tot samenstelling van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M., benevens kosten van keuring en bijzondere kosten op de aanschaffing vallende f 135 500,00.

C. *Bouw van artillerie-inrichtingen aan de Hembrug.*

Art. 108. Voortzetting van den bouw van artillerie-inrichtingen aan de Hembrug f 65 000,00.

D. *Approviandeering van stellingen en liniën.*

Art. 109. Kosten wegens aankoop, gebruik en onderhoud van werktuigen tot vervaardigen van geperste turf in de Stelling van Amsterdam, alsmede kosten wegens het in die stelling in voorraad opleggen van brandstoffen f 35,500,00.

E. *Toelage aan de leden eener commissie.*

Art. 110. Toelage aan de leden der commissie, ingesteld op grond van artikel 6 der wet van 29 December 1898 (Staatsblad n°. 279) f 7 500,00. Totaal *f* 590 450,00.

XVIII^{DE} AFDEELING.

Voltooiing van het vestingstelsel.

Art. 111. Dekking der uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst van 1900 f 851 000,00. Totaal *f* 22 584 783,00.

Twee en twintig millioen vijfhonderd vier en tachtig duizend zeven-honderd drie en tachtig gulden.

ART. 2. Wanneer het bedrag, uitgetrokken bij een der artikelen 3, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 31, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 58, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92 en 95 van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk, ontoereikend wordt bevonden, kan het, met inachtneming van het voorschrift van het tweede lid van artikel 24 der wet van den 5den October

1841 (*Staatsblad* n^c. 40), door overschrijving uit *artikel* 96 van dat hoofdstuk worden aangevuld.

Uit dit *artikel* kan mede worden overgeschreven op *artikel* 12.

ART. 3. Op *artikel* 96 van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk worden aangewezen de tot het dienstjaar 1900 behorende uitgaven, welke het Departement van Oorlog betreffen, hare omschrijving niet vinden in een der andere *artikelen* van dat hoofdstuk en moeten dienen ter voorziening in behoeften, die in den loop van dat dienstjaar onverwacht opkomen.

Die uitgaven worden voor elke soort afzonderlijk in de rekening gebracht en omschreven.

Lasten en bevelen dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven.

De Minister van Oorlog.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Tot toelichting van het ontwerp der begrooting, betreffende het Departement van Oorlog voor het dienstjaar 1900, heeft de ondergeteekende de eer het navolgende te doen kennen;

§ 1. *Inrichting der begrooting*. De ontwerp-begrooting is, behoudens wijzigingen in de VIIIste afdeeling, geheel ingericht als die voor 1899.

§ 2. *Eindcijfer*. Voor den dienst van 1899 werd toegestaan f 21 930 459,16, terwijl voor 1900 aangevraagd wordt een bedrag van f 22 584 783,00, dus meer f 654 323,84.

Het volgende geeft een overzicht van de onderscheidene uitgaven voor 1900 geraamd en die welke voor 1899 werden toegestaan.

Benaming der Uitgaven.

Gewone en buitengewone uitgaven (Afd. I—XIII, XV en XVII, geraamd voor 1900 f 18 416 091,00; toegestaan voor 1899 f 18 041 761,16; voor 1900 meer f 374 329,84.

Pensioenen (Afd. XIV), geraamd voor 1900 f 2 557 651,00; toegestaan voor 1899 f 2 526 013,00; voor 1900 meer f 31 638,00.

Marechaussee (Afd. XVI), geraamd voor 1900 f 760 041,00; toegestaan voor 1899 f 743 686,00; voor 1900 meer f 16 356,00.

Vestingstelsel (Afd. XVIII), geraamd voor 1900 f 851 000,00; toegestaan voor 1899 f 619 000,00; voor 1900 meer f 232 000,00.

Geraamd voor 1900 f 22 584 783,00. Toegestaan voor 1899 f 21 930 459,16. Meer f 654 323,84.

§ 3. Tot toelichting van de verschillen tusschen de toegestane sommen voor 1899 en de raming voor 1900, alsmede tot verdere toelichting van die raming, heeft de ondergeteekende voorts de eer het navolgende mede te deelen:

ISTE AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Art. 2. *Traktementen enz.* De vele veranderingen, sedert den aanvang van het jaar 1899, ten gevolge van verleend eervol ontslag wegens lichaamsgebreken en ten gevolge van overlijden, in het personeel der burgerlijke ambtenaren bij het Departement van Oorlog voorgevallen, maken het onmogelijk de voor 1900 uitgetrokken traktementen ieder afzonderlijk te vergelijken met de traktementen welke voor 1899 toegestaan werden. Uit de aan het slot van den uitgewerkten en toelichtenden staat op dit artikel opgenomen cijfers blijkt echter, dat het gezamenlijk bedrag van de sommen die voor de verschillende onderdeelen van art. 2 over 1900 geraamd werden, gelijk is aan het daarvoor over 1899 toegestaan bedrag.

II DE AFDEELING.

Traktementen enz. Staven.

Art. 4. Grootte staf. Toegestaan voor 1899 f 47 600. Geraamd voor 1900 f 48 700. Meer voor 1900 f 1 100.

Meer: Een kolonel meer en een luitenant-kolonel minder f 900. Verhooging van traktement wegens dienstjaren f 200. Meer als boven f 1 100.

Art. 5. Generale staf. Toegestaan voor 1899 f 74 800. Geraamd voor 1900 f 77 700. Meer voor 1900 f 2 900.

Meer: Een kapitein f 2 700. Toelage wegens verblijf in de residentie f 200. Meer als boven f 2 900.

Het ligt in de bedoeling den kapitein, secretaris der Permanente Militaire Spoorwegcommissie, die thans tot den staf der infanterie behoort, over te plaatsen bij den generalen staf.

Bij dezen staf wordt mitsdien een kapitein meer en bij het wapen der infanterie een kapitein minder uitgetrokken.

Art. 6. Intendance. Toegestaan voor 1899 f 50 700. Geraamd voor 1900 f 50 500. Minder voor 1900 f 200.

Minder: Verhooging van traktement wegens dienstjaren f 200.

Art. 7. Provinciale en plaatselijke staven. Toegestaan voor 1899 f 71 100. Geraamd voor 1900 f 71 700. Meer voor 1900 f 600.

Meer: Vier luitenant-kolonels, provinciale-adjudanten meer en vier majoors, provinciale-adjudanten minder f 800. Verhooging van traktement wegens dienstjaren f 400. Totaal f 1 200.

Minder: Een kapitein, plaatselijke adjudant minder en een eerste-luitenant, plaatselijke adjudant meer f 600. Meer als boven f 600.

III DE AFDEELING.

Traktementen enz. Wapenkorpsen.

Art. 8. Infanterie. Toegestaan voor 1899 f 1 633 195. Geraamd voor 1900 f 1 677 615. Meer voor 1900 f 44 420.

Meer: Een luitenant-kolonel, hoofdofficier voor het reservekader meer en een majoor minder f 400. Een luitenant-kolonel meer en een majoor minder f 400. Een eerste-luitenant toegevoegd aan den hoofdofficier voor het reservekader meer en een tweede-luitenant idem minder f 200. Traktementen en toelagen aan reserve-officieren f 9 570. Verhooging van traktement wegens dienstjaren f 8 800. Mindere aftrek voor officieren aan het compleet ontbrekende, met verlof als anderszins f 30 000. Totaal f 49 370.

Minder: Een kapitein, secretaris bij de Permanente Militaire Spoorwegcommissie f 2 000. Een kapitein, bataljons-adjutant minder en een eerste-luitenant bataljons-adjutant meer f 700. Een eerste-luitenant bij het depot van discipline f 1 350. Toelage wegens verblijf in de residentie f 900. Totaal f 4 950. Meer als boven f 44 420.

In verband met het bestaande incompleet, de te verwachten aanvulling en den terugkeer van thans in Indië gedetacheerde officieren, is het te voorzien, dat er in 1900 geen incompleet aan luitnants zal zijn.

Overigens is bij deze raming rekening gehouden met het gestadig toenemen van het getal der reserve-officieren en met het voornemen om het kader van het algemeen depot van discipline met één luitenant te verminderen.

Art. 9. Cavalerie. Toegestaan voor 1899 f 270 500. Geraamd voor 1900 f 269 500. Minder voor 1900 f 1 000.

Minder: Verhooging van traktement wegens dienstjaren f 1 000.

Art. 10 Artillerie. Toegestaan voor 1899 f 991 350. Geraamd voor 1900 f 1 000 650. Meer voor 1900 f 9 300.

Meer: *Artillerie-schietschool:* Een luitenant-kolonel meer en een majoor minder f 400. *Departement van Oorlog:* Een kapitein f 2 200. *Stapelmagazijnen en magazijnen aan de Hembrug:* Een kapitein-magazijnmeester en een tweede-luitenant-magazijnmeester meer en twee eerste-luitnants idem minder f 600. *Constructie-werkplaatsen en munitiefabriek:* Een luitenant-kolonel meer en

een majoor minder *f* 400. *Werkplaatsen voor draagbare wapenen*: Een luitenant-kolonel meer en een majoor minder *f* 400. *Drie regimenten veld-artillerie*: Een kapitein, commandant van de instructie-batterij *f* 2 400. *Korps pontonniers*: Een luitenant-kolonel meer en een majoor minder *f* 400. Toelage wegens verblijf te Amsterdam *f* 2 600. Idem wegens verblijf in de residentie *f* 200. Mindere aftrek voor officieren aan het compleet ontbrekende, met verlof als anderszins *f* 5 500. Totaal *f* 15 100.

Minder: Artillerie-inspectie: Een luitenant-kolonel minder en een majoor meer *f* 400. *Geschutgieterij*: Een luitenant-kolonel minder en een majoor meer *f* 400. *Magazijnmeesters*: Drie majoors minder en twee kapiteins en een eerste luitenant meer *f* 2 000. *Korps rijdende artillerie*: Een kapitein *f* 2 600. *Korps torpodisten*: Een luitenant-kolonel minder en een majoor meer *f* 400. Totaal *f* 5 800. Meer als boven *f* 9 300.

Met het oog op de uitbreiding van de werkzaamheden bij de IVde afdeling van het Departement van Oorlog is vermeerdering van het personeel dier afdeling met één kapitein noodzakelijk.

Verhooging ad *f* 2 600 voor verblijf te Amsterdam strekt voor acht maanden verblijf van de directie der artillerie-inrichtingen en tot herstel voor het jaar 1900 van hetgeen bij de beraadslaging in de Tweede Kamer der Staten-Generaal over het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1899 abusievelijk te veel werd verminderd.

Wijders is de kapitein, commandant der instructie-batterij, die vroeger behoorde tot het korps rijdende artillerie, thans gedetacheerd van het 1ste regiment veld-artillerie uitgetrokken; terwijl de mindere aftrek voor officieren aan het compleet ontbrekende, enz. verband houdt met de tegenwoordige sterkte en de te verwachten aanvulling daarvan.

Art. 11. Genie. Toegestaan voor 1899 *f* 274 200. Geraamd voor 1900 *f* 276 250. Meer voor 1900 *f* 2 050.

Meer: Verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 1 600. Toelage *f* 200. Vergoeding voor onderhoud van rijwielen voor officieren en voor opzichters van fortificatiën *f* 250. Meer als boven *f* 2 050.

In verband met de groote voordeelen, verbonden aan het gebruik van een rijwiel bij het uitoefenen van den dienst der genie, acht ondergeteekende het noodig, het aantal officieren en opzichters, aan wie eene vergoeding voor het onderhoud van een rijwiel wordt toegekend, uit te breiden.

IVDE AFDEELING.

Soldijen enz. Wapenkorpsen.

In verband met de intrekking van art. 34 der wet van 5 October 1841 (*Staatsblad* No. 40), is art. 14 (kleeding en uitrusting) thans zoodanig omschreven, dat alle uitgaven voor dit onderwerp aan het onderzoek van de Algemeene Rekenkamer worden onderworpen en ten laste van vermeld artikel verevend moeten worden.

Art. 13. Soldij. Toegestaan voor 1899 *f* 2 636 297. Geraamd voor 1900 *f* 2 684 474. Meer voor 1900 *f* 48 177.

Meer: 1°. Voor verhooging der soldij van de korporaalschippers bij het korps torpedisten *f* 509,17.

De hierbedoelde militairen genieten thans eene soldij van *f* 0,57 per dag. De diensten, welke van den korporaalschipper bij het korps torpedisten gevorderd worden, zijn van dien aard, dat de keuze voor geschikte personen vrij beperkt is. In den regel kunnen voor die betrekking niet anders dan gehuwde personen worden aangenomen. Het komt daarom wenschelijk voor, hunne soldij met *f* 0,15 per dag te verhoogen en te brengen op *f* 0,72 per dag, zijnde het bedrag, hetwelk ook door de korporaalsstokers bij het korps torpedisten genoten wordt.

2°. Wegens aanstelling tot onderofficier van korporaalsvuurwerkers bij de vestingartillerie *f* 325,87.

Voor het loopend dienstjaar is voor 4 regimenten vestingartillerie soldij uitgetrokken ten behoeve van 37 *sergeanten*-vuurwerkers en 3 *korporaals*-vuurwerkers. Het ligt in de bedoeling om een *drietal* militairen, die aan de vereischten voor sergeant-vuurwerker hebben voldaan, als zoodanig aan te

stellen, in verband waarmede voor het volgend dienstjaar de soldij voor 40 sergeanten-vuurwerker is uitgetrokken.

3°. Verhoogde soldij voor schrijvers *f* 1 861,50

4°. Verhoging van soldij wegens dienstjaren, hoofdzakelijk een gevolg van het in dienst blijven van het meerendeel der onderofficieren *f* 20 248,37⁵.

5°. Voor het reserve-kader *f* 1 809,79.

De sterkte van het reserve-kader bedroeg op 1 Juni 1899: 51 vaandrigen en kornetten; 247 reserve-onderofficieren; 315 reserve-korporaals en 695 adspiranten-vaandrigen en kornetten; en is dus sedert 1 Juni van het vorig jaar toegenomen met: 14 vaandrigen en kornetten; 89 reserve-onderofficieren; 132 reserve-korporaals en 490 adspiranten-vaandrigen en kornetten.

Deze buitengewone toeloop is meer dan waarschijnlijk een gevolg van de invoering van de verplichte persoonlijke dienstvervulling bij de militie.

Bij de raming voor 1900 dient gerekend op bestendiging van den toeloop tot het reservekader bij de infanterie, de artillerie en de genie en op het maximum aantal van 9 vrijwilligers, dat jaarlijks bij het reservekader der cavalerie mag worden aangenomen.

In verband met den grooten toeloop is de organieke sterkte van het reservekader der infanterie gebracht van 120 op 170 vrijwilligers per regiment.

Daarentegen zijn de soldijen voor de vrijwilligers van het reservekader bij de Koninklijke besluiten van 27 April 1899, Nos. 7, 8 en 9, verlaagd tot de bedragen als die voor de gewone vrijwilligers, welke verlaging met ingang van 1 Januari 1900 voor alle kader-reservisten in werking treedt.

6°. Voor miliciens tot samenstelling van het $\frac{1}{4}$ der militie onder de wapenen te houden *f* 28 494,89⁵.

7°. Als boven tot eerste dienst *f* 9 273,50⁵.

De hogere ramingen ten behoeve van de militie vloeien voort uit:

1°. de verlenging van den duur van het verblijf in werkelijken dienst voor het blijvend gedeelte van 30 Juni tot 15 Augustus, welke noodig is gebleken ten einde gedurende het tijdperk van de bataljons-oefeningen een voldoende aantal manschappen onder de wapenen te hebben om die oefeningen te kunnen houden;

2°. de verhoging van het aantal miliciens tot eerste-dienst met 150 man, een gevolg van de omstandigheid, dat de miliciens van de lichte van 1899, aan wie uitstel van eerste-oefening is verleend, voor het meerendeel in 1900 voor eerste-dienst onder de wapenen zullen komen;

3°. de verlenging van den duur van eerste-dienst bij de onbereden korpsen van 1 November tot 15 November, ten einde in verband met het tijdperk van inlijving tusschen 1 en 15 Maart de eerste-oefeningstijd voor alle miliciens op volle acht maanden te brengen. Totaal *f* 62 523,10⁵.

Minder: 8°. Afneming van het aantal vrijwilligers bij de cavalerie *f* 7 467,90.

Bij het wapen der cavalerie blijft nog steeds teruggang waar te nemen in het cijfer der presente sterkte aan vrijwilligers. Hoewel maatregelen in overweging zijn, die strekken kunnen om de dienstneming te bevorderen en het verloop tegen te gaan, wordt er geen bezwaar in gezien voor 1900 te rekenen op een totaal van niet meer dan 1400 vrijwilligers, zijnde 100 minder dan waarop te vorigen jare gerekend werd.

9°. Vergoedingen aan reserve-vesting-telegrafisten *f* 700,00.

10°. Vergoedingen aan militaire wielrijders *f* 250,00.

11°. Voor miliciens tot het bijwonen van herhalingsoefeningen *f* 5787,40.

Het voornemen bestaat, om bij de korpsen infanterie en de compagnieën hospitaalsoldaten in het volgende jaar twee lichten voor herhalingsoefeningen onder de wapenen te doen komen voor 30 dagen en niet, zooals dit jaar geschiedde, voor 35 dagen.

12°. Aflopende betalingen *f* 138,70.

13°. Verschillen door afronding van sommen *f* 2,10⁵. Totaal *f* 14 346,10⁵. Meer als boven *f* 48 177,00.

Art. 14. Kleeding en uitrusting. Toegestaan voor 1899 *f* 1 375 787. Geraamd voor 1900 *f* 1 431 984. Meer voor 1900 *f* 56 197.

Meer: Na te laten schuld in de rekening, wegens uitrusting en reserve, door gepasporteerde, gedeserteerde of overleden onderofficieren en soldaten f 28 000,00. Wegens aanstelling tot onderofficier van korporaals-vuurwerkers bij de vestingartillerie f 19,71. Voor miliciens, tot samenstelling van het $\frac{1}{4}$ der militie onder de wapenen te komen f 18 546,00. Als boven, tot eerste-dienst f 11 236,31⁵. Aanschaffing en aanmaak van uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleeding aan onderofficieren en soldaten op rekening te verstrekken kleeding voor de inrichtingen van onderwijs f 12 030,00. Totaal f 69 832,02⁵.

Minder: Wegens afneming van het aantal vrijwilligers bij de cavalerie f 4 434,75. Voor het reservekader f 2 946,96⁵. Doordat in 1899 het bedrag wegens vermindering voor onderofficieren en soldaten die met verlof gaan, enz. te laag was genomen f 546,85⁵. Voor miliciens tot het bijwonen van herhalings-oefeningen f 5 706,22⁵. Voor verschil ronde som f 0,23. Totaal f 13 635,02⁵. Meer, als boven f 56 197,00.

Het bedrag der nagelaten schuld door onderofficieren en minderen die den dienst verlaten, is in de laatste jaren allengs gestegen.

De voornaamste oorzaken welke daartoe hebben medegewerkt zijn ontstaan:

- 1°. doordat aan de kleeding- en uitrustingsstukken, welke ten behoeve van de miliciens met groot verlof worden gedeponereerd, hogere eischen zijn gesteld;
- 2°. door de uitbreiding van het aantal kleeding- en uitrustingsstukken in het bezit waarvan de man moet zijn;
- 3°. door de meerdere slijtage van de kleeding ten gevolge van veelvuldige oefeningen van de militairen;
- 4°. doordat aan miliciens met groot verlof die een huwelijk wenschen aan te gaan, niet meer de verplichting is opgelegd, om hun saldo-schuld in de rekening wegens uitrusting en reserve aan te zuiveren.

In verband met het vorenstaande is voor dit onderwerp f 28 000 meer uitgetrokken.

Voor de overige toelichtingen wordt verwezen naar die betreffende artikel 13 (soldijen).

Art. 15. Scheren en haarsnijden, reinigen en herstellen van lijfgoederen, enz. De omschrijving van het artikel is aangevuld, in verband met het voornemen, om den maatregel, waarbij is bepaald, dat de lijfgoederen van de ongetrouwde soldaten voortaan worden gereinigd in particuliere waschrichtingen, gepaard te doen gaan met het doen herstellen van die lijfgoederen door de zorg van de betrokken waschrichting.

Aangezien de eerstbedoelde maatregel op den duur tot bezuiniging van uitgaven zal leiden, is het niet noodig geacht, het artikel wegens de kosten der herstellingen te verhoogen.

Art. 17. Voeding en verzorging van paarden. Toegestaan voor 1899 f 1 246 970. Geraamd voor 1900 f 1 237 152. Minder voor 1900 f 9 818.

Minder: Na het bekend worden van den uitslag der in de maand September 1898 gehouden aanbesteding, werd de aanvankelijke raming met f 116 840,15 verlaagd, welke verlaging echter niet is toegepast op het gedeelte der geraamde kosten voor de laatste twee maanden van 1899, wijl de benodigde fourage voor dat tijdvak niet in de aanbesteding was begrepen.

Tot aantooning van het juiste verschil moet hier worden gebracht f 116,840,15 — f 97 400,00 f 19 440,15.

Meer: Wegens hogere raming ad 1 cent per ration 962 140 rations f 9 621,40. Voor verschil ronde som f 0,75. Totaal 9 622,15. Minder als boven f 9 818,00.

Tot nog toe werden de kosten van aanschaffing en onderhoud van blaasbalgen, bankschroeven en aanbeelden ten dienste van hoefsmidswerkplaatsen bestreden uit de artikelen van de VIIde en VIIIste afdelingen.

Vermits die werktuigen uitsluitend dienen voor het hoefbeslag, behooren de kosten van aanschaffing en onderhoud, naar het gevoelen van ondergeteekende, meer eigenaardig onder verzorging van paarden te huis.

In verband daarmee wordt voorgesteld de omschrijving van art. 17 aan te vullen met de woorden: „aanschaffing en onderhoud van werktuigen voor hoefsmidswerkplaatsen”.

Het artikel behoeft daardoor niet hooger te worden geraamd.

In verband met het voornemen, om in de samenstelling van het ration

fourage voor de paarden der cavalerie en van het remontedepot eenige wijziging te brengen, is de prijs van het ration fourage voor de cavalerie een cent hooger geraamd.

Art. 18. Huisvesting enz. Toegestaan voor 1899 *f*220 200. Geraamd voor 1900 280 200. Meer voor 1900 *f*60 000.

Zooals door den ondergeteekende bij de mondelinge beraadslaging over hoofdstuk VIII der Staatsbegroting voor 1899 werd medegedeeld, werd destijds overwogen, in hoever het mogelijk zou zijn, sommige corveediensten niet meer door dienstplichtigen te laten uitvoeren, maar door daarvoor aangenomen personen. In verband daarmee werd eene aanvulling van artikel 18 voorgesteld en goedgekeurd, waardoor op dit artikel ook konden worden vergoed daggelden voor het reinigen van pleinen bij en toegangen tot de kazernen, van urinoirs, van privaten en van straffkamers.

De proef, destijds in uitzicht gesteld, is bij korpsen te 's Gravenhage in garnizoen, genomen en heeft, blijkens de ingekomen rapporten, tot zeer bevredigende uitkomsten geleid.

Daarbij is ook gebleken, dat eene belangrijke besparing van werkkrachten op de aangeduide wijze werd verkregen, vermits de werkzaamheden, waarvoor bij voorbeeld vroeger 10 militaire corveeërs werden gebezigd, die daardoor aan oefeningen enz. werden onttrokken, thans door 4 man op alleszins voldoende wijze konden worden verricht.

Bij algemeene invoering van den maatregel zal dan ook een zeer aanzienlijk aantal dienstplichtigen niet langer voor werkzaamheden als de hierbedoelde dagelijks aan de oefeningen worden onttrokken en bezigheden verrichten welke met hunne militaire opleiding in geenerlei verband staan.

Op grond hiervan heeft de ondergeteekende dan ook vrijheid kunnen vinden bij deze begroting een bedrag van *f*60 000 aan te vragen, om tot die algemeene invoering over te kunnen gaan.

De bedoeling zou daarbij zijn, het noodige aantal burgerpersonen, dat op pl. m. 175 voor alle garnizoenen wordt geraamd, tegen een daggeld van *f*1 à *f*1,10 in dienst te nemen.

Art. 19. Herstellen en onderhouden van wapenen, ledergoed en paardetuig. Om redenen van gelijken aard, als vermeld onder art. 17 hierboven, is het artikel aangevuld met de woorden: „aanschaffing en onderhoud van werktuigen voor geweermakerswerkplaatsen”.

Een hoogere raming van het artikel is daardoor echter niet noodig.

Art. 20. Oefeningen en onderwijs. Toegestaan voor 1899 *f*132 940. Geraamd voor 1900 *f*147 590. Meer voor 1900 *f*14 650.

Oefeningen.

Meer: Kosten voor het voorbereidend militair onderricht *f*13 100. Idem voor de oefeningen van het reserve-kader *f*1 350. Totaal *f*14 450.

Onderwijs.

Meer: Nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis en openbaarmaking van de uitkomsten dier nasporingen en studiën *f*1 500. Drie regimenten veld-artillerie *f*300. Vier regimenten vestingartillerie *f*400. Totaal *f*2 200.

Minder: Regiment grenadiers en jagers *f*200. Acht regimenten infanterie *f*1 750. Instructie-bataljon *f* 50. Totaal 2 000. Na aftrek *f*200. Meer als boven *f*14 650.

In verband met de gestadige uitbreiding van de oefeningen in het voorbereidend militair onderricht, alsmede van die voor het reservekader is voor die onderwerpen van dienst respectievelijk *f*13 000 en *f*1350 meer geraamd.

Het meer geraamde, ad *f*700, voor de korpsen artillerie, is noodig, om in 1900 te kunnen overgaan tot het aanschaffen van matrassen en schoenen, ten dienste van het gymnastiekonderwijs.

Ten einde de kosten, veroorzaakt door het uitgeven van boekwerken, welke niet rechtstreeks ten behoeve van het onderwijs aan de Koninklijke Militaire Academie, maar in het belang der Nederlandsche krijgsgeschiedenis, worden samengesteld, niet ten laste van het bij voornoemde inrichting bestaande fonds voor het uitgeven van boekwerken enz. te brengen, wordt het noodzakelijk

geacht, aan bedoeld fonds een subsidie toe te kennen, waaruit vorenbedoelde kosten kunnen worden bestreden.

In verband hiermede is het bedrag, uitgetrokken voor nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis enz., met f1500 verhoogd en de omschrijving van het betrokken artikel aangevuld.

Art. 21. Bureel- en andere administratiekosten. Toegestaan voor 1899 f123 334. Geraamd voor 1900 f115 510. Minder voor 1900 f7 824.

Minder: Aanschaffing van brandkasten f8 424.

Meer: Voor den commandant in de Stelling van Amsterdam f150. Voor den chef van den staf bij de 1ste divisie infanterie f450. Totaal f600. Minder als boven f7 824.

De verhooging van bureelkosten voor den commandant in de Stelling van Amsterdam wordt aangevraagd, omdat in 1900 noodzakelijk ten dienste van het bureel van die autoriteit moeten worden vernieuwd sommige kleeden, vloerzeilen en gordijnen.

De verhooging voor den chef van den staf bij de 1ste divisie infanterie is een gevolg van de omstandigheid, dat het bureel van die autoriteit, evenals bij de 2de en bij de 3de divisie infanterie, niet meer zal zijn gevestigd in de woning van den chef van den divisiestaf, maar in eene afzonderlijke localiteit, hetgeen in het belang van den goeden gang van den dienst noodig wordt geacht. De huur van bedoelde localiteit zal door genoemden chef uit de hem toegekende bureelkosten moeten worden bestreden.

Art. 22. Kosten vallende op het voor oefening kampeeren van troepen enz. Hoewel het bedrag op dit artikel geraamd, gelijk is aan dat voor hetzelfde artikel op de begrooting voor 1899 toegestaan, wenscht de ondergeteekende niettemin hieronder de redenen uiteen te zetten, welke hem belet hebben, in het thans uitgetrokken cijfer vermindering te brengen.

In de eerste plaats zou het in de bedoeling liggen om in 1900 op overeenkomstige wijze als te dezen jaren geschiedde, de oefeningen der bataljons en regimenten van het wapen der infanterie op zoodanigen voet te doen plaats hebben, als in het belang van de geoefendheid van de dienstplichtigen noodzakelijk is.

Voorts zal in 1900 voor de eerste maal door onderscheidene korpsen van het leger achtereenvolgens de legerplaats bij Harskamp worden betrokken, tot het doen houden van die schietoefeningen, welke in het garnizoen, met het oog op de veiligheid als anderszins, niet kunnen plaats hebben.

Het zal wel geen betoog behoeven, dat de hier te houden oefeningen, waar bij meer in het bijzonder het gevechtsschieten en het vuren op groote afstanden op den voorgrond treden, voor de opleiding van den man onmisbaar moeten worden geacht.

Intusschen zal het kampeeren in gezegde legerplaats tot uitgaven op het onderwerpelijke artikel leiden, weshalve ook daarvoor de vereischte gelden zijn moeten worden uitgetrokken.

VDE AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

Art. 24. Traktementen, enz. Toegestaan voor 1899 f606 740. Geraamd voor 1900 f605 540. Voor 1900 f1 200.

Meer: Verhooging van traktementen van officieren van gezondheid, militaire apothekers en paardenartsen wegens dienstjaren f1 400. Verhooging van traktement voor een hoofdcommies ad f200 en een adjunct-commies ad f100 bij het bureel van den inspecteur van den geneeskundigen dienst f300. Totaal f1 700.

Minder: Een officier van gezondheid der 2de klasse ¹⁾ f1 600. Verschil in de traktementen van officieren van gezondheid, militaire apothekers en paardenartsen bij veranderingen in rangen en klassen f1 000. Traktementen van reserve-officieren van gezondheid f300. Totaal f2 900. Minder als, boven f1 200.

Art. 25. Verpleging van zieken, Toegestaan voor 1899 f149 050. Geraamd voor 1900 f119 600. Voor 1900 minder f29 450.

¹⁾ Op de begrooting voor het jaar 1899 is abusievelijk een officier van gezondheid der 2de klasse te veel uitgetrokken.

In verband met het aantal zieken dat vermoedelijk ter verpleging in de ziekeninrichtingen zal worden opgenomen, vermeent men met het aangevraagde in 1900 te kunnen volstaan.

Art. 26. Geneeskundige behandeling door burger-geneesheeren, enz. Toegestaan voor 1899 f 12 000. Geraamd voor 1900 f 12 963. Voor 1900 meer f 963.

Het meerdere wordt aangevraagd ten einde aan magazijnsknechts (burger-werklieden), gevestigd in plaatsen waar geen officieren van gezondheid en militaire apothekers aanwezig zijn, voor zich, doch niet voor hunne gezinnen, vrij geneeskundige behandeling en verstrekking van geneesmiddelen voor 's Rijks rekening te verschaffen.

Art. 27. Materieel voor den geneeskundigen en den hospitaaldienst. In aansluiting met hetgeen in de Memorie van Toelichting op dit artikel in de ontwerpbegroting voor 1899 is te kennen gegeven, zullen, ook in 1900 weder, 60 raderbaren ten behoeve van het vervoer van zieken en gewonden, in de verschillende liniën en stellingen, worden aangeschaft.

VIDE AFDEELING.

Studie en onderwijs.

De omschrijving van de artikelen dezer afdeeling zijn zoodanig aangevuld, dat aan de inrichtingen van onderwijs kleeding en uitrusting kan worden verstrekt zonder dat de waarde daarvan behoeft te worden verrekend, evenals dit plaats heeft met ledergoed, paardetuig, levensmiddelen enz.

Art. 28. Hoogere Krijgsschool. Toegestaan voor 1899: Oorlog f 24 473,00, Koloniën f 36 650,00, Totaal f 61 123,00. Geraamd voor 1900: Oorlog f 26 534,00, Koloniën f 37 800,00, Totaal f 64 334,00. Meer voor 1900: Oorlog f 2 061,00, Koloniën f 1 150,00, Totaal f 3 211,00.

Meer: Voor traktement van een kapitein van den generalen staf f 2 700,00. Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 200,00. Voor toelagen aan officieren-leeraren van het leger hier te lande f 150,00. Voor toelagen en bijslag aan officieren-leerlingen wegens detachering te Wageningen en te Enschedé, enz. f 251,67. Voor bezoldiging van een amanuensis f 600,00. Voor voeding van Rijkswege f 1,82⁵. Voor onderhoud en herstellingen aan het gebouw f 150,00. Voor onderhoud van meubelen, enz. f 251,20. Voor fourage f 299,30. Voor verschil ronde som f 0,12⁵. Totaal f 4 604,12.

Minder: Voor toelagen aan officieren-leerlingen van het leger hier te lande f 400,00. Voor eerste uitrusting f 30,00. Voor reiskosten f 33,12. Voor schade-loosstelling voor het gebruik van een laboratorium en toelage aan een amanuensis f 900,00. Voor kosten van kleeding en uitrusting te verstrekken uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleeding en uitrusting f 30,00. Totaal f 1 393,12. Meer als boven f 3 211,00.

Een der leeraren, een van het eerste regiment veld-artillerie gedetacheerde kapitein, werd, op het daartoe door hem gedaan verzoek, eervol uit zijne betrekking ontheven en vervangen door een kapitein van den generalen staf, daarbij gelet op het bepaalde in noot 1) van de bijzondere bepalingen van de tabel, aanduidende de samenstelling van het aan de Hoogere Krijgsschool te verbindende personeel, behoorende bij het Reglement voor genoemde inrichting, vastgesteld bij het Koninklijk besluit van 14 September 1891 (*Staatsblad* n°. 170).

Voor laatstbedoelden kapitein zijn thans de benodigde gelden uitgetrokken. Ten einde zooveel mogelijk waarborgen te verkrijgen, dat de toekomstige intendanten voldoende bedreven zijn in de kennis van de wettelijke bepalingen betreffende de comptabiliteit van de Rijksuitgaven, van de daarmede verband houdende voorschriften voor de legeradministratie enz., is het noodzakelijk gebleken, om voor het onderwijs in het administratieve gedeelte van den intendant-dienst en voor dat in het technische gedeelte van dezen dienst afzonderlijke leeraars te bestemmen.

In verband hiermede werd het eerstbedoelde gedeelte aan een afzonderlijken leeraar opgedragen.

Voor dezen leeraar is de benodigde toelage op de begroting gebracht.

Een der leeraren die, behalve in de tactiek, ook nog onderwijs gaf in de oorlogspolitiek en de oorlogsgebruiken, had dientengevolge een zoo groot aantal lesuren per week, dat het noodzakelijk geacht werd, om hem van het geven

van onderwijs in de beide laatstgenoemde vakken te ontheffen, en dit aan een der aan den chef van den generalen staf toegevoegde kapiteins op te dragen.

Voor dezen officier is hier de hem daarvoor toekomende toelage uitgetrokken.

Art. 29. Koninklijke Militaire Academie. Toegestaan voor 1899: Oorlog *f* 195 662, Koloniën *f* 223 000, Totaal *f* 419 462. Geraamd voor 1900: Oorlog *f* 172 642, Koloniën *f* 221 700, Totaal *f* 394 342. Minder voor 1900: Oorlog *f* 23 020, Koloniën *f* 2 100, Totaal *f* 25 120.

Minder: Voor traktement en toelage voor den eerste-officier *f* 400,00. Voor traktement en toelage van een kapitein, een eerste-luitenant der infanterie Oost-Indisch leger en een eerste-luitenant der infanterie, leeraren, minder en twee eerste-luitenants der infanterie en een eerste-luitenant der cavalerie Oost-Indisch leger, leeraren, meer *f* 600,00. Voor schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing *f* 200,00. Voor kleeding en uitrusting van het personeel beneden den rang van officier *f* 39,79. Voor scheerloon en haarsnijden van idem *f* 20,00. Voor voeding en zakgeld der cadetten *f* 14 121,42⁵. Voor aankoop en onderhoud van boeken en instrumenten voor het onderwijs *f* 12 825,50. Voor fourage *f* 649,77. Voor vernieuwing en onderhoud van paardetuig *f* 100,00. Voor uit militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen te verstrekken levensmiddelen voor het personeel beneden den rang van officier bij de inrichting gedetacheerd *f* 1 120,40. Voor aanschaffing en aanmaak van uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleeding aan onderofficieren en soldaten bij de inrichting gedetacheerd, op rekening te verstrekken kleeding en uitrusting *f* 4 400,00. Verschil ronde som *f* 0,68. Totaal *f* 34 477,56⁵.

Meer: Voor toelagen voor een luitenant der artillerie, tijdelijk leeraar in het paardrijden *f* 400,00. Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 433,34. Voor verhooging van traktement voor burgerleeraren *f* 150,00. Voor soldijen en toelagen *f* 616,50⁵. Voor voeding van Rijkswegen voor het personeel beneden den rang van officier *f* 218,82. Voor reinigen van lijfgoederen van idem *f* 130,00. Voor huisvesting van idem *f* 200,00. Voor kleeding en uitrusting der cadetten *f* 3 525,25. Voor schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage *f* 90,00. Voor bureel- en administratiekosten *f* 400,00. Voor vernieuwing en herstellen van ledergoed *f* 25,00. Voor scheeps- en wagenvrachten *f* 200,00. Voor bibliotheek en instrumenten *f* 300,00. Voor huisvesting en stalling *f* 405,00. Voor onderhouden en herstellen van verschillende voorwerpen *f* 637,02. Voor eeredienst *f* 30,00. Voor kampeeren en manoeuvres *f* 150,00. Voor uit de militaire bakkerijen te verstrekken brood voor de cadetten *f* 285,73. Voor uit militaire slachterijen te verstrekken vleesch voor de cadetten *f* 641,50. Voor vernieuwing van ledergoed en paardetuig uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleeding te verstrekken *f* 119,40. Als voren, voor vernieuwing van nachtleger *f* 400,00. Totaal *f* 9 357,56⁵. Minder als boven *f* 25 120,00.

Art. 30. Cadettenschool. Toegestaan voor 1899: Oorlog *f* 60 850, Koloniën *f* 95 600, Totaal *f* 156 450. Geraamd voor 1900: Oorlog *f* 66 197, Koloniën *f* 93 353. Totaal *f* 159 550. Meer voor 1900: Oorlog *f* 5 347. Minder voor 1900: Koloniën *f* 2 247. Totaal van het meerdere *f* 3 100.

Meer: Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 100,00. Voor traktement voor burgerlijke beambten *f* 400,00. Voor verhoogde soldijen *f* 36,50. Voor reinigen van lijfgoederen voor het personeel beneden den rang van officier *f* 120,00. Voor scheerloon en haarsnijden voor idem *f* 20,00. Voor voeding en zakgeld der cadetten *f* 3 100,00. Voor kleeding en uitrusting van idem *f* 1 473,00. Totaal *f* 5 249,50.

Minder: Voor brood voor het personeel beneden den rang van officier *f* 116,80. Voor huisvesting en stalling *f* 418,10. Voor fourage *f* 14,60. Voor kosten van kleeding en uitrusting te verstrekken uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleeding en uitrusting *f* 1 600,00. Totaal *f* 2 149,50. Meer als boven *f* 3 100,00.

Art. 31. Hoofdcursus. Toegestaan voor 1899: Oorlog *f* 51 901, Koloniën *f* 53 534. Totaal *f* 105 435. Geraamd voor 1900: Oorlog *f* 43 490, Koloniën *f* 54 309. Totaal *f* 97 799. Minder voor 1900: Oorlog *f* 8411. Totaal *f* 7 636. Meer voor 1900: Koloniën *f* 775.

Minder: Voor soldijen en toelagen *f* 105,85. Voor brood *f* 326,67⁵. Voor voeding van Rijkswegen *f* 182,50. Voor kleeding en uitrusting *f* 24,27. Voor onderwijs *f* 500,00. Voor huisvesting enz. *f* 140,45⁵. Voor uit militaire maga-

zijnen van levensmiddelen en slachterijen meer te verstrekken levensmiddelen *f* 876,00. Voor aanschaffing en aanmaak van uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleding aan onderofficieren en soldaten te verstrekken kleding en uitrusting *f* 5 500,00. Verschil ronde som *f* 0,25. Totaal *f* 7 656.

Meer: Voor werfkosten *f* 20. Minder als boven *f* 7 636.

Art. 32. Normaal-schietschool. Toegestaan voor 1899: Oorlog *f* 29 798. Koloniën *f* 17 600. Marine *f* 1 500. Totaal *f* 48 898. Geraamd voor 1900: Oorlog *f* 29 899. Koloniën *f* 18 067. Marine *f* 1 500. Totaal *f* 49 466. Meer voor 1900: Oorlog *f* 101. Koloniën *f* 467. Totaal *f* 568.

Meer: Voor toelagen van 3 officieren wegens verblijf in de residentie *f* 150,00. Voor bijslag op traktement bij aankomst in eene nieuwe standplaats en toelage wegens tijdelijk verblijf in eene plaats *f* 225,00. Voor verhoogde soldij na 3- en 6-jarigen dienst van een onderofficier *f* 73,00. Voor reis- en verblijfkosten *f* 25,00. Voor onderhoud van gebouwen enz. te Harskamp *f* 800,00. Voor belooningen bij het schijfschieten *f* 200,00. Voor scheeps- en wagenvrachten *f* 90,60. Voor verschil ronde som *f* 0,80. Totaal *f* 1 564,40.

Minder: Voor fourage *f* 14,60. Voor uit militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen te verstrekken levensmiddelen *f* 481,80. Voor kosten van aanschaffing en aanmaak van uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleding te verstrekken kleding en uitrusting *f* 500,00. Totaal *f* 996,40. Meer als boven *f* 568,00.

Voor onderhoudskosten van de in het schietkamp bij Harskamp opgerichte gebouwen en verdere werken is thans een bedrag groot *f* 8 00 opgenomen.

Evenals bij de korpsen werd vroeger de opbrengst van het bij de inrichting verschoten en teruggevonden lood, alsmede de opbrengst van de patroonhulzen, besteed voor schietprijzen.

Nu echter het lood en de hulzen zonder verrekening van de geldelijke waarde in de artillerie-magazijnen worden ingeleverd, is het gewenscht, over een bedrag te kunnen beschikken waaruit bedoelde prijzen kunnen worden betaald.

In verband daarmee wordt tot dat doel *f* 200 aangevraagd.

VII DE AFDEELING.

Artillerie-inrichtingen enz.

De algemeene inrichting van deze afdeeling is gelijk gebleven aan die der voorgaande begrooting, behalve dat het juist geoordeeld werd het onderhoud van de waarnemingstoestellen, het materieel voor de basis-afstandmeting en van telephonen met toebehooren te brengen op art. 40, waaruit ook de aanmaak, aanschaffing, keuring en herkeuring bestreden werden. In verband hiermede moest ook de omschrijving van de artikelen 35 en 39 eenige verandering ondergaan.

Art. 33. Jaarwedde von burgerlijke ambtenaren, enz. De overgang van de pyrotechnische werkplaatsen en van de ijzergieterij der constructiewerkplaatsen naar de Hembrug, waar deze onderdeelen, met de patroonfabriek vereenigd, de munitiefabriek vormen, maakt eene andere indeeling van het personeel der betrokken inrichtingen noodzakelijk, waarmede in den toelichtenden staat rekening is gehouden.

Ten einde te voorkomen, dat telken jare op zich zelf staande aanvragen moeten worden gedaan tot verhooving van de bezoldiging van burgerlijke ambtenaren, die door intellectueele ontwikkeling, plichtsbetrachting en gedrag uitmunten, is voor bedoelde ambtenaren eene nieuwe regeling van tractementen in bewerking.

De beginselen, waarop de hierbedoelde regeling zal berusten, kunnen in hoofdzaak aldus worden samengevat:

1°. vermindering van de aanvangstraktementen met behoud van door de tegenwoordige titularissen bereids verkregen hoogere bezoldiging;

2°. periodieke traktementsverhooving *in den rang*, als belooning voor nauwgezette plichtsbetrachting, goed gedrag en langdurigen diensttijd;

3°. rangsverhooving met gelijktijdige vermeerdering van tractement, als erkenning van intellectueele ontwikkeling en practischen zin, gepaard aan nauwgezette plichtsbetrachting en goed gedrag.

Daar bij de vele, met de vorderingen der techniek verband houdende veranderingen, welke de werktuigelijke inrichtingen der verschillende werkplaat-

werkzaamheden betreffende het bouwen en planten binnen verboden kringen van vestingwerken;

werkgeden voor militairen, gebezigd tot den arbeid aan fortificatiën en tot anderen arbeid voor de genie;

aanschaffing en onderhoud van gereedschappen en materieel voor het schoonhouden van kazernen, soldatenkeukens, enz.;

grensbepalingen;

aanbestedingskosten;

kosten, vallende op keuringen;

kosten en ongelden betreffende het sluiten van koop- en andere overeenkomsten;

afkoop van rechten;

verleenen van subsidiën voor uitvoering van werken;

koopen van perceelen;

opzichtkosten, grondboringen, slaan van proefpalen, metingen, waterplassingen en peilingen;

aanschaffing, onderhoud en schoonhouden van geniegoederen in vestingen en forten;

herstellingen en vernieuwingen van meubelen en andere benodigdheden in de gebouwen tot huisvesting van troepen bestemd;

een en ander *in het 1ste genie-kommandement* f 23 375,00.

Art. 43. Als voren *in het 2de genie-commandement* f 157 545,00.

Art. 44. Als voren *in het 3de genie-commandement* f 122 365,00.

Art. 45. Als voren *in het 4de genie-commandement* f 142 095,00.

Art. 46. Huur van gebouwen, daaronder begrepen de huur van kazerne- en andere gebouwen of gedeelten van gebouwen tot huisvesting van militairen en hunne huisgezinnen; huur van oefeningsterreinen en loodsen f 272 090,00.

Art. 47. Herstellen van schaden, ontstaan door storm, water en brand f 10 000,00.

Art. 48. Aankoop, herstellen of verbeteren (op rekening of in daggeld) van kaarten, plans, memoriën, boekwerken, tijdschriften, reglementen, meet- en waterpas- en andere instrumenten en teekenbehoefden f 2 500,00.

Art. 49. Aanschaffing en onderhoud van gereedschappen, voertuigen en materieel voor de genietroepen f 8 310,00.

Art. 50. Aanschaffing en onderhoud van en voorzieningen aan permanente telegraphische en telephonische verbindingen in verdedigingsliniën en voor kustbewakingen van het daartoe behorende materieel f 9 475,00.

Art. 51. Aanschaffing en onderhoud van materieel voor de vernieling van bruggen en de opruiming van torens en kapen en kosten vallende op de voorbereiding van die werkzaamheden f 2 200,00.

Art. 52. Practische oefeningen van het korps genietroepen, van de opzichters van fortificatiën en die van den vestingtelegraafdienst, alsmede van andere wapens, voor zoover die geschieden onder leiding van genietroepen, een en ander met de daarvoor noodige voorwerpen f 14 230,00.

B. *Artillerie-inrichtingen.*

Art. 53. Onderhouden, herstellen, veranderen van de terreinen en gebouwen der artillerie-inrichtingen met hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren f 24 770,08. Totaal f 888 955,00.

IXDE AFDEELING.

Aankoop van brood en kosten van de militaire bakkerijen, van de militaire slachterijen en van de militaire magazijnen van levensmiddelen.

Art. 54. Aankoop van brood en toelagen wegens gemis van brood f 76 926,00.

Art. 55. Traktementen, toelagen, bureelkosten, schadeloosstelling wegens gemis van vrije woning en verdere vergoeding voor de administrateurs en

opzichters en daggelden en arbeidsloonen van het verder personeel bij de militaire bakkerijen *f* 66 450,00.

Art. 56. Aankoop van graan, winkelwaren, brandstoffen en verdere kosten van de broodbereiding in de militaire bakkerijen;

kosten vallende op de keuring en herkeuring van graan, en aankoop, vernieuwing en onderhoud van werktuigen en ander materieel in de bakkerijen *f* 356 644,00.

Art. 57. Traktementen, toelagen, bureelkosten, schadeloosstelling wegens gemis aan vrije woning en verdere vergoedingen voor de administrateurs en daggelden en arbeidsloonen van het verder personeel bij de militaire slachterijen en bij de militaire magazijnen van levensmiddelen *f* 21 445,00.

Art. 58. Aankoop van vee, van verduurzaamde en andere levensmiddelen daaronder gerekend beschuit, en van verdere menagebehoeften voor de troepen en inrichtingen der landmacht;

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van levensmiddelen en van vee;

aanschaffing en onderhoud van benodigdheden tot het inkoop, bereiden en uitdeelen van een en ander;

bijslag op de soldij tot aankoop van menagebehoeften;

materieel ten behoeve van de magazijnen van levensmiddelen en van de militaire slachterijen, en

schadeloosstelling wegens gemis van voeding;

na aftrek van de opbrengst van den verkoop van spoeling, beenderen en ander afval *f* 2 055 246,00. Totaal *f* 2 576 711,00.

XDE AFDEELING.

Kosten van de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting, en van de garnizoens-magazijnen van kleeding en uitrusting, benevens van vernieuwing en wijziging van ledergoed en paardetuig en van vernieuwing en onderhoud van kampements-effecten en van nachtleger.

Art. 59. Traktementen, toelagen, bureelkosten, schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing van officieren, daggelden aan mindere bedienden en arbeidsloonen bij de centrale magazijnen te *Amsterdam, Delft* en *Woerden* *f* 121 130,00.

Art. 60. Traktementen, toelagen en bureelkosten aan de beheerders van de garnizoens-magazijnen van kleeding en uitrusting, daggelden en toelagen aan de oppassers bij die magazijnen, arbeidsloonen, benevens schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing van officieren *f* 26 375,00.

Art. 61. Magazijnskosten, aanschaffing, herstelling en onderhoud van kampements-effecten en voorwerpen van velduitrusting, waaronder veldkijkers, veldlantaarns en officierscantines; aanschaffing van ledergoed voor de schutterijen en van modellen van kleeding en uitrusting voor het leger, en

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van die goederen *f* 55 500,00.

Art. 62. Aanschaffen en wijzigen van voorwerpen van ledergoed en paardetuig, met uitzondering van het paardetuig bij de artillerie in gebruik;

aanschaffen van trommen, hoorns en trompetten en van trombehoeften, hoorn- en trompetsnoeren, en

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van die goederen *f* 82 075,00.

Art. 63. Aanschaffing, herstelling, onderhoud en wasschen van slaapfournituren, na aftrek van de waarde van de verloren geraakte of onbruikbaar geworden nachtleger voorwerpen, door de gebruikers of bewaarders vergoed;

aankoop en snijden van ligstroo, aanschaffing van stellingen en rakken, bureel- en verdere kosten van de nachtleger-magazijnen;

traktementen, toelagen en schadeloosstelling voor huishuur aan de administrateurs, daggelden en toelagen aan de geëmployeerden bij die magazijnen, en

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van goederen *f* 182 700,00. Totaal *f* 467 780,00.

XIDE AFDEELING.

Militaire verkenningen en Topographische Inrichting.

Art. 64. Kosten van verkenningen, het maken van plans, met de kosten uit een en ander voortvloeiende, ten behoeve van de kaarten op de Topographische Inrichting te vervaardigen, waaronder belooning voor eenen bediende bij het bureau van den directeur der militaire verkenningen;

kosten van de Topographische Inrichting, aan: traktementen der ambtenaren, toelagen der officieren, daggelden en remuneratiën der geëmployeerden en andere kosten dezer inrichting, na aftrek:

1°. van hetgeen uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt gekweten voor het vervaardigen, in kleurendruk, van de door de topographische opneming van *Java* verkregen overzichtskaarten der onderscheidene residentieën, en

2°. van bijdragen van andere Departementen *f* 66 530,00.

XIIIDE AFDEELING.

Verplaatsing van personen en goederen.

Art. 65. Toelagen, bureel- en verdere kosten ten behoeve van de Permanente Militaire Spoorwegcommissie, waaronder belooningen aan spoorwegambtenaren of gepensioneerde officieren en aan eenen bediende bij het bureau van gemelde commissie, alsmede kosten van aanschaffing en wijziging van uniformpetten voor etappe-commandanten *f* 2 900,00.

Art. 66. Reiskosten, verblijfkosten, teerkosten en vacatiën, met inbegrip der restitutiën van ten dienste van het Rijk gedane uitschotten, daaronder niet begrepen die ten dienste van de remonte, van de Koninklijke Militaire Academie, van de Cadettenschool, van den Hoofdcursus, van de Normaal-schiet-school en van het wapen der marechaussee, doch wél die van instructeurs bij de schutterijen en bij vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel *f* 89 000,00.

Art. 67. Scheeps- en wagenvrachten, weg-, tol-, brug- en veergelden, daaronder niet begrepen die ten dienste van de Koninklijke Militaire Academie, van de Cadettenschool, van den Hoofdcursus, van de Normaal-schiet-school en van het wapen der marechaussee, doch wél die van instructeurs bij de schutterijen en bij vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel:

onderhoud van vaartuigen, onder het beheer van het Departement van Oorlog, dienende tot vervoer van troepen, alsmede steenkolen, havengeld en sluisgeld voor die vaartuigen, en

voeding, huisvesting en daggelden van in te lijven manschappen en opge-roepen verlofgangers der nationale militie *f* 236 000,00. Totaal *f* 327 900,00.

XIIIIDE AFDEELING.

Verschillende uitgaven.

Art. 68. Kosten tot verzekering en uitoefening van den eeredienst bij de militairen, daaronder begrepen tegemoetkomingen aan predikanten, geestelijken en onderwijzers *f* 10 900,00.

Art. 69. Kosten van onderscheidingsteekenen voor officiersdienst, van medailles voor diensten van onderscheiden aard, van de daaraan verbonden gratificatiën en van eeretekenen, ingesteld bij Koninklijk besluit van den 10den Mei 1865 (*Staatsblad* n°. 32) en bij Koninklijk besluit van den 8sten September 1877 (*Staatsblad* n°. 179) *f* 4 000,00.

Art. 70. Drukwerk van onderscheiden aard, ten dienste van het leger, mitsgaders het drukken, aanschaffen en inbinden van militaire reglementen en boekwerken *f* 15 500,00.

Art. 71. Lokaal- en schrijfbehoeften, vuur, licht en andere benodigdheden voor te houden examina voor officiersrangen, alsmede voor bijeenkomsten van raden van onderzoek *f* 100,00.

Art. 72. Subsidie aan het Hoofdcomité van de Vereeniging „Het Nederlandsche Roode Kruis” en toelage aan den secretaris van dat hoofdcomité *f* 1 000,00.

Art. 73. Subsidie aan de Koninklijke Vereeniging van gepensioneerde officieren van het Nederlandsche leger *f* 1 000,00.

Art. 74. Subsidie aan het Fonds ten behoeve van onderofficieren, die onder toekenning van gagement of van gratificatie uit den militairen dienst worden ontslagen *f* 4 000,00.

Art. 75. Subsidie aan het Fonds tot ondersteuning der weduwen en weezen van vrijwillig dienende militairen beneden den rang van officier *f* 2 000,00.

Art. 76. Subsidie aan de Vereeniging van gepensioneerde onderofficieren en minderen van het Nederlandsche leger *f* 5 000,00.

Art. 77. Subsidie aan de Vereeniging „*Trouw aan Koning en Vaderland*” te Utrecht *f* 25 000,00.

Art. 78. Gratificatiën *f* 11 000,00.

Art. 79. Kleine tegemoetkomingen en reisgelden aan gewezen militairen en aan weduwen en kinderen van militairen *f* 900,00.

Art. 80. Subsidie aan het Invalidenhuis te Leiden *f* 5 000,00.

Art. 81. Kosten wegens het onderhouden van veteranen en militaire huisgezinnen, in de aan het Rijk toebehoorende gestichten te Veenhuizen verblijf houdende of tot de sterkte daarvan behoorende *f* 2 200,00.

Art. 82. Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid *f* 600,00.

Art. 83. Kosten, vallende op telegraphische en telephonische correspondentie *f* 3 800,00.

Art. 84. Kosten van exploten en processen; schadevergoedingen, tot de voldoening waarvan de Staat, naar het gevoelen van den Landsadvocaat, hetzij op grond van artikel 625 of van artikel 1401 of volgende van het Burgerlijk Wetboek verplicht, hetzij op grond van billijkheid gehouden is *f* 1 000,00.

Art. 85. Teruggave van uitschotten voor schrijf- en teekenbehoefden, gedaan door aangewezen commandanten van stellingen, van groepen en van forten, alsmede door officieren, belast met het opmaken van memorien, betreffende de approviandeering van forten en versterkte plaatsen *f* 300,00

Totaal *f* 93 300,00.

XIVDE AFDEELING.

Nonactiviteits-traktementen, pensioenen, gagementen, onderstanden, lijfrenten, toelagen en wachtgelden.

Art. 86. Nonactiviteits-traktementen *f* 40 000,00.

Art. 87. Pensioenen, gagementen en onderstanden, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden, gegageerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting *f* 2 400 000,00.

Art. 88. Tijdelijke pensioenen en onderstanden, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting *f* 50 000,00.

Art. 89. Pensioenen aan mindere geëmployeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrichtingen van 's Rijks landmacht, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting *f* 48 000,00.

Art. 90. Aandeel van het Departement van Oorlog in de toelagen en presentiegelden van den voorzitter en van de leden van den Militairen Pensioenraad *f* 1 300,00.

Art. 91. Kosten voortvloeiende uit het geneeskundig onderzoek naar de ongeschiktheid van burgerlijke ambtenaren *f* 200,00.

Art. 92. Teruggave van bijdragen voor pensioen *f* 200,00.

Art. 93. Toelagen voor het verlies van het genot der leges en aan den ambtenaar bij het Departement, belast met de invordering dier leges, als vergoeding wegens den hem opgelegden last tot zekerheidstelling voor zijn beheer *f* 9 634,00.

Art. 94. Lijfrente, toegekend aan den Pruisischen generaal graaf BULOEWON DENNEWITZ en diens mannelijke afstammelingen in de rechte linie (besluit van

den Souvereinen Vorst van den 6den Februari 1814 n°. 3, en Koninklijk besluit van den 8sten Juli 1815 n°. 4) f 5 250,00.

Art. 95. Wachtgelden f 3 067,00. Totaal f 2 557 651,00.

XVIDE AFDEELING.

Onvoorziene uitgaven.

Art. 96. Onvoorziene uitgaven f 50 000,00.

XVIDE AFDEELING.

Wapen der marechaussee.

Art. 97. Traktementen, toelagen, mitsgaders schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het aanschaffen en het verlies van dienspaarden en voor verhuiskosten bij verplaatsing van officieren van het wapen der marechaussee f 45 750,00.

Art. 98. Soldijen, jaarwedden, huisvesting en verdere kosten van het wapen der marechaussee, met uitzondering van de kosten voor de officieren van het wapen, in het voorgaand artikel vermeld, maar met inbegrip van gratificatiën, te verleen en aan met lichaamsgebreken ontslagen wordende onderofficieren en manschappen, van begrafeniskosten van militairen van het wapen en van subsidie voor het onderling ziekenfonds bij het wapen, na aftrek van de sommen in te houden op de soldij van onderofficieren en minderen en van die welke vrijwillig ten bate hunner rekeningen wegens kleeding en uitrusting worden gestort en van andere baten waarvoor die rekeningen worden te goed geschreven f 714 291,00. Totaal f 760 041,00.

XVIIDE AFDEELING.

Buitengewone uitgaven.

A. *Dienst der genie.*

Art. 99. Toelagen en daggelden voor tijdelijke opzichters en teekenaars, toelagen voor officieren en opzichters der genie, bureel- en lokaalbehoefden; een en ander ook voor die nog in uitvoering zijnde werken, waarvoor bij vorige begrootingen van het Departement van Oorlog, bij „*Buitengewone uitgaven, dienst der genie*”, geld is toegestaan f 14 000,00.

Art. 100. Verbetering van Rijksgebouwen en werken en van gebouwen door de gemeenten tot militair gebruik aan het Rijk afgestaan, die zich in de garnizoenen en op de legerplaatsen bevinden, bestemd tot kazernen, stallen, loodsen, magazijnen, hospitalen en bakkerijen;

opbouw van daartoe bestemde nieuwe gebouwen;

aankoop van perceelen;

afkoop van rechten;

verleenen van subsidiën voor het maken en aankopen van die gebouwen en daartoe noodige gronden;

kosten en ongelden bij het sluiten van koop- en andere overeenkomsten; aanbestedingskosten;

een en ander voor de navermelde werken *in het 1ste genie-commandement*; voor den bestaanden toestand;

maken van een kazernegebouw op het voorplein van de *Willemskazerne* ter uitbreiding van de kazerneering te *Gorinchem* (eerste termijn);

aanbrengen van verbeteringen aan de *Willems- en Smakheulkazerne* te *Gorinchem*;

verbeteren aan de kazerne en de hoofdwacht te *Woudrichem*;

bouwen van verplegingsinrichtingen te *Utrecht* (eerste termijn) f 95 400,00.

Art. 101. Als voren *in het 2de genie-commandement*:

voor den bestaanden toestand:

wijzigen van het hoofdwachthuis te 's *Gravenhage*;

verbeteren van het loshoofd bij het torpedo-magazijn te *Hoek van Holland*. f 9 000,00.

Art. 102. Als voren in het 3de genie-commandement:

a. voor den bestaanden toestand:

verbeteren van de kazerne aan de *Korenmarkt te Bergen op Zoom* (tweede termijn);

maken van eene waschloods bij de kazerne aan de *Korenmarkt te Bergen op Zoom*;

verbeteren van de kazerneering te *Middelburg* (eerste termijn);

aankoop van perceelen bij de pontonnierskazerne te *Dordrecht*;

afbreken van de zuidpoort en vervangen van de brug buiten die poort door een dam met korte brug te *Brielle*;

bouwen van een nieuwe rijloods te *'s Hertogenbosch*;

afsluiten van het terrein dat voor den bouw van de rijloods door de gemeente *'s Hertogenbosch* voorwaardelijk zal worden versterkt *f* 109 550,00.

b. ter uitvoering van het algemeen plan van kazerneering;

bouwen van eene kazerne voor de *veld-artillerie te Bergen op Zoom* (tweede termijn);

leveren van meubilair voor en maken van afsluitingen bij de nieuwe kazerne voor de *veld-artillerie te Bergen op Zoom f* 30 800,00. Totaal *f* 140 450,00.

Art. 103. Als voren in het 4de genie-commandement:

voor den bestaanden toestand:

bouwen van eene overdekte rijbaan te *Amersfoort f* 26 700,00.

Art. 104. Aanschaffing van oefeningsmaterieel voor den vestingtelegraaf-dienst f 2 000,00.

Art. 105. Doen van voorzieningen aan alsmede aanbouw en versterkingen ten behoeve van onderofficiers- en manschappen-cantines f 19 500,00.

Art. 106. Aankoop van oefeningsterreinen f 40 000,00.

B. Aanmaak van nieuwe draagbare vuurwapenen.

Art. 107. Aanschaffing van verwisselstukken tot samenstelling van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M., benevens kosten van keuring en bijzondere kosten op de aanschaffing vallende f 135 500,00.

C. Bouw van artillerie-inrichtingen aan de Hembrug.

Art. 108. Voortzetting van den bouw van artillerie-inrichtingen aan de Hembrug f 65 000,00.

D. Approviandeering van stellingen en liniën.

Art. 109. Kosten wegens aankoop, gebruik en onderhoud van werktuigen tot vervaardigen van geperste turf in de Stelling van Amsterdam, alsmede kosten wegens het in die stelling in voorraad opleggen van brandstoffen f 35,500,00.

E. Toelage aan de leden eener commissie.

Art. 110. Toelage aan de leden der commissie, ingesteld op grond van artikel 6 der wet van 29 December 1898 (Staatsblad n°. 279) f 7 500,00. Totaal *f* 590 450,00.

XVIII^{DE} AFDEELING.

Voltooiing van het vestingstelsel.

Art. 111. Dekking der uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst van 1900 f 851 000,00. Totaal *f* 22 584 783,00.

Twee en twintig millioen vijfhonderd vier en tachtig duizend zeven-honderd drie en tachtig gulden.

ART. 2. Wanneer het bedrag, uitgetrokken bij een der artikelen 3, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 31, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 58, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92 en 95 van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk, ontoereikend wordt bevonden, kan het, met inachtneming van het voorschrift van het tweede lid van artikel 24 der wet van den 5den October

1841 (*Staatsblad* n^c. 40), door overschrijving uit *artikel* 96 van dat hoofdstuk worden aangevuld.

Uit dit *artikel* kan mede worden overgeschreven op *artikel* 12.

ART. 3. Op *artikel* 96 van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk worden aangewezen de tot het dienstjaar 1900 behoorende uitgaven, welke het Departement van Oorlog betreffen, hare omschrijving niet vinden in een der andere *artikelen* van dat hoofdstuk en moeten dienen ter voorziening in behoeften, die in den loop van dat dienstjaar onverwacht opkomen.

Die uitgaven worden voor elke soort afzonderlijk in de rekening gebracht en omschreven.

Lasten en bevelen dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven.

De Minister van Oorlog.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Tot toelichting van het ontwerp der begrooting, betreffende het Departement van Oorlog voor het dienstjaar 1900, heeft de ondergeteekende de eer het navolgende te doen kennen;

§ 1. *Inrichting der begrooting.* De ontwerp-begrooting is, behoudens wijzigingen in de VIIIste afdeeling, geheel ingericht als die voor 1899.

§ 2. *Eindcijfer.* Voor den dienst van 1899 werd toegestaan *f* 21 930 459,16, terwijl voor 1900 aangevraagd wordt een bedrag van *f* 22 584 783,00, dus meer *f* 654 323,84.

Het volgende geeft een overzicht van de onderscheidene uitgaven voor 1900 geraamd en die welke voor 1899 werden toegestaan.

Benaming der Uitgaven.

Gewone en buitengewone uitgaven (Afd. I—XIII, XV en XVII, geraamd voor 1900 *f* 18 416 091,00; toegestaan voor 1899 *f* 18 041 761,16; voor 1900 meer *f* 374 329,84.

Pensioenen (Afd. XIV), geraamd voor 1900 *f* 2 557 651,00; toegestaan voor 1899 *f* 2 526 013,00; voor 1900 meer *f* 31 638,00.

Marechaussee (Afd. XVI), geraamd voor 1900 *f* 760 041,00; toegestaan voor 1899 *f* 743 686,00; voor 1900 meer *f* 16 356,00.

Vestingstelsel (Afd. XVIII), geraamd voor 1900 *f* 851 000,00; toegestaan voor 1899 *f* 619 000,00; voor 1900 meer *f* 232 000,00.

Geraamd voor 1900 *f* 22 584 783,00. Toegestaan voor 1899 *f* 21 930 459,16. Meer *f* 654 323,84.

§ 3. Tot toelichting van de verschillen tusschen de toegestane sommen voor 1899 en de raming voor 1900, alsmede tot verdere toelichting van die raming, heeft de ondergeteekende voorts de eer het navolgende mede te deelen:

ISTE AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Art. 2. *Traktementen enz.* De vele veranderingen, sedert den aanvang van het jaar 1899, ten gevolge van verleend eervol ontslag wegens lichaamsgebreken en ten gevolge van overlijden, in het personeel der burgerlijke ambtenaren bij het Departement van Oorlog voorgevallen, maken het onmogelijk de voor 1900 uitgetrokken traktementen ieder afzonderlijk te vergelijken met de traktementen welke voor 1899 toegestaan werden. Uit de aan het slot van den uitgewerkten en toelichtenden staat op dit artikel opgenomen cijfers blijkt echter, dat het gezamenlijk bedrag van de sommen die voor de verschillende onderdeelen van art. 2 over 1900 geraamd werden, gelijk is aan het daarvoor over 1899 toegestaan bedrag.

II DE AFDEELING.

Traktementen enz. Staven.

Art. 4. Grootte staf. Toegestaan voor 1899 f 47 600. Geraamd voor 1900 f 48 700. Meer voor 1900 f 1 100.

Meer: Een kolonel meer en een luitenant-kolonel minder f 900. Verhooging van traktement wegens dienstjaren f 200. Meer als boven f 1 100.

Art. 5. Generale staf. Toegestaan voor 1899 f 74 800. Geraamd voor 1900 f 77 700. Meer voor 1900 f 2 900.

Meer: Een kapitein f 2 700. Toelage wegens verblijf in de residentie f 200. Meer als boven f 2 900.

Het ligt in de bedoeling den kapitein, secretaris der Permanente Militaire Spoorwegcommissie, die thans tot den staf der infanterie behoort, over te plaatsen bij den generalen staf.

Bij dezen staf wordt mitsdien een kapitein meer en bij het wapen der infanterie een kapitein minder uitgetrokken.

Art. 6. Intendance. Toegestaan voor 1899 f 50 700. Geraamd voor 1900 f 50 500. Minder voor 1900 f 200.

Minder: Verhooging van traktement wegens dienstjaren f 200.

Art. 7. Provinciale en plaatselijke staven. Toegestaan voor 1899 f 71 100. Geraamd voor 1900 f 71 700. Meer voor 1900 f 600.

Meer: Vier luitenant-kolonels, provinciale-adjudanten meer en vier majoors, provinciale-adjudanten minder f 800. Verhooging van traktement wegens dienstjaren f 400. Totaal f 1 200.

Minder: Een kapitein, plaatselijke adjudant minder en een eerste-luitenant, plaatselijke adjudant meer f 600. Meer als boven f 600.

III DE AFDEELING.

Traktementen enz. Wapenkorpsen.

Art. 8. Infanterie. Toegestaan voor 1899 f 1 633 195. Geraamd voor 1900 f 1 677 615. Meer voor 1900 f 44 420.

Meer: Een luitenant-kolonel, hoofdofficier voor het reservekader meer en een majoor minder f 400. Een luitenant-kolonel meer en een majoor minder f 400. Een eerste-luitenant toegevoegd aan den hoofdofficier voor het reservekader meer en een tweede-luitenant idem minder f 200. Traktementen en toelagen aan reserve-officieren f 9 570. Verhooging van traktement wegens dienstjaren f 8 800. Mindere aftrek voor officieren aan het compleet ontbrekende, met verlof als anderszins f 30 000. Totaal f 49 370.

Minder: Een kapitein, secretaris bij de Permanente Militaire Spoorwegcommissie f 2 000. Een kapitein, bataljons-adjutant minder en een eerste-luitenant bataljons-adjutant meer f 700. Een eerste-luitenant bij het depot van discipline f 1 350. Toelage wegens verblijf in de residentie f 900. Totaal f 4 950. Meer als boven f 44 420.

In verband met het bestaande incompleet, de te verwachten aanvulling en den terugkeer van thans in Indië gedetacheerde officieren, is het te voorzien, dat er in 1900 geen incompleet aan luitnants zal zijn.

Overigens is bij deze raming rekening gehouden met het gestadig toenemen van het getal der reserve-officieren en met het voornemen om het kader van het algemeen depot van discipline met één luitenant te verminderen.

Art. 9. Cavalerie. Toegestaan voor 1899 f 270 500. Geraamd voor 1900 f 269 500. Minder voor 1900 f 1 000.

Minder: Verhooging van traktement wegens dienstjaren f 1 000.

Art. 10 Artillerie. Toegestaan voor 1899 f 991 350. Geraamd voor 1900 f 1 000 650. Meer voor 1900 f 9 300.

Meer: *Artillerie-schietschool:* Een luitenant-kolonel meer en een majoor minder f 400. *Departement van Oorlog:* Een kapitein f 2 200. *Stapelmagazijnen en magazijnen aan de Hembrug:* Een kapitein-magazijnmeester en een tweede-luitenant-magazijnmeester meer en twee eerste-luitnants idem minder f 600. *Constructie-werkplaatsen en munitiefabriek:* Een luitenant-kolonel meer en

een majoor minder *f* 400. *Werkplaatsen voor draagbare wapenen*: Een luitenant-kolonel meer en een majoor minder *f* 400. *Drie regimenten veld-artillerie*: Een kapitein, commandant van de instructie-batterij *f* 2 400. *Korps pontonniers*: Een luitenant-kolonel meer en een majoor minder *f* 400. Toelage wegens verblijf te Amsterdam *f* 2 600. Idem wegens verblijf in de residentie *f* 200. Mindere aftrek voor officieren aan het compleet ontbrekende, met verlof als anderszins *f* 5 500. Totaal *f* 15 100.

Minder: Artillerie-inspectie: Een luitenant-kolonel minder en een majoor meer *f* 400. *Geschutgieterij*: Een luitenant-kolonel minder en een majoor meer *f* 400. *Magazijnmeesters*: Drie majoors minder en twee kapiteins en een eerste luitenant meer *f* 2 000. *Korps rijdende artillerie*: Een kapitein *f* 2 600. *Korps torpodisten*: Een luitenant-kolonel minder en een majoor meer *f* 400. Totaal *f* 5 800. Meer als boven *f* 9 300.

Met het oog op de uitbreiding van de werkzaamheden bij de IVde afdeling van het Departement van Oorlog is vermeerdering van het personeel dier afdeling met één kapitein noodzakelijk.

Verhooging ad *f* 2 600 voor verblijf te Amsterdam strekt voor acht maanden verblijf van de directie der artillerie-inrichtingen en tot herstel voor het jaar 1900 van hetgeen bij de beraadslaging in de Tweede Kamer der Staten-Generaal over het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1899 abusievelijk te veel werd verminderd.

Wijders is de kapitein, commandant der instructie-batterij, die vroeger behoorde tot het korps rijdende artillerie, thans gedetacheerd van het 1ste regiment veld-artillerie uitgetrokken; terwijl de mindere aftrek voor officieren aan het compleet ontbrekende, enz. verband houdt met de tegenwoordige sterkte en de te verwachten aanvulling daarvan.

Art. 11. Genie. Toegestaan voor 1899 *f* 274 200. Geraamd voor 1900 *f* 276 250. Meer voor 1900 *f* 2 050.

Meer: Verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 1 600. Toelage *f* 200. Vergoeding voor onderhoud van rijwielen voor officieren en voor opzichters van fortificatiën *f* 250. Meer als boven *f* 2 050.

In verband met de groote voordeelen, verbonden aan het gebruik van een rijwiel bij het uitoefenen van den dienst der genie, acht ondergeteekende het noodig, het aantal officieren en opzichters, aan wie eene vergoeding voor het onderhoud van een rijwiel wordt toegekend, uit te breiden.

IVDE AFDEELING.

Soldijen enz. Wapenkorpsen.

In verband met de intrekking van art. 34 der wet van 5 October 1841 (*Staatsblad* No. 40), is art. 14 (kleeding en uitrusting) thans zoodanig omschreven, dat alle uitgaven voor dit onderwerp aan het onderzoek van de Algemeene Rekenkamer worden onderworpen en ten laste van vermeld artikel verevend moeten worden.

Art. 13. Soldij. Toegestaan voor 1899 *f* 2 636 297. Geraamd voor 1900 *f* 2 684 474. Meer voor 1900 *f* 48 177.

Meer: 1°. Voor verhooging der soldij van de korporaalschippers bij het korps torpedisten *f* 509,17.

De hierbedoelde militairen genieten thans eene soldij van *f* 0,57 per dag. De diensten, welke van den korporaalschipper bij het korps torpedisten gevorderd worden, zijn van dien aard, dat de keuze voor geschikte personen vrij beperkt is. In den regel kunnen voor die betrekking niet anders dan gehuwde personen worden aangenomen. Het komt daarom wenschelijk voor, hunne soldij met *f* 0,15 per dag te verhoogen en te brengen op *f* 0,72 per dag, zijnde het bedrag, hetwelk ook door de korporaals-stokers bij het korps torpedisten genoten wordt.

2°. Wegens aanstelling tot onderofficier van korporaalsvuurwerkers bij de vestingartillerie *f* 325,87.

Voor het loopend dienstjaar is voor 4 regimenten vestingartillerie soldij uitgetrokken ten behoeve van 37 *sergeanten*-vuurwerkers en 3 *korporaals*-vuurwerkers. Het ligt in de bedoeling om een *drietal* militairen, die aan de vereischten voor sergeant-vuurwerker hebben voldaan, als zoodanig aan te

stellen, in verband waarmede voor het volgend dienstjaar de soldij voor 40 sergeanten-vuurwerker is uitgetrokken.

3°. Verhoogde soldij voor schrijvers *f* 1 861,50

4°. Verhoging van soldij wegens dienstjaren, hoofdzakelijk een gevolg van het in dienst blijven van het meerendeel der onderofficieren *f* 20 248,37⁵.

5°. Voor het reserve-kader *f* 1 809,79.

De sterkte van het reserve-kader bedroeg op 1 Juni 1899: 51 vaandrags en kornetten; 247 reserve-onderofficieren; 315 reserve-korporaals en 695 adspiranten-vaandrags en kornetten; en is dus sedert 1 Juni van het vorig jaar toegenomen met: 14 vaandrags en kornetten; 89 reserve-onderofficieren; 132 reserve-korporaals en 490 adspiranten-vaandrags en kornetten.

Deze buitengewone toeloop is meer dan waarschijnlijk een gevolg van de invoering van de verplichte persoonlijke dienstvervulling bij de militie.

Bij de raming voor 1900 dient gerekend op bestendiging van den toeloop tot het reservekader bij de infanterie, de artillerie en de genie en op het maximum aantal van 9 vrijwilligers, dat jaarlijks bij het reservekader der cavalerie mag worden aangenomen.

In verband met den grooten toeloop is de organieke sterkte van het reservekader der infanterie gebracht van 120 op 170 vrijwilligers per regiment.

Daarentegen zijn de soldijen voor de vrijwilligers van het reservekader bij de Koninklijke besluiten van 27 April 1899, Nos. 7, 8 en 9, verlaagd tot de bedragen als die voor de gewone vrijwilligers, welke verlaging met ingang van 1 Januari 1900 voor alle kader-reservisten in werking treedt.

6°. Voor miliciens tot samenstelling van het $\frac{1}{4}$ der militie onder de wapenen te houden *f* 28 494,89⁵.

7°. Als boven tot eerste dienst *f* 9 273,50⁵.

De hoogere ramingen ten behoeve van de militie vloeien voort uit:

1°. de verlenging van den duur van het verblijf in werkelijken dienst voor het blijvend gedeelte van 30 Juni tot 15 Augustus, welke noodig is gebleken ten einde gedurende het tijdperk van de bataljons-oefeningen een voldoende aantal manschappen onder de wapenen te hebben om die oefeningen te kunnen houden;

2°. de verhoging van het aantal miliciens tot eerste-dienst met 150 man, een gevolg van de omstandigheid, dat de miliciens van de lichte van 1899, aan wie uitstel van eerste-oefening is verleend, voor het meerendeel in 1900 voor eerste-dienst onder de wapenen zullen komen;

3°. de verlenging van den duur van eerste-dienst bij de onbereden korpsen van 1 November tot 15 November, ten einde in verband met het tijdperk van inlijving tusschen 1 en 15 Maart de eerste-oefeningstijd voor alle miliciens op volle acht maanden te brengen. Totaal *f* 62 523,10⁵.

Minder: 8°. Afneming van het aantal vrijwilligers bij de cavalerie *f* 7 467,90.

Bij het wapen der cavalerie blijft nog steeds teruggang waar te nemen in het cijfer der presente sterkte aan vrijwilligers. Hoewel maatregelen in overweging zijn, die strekken kunnen om de dienstneming te bevorderen en het verloop tegen te gaan, wordt er geen bezwaar in gezien voor 1900 te rekenen op een totaal van niet meer dan 1400 vrijwilligers, zijnde 100 minder dan waarop te vorigen jare gerekend werd.

9°. Vergoedingen aan reserve-vesting-telegrafisten *f* 700,00.

10°. Vergoedingen aan militaire wielrijders *f* 250,00.

11°. Voor miliciens tot het bijwonen van herhalingsoefeningen *f* 5787,40.

Het voornemen bestaat, om bij de korpsen infanterie en de compagnieën hospitaalsoldaten in het volgende jaar twee lichten voor herhalingsoefeningen onder de wapenen te doen komen voor 30 dagen en niet, zooals dit jaar geschiedde, voor 35 dagen.

12°. Afloopende betalingen *f* 138,70.

13°. Verschillen door afronding van sommen *f* 2,10⁵. Totaal *f* 14 346,10⁵. Meer als boven *f* 48 177,00.

Art. 14. Kleeding en uitrusting. Toegestaan voor 1899 *f* 1 375 787. Geraamd voor 1900 *f* 1 431 984. Meer voor 1900 *f* 56 197.

Meer: Na te laten schuld in de rekening, wegens uitrusting en reserve, door gepasporteerde, gedeserteerde of overleden onderofficieren en soldaten f 28 000,00. Wegens aanstelling tot onderofficier van korporaals-vuurwerkers bij de vestingartillerie f 19,71. Voor miliciens, tot samenstelling van het $\frac{1}{4}$ der militie onder de wapenen te komen f 18 546,00. Als boven, tot eerste-dienst f 11 236,31⁵. Aanschaffing en aanmaak van uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleeding aan onderofficieren en soldaten op rekening te verstrekken kleeding voor de inrichtingen van onderwijs f 12 030,00. Totaal f 69 832,02⁵.

Minder: Wegens afneming van het aantal vrijwilligers bij de cavalerie f 4 434,75. Voor het reservekader f 2 946,96⁵. Doordat in 1899 het bedrag wegens vermindering voor onderofficieren en soldaten die met verlof gaan, enz. te laag was genomen f 546,85⁵. Voor miliciens tot het bijwonen van herhalings-oefeningen f 5 706,22⁵. Voor verschil ronde som f 0,23. Totaal f 13 635,02⁵. Meer, als boven f 56 197,00.

Het bedrag der nagelaten schuld door onderofficieren en minderen die den dienst verlaten, is in de laatste jaren allengs gestegen.

De voornaamste oorzaken welke daartoe hebben medegewerkt zijn ontstaan:

- 1°. doordat aan de kleeding- en uitrustingsstukken, welke ten behoeve van de miliciens met groot verlof worden gedeponeed, hogere eischen zijn gesteld;
- 2°. door de uitbreiding van het aantal kleeding- en uitrustingsstukken in het bezit waarvan de man moet zijn;
- 3°. door de meerdere slijtage van de kleeding ten gevolge van veelvuldige oefeningen van de militairen;
- 4°. doordat aan miliciens met groot verlof die een huwelijk wenschen aan te gaan, niet meer de verplichting is opgelegd, om hun saldo-schuld in de rekening wegens uitrusting en reserve aan te zuiveren.

In verband met het vorenstaande is voor dit onderwerp f 28 000 meer uitgetrokken.

Voor de overige toelichtingen wordt verwezen naar die betreffende artikel 13 (soldijen).

Art. 15. Scheren en haarsnijden, reinigen en herstellen van lijfgoederen, enz. De omschrijving van het artikel is aangevuld, in verband met het voornemen, om den maatregel, waarbij is bepaald, dat de lijfgoederen van de ongehuwde soldaten voortaan worden gereinigd in particuliere waschinrichtingen, gepaard te doen gaan met het doen herstellen van die lijfgoederen door de zorg van de betrokken waschinrichting.

Aangezien de eerstbedoelde maatregel op den duur tot bezuiniging van uitgaven zal leiden, is het niet noodig geacht, het artikel wegens de kosten der herstellingen te verhoogen.

Art. 17. Voeding en verzorging van paarden. Toegestaan voor 1899 f 1 246 970. Geraamd voor 1900 f 1 237 152. Minder voor 1900 f 9 818.

Minder: Na het bekend worden van den uitslag der in de maand September 1898 gehouden aanbesteding, werd de aanvankelijke raming met f 116 840,15 verlaagd, welke verlaging echter niet is toegepast op het gedeelte der geraamde kosten voor de laatste twee maanden van 1899, wijl de benoodigde fourage voor dat tijdvak niet in de aanbesteding was begrepen.

Tot aantooning van het juiste verschil moet hier worden gebracht f 116,840,15 — f 97 400,00 f 19 440,15.

Meer: Wegens hogere raming ad 1 cent per ration 962 140 rations f 9 621,40. Voor verschil ronde som f 0,75. Totaal 9 622,15. Minder als boven f 9 818,00.

Tot nog toe werden de kosten van aanschaffing en onderhoud van blaasbalgen, bankschroeven en aanbeelden ten dienste van hoefsmidswerkplaatsen bestreden uit de artikelen van de VIIde en VIIIste afdelingen.

Vermits die werktuigen uitsluitend dienen voor het hoefbeslag, behooren de kosten van aanschaffing en onderhoud, naar het gevoelen van ondergeteekende, meer eigenaardig onder verzorging van paarden te huis.

In verband daarmee wordt voorgesteld de omschrijving van art. 17 aan te vullen met de woorden: „aanschaffing en onderhoud van werktuigen voor hoefsmidswerkplaatsen”.

Het artikel behoeft daardoor niet hooger te worden geraamd.

In verband met het voornemen, om in de samenstelling van het ration

fourage voor de paarden der cavalerie en van het remontedepot eenige wijziging te brengen, is de prijs van het ration fourage voor de cavalerie een cent hooger geraamd.

Art. 18. Huisvesting enz. Toegestaan voor 1899 *f*220 200. Geraamd voor 1900 280 200. Meer voor 1900 *f*60 000.

Zooals door den ondergeteekende bij de mondelinge beraadslaging over hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1899 werd medegedeeld, werd destijds overwogen, in hoever het mogelijk zou zijn, sommige corveediensten niet meer door dienstplichtigen te laten uitvoeren, maar door daarvoor aangenomen personen. In verband daarmee werd eene aanvulling van artikel 18 voorgesteld en goedgekeurd, waardoor op dit artikel ook konden worden vergoed daggelden voor het reinigen van pleinen bij en toegangen tot de kazernen, van urinoirs, van privaten en van straffkamers.

De proef, destijds in uitzicht gesteld, is bij korpsen te 's Gravenhage in garnizoen, genomen en heeft, blijkens de ingekomen rapporten, tot zeer bevredigende uitkomsten geleid.

Daarbij is ook gebleken, dat eene belangrijke besparing van werkkrachten op de aangeduide wijze werd verkregen, vermits de werkzaamheden, waarvoor bij voorbeeld vroeger 10 militaire corveeërs werden gebezigd, die daardoor aan oefeningen enz. werden onttrokken, thans door 4 man op alleszins voldoende wijze konden worden verricht.

Bij algemeene invoering van den maatregel zal dan ook een zeer aanzienlijk aantal dienstplichtigen niet langer voor werkzaamheden als de hierbedoelde dagelijks aan de oefeningen worden onttrokken en bezigheden verrichten welke met hunne militaire opleiding in geenerlei verband staan.

Op grond hiervan heeft de ondergeteekende dan ook vrijheid kunnen vinden bij deze begrooting een bedrag van *f*60 000 aan te vragen, om tot die algemeene invoering over te kunnen gaan.

De bedoeling zou daarbij zijn, het noodige aantal burgerpersonen, dat op pl. m. 175 voor alle garnizoenen wordt geraamd, tegen een daggeld van *f*1 à *f*1,10 in dienst te nemen.

Art. 19. Herstellen en onderhouden van wapenen, ledergoed en paardetuig. Om redenen van gelijken aard, als vermeld onder art. 17 hierboven, is het artikel aangevuld met de woorden: „aanschaffing en onderhoud van werktuigen voor geweermakerswerkplaatsen”.

Een hoogere raming van het artikel is daardoor echter niet noodig.

Art. 20. Oefeningen en onderwijs. Toegestaan voor 1899 *f*132 940. Geraamd voor 1900 *f*147 590. Meer voor 1900 *f*14 650.

Oefeningen.

Meer: Kosten voor het voorbereidend militair onderricht *f*13 100. Idem voor de oefeningen van het reserve-kader *f*1 350. Totaal *f*14 450.

Onderwijs.

Meer: Nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis en openbaarmaking van de uitkomsten dier nasporingen en studiën *f*1 500. Drie regimenten veld-artillerie *f*300. Vier regimenten vestingartillerie *f*400. Totaal *f*2 200.

Minder: Regiment grenadiers en jagers *f*200. Acht regimenten infanterie *f*1 750. Instructie-bataljon *f* 50. Totaal 2 000. Na aftrek *f*200. Meer als boven *f*14 650.

In verband met de gestadige uitbreiding van de oefeningen in het voorbereidend militair onderricht, alsmede van die voor het reservekader is voor die onderwerpen van dienst respectievelijk *f*13 000 en *f*1350 meer geraamd.

Het meer geraamde, ad *f*700, voor de korpsen artillerie, is noodig, om in 1900 te kunnen overgaan tot het aanschaffen van matrassen en schoenen, ten dienste van het gymnastiekonderwijs.

Ten einde de kosten, veroorzaakt door het uitgeven van boekwerken, welke niet rechtstreeks ten behoeve van het onderwijs aan de Koninklijke Militaire Academie, maar in het belang der Nederlandsche krijgsgeschiedenis, worden samengesteld, niet ten laste van het bij voornoemde inrichting bestaande fonds voor het uitgeven van boekwerken enz. te brengen, wordt het noodzakelijk

geacht, aan bedoeld fonds een subsidie toe te kennen, waaruit vorenbedoelde kosten kunnen worden bestreden.

In verband hiermede is het bedrag, uitgetrokken voor nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis enz., met f1500 verhoogd en de omschrijving van het betrokken artikel aangevuld.

Art. 21. Bureel- en andere administratiekosten. Toegestaan voor 1899 f123 334. Geraamd voor 1900 f115 510. Minder voor 1900 f7 824.

Minder: Aanschaffing van brandkasten f8 424.

Meer: Voor den commandant in de Stelling van Amsterdam f150. Voor den chef van den staf bij de 1ste divisie infanterie f450. Totaal f600. Minder als boven f7 824.

De verhooging van bureelkosten voor den commandant in de Stelling van Amsterdam wordt aangevraagd, omdat in 1900 noodzakelijk ten dienste van het bureel van die autoriteit moeten worden vernieuwd sommige kleeden, vloerzeilen en gordijnen.

De verhooging voor den chef van den staf bij de 1ste divisie infanterie is een gevolg van de omstandigheid, dat het bureel van die autoriteit, evenals bij de 2de en bij de 3de divisie infanterie, niet meer zal zijn gevestigd in de woning van den chef van den divisiestaf, maar in eene afzonderlijke localiteit, hetgeen in het belang van den goeden gang van den dienst noodig wordt geacht. De huur van bedoelde localiteit zal door genoemden chef uit de hem toegekende bureelkosten moeten worden bestreden.

Art. 22. Kosten vallende op het voor oefening kampeeren van troepen enz. Hoewel het bedrag op dit artikel geraamd, gelijk is aan dat voor hetzelfde artikel op de begrooting voor 1899 toegestaan, wenscht de ondergeteekende niettemin hieronder de redenen uiteen te zetten, welke hem belet hebben, in het thans uitgetrokken cijfer vermindering te brengen.

In de eerste plaats zou het in de bedoeling liggen om in 1900 op overeenkomstige wijze als te dezen jaren geschiedde, de oefeningen der bataljons en regimenten van het wapen der infanterie op zoodanigen voet te doen plaats hebben, als in het belang van de geoefendheid van de dienstplichtigen noodzakelijk is.

Voorts zal in 1900 voor de eerste maal door onderscheidene korpsen van het leger achtereenvolgens de legerplaats bij Harskamp worden betrokken, tot het doen houden van die schietoefeningen, welke in het garnizoen, met het oog op de veiligheid als anderszins, niet kunnen plaats hebben.

Het zal wel geen betoog behoeven, dat de hier te houden oefeningen, waar bij meer in het bijzonder het gevechtsschieten en het vuren op groote afstanden op den voorgrond treden, voor de opleiding van den man onmisbaar moeten worden geacht.

Intusschen zal het kampeeren in gezegde legerplaats tot uitgaven op het onderwerpelijke artikel leiden, weshalve ook daarvoor de vereischte gelden zijn moeten worden uitgetrokken.

VDE AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

Art. 24. Traktementen, enz. Toegestaan voor 1899 f606 740. Geraamd voor 1900 f605 540. Voor 1900 f1 200.

Meer: Verhooging van traktementen van officieren van gezondheid, militaire apothekers en paardenartsen wegens dienstjaren f1 400. Verhooging van traktement voor een hoofdcommies ad f200 en een adjunct-commies ad f100 bij het bureel van den inspecteur van den geneeskundigen dienst f300. Totaal f1 700.

Minder: Een officier van gezondheid der 2de klasse ¹⁾ f1 600. Verschil in de traktementen van officieren van gezondheid, militaire apothekers en paardenartsen bij veranderingen in rangen en klassen f1 000. Traktementen van reserve-officieren van gezondheid f300. Totaal f2 900. Minder als, boven f1 200.

Art. 25. Verpleging van zieken, Toegestaan voor 1899 f149 050. Geraamd voor 1900 f119 600. Voor 1900 minder f29 450.

¹⁾ Op de begrooting voor het jaar 1899 is abusievelijk een officier van gezondheid der 2de klasse te veel uitgetrokken.

In verband met het aantal zieken dat vermoedelijk ter verpleging in de ziekeninrichtingen zal worden opgenomen, vermeent men met het aangevraagde in 1900 te kunnen volstaan.

Art. 26. Geneeskundige behandeling door burger-geneesheeren, enz. Toegestaan voor 1899 f 12 000. Geraamd voor 1900 f 12 963. Voor 1900 meer f 963.

Het meerdere wordt aangevraagd ten einde aan magazijnsknechts (burger-werklieden), gevestigd in plaatsen waar geen officieren van gezondheid en militaire apothekers aanwezig zijn, voor zich, doch niet voor hunne gezinnen, vrij geneeskundige behandeling en verstrekking van geneesmiddelen voor 's Rijks rekening te verschaffen.

Art. 27. Materieel voor den geneeskundigen en den hospitaaldienst. In aansluiting met hetgeen in de Memorie van Toelichting op dit artikel in de ontwerpbegroting voor 1899 is te kennen gegeven, zullen, ook in 1900 weder, 60 raderbaren ten behoeve van het vervoer van zieken en gewonden, in de verschillende liniën en stellingen, worden aangeschaft.

VIDE AFDEELING.

Studie en onderwijs.

De omschrijving van de artikelen dezer afdeeling zijn zoodanig aangevuld, dat aan de inrichtingen van onderwijs kleeding en uitrusting kan worden verstrekt zonder dat de waarde daarvan behoeft te worden verrekend, evenals dit plaats heeft met ledergoed, paardetuig, levensmiddelen enz.

Art. 28. Hoogere Krijgsschool. Toegestaan voor 1899: Oorlog f 24 473,00, Koloniën f 36 650,00, Totaal f 61 123,00. Geraamd voor 1900: Oorlog f 26 534,00, Koloniën f 37 800,00, Totaal f 64 334,00. Meer voor 1900: Oorlog f 2 061,00, Koloniën f 1 150,00, Totaal f 3 211,00.

Meer: Voor traktement van een kapitein van den generalen staf f 2 700,00. Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 200,00. Voor toelagen aan officieren-leeraren van het leger hier te lande f 150,00. Voor toelagen en bijslag aan officieren-leerlingen wegens detachering te Wageningen en te Enschedé, enz. f 251,67. Voor bezoldiging van een amanuensis f 600,00. Voor voeding van Rijkswege f 1,82⁵. Voor onderhoud en herstellingen aan het gebouw f 150,00. Voor onderhoud van meubelen, enz. f 251,20. Voor fourage f 299,30. Voor verschil ronde som f 0,12⁵. Totaal f 4 604,12.

Minder: Voor toelagen aan officieren-leerlingen van het leger hier te lande f 400,00. Voor eerste uitrusting f 30,00. Voor reiskosten f 33,12. Voor schade-loosstelling voor het gebruik van een laboratorium en toelage aan een amanuensis f 900,00. Voor kosten van kleeding en uitrusting te verstrekken uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleeding en uitrusting f 30,00. Totaal f 1 393,12. Meer als boven f 3 211,00.

Een der leeraren, een van het eerste regiment veld-artillerie gedetacheerde kapitein, werd, op het daartoe door hem gedaan verzoek, eervol uit zijne betrekking ontheven en vervangen door een kapitein van den generalen staf, daarbij gelet op het bepaalde in noot 1) van de bijzondere bepalingen van de tabel, aanduidende de samenstelling van het aan de Hoogere Krijgsschool te verbinden personeel, behoorende bij het Reglement voor genoemde inrichting, vastgesteld bij het Koninklijk besluit van 14 September 1891 (*Staatsblad* n°. 170).

Voor laatstbedoelden kapitein zijn thans de benodigde gelden uitgetrokken.

Ten einde zooveel mogelijk waarborgen te verkrijgen, dat de toekomstige intendanten voldoende bedreven zijn in de kennis van de wettelijke bepalingen betreffende de comptabiliteit van de Rijksuitgaven, van de daarmede verband houdende voorschriften voor de legeradministratie enz., is het noodzakelijk gebleken, om voor het onderwijs in het administratieve gedeelte van den intendantie-dienst en voor dat in het technische gedeelte van dezen dienst afzonderlijke leeraars te bestemmen.

In verband hiermede werd het eerstbedoelde gedeelte aan een afzonderlijken leeraar opgedragen.

Voor dezen leeraar is de benodigde toelage op de begroting gebracht.

Een der leeraren die, behalve in de tactiek, ook nog onderwijs gaf in de oorlogspolitiek en de oorlogsgebruiken, had dientengevolge een zoo groot aantal lesuren per week, dat het noodzakelijk geacht werd, om hem van het geven

van onderwijs in de beide laatstgenoemde vakken te ontheffen, en dit aan een der aan den chef van den generalen staf toegevoegde kapiteins op te dragen.

Voor dezen officier is hier de hem daarvoor toekomende toelage uitgetrokken.

Art. 29. Koninklijke Militaire Academie. Toegestaan voor 1899: Oorlog *f* 195 662, Koloniën *f* 223 000, Totaal *f* 419 462. Geraamd voor 1900: Oorlog *f* 172 642, Koloniën *f* 221 700, Totaal *f* 394 342. Minder voor 1900: Oorlog *f* 23 020, Koloniën *f* 2 100, Totaal *f* 25 120.

Minder: Voor traktement en toelage voor den eerste-officier *f* 400,00. Voor traktement en toelage van een kapitein, een eerste-luitenant der infanterie Oost-Indisch leger en een eerste-luitenant der infanterie, leeraren, minder en twee eerste-luitenants der infanterie en een eerste-luitenant der cavalerie Oost-Indisch leger, leeraren, meer *f* 600,00. Voor schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing *f* 200,00. Voor kleeding en uitrusting van het personeel beneden den rang van officier *f* 39,79. Voor scheerloon en haarsnijden van idem *f* 20,00. Voor voeding en zakgeld der cadetten *f* 14 121,42⁵. Voor aankoop en onderhoud van boeken en instrumenten voor het onderwijs *f* 12 825,50. Voor fourage *f* 649,77. Voor vernieuwing en onderhoud van paardetuig *f* 100,00. Voor uit militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen te verstrekken levensmiddelen voor het personeel beneden den rang van officier bij de inrichting gedetacheerd *f* 1 120,40. Voor aanschaffing en aanmaak van uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleeding aan onderofficieren en soldaten bij de inrichting gedetacheerd, op rekening te verstrekken kleeding en uitrusting *f* 4 400,00. Verschil ronde som *f* 0,68. Totaal *f* 34 477,56⁵.

Meer: Voor toelagen voor een luitenant der artillerie, tijdelijk leeraar in het paardrijden *f* 400,00. Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 433,34. Voor verhooging van traktement voor burgerleeraren *f* 150,00. Voor soldijen en toelagen *f* 616,50⁵. Voor voeding van Rijkswegen voor het personeel beneden den rang van officier *f* 218,82. Voor reinigen van lijfgoederen van idem *f* 130,00. Voor huisvesting van idem *f* 200,00. Voor kleeding en uitrusting der cadetten *f* 3 525,25. Voor schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage *f* 90,00. Voor bureel- en administratiekosten *f* 400,00. Voor vernieuwing en herstellen van ledergoed *f* 25,00. Voor scheeps- en wagenvrachten *f* 200,00. Voor bibliotheek en instrumenten *f* 300,00. Voor huisvesting en stalling *f* 405,00. Voor onderhouden en herstellen van verschillende voorwerpen *f* 637,02. Voor eeredienst *f* 30,00. Voor kampeeren en manoeuvres *f* 150,00. Voor uit de militaire bakkerijen te verstrekken brood voor de cadetten *f* 285,73. Voor uit militaire slachterijen te verstrekken vleesch voor de cadetten *f* 641,50. Voor vernieuwing van ledergoed en paardetuig uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleeding te verstrekken *f* 119,40. Als voren, voor vernieuwing van nachtleger *f* 400,00. Totaal *f* 9 357,56⁵. Minder als boven *f* 25 120,00.

Art. 30. Cadettenschool. Toegestaan voor 1899: Oorlog *f* 60 850, Koloniën *f* 95 600, Totaal *f* 156 450. Geraamd voor 1900: Oorlog *f* 66 197, Koloniën *f* 93 353. Totaal *f* 159 550. Meer voor 1900: Oorlog *f* 5 347. Minder voor 1900: Koloniën *f* 2 247. Totaal van het meerdere *f* 3 100.

Meer: Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 100,00. Voor traktement voor burgerlijke beambten *f* 400,00. Voor verhoogde soldijen *f* 36,50. Voor reinigen van lijfgoederen voor het personeel beneden den rang van officier *f* 120,00. Voor scheerloon en haarsnijden voor idem *f* 20,00. Voor voeding en zakgeld der cadetten *f* 3 100,00. Voor kleeding en uitrusting van idem *f* 1 473,00. Totaal *f* 5 249,50.

Minder: Voor brood voor het personeel beneden den rang van officier *f* 116,80. Voor huisvesting en stalling *f* 418,10. Voor fourage *f* 14,60. Voor kosten van kleeding en uitrusting te verstrekken uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleeding en uitrusting *f* 1 600,00. Totaal *f* 2 149,50. Meer als boven *f* 3 100,00.

Art. 31. Hoofdcursus. Toegestaan voor 1899: Oorlog *f* 51 901, Koloniën *f* 53 534. Totaal *f* 105 435. Geraamd voor 1900: Oorlog *f* 43 490, Koloniën *f* 54 309. Totaal *f* 97 799. Minder voor 1900: Oorlog *f* 8411. Totaal *f* 7 636. Meer voor 1900: Koloniën *f* 775.

Minder: Voor soldijen en toelagen *f* 105,85. Voor brood *f* 326,67⁵. Voor voeding van Rijkswegen *f* 182,50. Voor kleeding en uitrusting *f* 24,27. Voor onderwijs *f* 500,00. Voor huisvesting enz. *f* 140,45⁵. Voor uit militaire maga-

zijnen van levensmiddelen en slachterijen meer te verstrekken levensmiddelen *f* 876,00. Voor aanschaffing en aanmaak van uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleding aan onderofficieren en soldaten te verstrekken kleding en uitrusting *f* 5 500,00. Verschil ronde som *f* 0,25. Totaal *f* 7 656.

Meer: Voor werfkosten *f* 20. Minder als boven *f* 7 636.

Art. 32. Normaal-schietschool. Toegestaan voor 1899: Oorlog *f* 29 798. Koloniën *f* 17 600. Marine *f* 1 500. Totaal *f* 48 898. Geraamd voor 1900: Oorlog *f* 29 899. Koloniën *f* 18 067. Marine *f* 1 500. Totaal *f* 49 466. Meer voor 1900: Oorlog *f* 101. Koloniën *f* 467. Totaal *f* 568.

Meer: Voor toelagen van 3 officieren wegens verblijf in de residentie *f* 150,00. Voor bijslag op traktement bij aankomst in eene nieuwe standplaats en toelage wegens tijdelijk verblijf in eene plaats *f* 225,00. Voor verhoogde soldij na 3- en 6-jarigen dienst van een onderofficier *f* 73,00. Voor reis- en verblijfkosten *f* 25,00. Voor onderhoud van gebouwen enz. te Harskamp *f* 800,00. Voor belooningen bij het schijfschieten *f* 200,00. Voor scheeps- en wagenvrachten *f* 90,60. Voor verschil ronde som *f* 0,80. Totaal *f* 1 564,40.

Minder: Voor fourage *f* 14,60. Voor uit militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen te verstrekken levensmiddelen *f* 481,80. Voor kosten van aanschaffing en aanmaak van uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleding te verstrekken kleding en uitrusting *f* 500,00. Totaal *f* 996,40. Meer als boven *f* 568,00.

Voor onderhoudskosten van de in het schietkamp bij Harskamp opgerichte gebouwen en verdere werken is thans een bedrag groot *f* 8 00 opgenomen.

Evenals bij de korpsen werd vroeger de opbrengst van het bij de inrichting verschoten en teruggevonden lood, alsmede de opbrengst van de patroonhulzen, besteed voor schietprijzen.

Nu echter het lood en de hulzen zonder verrekening van de geldelijke waarde in de artillerie-magazijnen worden ingeleverd, is het gewenscht, over een bedrag te kunnen beschikken waaruit bedoelde prijzen kunnen worden betaald.

In verband daarmee wordt tot dat doel *f* 200 aangevraagd.

VII DE AFDEELING.

Artillerie-inrichtingen enz.

De algemeene inrichting van deze afdeeling is gelijk gebleven aan die der voorgaande begroting, behalve dat het juist geoordeeld werd het onderhoud van de waarnemingstoestellen, het materieel voor de basis-afstandmeting en van telephonen met toebehooren te brengen op art. 40, waaruit ook de aanmaak, aanschaffing, keuring en herkeuring bestreden werden. In verband hiermede moest ook de omschrijving van de artikelen 35 en 39 eenige verandering ondergaan.

Art. 33. Jaarwedde von burgerlijke ambtenaren, enz. De overgang van de pyrotechnische werkplaatsen en van de ijzergieterij der constructiewerkplaatsen naar de Hembrug, waar deze onderdeelen, met de patroonfabriek vereenigd, de munitiefabriek vormen, maakt eene andere indeeling van het personeel der betrokken inrichtingen noodzakelijk, waarmede in den toelichtenden staat rekening is gehouden.

Ten einde te voorkomen, dat telken jare op zich zelf staande aanvragen moeten worden gedaan tot verhooving van de bezoldiging van burgerlijke ambtenaren, die door intellectueele ontwikkeling, plichtsbetrachting en gedrag uitmunten, is voor bedoelde ambtenaren eene nieuwe regeling van tractementen in bewerking.

De beginselen, waarop de hierbedoelde regeling zal berusten, kunnen in hoofdzaak aldus worden samengevat:

1°. vermindering van de aanvangstraktementen met behoud van door de tegenwoordige titularissen bereids verkregen hoogere bezoldiging;

2°. periodieke traktementsverhooving *in den rang*, als belooning voor nauwgezette plichtsbetrachting, goed gedrag en langdurigen diensttijd;

3°. rangsverhooving met gelijktijdige vermeerdering van tractement, als erkenning van intellectueele ontwikkeling en practischen zin, gepaard aan nauwgezette plichtsbetrachting en goed gedrag.

Daar bij de vele, met de vorderingen der techniek verband houdende veranderingen, welke de werktuigelijke inrichtingen der verschillende werkplaat-

sen in de laatste jaren hebben ondergaan, reeds geruimen tijd de wenschelijkheid bestaat te dien opzichte de samenstelling van het ambtenaarspersoneel te wijzigen, wordt hiermede bij bovenbedoelde regeling rekening gehouden.

Uitbreiding van personeel is daarvoor niet noodzakelijk.

Vermits echter de nieuw ontworpen regeling uit den aard der zaak reeds dadelijk enkele personen in aanmerking zal brengen voor tractementsverhooging en de tegenwoordige titularissen de bereids verkregen hoogere bezoldiging zullen behouden, is verhooging van het totaal bedrag der traktementen onvermijdelijk.

De daaraan verbonden meerdere uitgaven zijn tot een gezamenlijk bedrag van een duizend vijfhonderd vijftig gulden (f 1550) in dit artikel opgenomen.

Art. 34. Daggelden, werkloonen, enz. In de algemeene omschrijving van dit artikel is thans ook onderhoud van rijwielen vermeld, ten einde tot dit doel eene vergoeding te kunnen toekennen aan magazijnsknechts, die een eigen rijwiel bezitten en daardoor het bijeenbrengen van magazijnknechts voor artillerie-werkzaamheden vergemakkelijken.

De verhooging van het arbeidsloon voor de stapelmagazijnen aan de Hembrug is noodig geworden, doordat in 1898 niet met het toegestane bedrag is kunnen worden volstaan, terwijl in 1900 het magazijn aan de Paardenmarkt wordt ontruimd, waardoor het te voorzien is, dat behoefte aan tijdelijke werkrachten zal rijzen.

Die overgang van de projectielengieterij van Delft naar de Hembrug, waar zij met de ernstvuurwerkerij en de patronenfabriek de munitiefabriek vormt, heeft tot natuurlijk gevolg, dat het arbeidsloon voor de constructiewerkplaatsen kan verminderen, maar dat voor de munitiefabriek evenredig verhoogd moet worden.

De ondergeteekende had bereids bij de indiening van het ontwerp van wet tot aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1899 de eer mede te deelen dat aan de werkplaatsen voor draagbare wapenen verwisselstukken voor wapenen M 95 vervaardigd worden en het voornemen bestaat in 1900 op meer uitgebreide schaal daarmede voort te gaan.

De vermeerdering van het arbeidsloon voor genoemde inrichting houdt met dit werkplan verband.

Art. 35. Kosten vallende op den dienst bij de artillerie-inrichtingen, enz. In de algemeene omschrijving van dit artikel is het woord premien opgenomen. Dit is geschied in verband met een nog hangende proef om aan stokers, die door oordeelkundig stoken brandstof besparen, eene geldelijke belooning uit te reiken.

De verhoogingen voor brandstoffen, verlichting en duinwater zijn een gevolg van den overgang der pyrotechnische werkplaatsen en van de projectielengieterij naar de Hembrug en van het dientengevolge toegenomen vermogen dier artillerie-inrichtingen. De verhooging voor schrijfpapier, papier en gedrukten was noodig, omdat onder de sub *f* vermelde behoeften benodigdheden voorkwamen, die meer eigenaardig tot de sub *c* genoemde bedragen behoorden; de sub *f* aangeduide zijn dan ook genoegzaam evenveel verminderd. Daarentegen is het niet mogelijk gebleken de verlaging, die bij de Memorie van Antwoord op de begrooting voor 1899 op het sub *g* vermelde bedrag werd aangebacht, te bestendigen, en is dit bedrag tot het tegenwoordige cijfer moeten worden uitgetrokken.

Art. 36. Aanschaffing van geschut. De aanmaak van materieel is over 1900 geheel ontworpen in den geest van 1899. In eerstgenoemd jaar zullen voor het eerst alle artillerie-inrichtingen, tot welker overplaatsing naar de Hembrug bij de zoogenaamde Geweerwet besloten werd, aldaar gevestigd zijn.

De aanmaak van snelvuurkanonnen in eigen werkplaatsen gaat, voorshands met goed gevolg geregeld voort.

Het voornemen bestaat in 1900 te voorzien in de voertuigen, die de cavalerie behoeft voor de uitoefening van haar oorlogstaak.

Art. 37. Aanschaffing van draagbare wapenen, enz. De revolvers strekken tot aanvulling van de behoefte, die in deze nog bestaat. Er zijn proeven ahangig om de revolver van de kanonniers der bereden-artillerie te vervangen door een zelflaadpistool, waardoor het verdedigingsvermogen van batterijen

en treinen tegen onverwachte aanvallen belangrijk zou toenemen. Slagen die proeven, dan is het oogenblik tot invoering gunstig, omdat de alsdan vrijkomende revolvers ten deele in het incompleet kunnen voorzien.

De maatregelen door den ondergeteekende genomen om de geoefendheid in het schieten ook buiten het leger te bevorderen, maken het noodig de voor aanmaak van patronen benodigde gelden hooger te stellen dan voor het loopende jaar.

Art. 38. Aanschaffen, enz. van buskruit. Evenals in het voorgaande jaar bevat dit artikel niet enkel eene aanvraag voor buskruit tot aanvulling van den achterstand, maar ook de aanschaffing van het buskruit dat voor de vulling der te vervaardigen projectielen, hulzen, patronen en andere munitie noodig is.

Art. 41. Practische oefeningen en proeven der artillerie. Aangezien het met den dienst bij de marine niet is overeen te brengen om steeds de bewegende doelen ter beschikbaar te stellen, die de kustartillerie voor hare tactische oefeningen behoeft, moet hierin worden voorzien door het gebruik van sleepbooten.

Tevens heeft de ondergeteekende het meer eigenaardig geacht om de horloges en zakboekjes, die de korporaals der vestingartillerie bij de practische oefeningen moeten gebruiken, op art. 41 der begrooting te doen verantwoord. Een en ander maakt eenige verhooging van dit artikel noodig; de ondergeteekende vertrouwt echter met de thans aangevraagde vermeerdering te kunnen volstaan.

VIII^{STE} AFDEELING.

UITGAVE VOOR DEN DIENST DER GENIE.

Inrichting der begrooting.

In verband met de in het Voorloopig Verslag betreffende de Ontwerp-Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1899 uitgedrukte wenschen (Gedrukte Stukken 1898—1899, 2, n°. 18, bladz. 14), en het daaromtrent in de Memorie van Antwoord (Gedrukte Stukken 1898—1899, 2, n°. 19, bladz. 33) medegedeelde, heeft de ondergeteekende bij nadere overweging gemeend, ter bevordering van het gemakkelijk overzicht van de uitgaven, de omschrijving van sommige artikelen eenigszins te moeten wijzigen, eenige nieuwe artikelen te moeten opnemen en de inrichting van den toelichtenden staat eenigszins te moeten veranderen.

Dientengevolge zijn sommige uitgaven, die bij vorige begrootingen in andere afdelingen waren omschreven of ten laste van de Vestingbegrooting werden verevend — zooals een en ander hierna artikelsgewijze zal worden vermeld — thans in de artikelen der VIII^{ste} afdeling begrepen.

A. Materieel der genie en kazerneering.

Artt. 42—45. Onder de eigenlijke onderhoudskosten, in den toelichtenden staat vermeld onder *a*, zijn thans ook de kosten opgenomen vallende op de levering van schoonmaakbehoefden, alsmede eenige herstellingen die geacht moeten worden tot het onderhoud te behooren. Voorts zijn in deze artikelen (Zie in den toelichtenden staat onder *c*) ook de kosten opgenomen van eenige belangrijke wijzigingen en vernieuwingen die, wel is waar, ieder afzonderlijk beschouwd, niet tot de jaarlijks terugkeerende onderhoudsuitgaven behooren, maar waarvoor toch ieder jaar voor het geheele commandement een zeker bedrag blijkt noodig te zijn.

Voor zoover de aard der verschillende in den toelichtenden staat genoemde posten door de omschrijving daarvan niet voldoende wordt toegelicht, zij dienaangaande nog het volgende medegedeeld.

Art. 42. 1ste genie-commandement. De herstelling van de onderofficierscantine in de legerplaats bij Zeist betreft voornamelijk het vernieuwen van de kap, die in zoo hooge mate door den worm is aangetast, dat bij bestendinging van den bestaanden toestand weldra het gebruik van het gebouw zou moeten worden verboden.

De te vernieuwen put in de legerplaats bij Zeist is die, in gebruik bij den kampwachter.

In de behoefte aan lokalen voor het verrichten van teekenwerk en voor den telegraafdienst werd tot dusver voorzien door gebruik te maken van eene oude loods, vroeger als cantine in gebruik doch thans geheel vervallen.

Art. 43. 2de genie-commandement. Bij het militair hospitaal te Leiden worden de faecaliën thans in open ijzeren bakken verzameld en driemaal per week, door overschepen in emmers, verwijderd.

Het wordt dringend noodig geacht in dezen toestand verbetering te brengen.

De afvoer van het waschwater te den Helder geeft thans aanleiding tot verontreiniging van den bodem en daardoor ook van het drinkwater.

Art. 44. 3de genie-commandement. De herstelling van het metsel- en hardsteenwerk der bomvrije kazerne te Vlissingen kan bezwaarlijk langer worden uitgesteld, omdat bestendiging van den toestand gevaar zou opleveren.

Art. 45. 4de genie-commandement. De rijwielen in gebruik bij de manschappen in de Menno van Coehoorn-kazerne te Arnhem, worden thans in de wintermaanden opgeborgen in een schoollokaal in die kazerne, en in de zomermaanden in een manschappenlokaal in de Willemskazerne aldaar. Deze regeling belemmert een goeden gang van zaken. Het wordt daarom noodig geacht lokaal n° 12 der Willemskazerne tot hulpvoedingmagazijn in te richten, waardoor eene geschikte bergruimte voor de rijwielen in de Menno van Coehoorn-kazerne beschikbaar komt.

Er bestaat bij de kazernes te Maastricht geen andere gelegenheid het geheele lichaam te reinigen dan in de tot algemeen gebruik bestemde waschlokalen. Het wordt daarom door den ondergeteekende dringend noodig geacht, een eenvoudige sproeibad-inrichting te doen maken, en dit te meer, nu sedert korten tijd, op advies van den geneeskundigen dienst, de badinrichting in de Jeker is gesloten, zoodat ook des zomers geene gelegenheid tot het wasschen van het geheele lichaam voorhanden is.

Het militair hospitaal te Maastricht wordt thans nog met petroleum verlicht. Ter vermindering van brandgevaar, van de kosten van onderhoud en ter besparing van arbeidskrachten voor het schoonmaken en bijvullen van de lampen, wenscht men dit gebouw thans van gasverlichting te voorzien.

Art. 46. Huur. Voor de berekening van het bedrag van dit artikel is, evenals in vorige jaren, ook thans weder, voor zooveel betreft de woninghuur die voor gehuwde militairen wordt noodig geacht, tot maatstaf genomen de som die gedurende het eerste kwartaal van 1899 tot gelijk einde is noodig geweest.

Dit bedrag moest echter, evenals dat berustende op loopende huurcontracten voor de verdere gebouwen, terreinen, enz., ook in verband met de gebleken noodzakelijkheid van de uitbreiding van oefeningsterreinen, hooger dan ten vorigen jare worden geraamd.

Art. 49. Materieel der genietroepen. In dit artikel zijn thans de onderhouds- en aanschaffingskosten samengevoegd van al het materieel voor de uitrusting der genietroepen, die vroeger voor een gedeelte werden bestreden uit de art. 36, 39 en 42 (aanschaffing van voertuigen, gereedschappen en materieel) en overigens uit art. 50 (materieel van den telegraafdienst te velde).

Van het bij dit art. aangevraagde bedrag is f 710 bestemd voor onderhoud van reeds voorhanden materieel, terwijl men f 1200 wenscht te besteden voor de verbetering van de karren der veldcompagnieën en f 6400 voor de geleidelijke vernieuwing van het oude veldtelegraafmaterieel.

Art. 50. Telegraphische verbindingen. In dit art. zijn de kosten opgenomen van onderhoud en verbetering van de telegraphische en telephonische verbindingen, die vroeger, voor zoover zij betrekking hadden op het onderhoud van het opgelegde materieel, waren vermeld in de art. 42—45 en, voor zoover zij konden worden beschouwd als kosten van eersten *aanleg*, uit art. 7 van de Vestingbegroting werden verevend.

Art. 51. Vernielingen en opruimingen. De in dit art. vermelde bedragen werden bij vorige begrotingen, zoolang zij nog konden worden beschouwd als bestemd voor eerste aanschaffing van geniematerieel, verantwoord uit art. 8 van de Vestingbegroting.

Art. 52. Practische oefeningen van de genietroepen. De omschrijving van dit art. is thans op zoodanige wijze aangevuld, dat daaruit ook kunnen worden bestreden de kosten van het materieel enz., vereischt voor de oefeningen van

andere wapens, voor zooveel die geschieden onder leiding van personeel der genietroepen en die vroeger uit art. 20 (oefeningen) moesten worden verantwoord.

In verband hiermede is het art. met f 1730 hooger uitgetrokken dan voor 1899.

B. Artillerie-inrichtingen.

Art. 53. In dit art. zijn thans de bedragen bijeengevoegd vallende op het onderhoud van de artillerie-inrichtingen, en die vroeger waren begrepen onder de sommen vermeld in de artt. 43 en 45.

In overeenstemming met het bij de artt. 42—45 vermelde, zijn ook hier enkele belangrijke wijzigingen onder de gewone uitgaven vermeld.

IXDE AFDEELING.

Aankoop van brood en kosten van de militaire bakkerijen, van de militaire slachterijen en van de militaire magazijnen van levensmiddelen.

Art. 54. *Brood.* Toegestaan voor 1899 f 75 892. Geraamd voor 1900 f 76 926. Meer voor 1900 f 1 034.

Meer: Meer miliciens tot het samenstellen van het $\frac{1}{7}$ der militie onder de wapenen te houden f 9 257,46. Als voren tot eerste-dienst f 5 487,48. Voor het reservekader f 2 911,38. Voor verschillen door afronding van sommen 0,20. Totaal f 17 656,52.

Minder: Afneming van vrijwilligers bij de cavalerie f 1 927,20. Miliciens voor het bijwonen van herhalingsoefeningen f 3 008,28. Voor 194 784 rations brood, welke meer uit de militaire bakkerijen aan de korpsen zullen worden verstrekt. (Zie art. 53) f 11 687,04. Totaal f 16 622,52. Meer als boven f 1 034,00.

Voor de toelichting wordt verwezen naar die betreffende art. 13 (Soldijen).

Art. 56. *Aankoop van graan enz.* Toegestaan voor 1899 f 348 084,00. Geraamd voor 1900 f 356 644,00. Voor 1900 meer f 8 560,00.

Meer: Voor brood ten behoeve van de korpsen enz. f 8 534,75. Verschil ronde som f 310,98. Totaal f 8 845,73.

Minder: Voor brood ten behoeve van de Koninklijke Militaire Academie. f 285,73. Meer als boven f 8 560,00.

Art. 58. *Aankoop van levensmiddelen, enz.* Toegestaan voor 1899 f 1 994 156,00. Geraamd voor 1900 f 2 055 246,00. Voor 1900 meer f 61 090,00.

Meer: Wegens meer benodigde rations levensmiddelen voor de korpsen, enz. f 32 829,51. Voor het meerder afgetrokken bedrag voor te verstrekken levensmiddelen aan de militaire hospitalen f 7 600,00. Idem voor de Koninklijke Militaire Academie f 478,90. Idem voor den Hoofdcursus f 876,00. Idem voor schadeloosstelling wegens gemis van voeding f 20 051,50. Totaal f 61 835,91.

Minder: Verschil ronde som f 745,91. Meer als boven f 61 090,00.

De noodige verduurzaamde levensmiddelen voor de troepen die aan de zomeroefeningen deelnemen, worden ten laste van dit art. aangeschaft. Ge-deeltelijk zijn die levensmiddelen in de gewone rations voor de onderofficieren en de soldaten begrepen.

In verband daarmede is de omschrijving van het artikel in dien zin aangevuld.

XDE AFDEELING.

Centrale magazijnen van kleeding en uitrusting.

Art. 59. *Personeel van de centrale magazijnen van kleeding en uitrusting.* Toegestaan voor 1899 f 119 600. Geraamd voor 1900 f 121 130. Voor 1900 meer f 1 530.

Het meerdere wordt aangevraagd voor 2 werklieden dienst doende bij de keuring van goederen, wier loon in 1899 en vroeger werd betaald ten laste van de uitgaven voor den aanmaak van kleeding enz. en tot verhooging met f 0,25 per dag van de daggelden van de hulpschrijvers bij het centraal magazijn te Amsterdam.

Art. 60. *Toelagen, daggelden enz. van personeel bij de garnizoensmagazijnen van kleeding.* Toegestaan voor 1899 f 26 045. Geraamd voor 1900 f 26 375. Voor 1900 meer f 330.

Het meer aangevraagde is noodig voor een in dienst te stellen burger oppasser bij het garnizoensmagazijn van kleeding te 's Hertogenbosch.

Art. 63. *Vernieuwing en onderhoud van slaapfournituren.* Toegestaan voor 1899 f 176 700. Geraamd voor 1900 f 182 700. Voor 1900 meer f 6 000.

Ten gevolge van het om de 3 weken verwisselen van de eenmansbedlakens, in stede van om de maand, wordt voor meerdere kosten van wasschen en herstellen van die voorwerpen het meer aangevraagde noodig geacht.

XI DE AFDEELING.

Art. 64. Militaire verkenningen en Topographische Inrichting. Vermits een der kapiteins werkzaam aan de Topographische Inrichting, als onder-directeur dier inrichting een veel omvattenden werkkring en bij afwezigheid van den directeur eene zeer groote verantwoordelijkheid heeft, is zijne toelage f200 hooger uitgetrokken om die op f400 te kunnen brengen.

Voor traktementsverhooging van een ambtenaar is f100 uitgetrokken.

Het totaal van het artikel wordt mitsdien f300 hooger geraamd dan voor 1899 werd toegestaan.

XII DE AFDEELING.

Verplaatsing van personen en goederen.

Art. 65. Permanente Militaire Spoorwegcommissie. Toegestaan voor 1899 f3 600. Geraamd voor 1900 f2 900. Minder voor 1900 f700.

Minder: Toelage voor den secretaris f300. Belooningen aan spoorwegambtenaren f1 000.

Meer: Belooning van een ordonnans f600. Minder als boven f700.

Door een der gepensioneerde officieren, die ten behoeve van de regeling van het militair vervoer bij mobilisatie bij eene spoorwegmaatschappij werkzaam was, is in den loop van het jaar 1899 ontslag uit die betrekking gevraagd. Hij is in zijn werkkring vervangen door een officier, die daartoe tijdelijk bij gezegde maatschappij is gedetacheerd.

Het bedrag voor belooningen kan dientengevolge met f1000 worden verminderd.

Mede vervalt de toelage ad f300, uitgetrokken voor den kapitein, secretaris der Permanente Militaire Spoorwegcommissie, nu wordt voorgesteld deze betrekking door een kapitein van den generalen staf te doen vervullen.

Het is noodzakelijk gebleken den dienst van ordonnans bij de Permanente Militaire Spoorwegcommissie, in plaats van door een soldaat, door een burger te doen vervullen, niet alleen omdat op die wijze geen soldaat aan den dienst bij het korps zal worden onttrokken, maar ook omdat daardoor het bezwaar wordt opgeheven, dat in tijden van mobilisatie de commissie de diensten van den ordonnans zou moeten missen, en die diensten dan door een geheel vreemd persoon zou moeten worden vervuld.

Het voor dit doel vereischte bedrag is op de begrooting uitgetrokken.

Art. 66. Reiskosten enz. Toegestaan voor 1899 f 83 000. Geraamd voor 1900 f89 000. Meer voor 1900 f6 000.

Het artikel is met f6000 verhoogd, in verband met de uitbreiding van het voorbereidend militair onderricht.

Art. 67. Scheeps- en wagenvrachten enz. Toegestaan voor 1899 f234 000. Geraamd voor 1900 f236 000. Meer voor 1900 f2 000.

Het meerdere is noodig in verband met de uitbreiding van het voorbereidend militair onderricht.

XIII DE AFDEELING.

Verschillende uitgaven.

Art. 81. Kosten wegens het onderhouden van veteranen enz. Voor dit onderwerp wordt voor 1899 f 300 minder geraamd dan voor 1898 werd toegestaan. Deze lagere raming houdt verband met de geleidelijke vermindering van het aantal veteranen.

XIV DE AFDEELING.

Nonactiviteits-traktenenten, pensioenen, gagementen, onderstanden, lijfrenten, toelagen en wachtgeld.

Art. 86. Nonactiviteits-traktementen. Met betrekking tot het voor dit onderwerp uitgetrokken bedrag, dat f 10 000 hooger is geraamd dan voor 1899 is toegestaan, neemt de ondergeteekende de vrijheid te verwijzen naar den staat der nonactiviteits-traktementen, als bijlaag bij deze begrooting overgelegd.

Artt. 87, 88 en 89. Pensioenen. Volgens de bij deze begrooting overgelegde staten beloopt het totaal bedrag der op 31 Mei 1899 in de onderscheidene pensioenregisters ingeschreven pensioenen eene som van f 2 444 596,00, tegen eene som van f 2 417 267,50 op hetzelfde tijdstip in 1898. Het wijst mitsdien eene vermeerdering aan van f 27 328,50.

De ramingen voor de artt. 84 en 86 zijn voor 1900 respectievelijk f 25 000 en f 3000 hooger, de raming van art. 85 daarentegen f 5000 lager uitgetrokken dan voor 1899 is toegestaan.

Voor de drie bovengemelde artikelen wordt mitsdien f 23 000 meer geraamd.

Art. 95. Wachtgelden. Met het oog op het verstrijken van den termijn van vijf jaren, waarvoor een wachtgeld was verleend, wordt voor dit onderwerp thans f 350 minder uitgetrokken dan voor 1899 was toegestaan.

XVIDE AFDEELING.

Wapen der marechaussee.

Art. 97. Traktementen enz. Toegestaan voor 1899 f 44 950,00. Geraamd voor 1900 f 45 750,00. Meer voor 1900 f 800,00.

Meer: Een kapitein meer en een eerste-luitenant minder f 800,00.

Art. 98. Soldijen, enz. Toegestaan voor 1899 f 698 735,00. Geraamd voor 1900 f 714 291,00. Meer voor 1900 f 15 556,00.

Meer: Voor soldijen f 5 566,25, voor premien bij het aangaan van nieuwe verbintenissen f 5 000,00, voor vergoeding voor verlies van dienstvaarden f 450,00, voor na te laten schuld in de rekening wegens uitrusting en reserve f 1 000,00, voor huisvesting enz. f 5 000,00, voor oefeningen en onderwijs f 1 000,00, voor subsidie voor het onderling ziekenfonds f 1 040,00. Totaal f 19 056,25.

Minder: voor kleeding en uitrusting f 300,00, voor vergoeding voor het aanschaffen van dienstvaarden f 3 200,00, voor scheeps- en wagenvrachten f 0,25. Totaal f 3 500,25. Meer als boven f 15 556,00.

Het aantal marechaussees dat in het genot zal zijn van de ten vorigen jare toegekende soldijverhooging, zal in 1900 grooter zijn dan voor 1899 was geraamd. In verband daarmee is voor soldijen f 5566,25 meer uitgetrokken.

Het is voorts gebleken, dat het bedrag voor premien bij het aangaan van nieuwe verbintenissen te laag was geraamd; voor dat doel zal f 5000 meer noodig zijn. Een gelijk bedrag is meer uitgetrokken voor huisvesting enz., hoofdzakelijk een gevolg van de omstandigheid dat de standplaatsen, waar brigades marechaussee zijn gevestigd, in de laatste jaren zijn vermeerderd en dat de huurprijzen van onderscheidene kazernen zijn gestegen.

Ten einde de bijdragen aan het onderling ziekenfonds bij het wapen niet te bezwarend te doen zijn voor de leden, wordt voorgesteld, het subsidie van gemeld fonds te brengen op f 2000 en alzoo te verhoogen met f 1040.

De uitgaven voor schadeloosstelling wegens verlies van dienstvaarden en voor na te laten schuld in de rekening wegens uitrusting en reserve, ten vorigen jare voor memorie uitgetrokken, worden thans geraamd respectievelijk op f 450 en f 1000, terwijl de som voor oefeningen en onderwijs in verband met de behoefte, is gebracht op f 2000 en alzoo verhoogd met f 1000.

XVIIDE AFDEELING.

Buitengewone uitgaven.

A. Dienst der genie.

Art. 100. 1ste genie-commandement.

Voor den bestaanden toestand.

Door de gebrekkige inrichting van en de beperkte ruimte in de kazerne te Gorinchem is men thans genoodzaakt een gedeelte van het garnizoen te detacheren te Woudrichem en te Vuren, waardoor een nadeelige invloed op de oefeningen van den troep wordt uitgeoefend.

Bovendien voldoet het logies te Vuren niet aan de eischen, die aan vredesverblijven moeten worden gesteld.

Het wordt daarom noodig geacht door bijbouw bij de Willemskazerne in het tekort aan logies te voorzien.

Van de daarvoor noodig geachte kosten, ten bedrage van f65 000, is thans een eerste termijn op de begrooting gebracht.

Tot verbetering van het logies wordt het voorts dringend noodig geacht eenige voorzieningen aan de Willemskazerne en aan de Smakheulkazerne aan te brengen.

Ofschoon na het aanbrengen van de verbeteringen aan de kazerne te Gorinchem detacheringen te Woudrichem niet zoo veelvuldig meer zullen voorkomen als thans het geval is, is het toch noodig aan de kazerne en de hoofdwacht aldaar eenige noodzakelijke verbeteringen aan te brengen.

In verband met hetgeen in de Memorie van Toelichting betreffende de ontwerp-Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1899 (Gedrukte Stukken 1898—1899, 2, n°. 2, bladz. 24), werd medegedeeld omtrent den toestand van het voormalige „Stads-ambachts-kinderhuis” te Utrecht, is een nader onderzoek ingesteld naar den toestand van dat in 1420 gestichte gebouw, dat van 1830 tot 1889 als kazerne in gebruik is geweest, en waarin thans de militaire bakkerij, het garnizoens-nachtleger- en kleedingmagazijn, met de daarbij behorende burelen, alsmede de woningen van twee administrateurs van die inrichtingen zijn gevestigd.

Bij dat onderzoek is gebleken, dat, bijaldien tot verlenging van de huur van dit gebouw na 1 Mei 1902 mocht worden overgegaan, zeer belangrijke voorzieningen noodig zouden zijn, die voor een groot deel gelijk zouden staan met eene geheele vernieuwing van belangrijke onderdeelen van dat gebouw. Bovendien zoude voor de bakkerij het bijplaatsen van een nieuwen oven worden gevorderd, een werk dat tevens wijziging in de indeeling van enkele lokalen na zich sleept.

Neemt men nu in aanmerking dat, behalve de jaarlijksche huursom van f 2600, ook de belangrijke kosten van onderhoud van het oude gebouw voor rekening komen van het Rijk, dan is het zeker in 's Rijks belang te achten, van eene wederinhuring in 1902 af te zien en tot het bouwen van nieuwe verplegingsinrichtingen over te gaan.

De daarvoor vereischte ruimte is op het terrein Damlust voorhanden, terwijl door eene plaatsing op dat terrein het voordeel wordt verkregen, dat alle verplegingsinrichtingen voor het garnizoen bij elkander en in het centrum der kazernesgebouwen, aan de westzijde van de gemeente Utrecht, zullen gelegen zijn.

De kosten van de nieuwe inrichting worden begroot op f 95 000, waarvan thans een eerste termijn op de begrooting is gebracht.

Art. 101. 2de genie-commandement.

Voor den bestaanden toestand.

De inrichting van de bovenlokalen van het hoofdwachtgebouw te 's Gravenhage, dienende tot bureel van den plaatselijken commandant der residentie, is voor dat doel geheel ongeschikt. Zoowel voor de bureelwerkzaamheden zelve als voor het onvangen van de talrijke dienstbezoeken der officieren, die zich op grond van de bestaande voorschriften bij de genoemde autoriteit komen melden, is de bestaande ruimte onvoldoende.

Tot afdoende verbetering van dien toestand komt het den ondergeteekende noodig voor, eenige wijzigingen aan het genoemde gebouw aan te brengen en, in verband hiermede, het voortdurend gebruik als wachtgebouw te doen ophouden. Daardoor zal tevens het voordeel worden verkregen dat de wachtdienst zal worden vereenvoudigd, en dat, door de huisvesting van een schrijver van het garnizoensbureel in het bedoelde gebouw jaarlijks een bedrag van ongeveer f 130 aan huur zal worden bespaard.

Naar aanleiding van de gedachtenwisseling die, bij de behandeling van het ontwerp der Staatsbegrooting voor den dienst 1899, aangaande de verbouwing van het hospitaal te 's Gravenhage en de mogelijkheid eener verplaatsing van dat hospitaal en van de cavaleriekazerne met het daarbij gelegen oefeningsterrein heeft plaats gehad, werd, op last van den ondergeteekende, door de betrokken inspecteurs een nader onderzoek omtrent deze aangelegenheid ingesteld.

Bij dat onderzoek is wederom gebleken, dat in de nabijheid van de residentie

geen geschikt oefeningsterrein voor cavalerie en bereden-artillerie is te vinden, zoodat — indien men althans niet wil overgaan tot verplaatsing van de bereden wapens uit 's Gravenhage naar eene andere plaats — voor teruggave van de terreinen der Alexanderskazerne en van het Alexandersveld, aan de gemeente 's Gravenhage, geen sprake kan zijn.

Niettemin heeft de ondergeteekende gemeend, ten einde het bedrag der begroting niet te hoog op te voeren, voor 1900 geen gelden voor den bouw van eene nieuwe rijloods te moeten aanvragen.

Het onderzoek naar een geschikt terrein voor het stichten van een militair hospitaal heeft tot dusver nog geen bepaald positief gevolg gehad.

De onderhandelingen met de gemeente 's Gravenhage, omtrent de voorwaarden, waarop de beschikking zal kunnen worden verkregen over een terrein, op niet al te grooten afstand van de verschillende kazernes, waarop een nieuw hospitaal zou kunnen worden gebouwd, zijn nog niet zoover gevorderd dat thans reeds kan worden nagegaan welke de financieele gevolgen zullen zijn van het bouwen van een geheel nieuw hospitaal, in vergelijking met de kosten van de verbouwing van het bestaande hospitaal, die door den ondergeteekende nog steeds wordt voldoende geacht.

In verband hiermede zijn op de ontwerp-begroting voor het dienstjaar 1900 geen bedragen uitgetrokken voor verbetering of verplaatsing van het hospitaal, doch stelt ondergeteekende zich voor, zoodra het hiervóór genoemde onderzoek zal zijn afgeloopen, nader op deze zaak terug te komen.

Bij de verbetering van het loshoofd bij het torpedo-magazijn aan den Hoek van Holland, wenscht men tevens de gekyariseerde dennenhouten palen, die minder duurzaam zijn gebleken dan verwacht werd, te vervangen door palen van eikénhout.

Art. 102. 3de genie-commandement.

a. Voor den bestaanden toestand.

Het thans aangevraagde bedrag voor de verbetering van de kazerne Koornmarkt te Bergen op Zoom betreft den laatsten termijn voor de verbetering van die kazerne; bovendien wordt voor het maken van eene waschloods aldaar *f* 1800 noodig geacht.

De verbetering van de hoogst onvoldoende kazerneering in de Korte Noordstraat te Middelburg, werd reeds gedurende vele jaren dringend noodig geacht.

Tot nu werd daartoe niet overgegaan, omdat geen zekerheid bestond dat bij dit garnizoen een voldoende oefeningsterrein zou kunnen worden verkregen, en het in verband daarmede een punt van overweging uitmaakte, het garnizoen te verplaatsen.

Nu echter ter zake eene bevredigende oplossing is verkregen, acht de ondergeteekende het oogenblik aangebroken om tot de verbetering, die in haar geheel geraamd wordt op *f* 55 000, over te gaan.

De kazerne van de pontonniers te Dordrecht bestaat uit twee geheel gescheiden gedeelten, waarvan het eene thans bestemd is voor de huisvesting van de korporaals en manschappen, het andere voor de onderofficieren. Daartusschen bevindt zich een perceel van den heer VRIESENDORP, waarop eene loods en een kantoor geplaatst zijn. Door dit perceel aan te koopen wordt de gelegenheid verkregen om, door vereeniging van de eerstgenoemde gebouwen, eene doelmatige verbetering tot stand te brengen, terwijl tevens zal kunnen worden beschikt over een gunstig gelegen terrein voor de oefeningen der recruten en voor het opleggen van materieel in de onmiddellijke nabijheid van de kazerne, waaraan groote behoefte bestaat. Het ligt voorts in het voor-nemen het op het terrein staande kantoor in te richten tot woning voor twee gehuwde militairen, voor wie thans woningen moeten worden gehuurd.

De ongunstige toestand van de Zuidpoort te Brielle en van de daarbij gelegen brug maakt het noodzakelijk, tot eene afdoende wijziging van dien toestand over te gaan.

Volledige herstelling zou belangrijke uitgaven vorderen, waarom de ondergeteekende er de voorkeur aan geeft de poort af te breken en de brug te vervangen door een dam met korte brug, waardoor bovendien de onderhoudskosten zullen worden beperkt.

Ten opzichte van de wederom opgenomen post voor eene rijloods te 's-Hertogenbosch meent de ondergeteekende na de ter zake in het vorige jaar gevoerde beraadslagingen te kunnen volstaan met de mededeeling, dat de bouw van die overdekte rijbaan dringend noodig wordt geacht.

De post voor het afsluiten van het terrein dat door de gemeente voor den bouw zal worden beschikbaar gesteld, is een gevolg van de door de gemeente gestelde eischen.

b. *Tot uitvoering van het algemeen plan van kazerneering.*

De thans voor de kazerne der veld-artillerie te Bergen op Zoom uitgetrokken som, betreft de laatste termijn voor den bouw. In verband met den uitslag van de gehouden openbare aanbesteding is het totale bedrag f 2300 hooger dan aanvankelijk was geraamd.

Behalve dit bedrag wordt voor meubilering en voor het afsluiten van het terrein een bedrag van f 6000 noodig geacht.

Voor het inrichten van het gebouw „*De lange stallen*” te Breda, waarvoor voor het dienstjaar 1899 een bedrag van f 20 000 als eerste termijn werd toegestaan, is ditmaal geen tweede termijn uitgetrokken, omdat het bij den ondergeteekende een punt van overweging uitmaakt, dit gebouw niet te bestemmen tot burealen, magazijnen, bergplaatsen en woningen voor gehuwden zooals ten vorigen jare was medegedeeld. Hij heeft daarom voorshands van de toegestane som slechts een zoodanig bedrag beschikbaar gesteld, als noodig zal blijken om de werkzaamheden te doen uitvoeren, die in ieder geval zouden noodig zijn, welke ook de toekomstige bestemming van het gebouw zal worden. Op deze aangelegenheid stelt hij zich voor later terug te komen.

Art. 103. 4de genie-commandement.

Voor den bestaanden toestand.

Ten opzichte van de wederom opgenomen post voor eene rijloods te Amersfoort meent ondergeteekende te kunnen verwijzen naar het hierboven ad art. 102 gestelde, ten opzichte van de rijloods te 's Hertogenbosch.

Art. 104. Oefeningsmaterieel voor het korps genietroepen. In verband met de vermeerdering van het aantal miliciens-telegraphisten wordt het noodig geacht, het aantal telegraafpoststellen, dat voor de oefeningen van dat personeel beschikbaar is, te vermeerderen, waartoe het thans aangevraagde bedrag voldoende gelegenheid zal geven.

Art. 105. Voorzieningen aan cantines. Ten einde het verblijf in de kazernes te veraangenameu, acht ondergeteekende het noodig, aan verschillende cantines eenige verbeteringen aan te brengen, waardoor deze, beter dan tot dusver het geval was, aan hunne bestemming zullen beantwoorden.

Met het thans aangevraagde bedrag zal in de meest noodige behoeften voor alle garnizoenen kunnen worden voorzien.

Art. 106. Aankoop van oefeningsterreinen. Bij verschillende garnizoenen eischen de oefeningsterreinen dringend verbetering.

Voor enkele zijn reeds sedert eenigen tijd onderhandelingen geopend om tot aankoop van geschikte terreinen te geraken; die aankoop stuitte echter af op de hooge eischen, door de eigenaars gesteld. Ten einde nu, waar de gelegenheid gunstig is, op het gewenschte oogenblik tot aankoop te kunnen overgaan, heeft ondergeteekende gemeend een post voor dit doel in de begrooiting te moeten opnemen.

Met het oog op eventueel opdrijven van den prijs komt het hem ongewenscht voor, in het openbaar mede te deelen, voor welk garnizoen hij het aangevraagde bedrag wenscht te besteden.

B. *Aanmaak van nieuwe draagbare vuurwapenen.*

Art. 107. Aanschaffing van verwisselstukken tot samenstelling van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M. enz. Bij het wetsontwerp tot aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooiting voor het dienstjaar 1899 is aan de Kamer medegedeeld, dat het voornemen bestond om op de begrooiting voor het jaar 1900 het restant van het bedrag aan te vragen, dat vereischt werd voor den aankoop van de verwisselstukken, die voor den

aanmaak van wapenen M 95 in eigen werkplaatsen gedurende de jaren 1900—1902 noodig waren.

Tegen dit plan zijn bij het Voorloopig Verslag omtrent genoemd wetsontwerp geen bedenkingen medegedeeld.

In verband met een en ander is voor bedoelden aankoop thans het resteerende $\frac{1}{3}$ ad f 128 000 uitgetrokken. Daarbij is een bedrag voor keuringskosten enz. gevoegd.

Voor materialen voor den eigen aanmaak in 1900 behoefde, in verband met den bestaanden voorraad, geen aanvraag te geschieden.

C. *Bouw van artillerie-inrichtingen aan de Hembrug.*

Art. 108. *Voortzetting van den bouw van artillerie-inrichtingen aan de Hembrug.* Voor het thans ten behoeve van de voortzetting van den bouw der artillerie-inrichtingen aan de Hembrug aangevraagde bedrag, wenscht de ondergeteekende te doen maken een gebouw voor de controle en de oplegging van bestanddeelen voor Marga-patronen, twee aanlegsteigers aan de Voorzaan ten dienste van diepgaande kolenbooten, met de daarmede in verband staande uitbreiding van de smalspoorbanen, en voorts eenige bergplaatsen en kleinere voorzieningen aan te brengen.

D. *Approviandeering van stellingen en liniën.*

Art. 109. *Kosten wegens aankoop, gebruik en onderhoud van werktuigen tot het vervaardigen van geperste turf, enz.* Toegestaan voor 1899 f 6 500. Geraamd voor 1900 f 35 000. Voor 1900 meer f 29 000.

De *noodvoorraad* van verduurzaamde levensmiddelen en beschuit welke in tijd van vrede in onderscheidene forten en in reserve te Amsterdam moet zijn opgelegd, zal in den loop van dit jaar aanwezig zijn; in verband daarmede zijn voor dit doel geen gelden meer aangevraagd.

Op grond van de gunstige uitkomsten, verkregen met de in de Stelling van Amsterdam genomen proeven tot vervaardiging van geperste turf, bestaat bij den ondergeteekende het voornemen, een begin van uitvoering te geven aan de maatregelen welke worden noodig geacht ter voorziening, zooveel mogelijk, in de behoefte aan brandstoffen bij eene eventueele insluiting van de Stelling van Amsterdam, door middel van den aanmaak van geperste turf.

In verband daarmede zal, naar het model van de reeds aan het Rijk toebehoorende turfpers, alsnog een vijftal turfpersen, tegen f 1700 per stuk, moeten worden aangeschaft.

Het voornemen bestaat wijders om met een bekend vervener eene overeenkomst aan te gaan, waarbij deze zich o. a. verbindt, zes zijner veentrek-machines steeds op de eerste aanvraag van het Departement van Oorlog beschikbaar te stellen.

Met de zes gecombineerde veentrek-turfpersmachines zullen in de daarvoor meest geschikte maanden (Mei—September) 50 miljoen turven kunnen worden aangemaakt.

Voorts zal, in vredestijd, een voorraad worden opgelegd van 15 miljoen geperste turven, welke voor het gebruik is gelijk te stellen met 4000 ton steenkolen. Daartoe zullen door bedoelden vervener, met behulp van de aan het Rijk toebehoorende turfpersmachines, gedurende de eerste drie jaren, jaarlijks 5 miljoen turven worden aangemaakt en daarna jaarlijks 2 miljoen turven, terwijl, aanvangende met het vierde jaar, jaarlijks 2 miljoen turven, in vervanging van steenkolen, in verschillende Rijksinrichtingen zullen worden verstookt.

De turf zal tegen den prijs van f 5,40 per 1000 stuks, franco op de terreinen aan de Hembrug en aldaar gestapeld, worden afgeleverd.

Hoewel turf, zonder aanmerkelijk verlies aan waarde als brandstof, in de open lucht met eenige dekking van riet, stroo, zoden, enz. kan worden bewaard, komt het om verschillende redenen toch meer gewenscht voor, om ze in eenvoudige bewaarplaatsen op te leggen.

Met het oog op de te bewaren aanzienlijke hoeveelheid van 15 miljoen stuks en op de omstandigheid, dat het voor dit artikel toch altijd beter is te achten, om onder een dak met behoorlijke afwatering te worden opgeslagen, terwijl tevens ontvreemding door afsluiting kan worden voorkomen, zullen

daartoe drie loodsen van latwerk, op steenen voet en met pannen gedekt, noodig zijn, waartoe eene uitgaaf van *f* 20 000 wordt gevorderd.

De loodsen zullen evenwel niet alle drie te gelijk worden gebouwd, doch de eerste zal in 1900 kunnen worden opgeleverd, om de eerste 5 millioen stuks turven te bergen.

Een bedrag van *f* 6700 is voor dit doel op art. 4 der ontwerp-begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel uitgetrokken.

E. Toelage aan de leden eener commissie.

Art. 110. De commissie, ingesteld op grond van art. 6 der wet van 29 December 1898 (*Staatsblad* n°. 279), bestaat uit vijf leden, waarvan één tevens het voorzitterschap bekleedt.

Ten einde de leden voor het verrichten van hunne werkzaamheden geldelijk te kunnen beloonen wordt bij dit artikel $5 \times f 1500 = f 7500$ aangevraagd.

De Minister van Oorlog,

ELAND.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1900.

VIIIste HOOFDSTUK.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het onderzoek van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1900 gaf in de afdeelingen der Kamer aanleiding tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

Algemeene Beschouwingen.

Vele leden verklaarden met teleurstelling en niet zonder eenige bevreemding van het eindcijfer dezer begrooting te hebben kennis genomen. Terwijl ten vorigen jare de Kamer op ondubbelzinnige wijze heeft doen blijken, dat zij ten aanzien der Oorlogsbegrooting zuinigheid wenscht te zien betracht en dat het toen voorgestelde eindcijfer, zelfs na de verlaging, die het bij de Memorie van Antwoord had ondergaan, haar nog belangrijk te hoog voorkwam, is thans het eindcijfer even hoog als dat der vorige begrooting, zooals zij was ontworpen en overtreft het dus het eindcijfer dier begrooting, nadat zij was gewijzigd, met *f* 154.000 en nadat zij door de Kamer was aangenomen, met niet minder dan *f* 654.000. Wordt daarbij nog in aanmerking genomen, dat onderscheidene belangrijke bedragen, zooals voor aankoop van terrein voor de verbetering van het militair hospitaal te 's-Gravenbage, voor het bouwen van eene rijloods aldaar en voor het stichten van een laboratorium in het gebouw der Hoogere Krijgsschool, welke ten vorigen jare op de begrooting voorkwamen, thans niet zijn uitgetrokken „ten einde het bedrag der begrooting niet te hoog op te voeren”, dan mag, zoo betoogden deze leden, de stijging der uitgaven bedenklijk worden genoemd en moet zij bezorgdheid wekken, nu in den toestand onzer financiën sedert het vorige jaar wellicht eenige maar geen belangrijke verbetering is gekomen en deze toestand, naar sommigen meenen, nog steeds zorgwekkend blijft.

Wanneer men het bedrag van *f* 232.000, hetwelk dit jaar meer dan ten vorigen jare voor de voltooiing van het vestingstelsel is uitgetrokken, buiten beschouwing laat, dan blijken het voornamelijk de gewone defensie-uitgaven te zijn, die belangrijk, n.l. met een bedrag van bijna *f* 270.000 zijn toegenomen. Voor een deel, zoo meende men, is deze stijging het gevolg van alleszins wensche lijke en geen uitstel duldende hervormingen — genoemd werd het doen verichten van *corvéediensten door daarvoor aangewezen personen* — die de Minister wenscht in te voeren en van ramingen, die onafhankelijk van zijn wil zijn te achten, maar voor een andel deel van maatregelen van grooten omvang, die hij wenscht door te voeren, hoewel zij niet strikt noodzakelijk zijn en tothet maken van groote kosten aanleiding zullen geven. Als voorbeeld van een dergelijken maatregel noemde men de verlenging van het verblijf in werkelijken dienst voor het blijvend gedeelte met niet minder dan zes weken. Ook komen, zoo merkte men verder op, op deze begrooting allerlei kleinere maatregelen voor, waarvan het nut moeilijk is in te zien en die veelal hetzij niet, hetzij zeer onvolledig worden toegelicht, maar die tot de opdrijving der uitgaven ieder zijn deel bijbrengen en daarom door een Minister, die zooveel mogelijk wilde bezuinigen, niet zouden zijn genomen. Zoo zal bij voorbeeld de over-

plaatsing van den kapitein-secretaris der Permanente Militaire Spoorwegcommissie, van den staf der infanterie bij den generalen staf, welke maatregel in het geheel niet wordt toegelicht, voortaan de begrooting met *f* 900 bezwaren. Zoo zal het personeel van de IVde afdeeling van het Departement van Oorlog met één kapitein worden vermeerderd, zonder dat zelfs wordt medegedeeld, welke werkzaamheden aan de bedoelde afdeeling in die mate zijn uitgebreid, dat de vermeerdering noodzakelijk werd. Zoo zal eindelijk een der kapiteins, werkzaam aan de Topographische Inrichting, voortaan eene toelage van *f* 400 in plaats van *f* 200 genieten en wordt deze verhooging toegelicht op eene wijze, die men zeer onvoldoende achtte. Immers, dat de bedoelde kapitein als onder-directeur der vermelde inrichting een veel omvattenden werkkring en bij afwezigheid van den directeur eene zeer groote verantwoordelijkheid heeft, wist men reeds lang en aangetoond wordt niet, dat in eenig opzicht de werkkring van meer omvang is geworden of de verantwoordelijkheid is verzaard.

Verkorting van eerste oefeningstijd. Ten vorigen jare bij de behandeling der begrooting heeft de Minister zoowel in de Tweede Kamer als in de Eerste Kamer medegedeeld, dat in 1899 een tweede proef zal worden genomen met een eersten oefeningstijd van 8 maanden, die dan ontdaan zoude zijn van de bezwaren, welke daaraan in 1898 kleefden.

Naar aanleiding hiervan werd de vraag gedaan of de Minister eenige mededeelingen zoude kunnen doen omtrent de resultaten dier tweede proef.

Voorts werd er op aangedrongen, dat de rapporten betreffende de geoefendheid van de miliciens der lichting van 1898 en zoo mogelijk ook van die der lichting van 1899, door den Inspecteur van het wapen, de divisie-commandanten en de regiments-commandanten uitgebracht, aan de Kamer worden overgelegd.

Afschaffing der dienstvervangings. Gevraagd werd of men dit jaar reeds heeft kunnen bemerken, dat de meer ontwikkelde elementen, die ten gevolge van de afschaffing der bevoegdheid tot dienstvervangings in het leger zijn opgenomen, tot verheffing van het peil van den troep bijdragen.

Scheiding der militaire intendance en der militaire administratie. Evenals ten vorigen jare en op de toen aangevoerde gronden werd door sommige leden aangedrongen op doorvoering van de scheiding tusschen de militaire administratie en de intendance, terwijl thans door hen met instemming werd verwezen naar een artikel van den heer J. H. H. VOGEL, in de *Militaire Spectator* van Augustus 1899 opgenomen, waarin deze algeheele scheiding wordt bepleit.

Door de bezwaren, die de Minister ten vorigen jare tegen de bedoelde scheiding heeft aangevoerd, verklaarde men zich niet overtuigd. Men wilde toegeven, dat de intendance op sommige punten de militaire administratie raakt, omdat zij, zooals trouwens ieder dienstvak, hare comptabele zijde heeft, maar men kon niet inzien, dat daarom de scheiding ongewenscht zoude zijn. Integendeel, de verpleging van het leger, zoo meende men, is geheel iets anders dan het uitoefenen van een comptabel beheer over de dienstvakken.

Enkele leden stelden de vraag, of het juist is, wat zij hadden vernomen, dat voor eenigen tijd het beheer van een kwartiermeester door een intendant in orde is bevonden, terwijl later bleek dat dit geenszins het geval was. Zoo ja, dan is, naar deze leden meenden, weer gebleken, dat de intendanten geene controle over de kwartiermeesters kunnen uitoefenen.

Militaire pensioenraad. Ten vorigen jare bij de behandeling der begrooting heeft de Minister medegedeeld, dat de wetsontwerpen op de pensionneering en de bevordering reeds lang gereed waren, maar nog niet konden worden ingediend, omdat het overleg met zijn ambtgenoot van Marine niet was afgelopen. Gevraagd werd of thans dit overleg is beëindigd en of dus de indiening van de bedoelde wetsontwerpen eerstdaags mag worden te gemoet gezien. Men hoopte op deze vraag een bevestigend antwoord te zullen ontvangen, omdat ook dit jaar weer menigmaal klachten werden gehoord over de uiterst gestrenge wijze waarop de Militaire Pensioenraad de wettelijke bepalingen betreffende het toekennen van pensioen toepast en hieraan wellicht voor een deel moet worden toegeschreven, dat in de laatste jaren het aantal vrijwilligers zoo sterk is afgenomen.

Pensioenfondsen voor weduwen en weezen van militairen beneden den rang van officier. In de Memorie van Antwoord betreffende dit hoofdstuk der loopende begrooting heeft de Minister medegedeeld, dat de resultaten omtrent het door

hem ingestelde onderzoek naar de mogelijkheid der oprichting van een pensioenfonds voor de weduwen en weezen van militairen beneden den rang van officier, aan de Kamer nog niet konden worden medegedeeld en evenmin aan het verder ter zake gevraagde nog kon worden voldaan. Gaarne zoude men thans met de bedoelde resultaten worden in kennis gesteld en een antwoord ontvangen op de vroeger gedane vragen.

Zondagsrust. Sommige leden wenschen den Minister, die heeft getoond de Zondagsrust zooveel mogelijk te willen bevorderen, er op te wijzen, dat dit groote belang nog niet altijd voldoende wordt behartigd. Naar zij hadden vernomen, worden soms in de kazernes op Zondag werkzaamheden en corveeën verricht, die even goed op werkdagen zouden kunnen geschieden en is het ook dezen zomer in een plaats in Gelderland voorgekomen, dat op een Zondag onder kerktijd de paarden der manschappen werden voorgebracht om door de autoriteiten te worden geïnspecteerd.

Van andere zijde werd opgemerkt, dat dit laatste feit zeker zal hebben plaats gevonden tijdens de manoeuvres en er dan dikwijls voor eene dergelijke inspectie geen andere dag dan juist de Zondag geschikt kan worden geacht.

Reizen op Zondag. Miliciens, die verlof hebben gekregen om op Zaterdag en Zondag uit hun garnizoen afwezig te zijn, moeten des Zondags-avonds in de kazerne zijn teruggekeerd. Gevraagd werd of het niet mogelijk zou zijn, aan hen, die gemoedsbezwaren hebben tegen het reizen op Zondag, toe te staan om in gevallen, waarin de belangen van den dienst dit toelaten, eerst des Maandag-morgens terug te keeren.

Daardoor zou, zoo meenden sommige leden, reeds eenigszins te gemoet zijn gekomen aan de meermalen vernomen klacht, dat de aan miliciens verleende vergunningen om afwezig te zijn, voor het daarmede beoogde doel te kort zijn. Miliciens, die om hunne familie te bereiken eene verre reis hebben af te leggen, houden voor hun bezoek bijna geen tijd over. Deze leden drongen er daarom op aan, dat in het vervolg langere verloven zouden worden verleend.

Hier tegen werd opgemerkt, dat het moeilijk is na te gaan of door de miliciens van een eenigszins langer verlof wel het juiste gebruik wordt gemaakt, terwijl bovendien de verkorte eerste-oefeningstijd eene langduriger afwezigheid van de miliciens niet gedooft.

Houden van godsdienstoefening. Dezen zomer bleven in het kamp te Miligen de troepen een Zondag over en al was het kerkgaan niet verboden, toch hebben de militairen dien dag geene godsdienstoefening bijgewoond, omdat de afstand naar Apeldoorn te ver is. Gevraagd werd of het niet mogelijk ware geweest, nu men dit toch kon voorzien, in het kamp eene godsdienstoefening te doen houden.

Sergeanten, bestemd om de plaats van luitenant te vervullen. Als gevolg van de ministerieele resolutie van 18 September j.l., IIde afd., n°. 82. zullen voortaan de sergeanten van de korpsen der infanterie en der vesting-artillerie, aangewezen om, zoo noodig, de plaats van een luitenant te vervullen, ook in vredetijd zijn gewapend en uitgerust als de sergeant-majours. Naar aanleiding hiervan werd de vraag gesteld, of de Minister reeds een einde heeft gemaakt of wellicht spoedig denkt te maken aan de onbillijkheid, waarop bij de behandeling der loopende begrooting de aandacht werd gevestigd, dat deze sergeanten en wat hunne soldij en wat hun pensioen betreft, bij de sergeant-majours achterstaan.

Ook werd gevraagd of de Minister, zooals hij ten vorigen jare beloofde, de positie van de vuurleiders bij de artillerie heeft doen nagaan en zoo ja, wat hij ter verbetering daarvan denkt te doen.

Discipline in het leger. Men wenschte 's Ministers aandacht te vestigen op een ingezonden stuk in het *Nieuws van den Dag* van 26 Augustus j.l., waarin het optreden wordt besproken van een der divisie-commandanten bij de dezen zomer door hem gehouden inspectiën bij het wapen der infanterie. Men was van oordeel, dat dit optreden, zooals het in het bedoelde artikel wordt geschetst, een zeer bedenkelijk karakter draagt en wenschte daarom gaarne van den Minister te vernemen of de gegeven voorstelling juist is. Zoo ja, dan vertrouwde men, dat de Minister de noodige maatregelen zoude hebben getroffen om dergelijk optreden in het vervolg te voorkomen.

Verkoop van sterken drank in de cantines. Op de bij vorige begrotingen reeds meermalen aangevoerde gronden werd de wenschelijkheid van het verbod van drankverkoop in de cantines door sommige leden bestreden, door anderen bepleit. De voorstanders van dit verbod beriepen zich thans op de September-aflevering van het maandschrift *de Wegwijzer* ten betooge, dat niet alleen misbruik maar ook gebruik van sterken drank voor den soldaat een groot gevaar oplevert.

Eenigen hunner waren van oordeel, dat in enkele garnizoenen eene proef zou kunnen worden genomen met de afschaffing van den verkoop van sterken in de cantines. Bleek deze proef goede resultaten op te leveren, dan zoude algemeen de maatregel kunnen worden doorgevoerd.

Te zware straffen. Sommige leden meenden, dat in vele gevallen de straffen, aan militairen opgelegd, te zwaar zijn voor de vergripen, waaraan zij zich hebben schuldig gemaakt. Een geval werd aangehaald van een soldaat, die wegens niet geschoren zijn zou gestraft zijn met 8 dagen politiekamer, ten gevolge waarvan eene betrekking bij eene spoorwegmaatschappij, waarvoor hij in aanmerking kwam, hem zou zijn ontgaan. Ook deelde men mede, dat een sergeant, die 4 jaren in Indië had gediend en in geen twee en een half jaar straf had gehad, met 14 dagen politiekamer zou zijn gestraft, omdat hij zich met eene klacht rechtstreeks tot den regiments-commandant had gewend.

Weekdienst van gehuwde onderofficieren. De vraag werd gedaan of de gehuwde onderofficieren, wanneer zij weekdienst hebben, dezelfde voorrechten genieten als aan de adjudant-onderofficieren in het genoemde geval zijn toegekend.

Ontheffing van dienst van kostwinners. Enkele leden waren van meening, dat de bepaling van het derde lid van art. 127 der Militiewet niet op de juiste wijze wordt toegepast en veelal te gemakkelijk wordt aangenomen, dat een ingelijfde bij de militia voor het gezin, waartoe hij behoort of waarin hij is opgenomen, niet onmisbaar is.

Schadeloosstelling van onbemiddelde ouders en bezoldiging van dienstplichtigen. De reeds meermalen besproken denkbeelden om onbemiddelde ouders van dienstplichtigen van Staatswege schadeloos te stellen en om hen, die hun dienstplicht vervullen, daarvoor, evenals dit in België geschiedt, te betalen, werden door sommige leden op de bekende gronden bepleit.

Anderen deelden het gevoelen des Ministers, ten vorigen jare in de Memorie van Antwoord uitgesproken, dat dergelijke denkbeelden niet nu kunnen worden overwogen, maar eerst bij de behandeling van eene nieuwe wettelijke regeling van den dienstplicht.

Indeeling van miliciens in de verschillende korpsen. Naar het oordeel van enkele leden wordt bij de indeeling der miliciens in de verschillende korpsen niet altijd de vereischte onpartijdigheid betracht.

Gevraagd werd, of ten gevolge van de invoering van den persoonlijken dienstplicht en van de bepaling der Militiewet, dat zij, die aan bepaalde eischen voldoen, keuze hebben van korps en garnizoen, bij de indeeling der miliciens voor de bereden korpsen geene moeilijkheden zijn ondervonden.

Ook werd de vraag gesteld of, nu aan het voorbereidend militair onderricht zoovelen hebben deelgenomen, de inlijving bij het gewenschte korps en de plaatsing in het gevraagde garnizoen altijd mogelijk is geweest.

Bevoorrechtiging van de groote steden. Bij het garnizoen te Naarden was een incompleet van 8 korporaa's, en hoewel van de 12 miliciens van dit garnizoen, die zich voor het examen van korporaal hadden aangegeven, 8 met gunstig gevolg dit examen aflegden, werd slechts één van hen dadelijk tot korporaal bevorderd en werden de 7 ledige plaatsen bezet door miliciens van het garnizoen te Amsterdam. Als reden hiervoor werd opgegeven, dat deze laatste miliciens vroeger aan het voorbereidend militair onderricht hadden deelgenomen.

De leden, die het bovenstaande mededeelden, achtten hierin eene bevoorrechtiging gelegen van de groote steden, waar uit den aard der zaak meer gelegenheid is om aan de bedoelde oefeningen deel te nemen dan elders.

Houding van de miliciens op straat. Van verschillende zijden werden klachten vernomen over de ongebonden en daarom voor militairen niet passende wijze, waarop zich somtijds, vooral bij feestelijke gelegenheden, de miliciens

op straat gedragen. Beter toezicht van de zijde der militaire autoriteiten werd noodig geacht.

Vloeken. Sommige leden wezen nog eens met nadruk op de ruwe en onbeschaafde gewoonte van vele, voornamelijk lagere maar soms ook hogere, militairen, om in dienst te vloeken. Over het algemeen schijnt door de superieuren hiertegen niet genoeg te worden gewaakt, terwijl het somtijds zelfs den schijn heeft of zij niets verkeers zien in deze hebbelijkheid, die het gevoel van vele miliciens moet kwetsen en bij hen den eerbied voor hunne meerderen doet verminderen zoo al niet verdwijnen.

De bedoelde leden, die den Minister hulde brachten voor hetgeen hij reeds heeft gedaan om den miliciens in elk opzicht den dienst te veraangenaamen, zouden gaarne zien, dat hij ook aan deze zaak zich ernstig liet gelegen liggen.

Mededeelingen aan de pers. Het onlangs voorgekomen feit, dat door een onzer dagbladen de inhoud van een van het Departement van Oorlog afkomstig wetsontwerp is bekend gemaakt vóór dit gedrukt aan de leden der Kamer was toegezonden, deed van verschillende zijden de verwachting uitspreken, dat de Minister maatregelen zal weten te treffen om voor het vervolg iets dergelijks te voorkomen.

Artikelen.

Iste AFDEELING.

Veranderingen in het personeel der burgerlijke ambtenaren. Art. 2. Men kon niet inzien waarom, gelijk in de Memorie van Toelichting wordt beweerd, het onmogelijk zou zijn, de voor 1900 uitgetrokken traktementen der burgerlijke ambtenaren ieder afzonderlijk te vergelijken met de traktementen, welke voor 1899 werden toegestaan. Er mogen dan sedert den aanvang van het laatstgenoemde jaar in het personeel dier ambtenaren vele veranderingen zijn voorgevallen, in de afdelingen, waarin het Departement is ingedeeld, werd geene wijziging gebracht en het meerendeel der burgerlijke ambtenaren, die ten vorigen jare aan het Departement werkzaam waren, zullen daar nog wel zijn geplaatst. Tot zoover zou dus geene moeilijkheid zijn gerezen en voor zoover nieuwe ambtenaren mochten zijn aangesteld of reeds aan het Departement werkzame ambtenaren van de eene afdeling naar de andere mochten zijn overgeplaatst, had dit immers in de kolom „toelichtingen” van den uitgewerkten en toelichtenden staat kunnen zijn medegedeeld. In vorige jaren, toen ook wel eens vele veranderingen zijn voorgekomen, is zoodanige mededeeling steeds gedaan en heeft de vergelijking, die men nu onmogelijk acht, nooit tot bezwaren aanleiding gegeven.

De Minister, zoo merkte men verder op, ziet in de omstandigheid, dat het gezamenlijk bedrag van de sommen, die voor de verschillende onderdeelen van art. 2 over 1900 geraamd werden, gelijk is aan het daardoor over 1899 toegestaan bedrag, eene voldoende reden om dit bedrag niet toe te lichten. Ten onrechte, naar men meende. Immers, niet alleen het totaal bedrag der traktementen wekt de belangstelling der Kamer, maar ook de wijze, waarop dit bedrag over de onderscheidene ambtenaren is verdeeld en in verband daarmee wenscht zij de veranderingen te kennen, die in het personeel hebben plaats gegrepen. Want deze veranderingen mogen dit jaar het totaal bedrag, onder art. 2 uitgetrokken, niet hebben verhoogd, zij kunnen wellicht ten gevolge hebben, dat in de volgende jaren die verhooging niet of althans bezwaarlijk kan worden ontgaan. Daarom wenschten deze leden er bij den Minister op aan te dringen om de Kamer omtrent de vermelde punten alsnog volledig in te lichten en om in het bijzonder mede te deelen, zoo nieuwe ambtenaren mochten zijn benoemd, welke daarvan de redenen zijn geweest.

Ook in verband met het voorgaande, werd door sommige leden de aandacht gevestigd op een ogenschijnlijk met kennis van zaken geschreven artikel, getiteld „De kiem van het ambtelijke aan „Oorlog””, dat werd opgenomen in het Weekblad voor Nederland *De Amsterdammer* van 11 December 1898. In dit artikel wordt beweerd, dat aan het Departement van Oorlog burgerlijke ambtenaren, die eene tamelijk hooge ambtelijke stelling innemen en dus eene vrij hooge bezoldiging genieten, zeer inferieur werk, zooals copieeren, indiceeren, collationeeren, agendeeren, enz., verrichten en dat telken jare voor

deze ambtenaren een bedrag van omstreeks f 19.000 op de begrooting wordt uitgetrokken.

Men wenschte te weten of deze bewering juist is en zoo ja, hoe aan het Departement dergelijke toestanden hebben kunnen ontstaan.

IIIde AFDEELING.

Traktementen van kapiteins voor speciale diensten. Art. 10a. Evenals ten vorigen jare wordt onder dit artikel een bedrag van f 7200 uitgetrokken voor traktementen van „drie kapiteins voor speciale diensten”.

Op eene vraag toen in het Voorloopig Verslag gedaan naar de juistheid van deze omschrijving, heeft de Minister geantwoord, dat het zich niet liet voorzien, dat in den loop van het dienstjaar 1899 uit den hierbedoelden post het traktement voor een hoofdofficier voor speciale diensten zou te betalen zijn en dat de omschrijving van den post dus juist moest worden geacht.

Men vroeg, of ook in den loop van het dienstjaar 1900 het bedoelde geval zich niet laat voorzien.

IVde AFDEELING.

Reservekader. Uit de cijfers, in de Memorie van Toelichting medegedeeld, blijkt, en met zoovele woorden wordt het dan ook in die Memorie gezegd, dat de toeloop sedert 1 Juni van het vorige jaar tot het reservekader buitengewoon groot is geweest en dit meer dan waarschijnlijk moet worden beschouwd als een gevolg van de invoering van de verplichte persoonlijke dienstvervulling bij de militia. Men vroeg of de Minister dergelijke toeneming op groote schaal van het reservekader, die natuurlijk gaat ten koste van het militia-kader, in het belang acht van het leger.

Ten vorigen jare heeft de Minister als bijlage van de Memorie van Antwoord het laatste rapport overgelegd van den hoofdofficier voor het reservekader alsmede een daarbij gevoegd verslag van den voorzitter van één der examen-commissiën, in welke beide stukken van de kaderreservisten een zeer gunstig getuigenis wordt afgelegd. Het rapport betrof evenwel de uitkomsten van de theoretische winteropleiding en in het verslag wordt eveneens slechts over de theoretische kennis van de geëxamineerde reservisten een oordeel uitgesproken. Daarom achtte men het van belang, nu langzamerhand het reservekader een zeer groot element in ons leger zal gaan vormen, eveneens te weten hoe de onderscheidene korps-commandanten denken over de bruikbaarheid en de practische bekwaamheid van dit kader en verzocht men den Minister hieromtrent mededeelingen te willen doen.

Ook stelde men de vraag of steeds nauwkeurig wordt acht gegeven, dat slechts jongelieden in het reservekader worden opgenomen, die lichamelijk voldoende zijn ontwikkeld en die te dezen opzichte bij het militiekader en de miliciens niet achter staan. Een der leden wees in dit verband op het voor eenigen tijd voorgekomen geval, dat een loteling voor den dienst werd afgekeurd, hoewel hij voor het reservekader was goedgekeurd.

Sommige leden wenschten er bij den Minister ernstig op aan te dringen, om, nu de toeloop zoo groot wordt, van hen, die tot het reservekader wenschen toe te treden, voortaan niet alleen proeven van theoretische kennis, maar ook van bedrevenheid en lichamelijke geoefendheid te vorderen. Dit laatste zou bij de jongelieden den lust tot lichaamssoefening opwekken en hen beter ontwikkeld en met een grooter weerstandsvermogen toegerust, in het leger doen treden. Naar de meening van deze leden doet thans het dienen bij het reservekader de jongelieden niet deelachtig worden, wat hun bij de indiensttreding in dit opzicht ontbreekt.

Eenige leden achtten het bedenkelijk, dat aan de kaderreservisten volkomen vrijheid is gelaten ten aanzien van de keus der tijdstippen, waarop zij hun dienstplicht wenschen te vervullen. Naar zij meenden, zal dit, vooral bij het wapen der artillerie, eene goede en doeltreffende oefening moeten in den weg staan.

Ten vorigen jare bij de behandeling der begrooting heeft de Minister medegedeeld, dat hij na de invoering van den persoonlijke dienstplicht dadelijk was begonnen met de toelagen van de reserve-korporaals en de reserve-sergeanten in te trekken en dat het zijn voornemen was, ernstig na te gaan, welke andere maatregelen nog genomen zouden kunnen worden nu de toestand

van dien aard was, dat het reservekader binnen korten tijd nagenoeg geheel compleet zou zijn en de quaestie van vraag en aanbod dus hare werking zou kunnen doen gevoelen. Uit de Memorie van Toelichting had men thans gezien, dat bij eenige in de maand April jl. genomen, Koninklijke besluiten de soldijen voor de vrijwilligers van het reservekader zijn verlaagd tot de bedragen, die gelden voor de gewone vrijwilligers en dat deze verlaging met ingang van 1 Januari 1900 voor alle kaderreservisten in werking zal treden. Gevraagd werd of de Minister, nu de loop van zaken is geweest zooals hij die had voorzien en de organieke sterkte van het reservekader der infanterie reeds van 120 op 170 vrijwilligers per regiment is gebracht, verdere maatregelen denkt te nemen om aan dat kader elk geprivilegieerd karakter te ontnemen. Meer en meer toch blijkt het te worden een toevluchtsoord voor de meer ontwikkelde jongelieden, die anders als miliciens hun dienstplicht zouden moeten vervullen en het streven behoort toch te zijn om elke bevoorrechting in zake dienstplicht te doen verdwijnen.

Verlenging van het verblijf in werkelijken dienst voor het blijvend gedeelte. Tegen den maatregel om den duur van het verblijf in werkelijken dienst voor het blijvend gedeelte van 30 Juni tot 15 Augustus te verlengen, bestonden bij vele leden ernstige bedenkingen. Dat deze maatregel zeer kostbaar zal zijn en, zooals sommige leden meenden en nog nader wenschten aan te toonen, zonder schade achterwege zou kunnen blijven, wilden zij thans daarlaten. Maar zij wenschten er met nadruk op te wijzen, dat het verlengen van den diensttijd voor het blijvend gedeelte moeilijk is te rijmen met de houding, die zoowel de Regeering als de Kamer tegenover het blijvend gedeelte heeft aangenomen, toen de afschaffing der bevoegdheid tot dienstvervangning in de Tweede Kamer ter sprake was. Duidelijk is toen gebleken, dat men het blijvend gedeelte beschouwde als een noodzakelijk kwaad, dat dientengevolge tot de engst mogelijke afmetingen teruggebracht zou moeten worden en Regeering en Kamer zijn toen als het ware stilzwijgend overeengekomen, dat het blijvend gedeelte zoo klein mogelijk zou zijn en zoo kort en zoo gemakkelijk mogelijk zou dienen.

Sommige leden wenschten te weten, welken arbeid de tot het blijvend gedeelte behorende miliciens, gedurende de zes weken, waarmede hun verblijf in werkelijken dienst zou worden verlengd, zouden hebben te verrichten.

Opgemerkt werd verder, dat de regeling, die thans ten aanzien van het blijvend gedeelte der miliciens is getroffen, tot ernstige klachten en tot ontevredenheid aanleiding geeft. De diensten, die de miliciens hebben te verrichten, zijn zeer zwaar, de manschappen gaan van corvée op wacht en van wacht op corvée en in enkele garnizoenen is het voorgekomen, dat miliciens in geen zes weken een voet buiten de kazerne hebben gezet. De leden, die deze opmerking maakten, drongen op eene betere regeling aan en stelden de vraag of bij de bepaling der sterkte van het blijvend gedeelte in de onderscheidene garnizoenen het advies van de betrokken commandanten wordt ingewonnen en zoo ja, of het wordt gevolgd.

Door andere leden werd er op gewezen, dat in het vervolg de dienst van het blijvend gedeelte minder zwaar zal zijn, wanneer, zooals de Minister wenscht, algemeen de maatregel zal zijn ingevoerd om sommige corvëediensten door daarvoor aangenomen burgerpersonen te doen verrichten.

Stafmuziek te Leiden. Art. 13. De stafmuzikanten te Leiden moeten, naar men had vernomen, een groot deel van hetgeen zij verdienen ook met uitvoeringen, waar de kapelmeester niet tegenwoordig is geweest, aan dezen afstaan. Gaarne zoude men omtrent deze zaak inlichtingen ontvangen en willen vernemen, of daarin geene verandering kon worden gebracht.

Sterkte van de telegraaf-compagnie bij het korps genietroepen. In de omstandigheid, dat de sterkte van de telegraaf-compagnie bij het korps genietroepen zooveel grooter is dan die der gewone compagnieën van dat korps, vond men aanleiding tot den Minister de vraag te richten of het administratief personeel van de eerstgenoemde compagnie met hare sterkte wel verband houdt. Men meende dit te moeten betwijfelen en zou daaromtrent gaarne eenige inlichtingen ontvangen.

Mindere geëmployeerden op daggeld werkzaam. Bij het korps genietroepen zijn 40 à 50 niet-militairen als schrijvers en teekenaars tegen daggeld werkzaam en onder hen zijn personen, die meer dan 20 jaren als zoodanig diensten

hebben verricht en die geen enkelen waarborg hebben, dat men hun niet op zekeren dag hun afscheid zal geven.

De vraag werd gesteld of deze mindere geëmployeerden kunnen vallen onder de wet van 18 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 109) en of zij dus onder de omstandigheden in die wet genoemd, aanspraak hebben op pensioen ten laste van den Staat. Sommige leden beantwoordden deze vraag bevestigend; huns inziens zijn deze schrijvers en teekenaars werkzaam bij eene der inrichtingen van 's-Rijks zee- en landmacht, in art. 1 der wet bedoeld, en tot staving hunner meening herinnerden zij er aan, dat zelfs het Departement van Marine als eene zoodanige inrichting is aangemerkt en de Pensioenraad zich met deze opvatting heeft kunnen vereenigen. Mocht evenwel 's Ministers meening omtrent de hier besproken quaestie, die men gaarne zoude vernemen, eene andere zijn, zou dit dan niet, zoo vroeg men, eene aanleiding te meer moeten zijn om de bedoelde geëmployeerden eene vaste aanstelling te bezorgen? Bij andere takken van dienst zijn dergelijke personen veelal vast aangesteld.

Soldijverhooging bij de infanterie. Bij de behandeling van de begrooting ten vorigen jare heeft de Minister verklaard, dat hij nader zoude overwegen, in hoever ten aanzien der soldij gelijkstelling van de infanterie met andere wapens een maatregel is, die aanbeveling verdient. Gevraagd werd tot welk inzicht in deze zaak de nadere overweging den Minister heeft geleid.

Herhalingsoefeningen. De vraag werd gesteld of in het jaar 1900, evenals dit dezen zomer met de infanterie heeft plaats gevonden, voor de herhalingsoefeningen de twee lichten na elkander zullen worden opgeroepen. Men meende, dat het oproepen van slechts ééne lichting te gelijk, niet bevorderlijk kan zijn voor eene doelmatige oefening en voor een nuttig gebruik van den tijd.

Van andere zijde werd betoogd, dat het oproepen van slechts ééne lichting te gelijk, uit een ander oogpunt aanbeveling zou verdienen. De verlenging van den duur van het verblijf in werkelijken dienst voor het blijvend gedeelte met den tijd van zes weken wordt volgens de Memorie van Toelichting noodzakelijk geacht ten einde gedurende het tijdperk van de bataljons-oefeningen een voldoende aantal manschappen onder de wapenen te hebben om die oefeningen te kunnen houden. Aan dit vereischte zou evenwel kunnen worden voldaan, zonder dat men tot den thans voorgestelden en inderdaad van hardheid niet vrij te pleiten maatregel zijne toevlucht zou behoeven te nemen, indien de beide lichten achtereenvolgens onder de wapenen kwamen. De herhalingsoefeningen zullen toch hoofdzakelijk het karakter van gevechtsoefeningen moeten dragen en dus kunnen passen in deze oefeningsperiode der eerste lichting.

Sommige leden waren van oordeel, dat bij de herhalingsoefeningen de miliciens te veel worden bezig gehouden met allerlei detail-oefeningen en er aan schiet- en gevechtsoefeningen geen voldoende tijd wordt besteed. Zij vroegen, of het juist is, dat in den afgelopen zomer miliciens, die voor herhalingsoefeningen waren opgeroepen, corvéediensten hebben moeten verrichten.

Door enkele leden werd er op gewezen, dat de herhalingsoefeningen worden gehouden in een tijd, waarin in het landbouwbedrijf bezwaarlijk iemand kan worden gemist. Zij meenden, dat die oefeningen even goed op een ander tijdstip zouden kunnen plaats vinden.

Soldij voor schrijvers. De vraag werd gesteld of het in de bedoeling ligt om de verhooging der soldij voor schrijvers, die blijkens de Memorie van Toelichting tot een bedrag van f 1861,50 op art. 13 der begrooting is uitgetrokken, ten goede te doen komen aan schrijvers van alle regimenten.

Toelagen voor kleeding, enz. Art. 14. Ten bewijze, dat de toelagen, welke voor kleeding, uitrusting en reparatie worden gegeven, veel te gering zijn, werd van verschillende zijden gewezen op het onder dit artikel voorkomende belangrijke bedrag van f 168,500, dat op de soldij der onderofficieren en soldaten zal worden ingehouden. Naar men meende behoeft de grootte van dit bedrag geene verwondering te wekken, omdat de eischen, welke ten aanzien van hoedanigheid en hoeveelheid van kleeding en uitrusting worden gesteld, gestegen zijn en desnietteenstaande de toelagen niet zijn verhoogd. Dit achtte men onbillijk en ook daarom zoude men het op prijs stellen te worden bekend gemaakt met den uitslag van het door den Minister ten vorige jare bij de behandeling der begrooting toegezegde onderzoek omtrent de werking van het stelsel der uitrusting en reserverekening, waarbij in het bijzonder zou worden

nagegaan of niet de toelagen te gering zijn en of niet wijziging zou moeten worden gebracht in het stelsel van de inhoudingen, dat in art. 76 van het reglement op de administratie der landmacht is omschreven. Verder zoude men gaarne weten, welke de financiële gevolgen zijn geweest van de bepaling, door den Minister gemaakt, dat in het eerste en het tweede kwartaal van iemands diensttijd geene korting voor de kleeding wordt toegestaan. Is de nagelaten schuld van het geheel daardoor met een belangrijk jaarlijksch bedrag verhoogd?

Laken voor militaire kleeding. Sommige leden merkten op, dat aan het laken voor de kleeding der manschappen zóó hooge eischen worden gesteld, dat dit niet van inlandsche wol kan worden vervaardigd en de leveranciers dientengevolge genoodzaakt zijn voor hun fabrikaat wol uit Denemarken of uit Ierland te nemen, die aanmerkelijk duurder is dan de inlandsche. Toch is het laken van laatstgenoemde wol vervaardigd, van goede qualiteit en wordt het aan vele gemeenten en tal van particulieren geleverd.

Afnemen van het aantal vrijwilligers. Art. 16. Toen ten vorigen jare bij de behandeling der begrooting 's Ministers aandacht werd gevestigd op het voortdurend afnemen van het aantal vrijwilligers bij het wapen der cavalerie, verklaarde hij van den Inspecteur der cavalerie bericht te hebben ontvangen, dat er weder eenige verbetering was gekomen. Intusschen had men thans uit eene mededeeling in de Memorie van Toelichting vernomen, dat bij genoemd wapen nog steeds teruggang in het cijfer der presente sterkte aan vrijwilligers blijft waar te nemen, terwijl men uit den staat B, opgenomen in stuk n°. 4, had gezien, dat het totaal dezer vrijwilligers in één jaar tijds is teruggegaan van 1289 op 1186 en dus is verminderd met ongeveer 8 pCt. Gevraagd werd, of de Minister reeds eenige mededeeling zou kunnen doen omtrent de maatregelen, waarvan in de Memorie van Toelichting wordt gesproken en die zullen kunnen strekken om de dienstneming te bevorderen en het verloop tegen te gaan.

Ook stelde men de vraag, welke de reden is, dat de teruggang van het aantal vrijwilligers bij het wapen der cavalerie naar verhouding zooveel grooter is dan bij het bereden gedeelte der artillerie.

Door sommige leden werd in overweging gegeven, de vrijwilligers, zooals dit in Pruisen geschiedt, uitzicht te openen op het verkrijgen, na de vervulling van hun dienstplicht, van eene burgerlijke betrekking. Naar deze leden meenden zal dit in hooge mate medewerken om het aantal vrijwilligers wederom te doen toenemen.

Voeding en verzorging der paarden. Art. 17. De opmerking werd gemaakt, dat het voeder en het ligstroot, hotwelk aan de paarden wordt verstrekt, van zóó slechte qualiteit is, dat deskundigen aan het uiterlijk der dieren kunnen zien, hoe onvoldoende zij worden gevoed en verzorgd. Jonge paarden kunnen dientengevolge in den grond worden bedorven.

Van andere zijde verklaarde men niet te kunnen toegeven, dat de qualiteit van het voeder en het ligstroot slecht zoude zijn.

Corvéediensten. Art. 18. Vooral nu de Minister voornemens is den duur van het verblijf in werkelijken dienst voor het blijvend gedeelte met zes weken te verlengen, juichten vele leden toe, dat onder dit artikel een bedrag van f 60.000 is uitgetrokken, ten einde algemeen den maatregel om sommige corveediensten niet meer te laten uitvoeren door dienstplichtigen maar door daarvoor aangenomen personen, te kunnen doorvoeren. Gevraagd werd, of de Minister denkt, dat in volgende jaren met een gelijk bedrag op de begrooting zal kunnen worden volstaan.

Ook zoude men gaarne omtrent de uitkomsten, waartoe de proef bij de korpsen te 's-Gravenhage in garnizoen genomen, heeft geleid, en die volgens de Memorie van Toelichting zeer bevredigend zijn geweest, iets naders willen vernemen en vroeg men of de Minister de daaromtrent ingekomen rapporten aan de Kamer zou willen overleggen. Verder werd nog de vraag gesteld of de personen, die voor het verrichten van corveediensten zullen worden aangenomen, zullen vallen onder de bepalingen der wet van 18 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 109), tot regeling der pensioenen van de mindere geëmployeerden, enz., op daggeld werkzaam bij de inrichtingen van 's Rijks zee- en landmacht.

Sommige leden achtten een daggeld van f 1 à f 1.10, waarvoor, naar in de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, deze personen zullen worden in

dienst genomen, te gering voor den arbeid, dien zij zullen hebben te verrichten en die volgens de genoemde Memorie gelijk zal staan met de werkzaamheden, waarvoor vroeger meer dan het dubbele aantal militairen werd gebezigd.

Andere leden konden niet inzien, dat het in de Memorie van Toelichting genoemde bedrag te laag zou zijn voor arbeid van zoo eenvoudigen aard als het hier geldt.

Woningen voor gehuwde onderofficieren. Door verscheidene leden werd er op aangedrongen, dat woningen voor gehuwde onderofficieren niet meer zullen worden gebouwd in achterbuurten, zooals dit bijv. is geschied te 's Hertogenbosch, waar dergelijke woningen staan in de Diepstraat. Huns inziens behoort een gehuwd onderofficier te wonen op een stand, waar zich fatsoenlijke burgers plegen te vestigen.

Vorbereidend militair onderricht. Art. 20. Nu het voorbereidend militair onderricht gestadig wordt uitgebreid en daarvoor op deze begrooting f 13.100 meer is uitgetrokken dan ten vorigen jare, stelden sommige leden de vraag of bij de dit jaar opgekomen lichte reeds resultaten van dit onderwijs waren te bespeuren. Viel bijv. bij de manschappen, die daaraan hadden deelgenomen, eerder dan bij de anderen eene zekere mate van geoefendheid te constatareën en toonden zij bij de najaarsoefeningen meer practische geschiktheid en weerstandsvermogen?

Andere leden wezen er op, dat omtrent die resultaten nog slechts een zeer voorloopig oordeel geveld zal kunnen worden, omdat de invloed en de werking van het bedoelde onderricht nog maar kon worden nagegaan bij ééne lichte, die slechts eene één-jarige opleiding heeft genoten, terwijl bovendien in het oefeningstijdperk 1898/99 het onderricht voor de eerste maal en daardoor minder goed werd gegeven, dan het in volgende jaren zal kunnen zijn. In het verslag betreffende dit onderricht, door den hoofdofficier van het reservekader die met de leiding is belast, uitgebracht en als bijlage van hoofdstuk VIII der begrooting voor 1899 overgelegd, wordt op deze laatste omstandigheid de aandacht gevestigd.

Ook waren er leden van oordeel, dat het geene verwondering behoeft te baren, wanneer van de resultaten van het genoemde onderwijs niet veel blijkt, omdat bij den korteren eerste-oefeningstijd van de krachten der manschappen te veel wordt gevergd en hierdoor alle goede werking, die wellicht het voorbereidend onderricht reeds had gehad, in korten tijd weer wordt weggenomen.

Men wees op eene uiting in het reeds genoemde verslag van den hoofdofficier voor het reservekader, dat het op den weg der officieren ligt, die bij het voorbereidend militair onderricht eene taak te vervullen hebben, in overleg te treden en samenwerking te zoeken met den leider van het gymnastiekonderwijs, en zoude naar aanleiding daarvan, van dezen Minister, die blijkens zijne resolutie van 1 Juni 1898, VIIde afd., n°. 10, ook wil, dat het voorbereidend militair onderricht aansluiting zoekt bij het schoolonderwijs in de gymnastiek, gaarne willen vernemen in hoeverre reeds samenwerking kon worden verkregen, waarin die heeft bestaan en of vruchtbare samenwerking in dezen ten bate der volksweerbaarheid mogelijk schijnt, zonder dat bijzondere maatregelen behoeven te worden genomen.

Bureelkosten. Art. 21. Naar aanleiding van de thans voorgestelde verhooging van bureelkosten voor den commandant in de Stelling van Amsterdam en voor den chef van den staf bij de 1ste divisie infanterie werd de vraag gesteld, of het juist is, wat men had vernomen, dat sergeanten hun eigen bureelbehoeften moeten betalen en zoo ja, waarom zij geene vergoeding van bureelkosten ontvangen.

Beperking in den wachtdienst. Terwijl enkele leden er hun leedwezen over uitspraken, dat schildwachtposten, zooals die bij de Boschbrug en bij de Hoofdwacht te 's Gravenhage, zijn opgeheven en er zich over verheugden, dat althans de schildwachtpost bij het Koninklijk paleis nog is behouden gebleven, konden vele andere leden zich met 's Ministers maatregelen tot beperking in den wachtdienst ten volle vereenigen. Zij spraken de hoop uit, dat de Minister bij voortdurende zijne aandacht op deze zaak gevestigd zal houden, opdat het aantal op wacht trekkende militairen zooveel mogelijk zal worden verminderd en stelden de vraag of bij voorbeeld de schildwachtposten bij de woningen der comman-

danten, waar het regimentsvaandel wordt bewaard, ook niet opgeheven zouden kunnen worden.

Art. 22. Sommige leden achtten het niet ondienstig te herinneren aan de voorspelling bij de behandeling van art. 22 der begrooting ten vorigen jare gedaan, dat het moeilijk zoude zijn om een volgend jaar den toen met f37.700 verhoogden post weer op het oude bedrag te brengen.

Fort-manoeuvres. Van verschillende zijden werd gevraagd, welke de reden is geweest, dat de voorgenomen oefeningen in den vestingoorlog in de Stelling van Amsterdam niet zijn gehouden en in stede daarvan artillerie-schietoefeningen hebben plaats gevonden. Lag dit aan de weersgesteldheid en aan het gemis van voldoende logies voor de verdedigingstroepen? Zoo ja, hoe zal dan in oorlogstijd worden gehandeld?

Eenige leden betwijfelen, of oefeningen, zooals dezen zomer zijn gehouden, noodig en doeltreffend zijn en of zij niet neerkomen uitsluitend op militair vertoon.

Sommige leden gaven den Minister in overweging om als fortmanoeuvre eens een gedeelte der Stelling Amsterdam op de volle sterkte te bezetten, ook wat betreft de bewakingstroepen. Naar hunne meening zal men zoodoende een goed overzicht kunnen verkrijgen van hetgeen in tijd van oorlog voor de verdediging der stelling noodig zoude zijn.

Militaire oefeningen en garnizoensmanoeuvres. Ten vorigen jare bij de behandeling der begrooting, toen door een der leden over het afbeulen van het kader en de troepen werd geklaagd, heeft de Minister medegedeeld, dat hij met den Inspecteur der infanterie was overeengekomen, wijzigingen te brengen in de opleiding van de troepen en verklaard, dat gezorgd zou worden, dat dergelijk afbeulen, indien het werkelijk nog mocht bestaan, geheel zoude worden voorkomen.

Men wenschte den Minister aan deze verklaring te herinneren, nu zich dezen zomer feiten hebben voorgedaan, die, mag men de berichten daaromtrent in de dagbladen vertrouwen, recht geven om wederom te spreken van afbeulen der troepen. Men had hier o.a. het oog op militaire oefeningen in de omstreken van den Haag gehouden. Bij eene dezer oefeningen, die op een zeer heeten dag plaats vond, schijnt van de troepen zooveel te zijn geveerd, dat op den terugweg tusschen Wassenaar en den Haag twee à driehonderd manschappen van vermoeienis en overspanning aan de zijde van den weg zijn blijven liggen. Gaarne zoude men omtrent deze feiten nader worden ingelicht en in het bijzonder zoude men er prijs op stellen te vernemen of bij de bedoelde gelegenheid door officieren is verboden om aan de ongestelde manschappen water of medicijnen te verstrekken.

Ook bij andere gelegenheden schijnt dezen zomer van de manschappen soms te veel te zijn geveerd. Zoo moet het zijn voorgekomen, dat na eene garnizoensmanoeuvre, die 10 à 12 uur geduurd had, de manschappen kort na hunne terugkomst in het garnizoen, wachten moesten betrekken. Verder schijnen op morgens, die zeer heete dagen mochten doen voorspellen, de troepen dikwijls eerst tegen 8 uren te zijn uitgetrokken. Men vroeg, waarom niet, zooals dit in Duitschland geschiedt, den vorigen avond, in verband met het te verwachten weder, de tijd van uitrukken wordt bepaald?

Bij de garnizoensmanoeuvres schijnt op eene voldoende verzorging van de manschappen over het algemeen weinig te zijn gelet. Water was dikwijls niet te verkrijgen en de manschappen hadden slechts bij zich een veldflesch half gevuld met koffie en 2 hectogram brood, welke verstrekking geschiedde uit de cantine-gelden en dus eigenlijk op hun eigen zak neerkwam, terwijl zij daarvan, zelfs wanneer men halt hield om te rusten, niets mochten gebruiken vóór verlot was gegeven; eene, naar men meende, onnoodige kwelling voor de door honger en dorst geplaagde soldaten.

Sommige leden waren van oordeel, dat de overdreven oefeningen, waarop hier de aandacht wordt gevestigd, met den verkorten eerste-oefeningstijd in verband staan, terwijl anderen er een uitvloeisel in zagen van de verhardingstheorie, die op de militairen wordt toegepast. Mocht dit het geval zijn, dan achtten zij zoodanige toepassing niet alleen onverstandig maar ook ongeoorloofd. Huns inziens mag men niet trachten, zooals is gedaan, een oorlogstoestand onder de meest ongunstige omstandigheden na te bootsen. Want men

vergt dan van de troepen het alleruiterste en slechts in geval van oorlog, wanneer de nood dringt, mag dit worden gevorderd. Naar de meening der bedoelde leden moet eene gezonde toepassing van de verhardingstheorie medebrengen, dat geleidelijk en stelselmatig de militairen door allerlei lichaams-oefeningen werden gehard.

Aankoop van remonte-paarden. Art. 23. Van verschillende zijden werd er op gewezen, dat blijkens de mededeelingen in de uitgewerkte en toelichtende staten gedaan, in 1898 naar verhouding minder remonte-paarden dan in 1897 in het binnenland zijn aangeschaft. Bedroeg over het laatstgemelde jaar het totaal der voor den krijgsveld dienst aangeschafte paarden 428 en kwamen daarvan 127 uit Nederland, voor 1898 waren deze cijfers 427 en 74. Met leedwezen had men van deze cijfers kennis genomen en evenals vroeger drong men met nadruk er op aan, dat een grooter deel der bedoelde paarden in ons land zal worden aangeschaft. Ten vorigen jare heeft de Minister geantwoord, dat aan den wensch vermoedelijk gevolg zou kunnen worden gegeven, wanneer het paardenras in het Rijk meer en meer verbeterd en er dientengevolge een grooter aantal voor den krijgsveld dienst geschikte paarden beschikbaar komt. Men meende, dat deze verbetering van het paardenras niet aan de voortvarendheid der landbouwers alleen kan worden overgelaten, maar dat ook het legerbestuur daartoe behoort mede te werken door aan de paardenfokkers meer zekerheid te geven dan zij thans hebben, dat de remonte-paarden bij voorkeur in Nederland zullen worden gezocht en dat eerst wanneer zij daar niet worden gevonden, tot aankoop in het buitenland zal worden overgegaan.

Vde AFDEELING.

Bevoegdheid der officieren van gezondheid om burgerpraktijk uit te oefenen. Sommige leden keurden af, dat aan officieren van gezondheid de bevoegdheid is gegeven om in hunne garnizoenen burgerpraktijk uit te oefenen. Daarmede toch doen zij de andere geneeskundigen, die niet als zij in een door het Rijk uitgekeerd traktement vergoeding vinden voor de kosten hunner studien, eene onbillijke concurrentie aan.

Hiertegen werd opgemerkt, dat de officieren van gezondheid veelal te kort in éénzelfde garnizoen blijven om eene burgerpraktijk van eenigen omvang te krijgen, zoodat de hun toegekende bevoegdheid de andere geneeskundigen weinig zal schaden.

Juist daarom evenwel achtte men het van belang, dat aan de officieren van gezondheid de bedoelde bevoegdheid niet worde ontnomen, omdat deze hen in de gelegenheid stelt meer ziektegevallen te zien, dan anders het geval zou zijn en zóó praktische bekwaamheid op te doen, die hun later bij de behandeling van militairen en hunne gezinnen zeer te stade zal komen.

Paardenartsen. Toen ten vorigen jare in het Voorloopig Verslag omtrent hoofdstuk VIII der begroting op verbetering in de positie der paardenartsen werd aangedrongen, heeft de Minister erkend, dat er alleszins grond bestaat om tot zoodanige nadere verbetering van positie over te gaan en zijn voornemen medegedeeld om bij de herziening der wet op de bevordering der paardenartsen, gelijk die thans plaats vindt volgens de wet van 2 Augustus 1880 (*Staatsblad n°. 145*).

Waar het wellicht nog eenigen tijd zal duren eer het op genoemde herziening betrekking hebbende wetsontwerp bij de Kamer wordt ingediend en dan nog door niemand kan worden voorspeld, wanneer het in het *Staatsblad* zal verschijnen, waren onderscheidene leden van oordeel, dat de tijd gekomen is om althans de grootste onbillijkheden weg te nemen, waartoe de tegenwoordige regeling der bevordering der paardenartsen heeft geleid. Zij wenschten daarom den Minister in overweging te geven om de oudste 3 paardenartsen 2de klasse, die respectievelijk 44, 41 en 39 jaar oud zijn en meer dan 16 dienstjaren hebben, alvast tot paardenartsen 1ste klasse te bevorderen. Naar deze leden meenden, zal tegen dit denkbeeld bij den Minister wel geen overwegend bezwaar bestaan, omdat voor de verwezelijking daarvan geene wetswijziging maar slechts eene kleine verandering in een Koninklijk besluit noodig zoude zijn, terwijl verder toch als zeker mag worden aangenomen, dat na de herziening der wet op de bevordering, enz., geen paardenarts langer dan zestien jaren luitenant zoude blijven.

Ten vorigen jare, toen hetzelfde denkbeeld in overweging werd gegeven, heeft de Minister dan ook geene ernstige bedenkingen daartegen aangevoerd.

Ziekenoppassers. De opmerking werd gemaakt, dat de ziekenoppassers in de militaire hospitalen een al te zwaren dienst hebben. Niet alleen moeten zij de zieken verplegen, maar bovendien hebben zij allerlei huiselijke diensten te verrichten. Met het oog hierop en op de omstandigheid, dat de ziekenoppassers voor hunne eigenlijke taak veelal niet berekend zijn, achtte men het wenschelijk, dat voor de ziekenverpleging andere personen werden aangesteld, die daarvan verstand hebben en er uitsluitend mede zouden moeten zijn belast.

Men gaf in overweging, daarvoor vrouwen te nemen, die in het algemeen meer dan mannen voor ziekenverpleging geschikt zijn en in de burgerziekenhuizen dan ook bij voorkeur worden aangesteld.

Ten slotte werd de vraag gedaan, of die bezoldiging van de ziekenoppassers niet te gering moet worden geacht

Financieele positie der administrateurs van de militaire hospitalen. Enkele leden vestigden de aandacht op de financieele positie van de administrateurs (adjutant-onderofficieren) der militaire hospitalen van de 3e klasse. Werden vroeger als administrateur veelal gepensionneerden aangesteld, die van de bezoldiging en het pensioen te zamen vrij goed konden leven, tegenwoordig komen voor de vervulling der genoemde betrekking veelal actief diende onderofficieren in aanmerking, die, als regel, op een leeftijd van ongeveer 40 jaren worden aangesteld. Voor dergelijke personen, wier uniform vrijwel overeenkomt met die van een officier en die eene vrij groote verantwoordelijkheid hebben, is, zoo meenden de bedoelde leden, eene bezoldiging van f 700 te laag, in aanmerking genomen, dat deze eerst tot f 900 kan opklimmen, wanneer een administrateur 50 jaar is en 30 diensjaren telt. Hun tractement is weinig hooger of, telt men allerlei emolumenten, die de administrateurs missen, mede, misschien zelfs lager dan de geldelijke belooning van een schrijver in een hospitaal der 2e klasse en van een magazijnmeester in een hospitaal der 1ste klasse, hoewel deze blijkens den uitgewerkten en toelichtenden staat tot de mindere geëmployeerden worden gerekend.

De bedoelde leden wenschten daarom tot den Minister de vraag te richten of hij in het aangevoerde geene termen zou kunnen vinden om in de financieele positie dezer administrateurs eenige verbetering te brengen.

Keuring van lotelingen. Sommige leden deelden mede, dat de lotelingen eerst worden gekeurd na te zijn in dienst getreden, zoodat het voorkomt, dat een reeds ingelijfde en in uniform gekleede loteling nog wordt afgekeurd. Dit achtten zij eene minder doelmatige wijze van handelen en zij stelden de vraag of het niet de voorkeur zou verdienen, de lotelingen te doen keuren vóór of bij de inlijving en in elk geval vóór hun de militaire kleeding wordt verstrekt.

Andere leden merkten op, dat bij de keuring van voor den dienst aangevoerde lotelingen door de geneeskundigen niet altijd voldoende schijnt te worden gevraagd naar den staat hunner gezondheid in vorige jaren of, zoo dit wel geschiedt, te weinig met vorige ziekten en ongesteldheden rekening schijnt te worden gehouden. Althans van tijd tot tijd komt het voor, dat lotelingen, die een tijdlang onder de wapenen zijn geweest, voor den dienst moeten worden afgekeurd, omdat eene ziekte, waaraan zij vóór hunne indiensttreding leden, opnieuw zich openbaart. Stoornis in den dienst, schade voor den betrokken milicien en teleurstelling voor den loteling, die zijne plaats moet innemen, is hiervan het gevolg. Als voorbeeld wees men op een geval, dat zich onlangs heeft voorgedaan met een milicien, die wegens vallende ziekte tot kort vóór zijne indiensttreding in een hospitaal was verpleegd en bij wien zich na twee maanden dienst dezelfde kwaal openbaarde, met het gevolg, dat hij moest worden ontslagen.

Van andere zijde werd hiertegen aangevoerd, dat bij uiterlijk niet waarneembare ziekten een observatie-tijdperk onvermijdelijk is.

Aanspraak op geneeskundige verzorging voor rekening van het rijk. In ééne afdeling werd gewezen op het volgende geval en gevraagd of de daarin gelegen onbillijkheid den Minister niet zoude kunnen leiden tot het treffen van voorziening voor het gevolg.

Een milicien, die met eenige dagen verlof bij zijne familie was, werd daar ziek en heeft in ongeveer 4 maanden niet naar zijn garnizoen kunnen terug-

keeren, gedurende welken tijd hij onder behandeling was van den plaatselijken geneeskundige en hem door een ter plaatse gevestigden apotheker geneesmiddelen zijn verstrekt. Zijne soldij werd al dien tijd niet uitgekeerd en op een verzoek van den vader aan de betrokken militaire autoriteiten om de kosten van den geneeskundige en van de geneesmiddelen door het Rijk te doen betalen, werd afwijzend beschikt, op grond, dat militairen, gedurende den tijd dat zij met verlof van hun korps afwezig zijn, in plaatsen waar in den militairen geneeskundigen dienst niet is voorzien, tot het erlangen van geneeskundige hulp en van medicijnen voor rekening van het Rijk niet gerechtigd zijn.

VIde AFDEELING.

Cadettenschool. Art. 30. Men wees op het groote aantal cadetten, dat dit jaar wegens onvoldoend afgelegd examen niet naar eene hoogere klasse der Cadettenschool of naar de Militaire Academie te Breda kon worden bevorderd en wenschte te weten of kan worden nagegaan, welke van dit verschijnsel de reden is. Zijn wellicht de toelatings-examens op minder doelmatige wijze geregeld? Men meende, dat de opleiding aan de Cadettenschool te kostbaar is om niet al het mogelijke aan te wenden ten einde het verblijf van iederen cadet aldaar niet langduriger te doen zijn dan strikt noodig is.

VIIde AFDEELING.

Constructie-werkplaatsen te Delft. Bij de behandeling der begrooting ten vorigen jare heeft de Minister te kennen gegeven, dat het bepaaldelijk op zijn weg ligt de zadelmakerij bij de constructie-werkplaatsen te Delft binnen korter of langer termijn werkelijk af te schaffen en verder medegedeeld, dat naar de wenschelijkheid van de afschaffing der wagenmakerij bij de genoemde werkplaatsen een onderzoek zou worden ingesteld. Gaarne zoude men vernemen, of de eerstgenoemde maatregel spoedig kan worden te gemoet gezien en tot welke resultaten het bedoelde onderzoek heeft geleid.

Arbeidsorganisatie der werklieden aan de artillerie-inrichtingen. In het afge-loopen jaar zijn door het gemeentebestuur van Amsterdam de werklieden aan 's Rijks marinewerf aldaar als niet-kiesgerechtigd beschouwd voor de te dier stede, krachtens de wet van 2 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 141), opgerichte Kamers van arbeid, waarin hun bedrijf zou vallen, en zulks op grond van het bepaalde bij art. 37 der genoemde wet in verband met het ontbreken van eene bepaling bij de oprichting dier Kamers.

Naar aanleiding hiervan gaf in de vergadering der Tweede Kamer van 23 December 1898 de Minister van Waterstaat als de meening der Regeering te kennen, „dat het bezit van een Rijkswerf en het aldaar bouwen van schepen niet kan geacht worden te zijn het uitoefenen van het bedrijf van scheepsbouw”. „Alleen dan”, zoo voegde de Minister daaraan toe „kan de Staat geacht worden een bedrijf uit te oefenen, waar het eene onderneming geldt, welke voor het publiek openstaat en waarbij het behalen van winst niet is uitgesloten.”

De leden, die hieraan herinnerden, wilden daarlaten of de geuite meening juist is, maar meenden er op te moeten wijzen, dat volgens dat gevoelen ook het hebben van artillerie-inrichtingen en het aldaar doen vervaardigen van materieel der artillerie, draagbare wapenen, enz. niet geacht kan worden te zijn het uitoefenen van een bedrijf, zoodat dus de werklieden op de genoemde inrichtingen, evenals die op 's Rijks werven, zullen staan buiten de organisatiën, die de wetgever voor werklieden in het algemeen heeft ingesteld. Daarom wenschten de bedoelde leden er bij den Minister op aan te dringen om voor de werklieden aan de artillerie-inrichtingen eene zelfstandige organisatie in het leven te roepen, zóó, dat door de werklieden van ieder bedrijf afzonderlijk eene vertegenwoordiging kan worden gekozen, die tot taak heeft om de verschillende belangen van de in dat bedrijf werkzame werklieden waar en wanneer noodig ter sprake te brengen en te bevorderen. Zij herinnerden er aan, dat zoodanige vertegenwoordiging ook reeds bij meerdere groote bedrijven met goed gevolg is ingesteld en noemden als voorbeelden de ondernemingen van den heer VAN MARKEN te Delft, van de firma Gebrs. STORK en C^o. te Hengelo en van de firma LOUIS REGOUT en Zn. te Maastricht.

Ten aanzien van het reglement voor de arbeiders der porseleinfabriek van de laatstgenoemde firma, verwezen zij naar de Bijlage van het verslag over 1897 en 1898, van den inspecteur van den arbeid in de eerste inspectie.

Toepassing van eene bepaling van het reglement nopens de werklieden bij de artillerie-inrichtingen. Sommige leden zouden gaarne aan de vrijegevege bepaling in het reglement nopens de werklieden bij de artillerie-inrichtingen, dat op Christelijke feestdagen en op den Nieuwjaarsdag, wanneer deze dagen niet op een Zondag vallen, het loon wordt uitbetaald, eene eenigszins ruime toepassing willen zien gegeven. Immers, geschiedt dit niet, dan is het voor de werklieden, die van deze vrije dagen, welke zich daartoe zoo goed leenen, gebruik zouden willen maken om verafwonende familiebetrekkingen te bezoeken, en die reeds een vorigen dag zouden moeten vertrekken en eerst een volgenden dag zouden kunnen terugkeeren, niet mogelijk zonder opoffering van loon aan dit voornemen gevolg te geven.

Andere leden waren van oordeel, dat eene dergelijke ruimere toepassing in de praktijk tot moeilijkheden aanleiding zoude geven.

Regeling en uitbetaling van het loon aan de constructie-werkplaatsen te Delft. Gevraagd werd of de loonregeling, die thans voor de werklieden der constructie-werkplaatsen te Delft geldt en in de praktijk tot moeilijkheden aanleiding geeft, niet zóó zou kunnen worden gewijzigd, dat de onderscheiding tusschen daggeld en overgeld vervalt en het laatste in eene verhooging van het daggeld wordt omgezet. Naar men had vernomen, heeft voor enkele bedrijven zoodanige wijziging dezen zomer reeds plaats gevonden.

De uitbetaling van de loonen aan de genoemde werkplaatsen schijnt op onregelmatige wijze te geschieden, en naar men meent te weten, ontvangen de werklieden des Zaterdag dikwijls niet hun volle loon, maar slechts een gedeelte daarvan en worden de restanten loon van eenige weken, later, na korter of langer tijd, uitbetaald. Dientengevolge komen de werklieden somtijds in financiële moeilijkheden en worden hunne huishoudingen in de war gebracht. Men sprak de verwachting uit, dat hierin verandering zal worden gebracht en voortaan de loonen aan de constructie-werkplaatsen op dezelfde wijze zullen worden uitbetaald als die aan de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug en de geschutgieterij te den Haag.

Nieuwe regeling van traktementen voor burgerlijke ambtenaren aan de artillerie-inrichtingen. Art. 33. In de Memorie van Toelichting wordt medege-deeld, dat voor de burgerlijke ambtenaren aan de artillerie-inrichtingen eene nieuwe regeling van traktementen in werking is, waarbij o. a. de aanvangstraktementen zullen worden verminderd, met behoud van de door de tegenwoordige titularissen bereids verkregen hogere bezoldiging.

Naar men had vernomen, is deze regeling, voor zoover de vermindering van de aanvangstraktementen betreft, reeds in werking getreden tengevolge van het Koninklijk besluit van 26 September jl. n. 40, waarbij voor de traktementen van de onderscheidene klassen van ambtenaren maxima en minima zijn vastgesteld en bijvoorbeeld de bezoldiging van een schrijver 1ste klasse, welke f 1000 in het jaar bedroeg, is gebracht op f 950.—f 1000. De maatregel schijnt ook te zijn toegepast op burgerlijke ambtenaren, die sinds lange jaren reeds naar traktements-verhooging op den ouden voet hadden uitgezien en wellicht weinige dagen, nadat het Koninklijk besluit is genomen, tot eene hogere klasse zijn bevorderd. Dit achtte men zeer hard en men vroeg of de Minister geene termen zou kunnen vinden om het traktement van dergelijke ambtenaren reeds dadelijk te brengen op het bedrag, waarop zij naar de vroegere regeling recht zouden hebben gehad. Te eerder, zoo meende men, zou dit kunnen geschieden, omdat immers op deze begrooting de bedoelde traktementen nog tot het vroegere bedrag zijn uitgetrokken.

In verband met het voorgaande verklaarde men niet te begrijpen, hoe de omstandigheid, dat de tegenwoordige titularissen de bereids verkregen hogere bezoldiging zullen behouden, eene der redenen kan zijn om het totaal bedrag der traktementen, zooals wordt voorgesteld, met f 1550 te verhoogen. Niet alleen immers moet op de loopende begrooting met dergelijke verhoogingen van traktementen rekening zijn gehouden maar er is, tengevolge van het genoemde Koninklijk besluit, op verhoogingen, waarop bij de loopende begrooting was gerekend, zelfs uitgespaard.

Een schrijver der 1ste klasse bijvoorbeeld is dit jaar overleden en zijn opvolger is aangesteld niet op eene bezoldiging van *f* 1000, maar op een aangangstraktement van *f* 950.

Wanneer de traktementsverhooging, waarvoor de Minister enkele personen reeds dadelijk in aanmerking wenscht te doen komen, buiten rekening ware gelaten, dan zou dus het totaal bedrag der traktementen op de thans ingediende begrooting zelfs lager hebben kunnen zijn dan op de loopende begrooting en nu met die verhooging wel is rekening gehouden, behoeft het bedoelde bedrag geen *f* 1550 hooger te zijn.

Aanschaffing van geschut. Art. 36. Gaarne zoude men eene gedetailleerde opgave ontvangen van de soort en de hoeveelheid der kanonnen, die zullen worden aangeschaft voor het bedrag sub *a* van dit artikel uitgetrokken.

Horloges en zakboekjes van de korporaals der vesting-artillerie. Art. 41. De vraag werd gesteld of de omstandigheid, dat men iets „meer eigenaardig” acht, wel als eene voldoende reden mag worden beschouwd om een post, die tot dusverre onder een bepaald artikel der begrooting werd verantwoord, naar een ander artikel over te brengen.

Ook zoude men gaarne willen weten welk artikel der begrooting, in verband met de verhooging van art. 41, met *f* 1000 is verlaagd.

VIIIste AFDEELING.

Opmaken van begrootingen en bestekken. Van verschillende zijden werd er met nadruk op gewezen, dat de officieren der genie bij het opmaken der begrootingen en bestekken voor aanbestedingen, niet altijd met de vereischte nauwkeurigheid te werk gaan, met het gevolg, dat de aannemers, na op een werk groote schade te hebben geleden, bij volgende gelegenheden te hoog inschrijven. Als voorbeeld van eene onnauwkeurige berekening haalde men aan de begrooting voor het maken van den kogeldijk op de Galdersche heide bij Breda, welk werk bij de wet van 29 December 1898, (*Staatsblad* n° 278), tot aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der begrooting voor 1898, werd mogelijk gemaakt.

De hoeveelheid te verplaatsen aarde werd door de directie van dat werk begroot op 500 M³. en bleek later te bedragen 7180 M³. Het terrein ligt zeer ongelijk, zoodat alleen door nauwkeurige terreinopname en waterpassing was na te gaan hoeveel grond er voor de ingegraven schietbanen verzet zou moeten worden en de aannemer van het werk, wilde hij althans niet tot het maken van groote kosten overgaan, op de begrooting door de directie gemaakt, moest vertrouwen.

De vraag werd gesteld of niet, ten einde te hooge inschrijvingen te voorkomen, in de bestekken voor aanbestedingen de bepaling zou kunnen worden opgenomen, dat scheidsrechters zullen beslissen omtrent het deel der schade, gevolg van onjuiste begrootingen door de genie gemaakt, hetwelk door het Rijk aan den aannemer van een werk zal worden vergoed.

Afvoer van het waschwater te den Helder. Art. 43. In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat de afvoer van het waschwater te den Helder thans aanleiding geeft tot verontreiniging van den bodem en daardoor ook van het drinkwater. Gevraagd werd aan welke omstandigheid dit te wijten is.

Huren van woningen door onderofficieren. Art. 46. In sommige garnizoenen worden de gehuwde onderofficieren niet vrijgelaten in de keuze van eene woning en in Amsterdam is hun zelfs eene bepaalde straat aangewezen. Ook mogen zij niet meer huur verwonen dan het bedrag, hetwelk zij daarvoor van het Rijk ontvangen, Gevraagd werd of deze beperkende bepalingen niet zouden kunnen worden ingetrokken. Met een voorschrift, dat de onderofficieren binnen een zekeren afstand van hunne kazerne moeten wonen, zou dan kunnen worden volstaan.

IXde AFDEELING.

Voeding der manschappen. Terwijl sommige leden van meening waren, dat de voeding der manschappen over het algemeen goed en voldoende is, klaagden anderen, dat de bereiding der spijzen dikwijls nog veel te wenschen overlaat en drongen zij er op aan, dat hierin afdoende verbetering zal worden

gebracht. Gevraagd werd, of er ook dit jaar is voortgegaan met het doen opleiden van koks aan de kookscholen.

Sommige leden hadden vernomen, dat het uit bruine boonen bestaande middageten, hetwelk gewoonlijk eens in de week wordt verstrekt, aan vele manschappen niet voldoet. Zij stelden daarom de vraag, of het niet mogelijk zou zijn dit gerecht door een ander te vervangen.

Men achtte het wenschelijk, dat ook hier te lande, evenals dit in Indië reeds is geschied, worde onderzocht, welke de invloed is, dien het gebruik van suiker heeft op het weerstandsvermogen van onze militairen, wanneer zij op marsch zijn. De in het buitenland genomen proeven schijnen goede resultaten op te leveren.

Burgerwerklieden bij alle militaire bakkerijen. Art. 55. Hoewel zij den Minister gaarne hulde brachten voor de maatregelen, die hij reeds heeft genomen om de positie van het personeel aan de militaire bakkerijen te verbeteren, achtten sommige leden die positie nog niet in elk opzicht voldoende geregeld. Zoo waren zij van gevoelen dat o. a. het loon nog steeds te laag is. Terwijl aan andere bakkerijen door de werklieden f 13 à f 14 in de week kan worden verdiend, beloopten de wekelijksche verdiensten aan de militaire bakkerijen hoogstens f 11.40. Eene verhooging van de daggelden voor alle bakkers achtten deze leden noodzakelijk. Ook meenden zij, dat het ziekengeld is verhoogd en dat er geen bepaalde regeling bestaat omtrent het verlof, het loon schijnt bij verlof niet te worden uitbetaald. Gevraagd werd of dit juist is en zoo ja, of op deze punten geene verandering zou kunnen worden aangebracht.

Gaarne zoude men eene opgave ontvangen van de samenstelling van het personeel der militaire bakkerijen en van de loonen, welke thans door dit personeel worden genoten.

Aankoop van graan. Art. 56. Gevraagd werd, waarom voor den aankoop van graan op deze begroting een even hoog bedrag wordt geraamd als voor 1899 werd toegestaan, hoewel de prijs van het graan thans lager is dan in het vorige jaar.

Opheffing der militaire slachterijen. Art. 57. Door enkele leden werd aangedrongen op opheffing der militaire slachterijen. Voortaan zou dan het vleesch uit een abattoir, bijvoorbeeld dat van Amsterdam, naar de onderscheidene garnizoenen kunnen worden gezonden en naar deze leden meenden zou groote bezuiniging hiervan het gevolg zijn.

Andere leden wezen op de groote bezwaren, verbonden aan het verzenden van vleesch over verre afstanden. Op warme dagen zou het wellicht in minder goeden staat ter bestemde plaatse aankomen.

Xde AFDEELING.

Tractement van den directeur der centrale magazijnen. Art. 59. Gevraagd werd of het niet regelmatig zoude zijn, het traktement van den directeur der centrale magazijnen op dit artikel in plaats van op art. 6 uit te trekken.

Lotsverbetering van de mindere geëmployeerden aan de centrale magazijnen. Enkele leden waren van oordeel, dat het loon van de geëmployeerden der 3e klasse aan de centrale magazijnen, hetwelk f 1.00 per dag bedraagt, als onvoldoende is te beschouwen, vooral voor Amsterdam. Huns inziens dient hierbij in aanmerking te worden genomen, dat deze werklieden weinig kans op loonsverhooging hebben, geen aanspraak kunnen maken op kosteloze geneeskundige hulp en ook geen uitzicht hebben op pensioen, hoe lang zij ook bij de bedoelde magazijnen zijn werkzaam geweest. Hunne vrouwen hebben in een adres aan den Minister de bestaande grieven kenbaar gemaakt. De geëmployeerden wenschen eene regeling, waarbij zij geleidelijk tot eene hogere klasse kunnen opklimmen en de directeur der centrale magazijnen schijnt zoodanige regeling aanbevelenswaardig te achten. Gevraagd werd of de Minister maatregelen in dezen zin denkt te nemen.

Kleedermakers. Ook dit jaar werd door enkele leden aangedrongen op het instellen van een onderzoek of in de min gunstige positie der kleedermakers, werkende voor de centrale magazijnen, geene verbetering kan worden gebracht,

Lichtere ransels. Art. 61. Door een lid werd aangedrongen op het in gebruik nemen van lichtere ransels, zooals in het Duitsche leger worden gebezigd.

XIIIde AFDEELING.

Toelage aan oud-strijders. Art. 77. Gevraagd werd of het hierbedoeld subsidie door de vereeniging „Trouw aan koning en vaderland” naar zoodanige regelen onder de oud-strijders wordt verdeeld, dat met ieders behoeften rekening wordt gehouden.

Evenals in vorige jaren wenschten enkele leden den Minister in overweging te geven het Rijkssubsidie eenige verhooging te doen ondergaan. Zij wezen er op, dat eene verhooging met f 5000 's jaars voldoende zoude zijn om voortaan de collecte overbodig te maken, die telken jare en, naar zij meenden, geenszins tot eer van ons land, ten behoeve der oud-strijders wordt gehouden. Aangezien elk jaar het reeds niet meer groote aantal dezer hoog bejaarde mannen dunt, zoude spoedig het subsidie tot het thans uitgetrokken bedrag kunnen worden teruggebracht.

XVIde AFDEELING.

Inrichting van marechaussee-kazernes. De opmerking werd gemaakt, dat in sommige gedeelten des lands — men noemde de provincie Noordbrabant — de marechausseekazernes over het algemeen zeer onvoldoende zijn ingericht.

Van andere zijde werd in het midden gebracht, dat deze opmerking niet kan gelden voor de noordelijke provinciën, waar als regel de inrichting der bedoelde kazernes zeer goed is.

Verbetering van de positie der marechaussee. Enkele leden drongen aan op verhooging der traktementen van de wachtmeesters der marechaussee. Ook meenden zij, dat een marechaussee reeds op 45-jarigen leeftijd voor pensioen in aanmerking moest komen.

Door twee der leden werd in ééne afdeeling eene Nota overgelegd, welke bij dit verslag is gevoegd. In die Nota worden de grieven, die bij het korps Koninklijke marechaussee bestaan, opgesomd en wordt den Minister verzocht zijn oordeel daaromtrent te willen mededeelen, terwijl aan het slot de hoop wordt uitgesproken dat — wanneer de toegezegde wet op de militaire pensioenen in werking zal zijn getreden — hardheden als die, welke onder de werking der bestaande wet voorkomen, tot het verledene zullen behooren.

XVIIde AFDEELING.

Apeldoorn als garnizoensplaats. Voor eenigen tijd kwam in verschillende dagbladen het bericht voor, dat bij het legerbestuur het voornemen bestaat om van Apeldoorn eene garnizoenplaats te maken.

Men zou er prijs op stellen van den Minister te vernemen of dit bericht eenigen grond heeft en zoo ja, hoe ver men met de voorbereiding van het plan reeds is gevorderd.

Verbetering van kazernes te Gorinchem en te Woudrichem. Art. 100. Sommige leden hadden bezwaar tégen den voorgenomen bijbouw bij de Willemskazerne, die zij niet dringend noodig achtten.

Gevraagd werd verder hoeveel de totale kosten zullen bedragen van de aan de kazernes te Gorinchem en te Woudrichem aan te brengen verbeteringen.

Aanbrengen van wijzigingen aan het hoofdwachgebouw te 's Gravenhage. Art. 101. Tegen het aanbrengen van wijzigingen aan het hoofdwachgebouw te 's Gravenhage hadden verscheidene leden bedenking.

Nu het niet meer voortdurend als wachtgebouw zal worden gebruikt en daarmede aan zijn voornaamste bestemming zal worden onttrokken, ware het hun inziens wenschelijk dit gebouw te verkoopen en het bureel van den plaatselijken commandant der residentie naar elders over te brengen. Het hoofdwachgebouw is gelegen op een zeer goeden stand en zou denkelijk een hoogen prijs opbrengen.

Gevraagd werd hoeveel de totale kosten zullen zijn der aan te brengen wijzigingen.

Ringgracht om de Alexanderskazerne. Nu, naar de Minister meent, van teruggave van de terreinen der Alexanderskazerne aan de gemeente 's Graven-

hage geen sprake zal kunnen zijn, meende men, dat het overweging zou verdienen de ringgracht om die kazerne, welke een zeer onaangename reuk verspreidt en op de gezondheid van de bewoners der kazerne nadeelig kan werken, te doen schoonmaken.

Militair hospitaal te 's Gravenhage. Men was van oordeel, dat, al zijn de onderhandelingen met de gemeente 's Gravenhage omtrent de voorwaarden, waarop de beschikking zal kunnen worden verkregen over een terrein voor een nieuw hospitaal, nog niet afgelopen, desniettemin in de Memorie van Toelichting omtrent de stand dezer aangelegenheid wel eenige meerdere mededeelingen konden zijn gedaan.

Bouwen van rijloodsen. Art. 102 en 103. Verscheidene leden verklaarden zich ook thans niet overtuigd van de dringende noodzakelijkheid van het bouwen van rijloodsen te 's Hertogenbosch en te Amersfoort. Zij waren van meening, dat het bouwen van deze inrichtingen zou kunnen worden nagelaten, indien voor het rijkunstig onderwijs ook avonduren werden aangewezen.

Verbeteringen aan cantines. Art. 105. Met genoegen had men uit de Memorie van Toelichting gezien, dat aan onderscheidene cantines eenige verbeteringen zullen worden aangebracht, waardoor deze beter dan tot dusverre het geval was, aan hare bestemming zullen beantwoorden en het verblijf in de kazernes zal worden veraangenaamd. Gevraagd werd of hier zijn bedoeld cantines voor soldaten of voor de onderofficieren. Ook stelden sommige leden de vraag of de beide cantines niet in dezelfde localiteit zouden kunnen worden gehouden. Dit zouden zij gaarne zien, omdat het, naar hunne meening, eene betere inrichting ten gevolge zou hebben en gunstig zou werken op de onderlinge verhouding.

Aankoop van oefeningsterreinen. Art. 106. Enkele leden waren van meening dat de kleine garnizoenen zooveel doenlijk moeten worden opgeheven. Huns inziens zou een der gevolgen van dezen maatregel zijn, dat de post voor den aankoop van oefeningsterreinen, zoo niet geheel dan althans voor een groot deel, van de begroting zou kunnen verdwijnen.

Hiertegen werd opgemerkt, dat bij het nemen van den bedoelden maatregel in ieder geval zou moeten worden gelet op de eischen der defensie, zoodat er van eene opheffing van alle kleine garnizoenen wel nimmer sprake zou kunnen zijn. Gaarne zoude men 's Ministers meening in dezen vernemen.

Met nadruk werd betoogd, dat de Regeering op het bedrag van dezen post op latere begrotingen grooten invloed zal kunnen oefenen door steeds er op te letten, waar nieuwe garnizoensplaatsen moeten worden gezocht, of in de nabijheid voldoende oefenings- en schiettereinen aanwezig zijn.

Bouw van artillerie-inrichtingen aan de Hembrug. Art. 108. Uit de mededeeling op bladz. 20 van de Memorie van Toelichting gedaan, dat in 1900 voor het eerst de artillerie-inrichtingen, tot welke overplaatsing naar de Hembrug bij de zoogenaamde Gewerenwet besloten werd, aldaar gevestigd zullen zijn, meende men te mogen opmaken, dat op volgende begrotingen voor de voortzetting van den bouw van die inrichtingen geene gelden meer zullen worden aangevraagd.

Men vroeg of deze gevolgtrekking juist is, en zoo neen, hoeveel de bouw van de genoemde inrichtingen dan nog zal moeten kosten.

Vervaardiging en bewaring van geperste turf. Art. 109. Enkele leden waren van oordeel, dat het Rijk beter en goedkooper de noodige geperste turf in het veen zou kunnen aankopen dan die zelf vervaardigen. Allereerst zou dan aanschaffing van het vijftal turfpersen, tegen f 1700 per stuk, niet noodig zijn, terwijl bovendien de particuliere industrie zou worden bevoordeeld in plaats van, zooals thans het geval zou zijn, te worden benadeeld. De Minister wenscht het als het ware tegen die industrie op te nemen.

Hiertegen werd opgemerkt, dat aankoop in het veen van zoo groote voorraden als waarvan hier sprake is, niet mogelijk moet worden geacht en in ieder geval veel duurder zou komen dan vervaardiging van Rijkswegen.

De eerstbedoelde leden verklaarden zich door deze tegenwerping niet overtuigd en zouden gaarne van den Minister willen vernemen, welke bezwaren er naar zijne meening bestaan tegen aankoop van den benodigden voorraad turf in het veen.

Verscheidene leden hadden tegen het oprichten van de drie, in de Memorie

van Toelichting bedoelde, loodsen ernstig bezwaar. Die loodsen mogen dan van eenvoudigen aard zijn, toch zal daarvoor, zoo merkten zij op, f20.000 worden gevorderd, terwijl het nut uiterst gering zal zijn. Immers de Minister erkent zelf, dat turf, zonder aanmerkelijk verlies aan waarde als brandstof, in de open lucht met eenige dekking van riet, stroo, zoden, enz. kan worden bewaard, zoodat uit dit oogpunt de loodsen dus gemist zouden kunnen worden. En tegen ontvreemding der turf zullen zij weinig of geen waarborg opleveren, omdat zij van latwerk worden vervaardigd en met pannen worden gedekt.

Commissie, ingesteld op grond van art. 6 der wet van 29 December 1898 (Staatsblad n°. 279). Art. 110. Gevraagd werd of het geldelijk beloonen van de leden eener Staatscommissie wel eerder is voorgekomen. Verder wenschte men te weten, of voor deze uitgaaf ook op de volgende begrooting een post zal voorkomen.

Enige leden meenden, dat in de hierbedoelde commissie een accountant zeer op zijn plaats zou zijn geweest en daarin niet had mogen ontbreken.

Aldus vastgesteld den 14den November 1899.

SERET.
MEESTERS.
SMEENGE.
DE BEAUFORT.
GROEN VAN WAARDER.

6°. Het aanschaffen van paarden door de manschappen blijft voor hen vele ongunstige kansen bieden en zoude verstrekking van Rijkswege, (op de wijze zooals zulks in Duitschland geschiedt), de voorkeur verdienen.

7°. De officieren van het wapen genieten in standplaatsen, waar geen militaire veterinaire dienst is, 10 cent per dag en per paard vergoeding, terwijl de minderen niets krijgen.

8°. Ieder marechaussee betaalt 3 cent voor hoefbeslag per paard en per dag en bovendien komen de meerdere kosten voor winterbeslag en het nemen van proeven met nieuw-model hoefbeslag voor zijne rekening, terwijl bij de andere bereden korpsen hierin van Rijkswege wordt voorzien.

9°. De dienstneming van militairen bij de marechaussee wordt bemoeilijkt doordat hun saldo-schuld, dat zij hadden aan het Rijk, op hunne rekening bij het korps wordt overgeschreven, terwijl van andere manschappen, die hun korps verlaten, dit ten laste van het Rijk wordt gebracht.

Ten slotte spreken ondergeteekenden de hoop uit, dat — wanneer de toegezegde wet op de militaire pensioenen in werking zal zijn getreden — hardheden als die, welke onder de werking der bestaande wet voorkomen, tot het verledene zullen behooren.

VAN ASCH VAN WIJCK (Ede).
MEESTERS.

BEGROOTING DER UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1900.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het wetsontwerp tot vaststelling der begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1900, gaf in de afdeelingen der Kamer aanleiding tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

Nu in den toestand onzer financiën sedert het vorige jaar wellicht eenige maar geene belangrijke verbetering valt te bespeuren, konden sommige leden niet goedkeuren, dat het eindcijfer van deze begrooting belangrijk hooger is dan dat der vorige. Zij hadden gehoopt, dat de Minister, zoolang de financieele toestand onveranderd bleef, het eindcijfer, zooals de Kamer dit ten vorigen jare heeft verlaagd, als een maximum zou hebben beschouwd, hetwelk hem in staat zou stellen met de voltooiing van ons vestingstelsel langzaam voort te gaan, totdat onze financiën weder het aannemen van een sneller tempo zouden toelaten.

Door eenige leden werd er met nadruk op gewezen, dat de uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel over de beide laatste dienstjaren belangrijk hooger zijn geweest dan de bedragen, daarvoor op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor die jaren toegestaan, ten gevolge waarvan de saldo's van vroegere dienstjaren, op den dienst 1897 nog beschikbaar tot een bedrag van ruim f 485 000, zijn geslonken en over 1899 moesten worden geraamd op vermoedelijk nog f 84 000.

Dit keurden deze leden af en onder herinnering aan hetgeen bij de behandeling der loopende vestingbegrooting in de Tweede Kamer is voorgevallen, beoogden zij, dat het overschrijden van het bedrag, op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting uitgetrokken, niet aangaat. De Kamer heeft toen getoond, dat zij voor de voltooiing van het vestingstelsel betrekkelijk weinig wilde hebben uitgegeven en deze uitspraak behoorde door de Regeering te zijn geëerbiedigd.

Enkele leden zagen in het maken van bomvrije gebouwen in de forten geen heil. Zij meenden, dat de artilleristische wetenschap, die bij voortdurende snelle vorderingen maakt, binnen betrekkelijk korten tijd deze kostbare werken voor de verdediging waardeloos zal weten te maken. Waar nu ook onze forten in hun tegenwoordigen vorm voor verdediging niet geschikt zijn, waren deze leden van oordeel, dat wij tot andere verdedigingsmiddelen onze toevlucht zullen moeten nemen. Ware het, zoo vroegen zij, niet mogelijk in onze inun-datiestelling gebruik te maken van platboomde vaartuigen, van goede blinderingen voorzien, waarop zwaar geschut zou kunnen worden geplaatst.

Met het oog op de som, die op deze begrooting is uitgetrokken om weer in een drietal forten te kunnen beginnen met het maken van bomvrije gebouwen, waren sommige leden van oordeel, dat men niet mag voortgaan met op deze wijze jaar op jaar gelden beschikbaar te stellen, zonder zich ter dege rekeschap te geven of daarmede het beoogde doel, de verdedigbaarheid des lands en de beveiliging van onze onafhankelijkheid, kan worden bereikt.

Met instemming verwezen zij naar de woorden, door den heer KERDIJK bij de algemeene beraadslagingen over de Staatsbegrooting voor 1895 gesproken; huns inziens is het door dien afgevaardigde met betrekking tot onze defensie toen ingenomen standpunt het juiste. Beschouwt men van uit dat standpunt de wijze, waarop bij voortdurende aan de voltooiing van ons vestingstelsel, meer in het bijzonder aan die van de Stelling van Amsterdam, wordt gewerkt, dan springt het, zoo meenden deze leden, in het oog, dat de gevolgde werkwijze vrijwel ongerijmd is.

Immers één van beiden is waar, men is overtuigd, dat voor de verdediging van ons land ons vestingstelsel in het algemeen en de Stelling van Amsterdam in het bijzonder, niet kan worden gemist, of men heeft die overtuiging niet. In het laatste geval mag met de voltooiing van het vestingstelsel niet worden voortgegaan en kan men het slechts betreuren, dat reeds zoo groote offers van de natie zijn gevraagd. Maar in het eerste geval gaat het niet aan, telken jare een klein gedeelte van deze onmisbaar geachte Stelling af te werken en zóó nog lange jaren ons land onverdedigbaar te laten, om ten slotte de kans te loopen, dat, is éénmaal de Stelling voltooid, de artilleristische wetenschap aan de brisante springmiddelen eene zoodanige toepassing heeft weten te geven, dat de werken niet meer zijn te verdedigen.

Neen, de eenige juiste wijze van handelen is dan, dat men eerst zijn leger, waarop ten slotte toch alles aankomt, reorganiseere en daarna besluite tot het aangaan van eene leening om zonder verwijl en in den kortst mogelijken tijd het Vestingstelsel te voltooiën. Wordt dit gedaan, dan zal men weten, hoe onze verdediging zal worden gevoerd en wat zij zal moeten kosten en zal men kunnen beoordeelen of de natie, waar zich de Staatstaak bij voortdurend uitbreidt en de invoering van kostbare maatregelen van sociaal-politiek aard aanstaande is, ook de kosten der defensie zal kunnen dragen. Wel zal men ook na de voltooiing ineens, de kans loopen, dat eenmaal de werken tegen eene veranderde wijze van oorlogvoeren niet meer bestand blijken, maar zoolang de krijgswetenschap geene groote vorderingen heeft gemaakt, zal men het land althans verdedigbaar mogen achten.

De leden, die deze beschouwingen voerden, verklaarden op grond daarvan dat zij tot het beschikbaar stellen van gelden voor het op zoo langzame wijze voltooiën van de Stelling van Amsterdam, als thans geschiedt, hunne medewerking niet meer zouden kunnen verleenen en wenschten daarom van den Minister een bepaald antwoord te ontvangen op de vragen, of hij de Stelling van Amsterdam in ons stelsel van verdediging onmisbaar acht, of hij gelooft dat die stelling na hare voltooiing met goeden uitslag zou kunnen worden verdedigd en welk standpunt hij voor de verdere afwerking van de stelling denkt in te nemen.

Het antwoord op de beide eerste vragen heeft de Minister ten vorigen jare bij de behandeling van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting ontweken met de bewering, dat daarin een gansche cursus van tactiek, strategie en landsverdediging zou liggen besloten, die hij in zulk een korten tijd onmogelijk zou kunnen afwerken, terwijl hij in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer over de loopende vestingbegrooting, beloofde zijn bovenbedoeld standpunt nauwkeurig te zullen aangeven. Men betreurde, dat de Minister in de thans overgelegde Memorie van Toelichting dit laatste niet heeft gedaan.

Kan de Minister op de twee eerstgestelde vragen geen bepaald antwoord geven en kan dus de quaestie *in* de Staten-Generaal niet worden uitgemaakt, dan zou, naar de bedoelde leden meenden, eene parlementaire commissie kunnen worden benoemd, bestaande uit leden van verschillende richtingen, die, voorgelicht door deskundigen, de quaestie aan een nauwgezet onderzoek zou overwerpen en de kosten zou berekenen.

Andere leden waren van oordeel, dat de bedoelde commissie niet naar de waarde der Stelling van Amsterdam alleen, maar naar het nut van ons geheele vestingstelsel een onderzoek zou moeten instellen.

Het denkbeeld van de instelling eener parlementaire commissie vond van verschillende zijden krachtige bestrijding. Men meende, dat de verdedigbaarheid des lands van zoovele wissende factoren afhankelijk is, van de sterkte des vijands bij voorbeeld en van de wijze, waarop hij aanvalt, dat op de vragen, die de commissie zou hebben te beantwoorden, geen bepaald antwoord te geven is.

Vele leden waren van oordeel, dat het beter zoude zijn, de bomvrije gebouwen in bepaalde forten der Stelling van Amsterdam geheel af te werken vóór met het maken van dergelijke gebouwen in andere forten wordt begonnen. Uit een financieel oogpunt, maar voornamelijk uit een oogpunt van defensie scheen hun dit aanbeveling te verdienen. Immers de werken, waar men bezig is fundeeringssputten te ontgraven of bomvrije gebouwen te maken, zullen voor

geruimen tijd moeilijk of in het geheel niet te verdedigen zijn. De verdedigbaarheid der geheele stelling, die thans wellicht als mogelijk mag worden beschouwd, zal dus daaronder lijden en dit te meer, naarmate meerdere forten te gelijk en dientengevolge voor langeren tijd onderhanden worden genomen.

Van verschillende zijden werd ernstig geklaagd over de groote soberheid van de Memorie van Toelichting, waarin slechts eenige totaal bedragen op onvolledige wijze zijn toegelicht, zonder dat de Minister het noodig heeft geacht te vermelden, welke de verdeeling van deze bedragen zal zijn of aan te geven, waar 1ste termijnen zijn uitgetrokken, hoeveel de geheele kosten zullen beloopten. Zooals de Minister had kunnen voorzien, en hem thans zal kunnen blijken uit het aantal vragen, dat men gemeend heeft te moeten stellen, is het dientengevolge voor vele leden niet mogelijk geweest zich omtrent de voorgestelde maatregelen een juist oordeel te vormen en is het afdelingsonderzoek minder vruchtbaar geweest dan het had kunnen zijn, indien de Minister de Kamer het daarbij noodige licht had gegeven.

Naar aanleiding van de mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat eene som van f 310 000 is uitgetrokken als 1ste termijn voor het maken van bomvrije gebouwen e.a. in de forten bij Penningsveer, Kromeniedijk, Zuiderwijkmeer en aan den Ham en dat voor dit bedrag hoofdzakelijk de fundamenten van de gebouwen en voor het fort bij Penningsveer gedeeltelijk de gebouwen zelf zullen kunnen worden gemaakt, werden allereerst de volgende vragen gesteld:

1°. wat zal, behalve de fundamenten, voor het uitgetrokken bedrag in de drie laatstgenoemde forten nog bovendien worden gemaakt?

2°. hoe groot is het bedrag, benoodigd voor het maken der fundeeringssputten in die forten?

3°. hoeveel zullen de kosten zijn van de in elk dezer forten vereischte bomvrije gebouwen?

4°. hoeveel zal, behalve het thans uitgetrokken bedrag, nog moeten worden besteed aan de voltooiing van de bomvrije gebouwen in het fort Penningsveer?

Bij de behandeling in de Tweede Kamer van de vestingbegrooting voor het dienstjaar 1898, verklaarde de Minister het werken in termijnen noodig te achten, opdat de belastingproeven zouden kunnen worden genomen. Nu thans voor het maken der fundamenten van de bomvrije gebouwen in forten bedragen worden uitgetrokken, meende men de vraag te moeten stellen, of sedert de grondverschuiving bij het fort Vijfhuizen in beginsel is besloten ten aanzien van alle hoofdgebouwen paalfundeeringen toe te passen. Men meende te weten, dat ook bij de forten Liebrug en Penningsveer gene belastingproeven zijn genomen.

Waar de Minister ten vorigen jare herhaaldelijk heeft te kennen gegeven, dat met het oog op besparing van kosten bij het maken van verdere ontwerpen van forten telkens nauwgezet zou worden overwogen in welke mate de verschillende werken van meer of minder uitgebreide gebouwen zouden moeten worden voorzien en tot welke grens het zoogenaamde groot-flankement der forten zoude kunnen worden beperkt, daar had men, zoo meenden vele leden, mogen verwachten, dat in de Memorie van Toelichting omtrent het resultaat dezer overwegingen ten aanzien der forten, waarin thans bomvrije gebouwen zullen worden gemaakt, mededeelingen zouden zijn gedaan. Al konden deze leden begrijpen, dat de Minister na de mondelinge behandeling ten vorigen jare van de quaestie „woon- of wachtforten”, het niet noodig heeft geacht, zich over die quaestie nogmaals uit te laten, zij meenden, dat omtrent de ontwerpen der forten aan de Kamer nadere inlichting moest zijn verstrekt. Is bij voorbeeld voor die forten gerekend op gebouwen voor groot-flankement? Men zoude het op prijs stellen dit te weten, omdat naar veler meening het nut daarvan in inundatieliniën twijfelachtig is. En indien op zoodanige gebouwen is gerekend, welk geschut zal daar dan worden aangewend en op hoeveel worden de globale kosten geraamd van de artillerie-bewapening, met inbegrip der munitie, voor de groot-flankements batterijen in de geheele stelling?

Ten vorigen jare heeft de Minister in de Memorie van Antwoord medege-deeld, dat hij meende in het openbaar geene nadere inlichtingen te mogen verstrekken op de toen gedane vragen. hoe de forten elk afzonderlijk zouden

worden ingericht en hoeveel de kosten van de in elk daarvan vereischte gebouwen zouden bedragen. Ten aanzien van het laatste punt achtte men de angstvalligheid wel een weinig ver gedreven, maar dit daarlatende, vroegen men of de Minister de bedoelde inlichtingen — met terreinkaarten en teekeningen van de ontworpen forten met gebouwen — niet ter inzage van de leden op de griffie zoude kunnen nederleggen.

Verscheidene leden waren van gevoelen, dat bij de behandeling der loopende vestingbegrooting de quaestie of aan wacht- dan wel aan woonforten de voorkeur moet worden geschonken, niet tot voldoende klaarheid is gekomen. Zij hechtten er aan te verklaren, dat zij door de argumenten, ten vorigen jare door den Minister tegen wachtforten aangevoerd, niet zijn overtuigd en wezen er met nadruk op, dat voorstanders van wachtforten sinds het vorige jaar steun hebben gevonden bij den bekenden Duitschen vestingbouwkundige VON LEITHNER, naar wiens meening ⁽¹⁾ de tijd van woonforten voorbij is ⁽²⁾ en die wachtforten aanbevelenswaardig acht in alle gevallen, waarin de werken van de achterzijde bedekt te naderen zijn. Deze specialiteit op het gebied van fortificatie, wiens gezag zeker niet zal worden gewraakt, ziet in het bouwen van wachtforten de belangrijke voordeelen, dat de werken eene veel mindere grootte hebben en de bouwkosten veel geringer zijn, terwijl hij slechts dezen eisch stelt, dat in zulk een fort voldoende ruimte aanwezig is om voor korten tijd, één nacht bij voorbeeld, de geheele, voor de verdediging noodige, bezetting „im gedrängtesten Belage” te herbergen. Wordt dit laatste in het oog gehouden, dan zal naar zijne meening het fort voldoende zijn voor eene bezetting, die daarin voor een eenigszins langen tijd zal blijven en niet juist na 12 uren zal behoeven te worden afgelost.

Met het oog op dit alles, zouden de bedoelde leden gaarne zien, dat de Minister alsnog verklaarde, of hij zich niet zoude kunnen vereenigen met een type van forten, zooals door den genoemden Duitschen vestingbouwkundige wordt bedoeld en waarbij dus zou worden gebroken met elk, uit den aard der zaak toch reeds bekrompen, woon- en slaaplogies, terwijl de wachtgebouwen zooveel zouden worden verruimd, dat een eenigszins langduriger verblijf voor de bezetting zonder bezwaar mogelijk zoude zijn. Mocht onverhoopt het antwoord ontkennend luiden, dan zoude men gaarne zien, dat omtrent de quaestie, welke forten moeten worden gebouwd, nog nader een grondig artilleristisch en tactisch onderzoek werd ingesteld. Te eerder, zoo meende men, zou daarvoor grond bestaan, omdat in het technisch comité voor de versterking van de Stelling van Amsterdam, het tactisch element niet vertegenwoordigd was en dientengevolge over de inrichting der forten in de genoemde stelling tot dusverre uitsluitend advies is uitgebracht door technici, die wel moeten beslissen, hoe een fort zal worden gebouwd en ingericht om aan eene bepaalde bestemming te kunnen beantwoorden, maar het aangeven van die bestemming aan tactici behooren over te laten. Aan het ontbreken van het tactisch element in genoemd technisch comité wilde men het dan ook toeschrijven, dat dit comité een fort-type heeft ontworpen, hetwelk toen ter tijde voor de hooge terreinen waarop in andere landen de forten zijn gelegen, het meest geschikte werd geacht, maar waarbij op de voordeelen, die onze inundatiestelling den verdediger biedt, niet in voldoende mate schijnt te zijn gelet. Waar nu, zooals uit het boven weergegeven gevoelen van VON LEITHNER blijkt, door sommigen in bepaalde gevallen zelfs voor hooge terreinen aan meer eenvoudige forten de voorkeur wordt geschonken en waar de Minister zelf door woord en daad heeft getoond, dat hij het fort-type, door het genoemde technisch comité ontworpen, voor onze toestanden niet in elk opzicht geschikt acht, meende men te mogen aannemen, dat hij tegen het doen instellen van het bedoelde onderzoek geene bezwaren zoude hebben.

Sommige leden wezen er op, dat dit onderzoek zich ook zoude moeten uitstrekken over de nog zeer betwiste vraag of de voordeelen, die het zoogenaamde groot-flankement in onze inundatiestelling zoude kunnen bieden, tegen de hoogst belangrijke kosten zouden opwegen, aan het maken van de daarvoor noodige gebouwen en het aanschaffen van het vereischte geschut verbonden.

(1) Mittheilungen über Gegenstände des Artillerie- und Geniewesens. Heft I, 1899.

(2) Das Zeitalter der casematierten Kasernen dürfte endgiltig vorbei sein, was insoferne ein Glück ist, als Fortificationen stets schlechte Unterküfte waren.

Nu de Memorie van Toelichting zich bepaalt tot de mededeeling, dat in verband met de voltooiing van de gebouwen in de forten Vijfhuizen, Spaarndam, Velsen, St. Aagtdijk en Veldhuis en het ontbreken van de koepels in het fort te Velsen op deze begrooting een bedrag is gebracht van f 202.000, als eerste termijn voor het aanbrengen van genoemde koepels en van uitkijkposten, meende men de volgende vragen te moeten stellen:

1°. Welk gedeelte van dit bedrag zal zijn bestemd voor het maken van uitkijkposten en welk gedeelte voor het aanbrengen van koepels in het fort te Velsen?

2°. hoevele uitkijkposten zullen in het geheel worden aangebracht, hoe zal dit getal over de onderscheidene forten zijn verdeeld, hoeveel zullen de totale kosten bedragen en in hoevele termijnen zullen deze op de begrooting worden gebracht?

3°. hoeveel zullen de totale kosten zijn van de koepels in het fort te Velsen en in hoevele termijnen zullen deze kosten op de begrooting worden gebracht?

Sommige leden stelden ook nog de vraag, of reeds nu in het fort te Velsen koepels moeten worden aangebracht en of het niet beter zoude zijn, met het oog op de verbeteringen, die de constructie der pantserplaten allicht nog zal ondergaan, met het aanbrengen van deze koepels te wachten, totdat de Stelling van Amsterdam hare voltooiing zal naderen. Zij herinnerden hier aan 's Ministers uitspraak in de Memorie van Antwoord op de vestingbegrooting, dienst 1898, dat in de eerste plaats de forten van den gesloten kring van bomvrije gebouwen en van geschutopstellingen voor de nabijverdediging zouden moeten worden voorzien en dat *wellicht* koepels voor zwaar geschut op het fort te Velsen noodig zouden zijn.

Andere leden wenschten van den Minister te vernemen, of koepels in het fort te Velsen wel strikt noodzakelijk zijn en of daár niet zou kunnen worden volstaan met gekazematteerde of gepantserde batterijen. Gaarne zouden zij weten, welk het verschil in kosten zoude zijn tusschen de bedoelde batterijen en de voorgestelde koepels.

Enige leden, die met den Minister van oordeel waren, dat het van overwegend belang is met het oprichten van sectorparken en groepdepots voor het opleggen van artillerie- en geniematerieel in de Stelling van Amsterdam te beginnen, wenschten naar aanleiding van dezen maatregel eenige inlichtingen te ontvangen. Allereerst zagen zij eene tegenstrijdigheid tusschen hetgeen in de 3e en in de 4e alinea van de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld. Terwijl eerst wordt betoogd, dat men te laat zoude komen, indien met den aanleg van sectorparken en groepdepots werd gewacht totdat het meerendeel van wat opgelegd moet worden aanwezig is, wordt even later medegedeeld, dat het noodzakelijk is reeds nu met den aanleg een begin te maken, omdat de voorraad gereed begint te komen. In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat, werd met den voorgestelden maatregel nog langer gedraald, het materieel hetzij op ongeschikte plaatsen voorloopig zou moeten worden opgeborgen, of wel, wat bij voorbeeld het kruit aangaat, den bouw van vredesmagazijnen zou eischen. Naar aanleiding hiervan werd gevraagd, vooreerst of met deze ongeschikte plaatsen worden bedoeld de loodsen, die reeds achter de forten zijn gebouwd voor het opleggen van het geschut in de tusschenbatterijen en verder, waarom de bouw van nieuwe kruitmagazijnen noodig zoude wezen, terwijl reeds een aanzienlijk getal van allerlei bergplaatsen en magazijnen aanwezig moet zijn. Immers volgens den toelichtenden staat is van af het jaar 1891 tot en met het jaar 1899 een bedrag van ruim f 590.000 voor het maken van loodsen, munitie- en buskruitmagazijnen uitgegeven. Is wellicht meerdere bergruimte voor buskruit in de Stelling van Amsterdam noodig, omdat daár de voorraden voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie worden opgelegd?

Gevraagd werd, of kan worden medegedeeld, waar de depots en parken zullen komen.

In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat de thans op de begrooting gebrachte post van f 59.000 dezelfde is, die bereids op de ontwerp-begrooting van het loopende jaar werd aangevraagd. Men meende daaruit te mogen afleiden, dat het, evenals ten vorigen jare, in de bedoeling ligt, 4 sectorparken en een drietal groepdepots te maken, waarvan de gezamenlijke kosten op f 480.000 worden geraamd.

De opmerking in de Memorie van Toelichting, dat met het oprichten van de noodige sectorparken en groepdepots in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie — in eene eerste linie dus — tot den tijd van mobilisatie kan worden gewacht, maakt, zoo meende men, een zonderlingen indruk, omdat daarnaast staat te lezen, dat het noodzakelijk is reeds in vreedestijd met het oprichten dier parken en depots te beginnen in de Stelling van Amsterdam, die geacht mag worden in de tweede linie te liggen. Men meende dan ook te mogen aannemen, dat het der Regeering met de verdediging van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie geen ernst meer is en herinnerde in dit verband aan eene uitdrukking in de Memorie van Antwoord ten vorigen jare, blijkens welke er niet aan wordt gedacht, de genoemde linie in een toestand te brengen, welke voor eene permanente verdedigingsstelling van den nieuwen tijd wordt gevorderd.

Mocht evenwel deze meening niet juist zijn en wordt dus nog steeds vastgehouden aan het denkbeeld, de Nieuwe Hollandsche Waterlinie te verdedigen, dan dienen ook voor die linie, zoo betoogde men, sectorparken en groepdepots te worden in gereedheid gebracht. Hoe ook onze defensie moge worden geregeld, in een tijd van mobilisatie zal er altijd zooveel te doen overblijven, dat het met het oog daarop gevaarlijk is tot dien tijd uit te stellen wat in tijd van vrede kan worden voorbereid of tot stand gebracht.

Sommige leden waren zelfs van oordeel, dat het aanbeveling zou verdienen, indien de Nieuwe Hollandsche Waterlinie zal worden verdedigd, de centrale oplegging van het materieel in deze linie te doen plaats vinden en met het oprichten van parken en depots in de Stelling van Amsterdam te wachten tot den tijd van mobilisatie. Immers, zoo betoogden zij, de Nieuwe Hollandsche Waterlinie zou het eerst worden aangevallen en waar het vervoer van Amsterdam naar die linie volgens de Memorie van Toelichting altijd mogelijk is, zou het vervoer in omgekeerde richting even goed kunnen plaats hebben.

Gevraagd werd tusschen welke forten de gemeenschapswegen zullen worden aangelegd, met het oog waarop f 23.000 op deze begrooting is gebracht en wáár de toegangsbruggen zullen worden opgesteld, waarop de thans uitgetrokken post van f 20.000 betrekking heeft.

Voor het inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen is thans een bedrag van f 26.500 uitgetrokken. Naar aanleiding daarvan werd gevraagd, welke inundatiemiddelen worden bedoeld en werd in herinnering gebracht, dat in de Memorie van Toelichting bij de vestingbegrooting, dienst 1895, de algeheele inrichting der inundatiemiddelen werd geraamd op nog f 60.000, terwijl blijkens den toelichtenden staat deze som, ten gevolge van het thans uitgetrokken bedrag, met meer dan f 14.000 zal worden overschreden. Men mag vertrouwen, dat op volgende begrootingen voor dit doel nu ook geene bedragen meer zullen worden uitgetrokken en zoo neen, hoeveel zal dan nog benoodigd zijn?

Gevraagd werd of het uittrekken voor *Memorie* van den post voor den aanleg van beplantingen beteekent, dat met dien aanleg voorshands niet zal worden voortgegaan. Slechts dan zoude men zich, den langen tijd in aanmerking nemende, welken beplantingen noodig hebben om te worden wat zij moeten zijn, met zoodanige staking van den aanleg kunnen vereenigen, wanneer de aanwezige beplantingen reeds nu beantwoorden aan hare bestemming in oorlogstijd. Daarom zoude men gaarne omtrent den staat dier beplantingen eenige inlichtingen willen ontvangen.

Naar aanleiding van de mededeelingen, die in de Memorie van Toelichting ten aanzien van de drinkwatervoorziening der Stelling van Amsterdam worden gedaan, deelden eenige leden mede te hebben vernomen, dat het rapport van de Staatscommissie, ingesteld bij Koninklijk besluit van 16 Januari 1895, n°. 23, reeds eenigen tijd geleden bij den Minister is ingekomen. Zij vroegen of dit juist is en zoo ja, of de Minister niet eenige meerdere inlichtingen omtrent deze aangelegenheid zou kunnen verstrekken en of het bedoelde rapport hem geene aanleiding geeft om thans reeds met eenig voorstel tot de Kamer te komen.

Artikel 1. Enkele leden bleven de toelagen van de officieren der genie ongerechtvaardigd achten en konden niet inzien, dat de bestaande regeling van die toelagen moet worden bestendigd tot de algemeene herziening van de traktementen der officieren.

Andere leden konden zich met het in de Memorie van Toelichting geuite gevoelen wel vereenigen en zouden, nu de bedoelde officieren reeds gedurende

20 à 25 jaren de toelagen hebben genoten en deze dus beschouwd kunnen worden als een deel van hun traktement, het zeer onbillijk vinden hun die plotse-ling te ontnemen.

De vraag werd gesteld of veel van den arbeid, die thans door de teekenaars bij de genie wordt verricht, niet aan de officieren zou kunnen worden opgedragen. Werd daartoe overgegaan, dan zou, zoo meende men, het bedrag voor teekenaars en buitengewone opzichters uitgetrokken, heel wat lager kunnen zijn dan thans.

Verder werd de opmerking gemaakt, dat ten aanzien van een deel der uitgaven, waarvoor op dit artikel gelden zijn uitgetrokken, ook reeds bedragen voorkomen op art. 99 van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting. Men verzocht daaromtrent eenige opheldering.

Art. 5. Sommige leden betoogden, dat bij deskundigen meer en meer de overtuiging veld wint, dat riviermonden en toegangen van uit zee behooren te worden verdedigd niet door vaartuigen maar door forten, van het moderne, verdragende geschut voorzien. Met het oog daarop, zouden zij gaarne van den Minister een bepaald antwoord ontvangen op de vraag, of naar zijne meening de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak beter met één of meer forten dan door de marine zou kunnen worden verdedigd. Luidt dit antwoord bevestigend, dan scheen hun zoodanige verdediging aanbevelenswaardig en op den duur ook veel minder kostbaar.

Aldus vastgesteld den 14den November 1899.

SERET.
MEESTERS.
SMEENGE.
DE BEAUFORT.
GROEN VAN WAARDER.